Sborník
Zemského archivu v Opavě
2019

Zemský archiv v Opavě

Obsah

Úvodem 3

Z činnosti archivu

Matriky Zemského archivu v Opavě – ohlédnutí za jejich zpřístupňováním. Příspěvek k desátému výročí zveřejnění matrik na internetu / Eva Hájková – Ivana Gebauerová – Lucie Harazimová . . 5

ProArchiv – nová pořádací aplikace v Zemském archivu v Opavě / Radomír Michna 18

Studie, soupisy, edice

Návrh pravidel pro inventarizaci a katalogizaci odznaků a medailí / Květoslav Growka 25

Heraldická výzdoba církevních matrik Slezska a severní Moravy / Karel Müller 33

Záznamy o neštěstích v nejstarších úmrtních matrikách děkanátu Hradec nad Moravicí / Zdeněk Kravar 53

Možnosti a úskalí genealogického bádání v Polsku / Ilona Matejko-Peterka – Jiří Peterka 60

Kancelářské poznámky na originálech pozdně středověkých a raně novověkých papežských listin a listů uložených v Zemském archivu v Opavě / Pavel Hruboň 77

Schlaraffské „hrady" na pohlednicích z alba opavských schlaraffiánů / Marta Linzmajerová 123

Písemnosti ekonoma a politika Karla Engliše v Zemském archivu v Opavě / Jaromíra Knapíková 156

Drobnosti

K osudům písemností Borků z Roztropic po roce 1702 / Jan Hruboš 167

„Inventář klenotův a jiných věcí kostelních v kostele Slavkovským blíž Opavy" z roku 1597 / Petr Tesař. 173

Publikace Zemského archivu v Opavě 2017–2019 185

Zusammenfassungen 190

Úvodem

Po dvouleté odmlce předkládáme odborné veřejnosti nový Sborník Zemského archivu v Opavě. Stejně jako sborník z roku 2017 je věnován výhradně archivním tématům – metodice, edicím, informacím o činnosti našeho ústavu. Toto omezení se v záplavě nejrůznějších regionálních historických a vlastivědných periodik ukázalo jako šťastné a předchozí sborník, vydaný nákladem 300 kusů, je již, až na několik málo výtisků, rozebrán. Věřím, že si i tento svazek najde své čtenáře a svým obsahem potěší a inspiruje i kolegy z jiných archivů.

Redakce sborník ráda připisuje třem archivářům, pracovníkům centrály archivu, kteří v letošním roce opouštějí naše řady a stávají se zasloužilými emerity. Pavel Šrámek, absolvent archivního studia na brněnské univerzitě, nastoupil do tehdejšího Státního archivu v Opavě v roce 1973 a zůstal mu věrný, jako dlouholetý vedoucí prvního oddělení a zástupce ředitele, po celý svůj profesní život. K jeho přímým spolupracovnicím patřily Alena Kráslová, pracující v archivu od roku 1979, i Bc. Eva Hájková, zaměstnaná zde od roku 1986. Všichni tři si za práci, kterou vykonali ve prospěch archivu i celého českého archivnictví, zaslouží naše velké uznání.

Karel Müller
ředitel Zemského archivu v Opavě

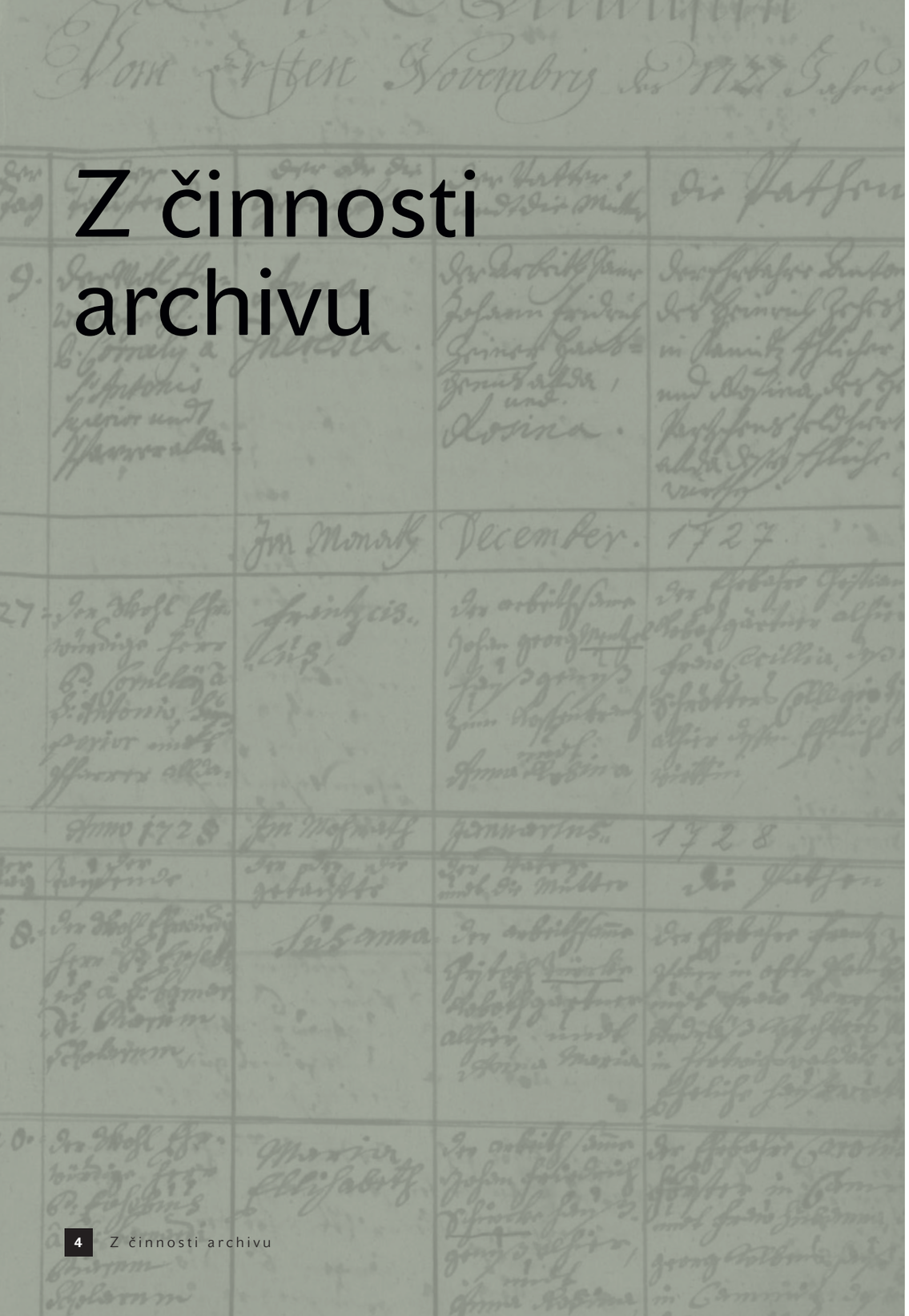

Z činnosti archivu

Matriky Zemského archivu v Opavě – ohlédnutí za jejich zpřístupňováním

Příspěvek k desátému výročí zveřejnění matrik na internetu

Eva Hájková – Ivana Gebauerová – Lucie Harazimová

Úvodem

Zemský archiv v Opavě si v příštím roce připomíná desáté výročí od zpřístupnění zdigitalizovaných matrik v aplikaci Archivní vademecum. Jak už to u mnohých novinek bývá, zatímco někteří je vítají s radostí, u jiných jsou přijaty s pomyslným skřípěním zubů. A nejinak tomu bylo i při plošném zveřejnění matrik, které umožňovalo jejich studium dálkovým přístupem v elektronické podobě. S jejich elektronickým zpřístupněním se totiž (v souladu s archivním zákonem) přestaly digitalizované matriční knihy fyzicky přinášet do studovny archivu a předkládat badatelům ke studiu. Tuto změnu nesli někteří badatelé velmi nelibě, a to překvapivě nejen ti staršího data narození. Pro obsluhu badatelny to však byla úleva, protože den ze dne tak poklesla návštěvnost badatelny i fyzická náročnost práce obsluhy při přípravě matrik ke studiu. Důležitým aspektem této změny je i ochrana samotných archiválií, které po staletích existence a posledního půlstoletí intenzivního využívání byly mnohdy již ve špatném fyzickém stavu.

O matrikách

Matrika (z lat. matrix) je veřejný úřední seznam. Obvykle se užívá v souvislosti se záznamy o narození, sňatcích a úmrtích, ale známe i matriky školní, spolkové, pozemků apod. Církevní matriky vznikly původně za účelem registrace náboženských úkonů (křtů, sňatků, pohřbů), od konce 18. století tvořily základ evidence obyvatelstva. Postupná sekularizace společnosti od 2. poloviny 19. století přinesla odklon od víry a církví a stát na to byl nucen reagovat zřízením státních matrik.[1]

K významné změně ve vedení matrik došlo poté, co vstoupil v platnost zákon o matrikách (č. 268/1949 Sb. ze 7. prosince 1949). Podle § 3 bylo vedení matrik a úkoly s tím související svěřeny místním národním výborům. Podle § 27 téhož zákona byly veškeré církevní matriky prohlášeny za majetek státu a dnem počátku účinnosti zákona (1. ledna 1950) přešly do správy národních výborů.[2] Matriky doposud vedené na farách musely být předány příslušnému úřadu. Církvemi dále vedené matriky proto ztratily právo veřejných listin, které přešlo na matriky státní, vedené při matričních obvodech při městských a místních národních výborech. S tím vším také pochopitelně souvisela změna fyzického uložení matričních knih. Originály uzavřených matrik cca do roku 1850 začaly být soustřeďovány u matričních oddělení jednotlivých ONV, odkud byly následně předávány do příslušných státních archivů.[3]

Zákonem o matrikách, jménu a příjmení (zákon č. 301/2000 Sb.) byla stanovena doba vedení prvopisů a druhopisů matričních knih. Údaje v matričních knihách uložených u matričních úřadů byly stanoveny jako neveřejné a podléhající zvláštní ochraně. Podle ustanovení § 23 odst. 1 zákona zůstávají matriční knihy uloženy po provedení posledního zápisu u matričního úřadu:

a) kniha narození po dobu 100 let
b) kniha manželství po dobu 75 let
c) kniha partnerství po dobu 75 let
d) kniha úmrtí po dobu 75 let.

Po uplynutí stanovené doby se matriční knihy předávají k archivaci příslušnému státnímu oblastnímu archivu (srov. ustanovení § 23 odst. 2 zákona o matrikách), kterým je pro matriční úřady Moravskoslezského, Olomouckého (s výjimkou okresu Prostějov) a Zlínského (jen okres Vsetín) kraje Zemský archiv v Opavě.

Druhopisy matričních knih zůstávají uloženy po provedení posledního zápisu v prvopisu matriční knihy u úřadu obce s rozšířenou působností stejnou dobu jako prvopisy matričních knih. Po uplynutí doby stanovené pro uložení se rovněž předávají příslušnému státnímu oblastnímu archivu.

1 Blíže k okolnostem vzniku a vedení matrik úvod inventáře sbírky matrik v Zemském archivu v Opavě. DRKAL, Stanislav – LAPČÍK, Stanislav – MÜLLER, Karel – ŠRÁMEK, Pavel: *Sbírka matrik Severomoravského kraje*. Inventář. Opava 1983, s. I–XV.

2 Zákon č. 268/1949 Sb. Zákon o matrikách. Viz https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-268.

3 DRKAL, S. – LAPČÍK, S. – MÜLLER, K. – ŠRÁMEK, P.: Sbírka matrik, s. XIV.

Postup při předávání matričních knih a sbírek listin k archivaci je stanoven vyhláškou (č. 207/2001 Sb.). Předávání matričních knih probíhá v I. čtvrtletí kalendářního roku po ověření, že je veden druhopis matriční knihy. O předání matričních knih vyhotoví matrikář předávací protokol, v němž se uvede druh matriční knihy, obec, pro kterou se matriční kniha vedla, pořadové číslo svazku a počáteční a konečný den zápisu.

Matriky v Zemském archivu v Opavě

Opavský archiv začal matriční knihy přejímat v květnu 1952. Mezi léty 1952 a 1955 tak byla převzata nejstarší část matrik od nejstarších, založených již ve 2. polovině 16. století, přibližně do roku 1850. Další matriky, rámcově z let 1850–1880, byly převzaty počátkem 60. let, matriky z let 1880–1900 pak koncem let sedmdesátých. Jednalo se o matriky dnešního Moravskoslezského kraje a Jesenicka a Vsetínska. Analogicky matriky dnešního Olomouckého kraje byly přebírány Státním archivem v Janovicích a následně po jeho začlenění do opavského státního archivu v roce 1960 jeho olomouckým pracovištěm. Po provizorních soupisech matrik bylo počátkem 80. let přistoupeno k systémovému uspořádání celé Sbírky matrik Severomoravského kraje, a to jednotným způsobem pro obě pracoviště, tj. centrální v Opavě a pobočku Olomouci.[4] Sbírka je průběžně doplňována o další přírůstky matrik, přebírané do archivu na základě zákona o matrikách z jednotlivých matričních oddělení obcí a měst. Obohacena byla také jednotlivinami nalezenými při pořádání archivů far ve státních okresních archivech.

Matriky Zemského archivu v Opavě jsou soustředěny ve *Sbírce matrik Severomoravského kraje* z let 1571–1951, a to v rozsahu 15 505 knih a tří kartonů. Duplikáty matriční agendy z let 1682–1958 obsahuje *Sbírka opisů matrik* a tvoří ji 5 083 knih, 2 113 kartonů, 18 fasciklů a 618 balíků.[5] Typologicky podle původců jsou v ZAO uloženy matriky církví: římskokatolické, starokatolické, evangelických (augšpurského a helvétského vyznání), československé a pravoslavné. Dále jsou zde tzv. státní matriky (pro oblast Hlučínska, založené v roce 1874, a matriky německých matričních úřadů z let 1939-1945) a matriky občanské, které byly zavedeny v roce 1868 pro osoby bez vyznání. Všechny tyto knihy mají samozřejmě svou specifickou podobu, zejména matriky státní se od zbytku knih liší nejen z hlediska vnějších, ale i z hlediska vnitřních znaků.

Rozdělení matrik na tři základní typy (církevní, státní a občanské) se stalo klíčové při uspořádání obou fondů, přičemž v rámci jednotlivých typů jsou knihy uspořádány podle organizačních struktur původců – např. pro římskokatolickou církev podle diecézí, děkanátů a v jejich rámci podle jednotlivých farností, u evangelických podle církve a dále podle far, státní podle sídel příslušných matričních úřadů, občanské podle sídel okresních úřadů.

4 Tamtéž.

5 PEvA, Evidenční karty listů NAD č. 165 a 1438.

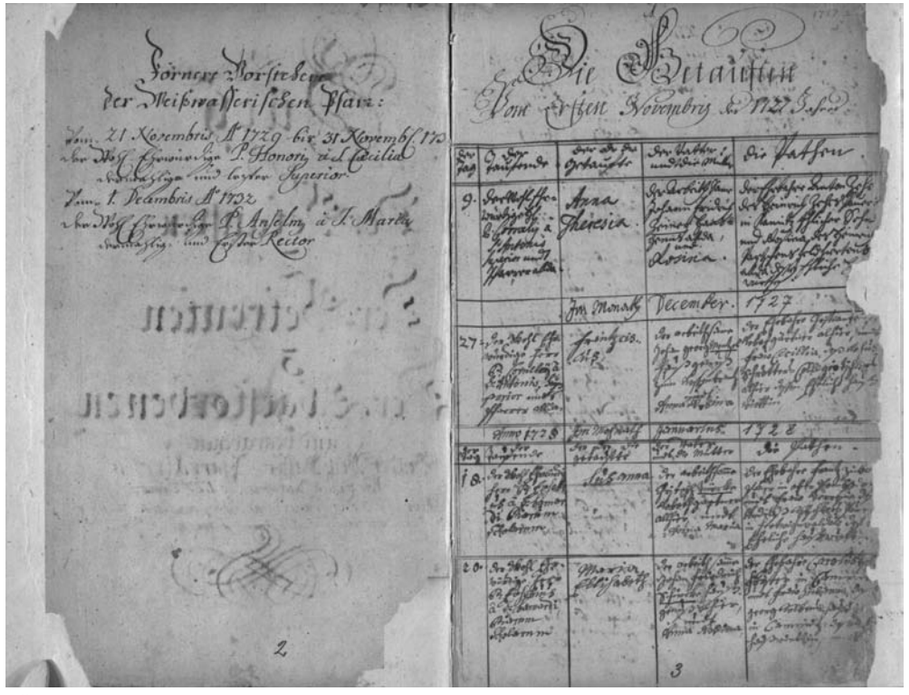

• *Římskokatolická matrika (oddací, rodná a úmrtní) Bílá Voda 1727–1774*

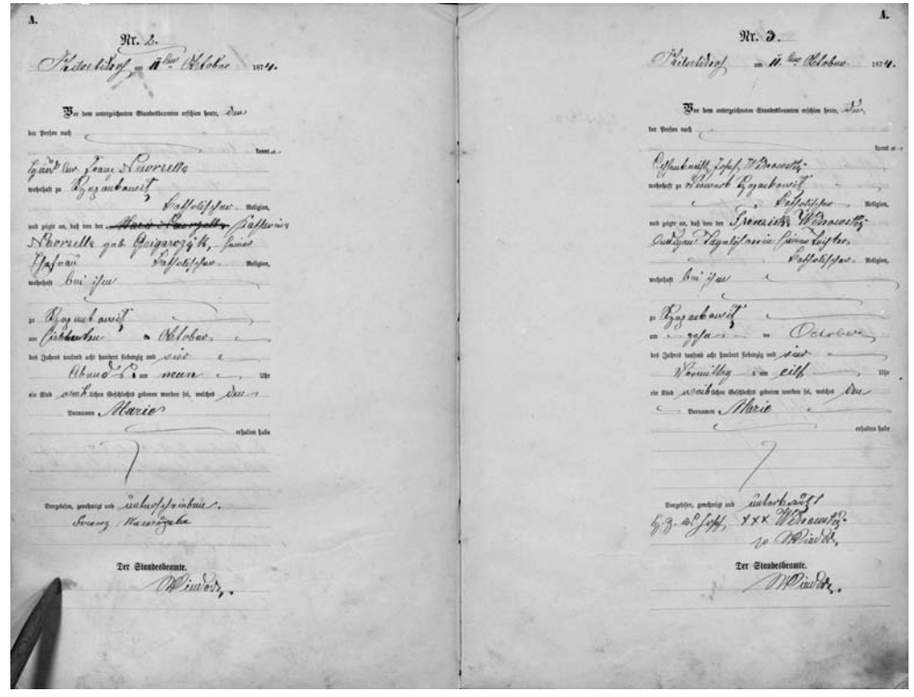

• *Rodná kniha civilního matričního úřadu Bolatice z roku 1874*

Zpřístupňování matrik do roku 2009

Matriky přitahovaly do archivu značné množství badatelů již od 70. let 20. století. Zájem o jejich studium stoupl zvláště v období dvou prvních desetiletí po Sametové revoluci. Informace z matrik badatelé získávali buďto přímo studiem v badatelně archivu nebo korespondenčně poštou. Forma objednávek ke studiu byla různá – někteří si matriky objednávali dopisem, jiní využívali telefonu nebo přicházeli bez předchozího objednání. Poslední jmenovaná forma se týkala těch, kteří nebyli dopředu informováni o badatelském řádu. V rámci možností jim byly knihy přinášeny v průběhu celé denní úřední doby. Většinou se však archivní materiál včetně matrik připravoval ráno, ještě před otevřením studovny. V nepřítomnosti badatele, který si příslušné matriky objednal, popřípadě po částečném prostudování odložil na jiný den, se ukládaly do dvou plechových skříní ve studovně, popřípadě do regálu ve vedlejší místnosti, která starou studovnu propojovala s knihovnou.

Podle údajů ze starších badatelských listů je patrné, že v padesátých letech minulého století ještě badatelé o matriky nejevili příliš velký zájem. Například roku 1959 bylo v archivní studovně (přesněji řečeno v obou opavských studovnách) vyplněno 211 badatelských listů, avšak pouhých 13 badatelů nahlíželo do matrik, a to většinou z úředních nebo vědeckých potřeb doložených doporučeními škol, podniků či úřadů. Celkem bylo výše zmíněným 13 badatelům předloženo 71 svazků matrik. U dvou badatelských listů byl zaregistrován vlepený kolek v hodnotě 20 Kčs, snad jako správní poplatek za zhotovení výpisu. Nadpoloviční většina badatelů studujících v daném roce matriky byla občany Československa, z cizinců byli zaznamenáni čtyři Poláci a jedna Němka z NDR.[6]

Zájem o předkládání matrik ovšem postupně narůstal. Podle zápisů v badatelských listech za rok 1987 z celkového počtu 239 badatelských listů[7] jich 150 obsahovalo zápisy o předložení matrik. Celkem bylo v tomto roce badatelům předloženo 2 841 svazků matrik.[8]

O patnáct let později (2004), v době největšího boomu genealogického bádání, kdy bylo nutné si ve studovně dopředu rezervovat místo nebo být připraven uvolnit své místo po příchodu řádně nahlášeného badatele, bylo z celkového počtu 629 badatelských listů 292 vystaveno na téma genealogie

6 ZAO, Registratura archivu, Badatelské listy z roku 1959.

7 Badatel má povinnost na každé téma studia vyplnit nový badatelský list. Obvykle se tak stává výjimečně, pokud si služba v badatelně všimne obsahového rozporu mezi předkládaným materiálem a tématem studia. Velká část badatelů také z tohoto důvodu volí obecnější označení tématu, proto se povětšinou počet vystavených badatelských listů rovná počtu badatelů.

8 ZAO, Registratura archivu, Badatelské listy z roku 1987.

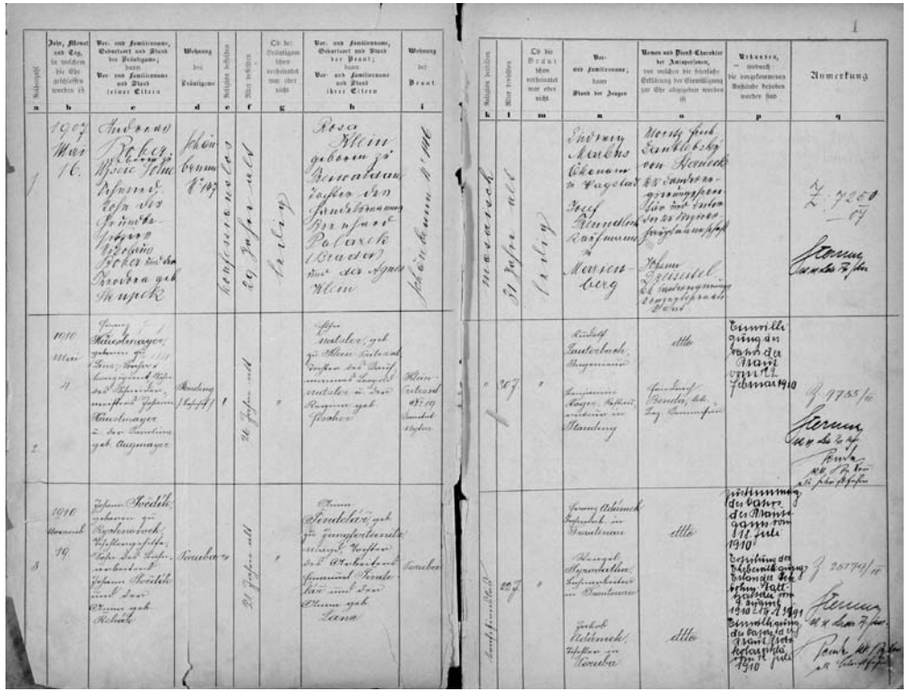

• *Oddací občanská matrika politického okresu Bílovec z let 1907–1923*

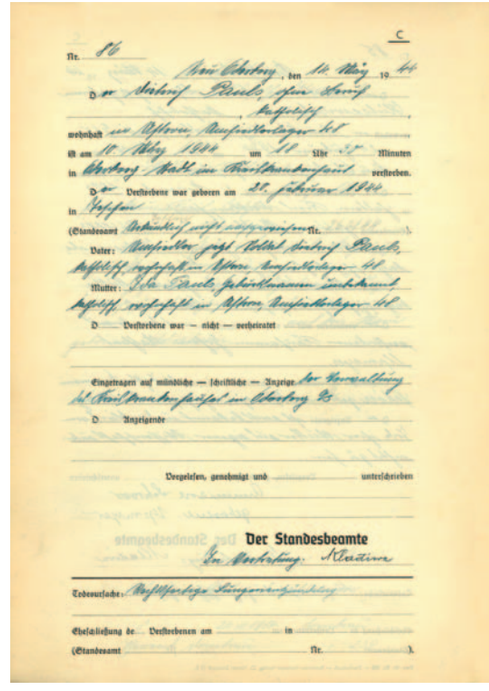

• *Úmrtní kniha (Standesamt) Bohumín z roku 1944*

a obsahovalo tedy záznamy především o výpůjčkách matrik, potažmo dalšího genealogického materiálu. Těmto 292 badatelům bylo předloženo celkem 3 007 svazků (originálů) matrik.[9] Nepříliš výrazný nárůst předložených knih oproti 1987 byl způsoben předkládáním několika stovek studijních mikrofilmů, které nebyly do součtů zahrnuty.[10] Nárůst zájmů o matriky byl sledovatelný i u zahraničních badatelů – v roce 1987 to bylo 29 badatelů, v roce 2004 již 53. Počet matrik předložených cizincům byl v roce 1987 688 svazků, v roce 2004 se jednalo o 533 matričních knih.[11]

Poslední rok před zveřejněním digitalizovaných matrik na internetu (2009) navštívilo studovnu 620 badatelů, z toho 309 s tématem genealogie, z toho zahraničních bylo šest. Předloženo bylo 4 996 matričních knih (6 617 včetně mikrofilmů).[12] Nárůst badatelů i materiálu lze spatřovat nejen ve větší popularizaci genealogického bádání, ale rovněž ve zrušení poplatků za předložení matriční knih.

Praxe předkládání a zpoplatňování matrik

Zájem o předkládání matrik rok od roku stále narůstal. Po roce 1989 se v archivech začali objevovat i badatelé s živnostenským listem, kteří sestavovali rodokmeny pro platící zájemce. Narůstal také počet těch, kteří si chtěli v matrikách vyhledat předky vlastním úsilím. Badatele neodradily ani poplatky za kolky. Také po založení Slezské univerzity v Opavě, která nabízela studijní obory pro posluchače historických věd, mimořádně stoupl celkový počet badatelů (tedy nikoliv pouze badatelů zajímajících se o rodopis). Patřili k nim nejen vědečtí pracovníci univerzity, ale také studenti pracující na svých bakalářských, magisterských či jiných pracích. Dále přibylo i zájemců z řad běžných

9 ZAO, Registratura archivu, Badatelské listy z roku 2004.

10 Z důvodu zvýšeného badatelského zájmu o rodopis se pro ochranu matričních knih přistoupilo k jejich mikrofilmování, které prováděla fotodílna archivu. Při mikrofilmování se postupovalo od nejstarších matrik k novějším. Filmy se ukládaly do papírových krabiček a popisovaly signaturou matriky. Čtecí zařízení k prohlížení mikrofilmů (starší typ Zeutschel a modernější Gedeon) byly umístěny zprvu na stolech u zadní stěny badatelny, po adaptaci badatelny a přilehlých prostor byly přemístěny do zvláštní místnosti, v níž bylo k dispozici i zatemnění. Matriky předkládané v podobě mikrofilmů se mezi lety 1991–2005 nezpoplatňovaly.

11 ZAO, Registratura archivu, Badatelské listy z roku 2004.

12 Informace byly generovány z programu Badatelna od firmy BACH systém s.r.o. Olomouc. Tato aplikace funguje v ZAO již od konce druhého tisíciletí, v této chvíli jako webová aplikace. Od roku 2007 byla nasazena podoba s objednávkovým systémem, který umožňuje poměrně přesně sledovat provoz badatelny.

občanů, pátrajících například po historii své obce, různých objektů, osobností atd. V neposlední řadě - po přijetí restitučních zákonů začalo do archivu přicházet množství restituentů, kteří si dohledávali podklady k žádostem o navrácení majetku. Denní návštěvnost velmi stoupla. Jeden badatel navíc chodil zpravidla vícekrát a někdy se stávalo, že ani dvacet míst ve studovně nestačilo. Proto byl zaveden systém rezervací míst ve studovně, i tak se však zejména badatelům neznalým poměrů občas stávalo, že museli na chodbě čekat na uvolnění místa, protože sál studovny byl zcela obsazen. Na dvaceti místech ve studovně se tak v některých dnech vystřídalo i více než čtyřicet badatelů. Badatelé přijíždějící opakovaně, včetně cizinců, si na systém brzy zvykli. Tento okolnostmi vynucený systém nutnosti předběžné rezervace místa byl zrušen až po digitalizaci matrik a jejich zpřístupnění na internetu.

Od roku 1991 bylo podle zákona nahlížení do matrik včetně těch uložených v archivu zpoplatněno, a to ve formě deseti a později dvacetikorunových kolků za svazek. Několik let se kolky prodávaly přímo ve studovně a muselo se pro ně pravidelně chodit na poštu. Někdy nastal problém, když badatel přišel s velkou bankovkou. Stále musely být k dispozici drobné, aby bylo možné peníze vracet. Po zjištění, že v jiných archivech takto nepostupují, nýbrž požadují od badatelů rovnou kolky, se stejná praxe zavedla i v Opavě a badatelé si museli zvyknout obstarávat si kolky sami. Ke skupině kolků nalepených na příloze badatelského listu se vždy napsalo denní datum a jejich počet. Na konci každého úředního dne se nalepené kolky dávaly orazítkovat na sekretariátě, kde byly zaevidovány, aby se mohl vykázat jejich příjem. V roce 2005 byly archivní matriky vyňaty ze zpoplatnění, což výrazně usnadnilo službě v badatelně práci. Vzhledem ke stále stoupajícímu počtu badatelů a jejich návštěv představoval tento administrativní zásah opravdovou úlevu.

Digitalizace matrik a jejich zveřejnění po roce 2009

Vzhledem k fyzické ochraně matričních knih a omezenému místu ve studovně archivu, jakož i omezenému počtu čtecích zařízení pro mikrofilmy, se jako nejlepší krok začala jevit digitalizace matrik a jejich dálkové zpřístupnění. Focení matrik pracovníky fotodílny nebylo ovšem vzhledem k množství svazků reálně proveditelné. Roku 2007 přišla již opakovaná a počátkem 90. let českými archivy původně odmítnutá nabídka americké *Genealogické společnosti* v Utahu (později *Family Search International)*, organizace řízené církví *The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints* (zkráceně označovaná jako mormonská církev). Ta nabídla archivu techniku a pracovníky na provedení digitalizace matrik, nejprve z let 1571–1905. V souladu s následně uzavřenou smlouvou bylo na pracovišti v Krnově vytvořeno digitalizační středisko o dvou kamerách a sem pak byly přiváženy matriky z opavské centrály i z olomoucké pobočky.[13]

13 První smlouva mezi Genealogickou společností v Utahu a archivem byla uzavřena 12. 6. 2007. Následovala smlouva z 3.3.2010 zajišťující digitalizaci urbářů a pozemkových knih. Dne 21. 3. 2012 pak byla uzavřena další smlouva týkající se matrik z let 1900–1912 (rodné), resp 1900–1937 (sňatkové, úmrtní). Další smlouvy se pak týkaly jiného archivního materiálu. Spolupráce se společností *Family Search International* byla ukončena v roce 2016.

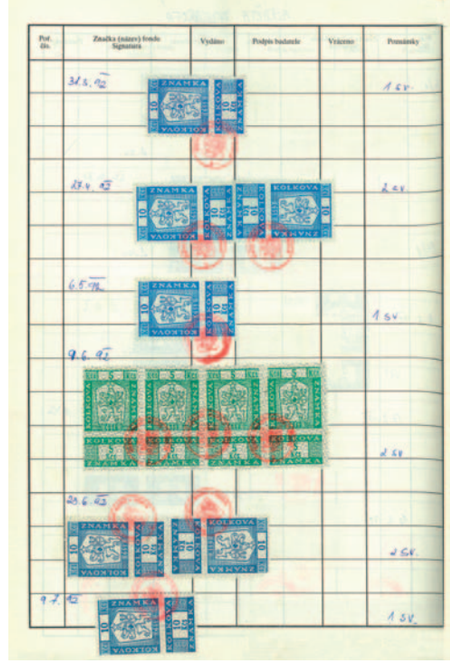

• Vylepené a znehodnocené kolky v badatelských listech za předložené matriky – nejprve 10 Kčs/ svazek a později 20 Kč/svazek. Na snímcích lze vidět odlišné množství předkládaných svazků matrik jednotlivým badatelům během jedné badatelské návštěvy – 29 : 1.

V létě 2009 se začalo pracovat na naplňování aplikace *Matriky* – vytváření záznamů s popisem jednotlivých svazků, k nimž se následně měly připojovat digitální snímky. Předcházelo tomu několik celostátních porad, kde bylo dohodnuto, co všechno má program obsahovat. U jednotlivých záznamů se jednalo o následující pole: Číslo instituce, Pořadové číslo záznamu, Číslo evidenčního listu NAD, Signatura původce, Signatura archivu, Inventární číslo, Název původce, Územní rozsah matriky, Časový rozsah (celkový), *Popis obsahu matriky* (uvedení druhu matriky - N,O,Z, I-N,I-O,I-Z s časovými rozsahy), *Indexy* (vedené ve zvláštním svazku), *Archiv* (spádová instituce), *Místo uložení, Jazyk, Typ matriky* a další obsažené typy (bylo dohodnuto jen pět typů - katolická, evangelická, židovská, civilní (matričního úřadu), vojenská, jiná), *Poznámka, Lokality* (každá zvlášť s uvedením druhu matriky a časovým rozsahem).

Nejdříve bylo zapotřebí zapsat původce, aby se záznamy matrik mohly přiřazovat pod farnost či úřad, kam svou proveniencí náležely. Jednou vložený záznam knihy se totiž nedá převést jinam a musí být zrušen a zapsán znovu. Pro začátek byla do aplikace „přelita" data z textového dokumentu Matriky Olomouckého kraje, vypracovaného kolegy z olomoucké pobočky, a z opavského dokumentu, rovněž obsahujícího popisy matrik, napsaného několik let předtím v programu Microsoft Excel. Transportem těchto dat byl položen velmi nedokonalý základ, který bylo zapotřebí poměrně dlouhou dobu upravovat a doplňovat tak, aby záznamy dostaly žádoucí konečnou podobu. Na úpravě a doplňování záznamů matrik se podílely archivářky Eva Hájková a Lucie Harazimová, podle potřeby také kolegové z olomoucké pobočky a další archiváři a pracovníci. Například pole jazyk knih bylo doplňováno Jarmilou Veselou podle popisů matrik pořízených kdysi za účelem dokumentace k PO-CO mikrofilmům.

S názvy původců v dohodnutém tvaru byly pomocí transportu dat vloženy také signatury matrik, jejich časové rozsahy a názvy obcí obsažených v matrice. Názvy míst byly vloženy do pole Územní rozsah matriky. Transport dat z dokumentů ve Wordu a v Excelu však vedl k velmi nedokonalému výsledku. Neuměl se dostačujícím způsobem vyrovnat se složitostí popisu a převést všechny údaje z inventáře v textové podobě komplexně do struktury nového programu. Z několika různých časových rozsahů uvedených v některých knihách totiž počítač nevygeneroval celkový rozsah knihy, nýbrž vzal pouze časový rozsah uvedený na prvním místě. Výsledky byly tedy velmi nepřesné. Vše bylo zapotřebí procházet a opravovat, doplňovat chybějící údaje v popisu obsahu matriky, všímat si i jiných chyb, které mohly snižovat kvalitu vyhledávání. Šlo například o opravy nesprávných formulací názvů a různých překlepů obsažených v původním textu. A též o vypouštění nadbytečností – například odstraňování slova „totéž", které se vyskytovalo v psaném textu.

Poté se začalo s doplňováním lokalit k jednotlivým záznamům – každá lokalita musela být uvedena nejen v poli Územní rozsah matriky, ale ještě odděleně v *Lokalitách*, kde byla geograficky upřesněna a doplněna vlastním (někdy od celku knihy odlišným) časovým rozsahem. V programu už byly obsaženy nějaké prvky lokálního popisu – názvy krajů, okresů, měst i větších obcí. Nesamostatné a zaniklé obce se musely do programu doplnit. Toto rozepsání lokalit mělo za cíl zpřesnit vyhledávání a usnadnit orientaci v časových rozsazích matrik. Jedna kniha totiž mohla obsahovat matriční záznamy několika obcí, z nichž pro každou mohl platit jiný časový rozsah a mohly v ní být zahrnuty různé druhy zápisů (N,O,Z, I-N,I-O,I-Z). Lokality se zapisovaly tak, aby se každá přesně zařadila do popisného schématu v pořadí: stát – kraj – okres - obec - část obce – samota. Pro zařazování měst a obcí se používalo poslední vydání v té době platného statistického lexikonu. Musely se do toho vejít i zaniklé obce. Kvůli přesnosti bylo třeba pracovat s Turkovým historicko-místopisným rejstříkem[14], popřípadě s jinými analogickými pomůckami. Starší české názvy jako Frývaldov, Frýdberk apod. se rovněž vkládaly do popisu lokalit, ale nikoli jejich německé ekvivalenty.

Původci matrik (jednalo se o farní úřady a jim adekvátní občanské matriční úřady v okresech) byli pojmenováni a seřazeni abecedně podle názvů sídel. Při zapisování bylo zapotřebí jednak sledovat správné zařazení lokality pod stávající kraj a okres (nikoli okres, kam lokalita patřila v době vzniku matriky), jednak dbát na správné zapisování signatur (s mezerami) – při vynechání mezery nebo jejím neopatrném zdvojení nemusela matrika být pomocí vyhledávače vyhledatelná. Jednou se stalo, že špatně zapsaná lokalita byla smazána a přepsána správně. Bohužel zmizela ve všech matrikách bez upozornění a bylo třeba znovu dohledávat, kam všude se má příslušná lokalita doplnit. Až téměř nakonec se záznamy matrik, k nimž existovaly oddělené indexy, propojovaly se záznamy těchto indexů, aby se tím badatelům usnadnila práce.

V roce 2009 došlo k napojení prvních snímků matrik pořízených ve spolupráci s americkou genealogickou společností, aby se následně zjistilo, že ve skenech je velký zmatek. Ten vznikl pravděpodobně tím, že knihy byly při snímkování rozděleny na části podle míst, popřípadě podle druhu matriky (N,O,Z, I-N,I-O,I-Z) a soubory těchto digitálních snímků pak nebyly dány správně dohromady. Některé připojené snímky vůbec neodpovídaly popisu knihy, tedy tomu, co kniha ve skutečnosti obsahovala. Chyběly celé části knih (například oddací kniha nebo nějaká lokalita, popřípadě jmenný rejstřík). Objevovaly se poškozené, nečitelné, chybějící, nebo přeházené stránky. Všechno bylo zapotřebí několikrát projít a zkontrolovat, ale ani tak se stoprocentně neodhalily všechny závady. Vše se dělalo v neustálém spojení s informatiky, a rovněž s badateli, reagujícími e-mailem či telefonicky na zveřejnění snímků matrik na internetu. Ještě několik let přicházela badatelská upozornění na závady, které se dodatečně napravovaly (ojediněle se tak děje dodnes). Často se stávalo, že do matriky byl původcem dodatečně vlepen nějaký doplněk, který ovšem překryl část původního textu. Pokud si toho skenující osoba nevšimla a neoskenovala i text pod lístkem, stala se část stránky pro badatele nepřístupnou.

Matriky, které byly zveřejněny, se přestaly v badatelně předkládat, čímž se postupně začala snižovat návštěvnost. Během zveřejňování knih se muselo dbát na to, aby nebyl porušen zákon o ochraně osobních údajů, tedy aby nebyly do internetové aplikace připojeny snímky matriky, která byla svým časovým rozsahem na zveřejnění příliš mladá. V průběhu času se počítalo s při-

14 TUREK, Adolf a kol.: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava 2004.

pojováním digitálních snímků novějších matrik uložených v archivu i s průběžným rozšiřováním záznamů v aplikaci o další matriky, které měly do archivu postupně předávat matričními úřady. V roce 2013 objížděla archivářka Marta Šopáková matriční úřady v působnosti archivního dohledu Zemského archivu, aby tam sepsala všechny matriky do roku 1950, které mají být po uplynutí zákonné lhůty předány do archivu. Matriky byly pak zapisovány do aplikace a byly jim přiděleny signatury podle dosavadního klíče, aniž by byly převzaty do archivu. Jako místo uložení byl zapsán příslušný matriční úřad. A v poznámce bylo výrazně uvedeno upozornění: *Matrika je dosud uložena na matričním úřadě!*

Dokud badatelé ještě využívali originály matrik, stávalo se, že za chybějící matriky, či mezery v nich, požadovali náhradní zdroje, pokud tyto byly k dispozici – duplikáty, opisy atd. Proto byly v letech 2012–2013 naskenovány, převážně prostřednictvím Sdružením invalidů Trend vozíčkářů, s.r.o. Olomouc, také vybrané opisy matrik, jimiž byly časové mezery alespoň částečně zaplněny. Jako samostatný soubor pak byly na internetu zveřejněny opisy římskokatolických matrik far patřících původně do olomoucké arcidiecéze, ale dnes náležejících do polské části Slezska (Ketřsko).

Digitalizované matriky jsou zveřejněny na internetových stránkách Zemského archivu (www.archives.cz), resp. v jeho Digitálním archivu (http://digi.archives.cz/da/). V případě, že je kniha ve větším časovém rozsahu, než stanovuje zákon na ochranu osobních dat, nelze tyto skeny zveřejnit. Zde je možné po konzultaci se zaměstnanci archivu zpřístupnit badateli „volnou" část matriky nebo domluvit osobní studium konkrétního zápisu, případně objednat si výpis.

Závěr

Po desetiletí zpřístupnění matrik v elektronické podobě na internetu má Zemský archiv v Opavě v Digitálním archivu pro badatele k dispozici 19 198 matrik s připojenými 1 805 303 skeny.[15] Předkládání počtu matrik (originálů knih i studijních mikrofilmů) od roku 2009 z 6617 pokleslo na 5 dosud předložených v tomto kalendářním roce. Při pohledu na tabulku je vidět, že skokové poklesy nastaly v letech 2010–2013 od roku 2014 se pohybují povětšinou v počtech kusů.

15 Stav k 18. 10. 2019, viz http://digi.archives.cz/da/.

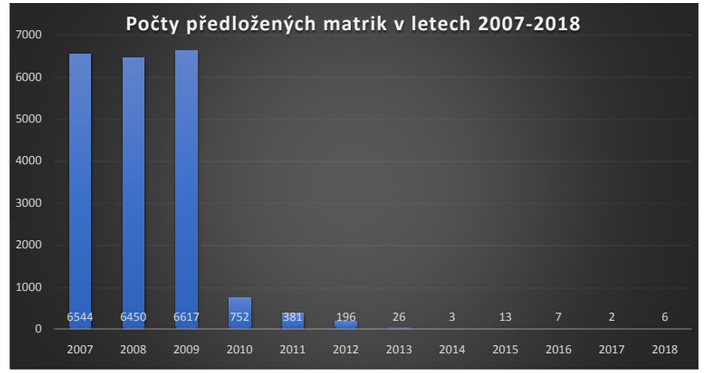

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet	6544	6450	6617	752	381	196	26	3	13	7	2	6

Je to dáno především faktem, že všechny matriky nemohou být plně zpřístupněny nebo po předání z matričního úřadu se ještě nestihly zdigitalizovat. Nejstarší doložené statistiky návštěvnosti matrik na webu Zemského archivu z let 2011 a 2012 ukazují 16 529 758 zobrazených stran z 1 770 085 zařízení/unikátní návštěvy (2011) a 24 862 696 zobrazených stran z 2 281 253 zařízení/unikátní návštěvy (2012).[16]

Po desetiletí lze konstatovat, že matriky stále náleží k nejcennějším archiváliím státních oblastních archivů a jsou nejvíce využívaným materiálem. Navzdory počátečním rozpakům, způsobených do jisté míry i technickými obtížemi, jsou dnes badatelé obecně spokojeni s možností vytvářet rodokmeny z pohodlí svých domovů. Ostatně to dokládá i poměr předložených matrik a jedinečných přístupů do databáze matriky v období 1. 4. – 31. 10. 2019, tj. 3 matriky ku 385 026 přístupů.[17]

16 Za vyhledání a poskytnutí statistických informací děkujeme Mgr. Markovi Trojákovi.

17 Za poskytnutí děkujeme Mgr. Markovi Trojakovi. Neobvyklá volba časového rozmezí je dána nasazením sofistikovanější aplikace pro statistiku přístupů do jednotlivých databází Digitálního archivu. Celkový počet přístupů do záznamů všech databází digitálního archivu ve sledovaném období je 917 123 přístupů.

ProArchiv – nová pořádací aplikace v Zemském archivu v Opavě[1]

Radomír Michna

Z pracovních stolů archivářů již dávno zmizely psací stroje a archiváři se dnes neobejdou bez moderních informačních technologií. Ač stále ještě při předávání archiválií do archivu dominují ty v analogové podobě, výstup z jejich uspořádání je již ryze digitální. Všechny pomůcky, soupisy, tematické mezifondové katalogy se zapisují do počítačových programů a databází. Výsledkem je pak mnohem snadnější prezentace archiválií.

Taktéž „revoluční" psaní pomůcek v textových editorech je již dlouho minulostí. V Zemském archivu v Opavě (dále jen ZAO) a jemu příslušných okresních archivech bylo nahrazeno zápisy do sofistikovanějších databázových aplikací. Rozvinula se úzká a přínosná spolupráce s olomouckou firmou BACH Systems s. r. o., která pokračuje doposud. Pořádací aplikace prošly mnoha změnami, staré verze vystřídaly nové. Hybným motorem byla většinou prezentační část, o které obsáhle pojednává článek v minulém sborníku[2].

V červnu 2009 byla vydána první ucelenější metodika šitá na míru pořádacím aplikacím[3]. Její snahou bylo hlavně sjednotit archivní popis ve všech archivech v rámci ZAO. Při její tvorbě došlo k hlubší analýze tehdejšího stavu, což vyústilo v ustavení pracovní skupiny, která měla za úkol navrhnout nové inovace a požadavky na přepracování pořádacích aplikací. Již v té době fungoval v ZAO „dvojkolejný" systém popisu archiválií. Na jedné straně se uceleně popisovaly pomůcky (1 pomůcka = 1 databáze); na straně druhé se zpracovávaly s katalogizační podrobností archiválie (i doposud neinventarizované) do tzv. tematických databází. Šlo vlastně o mezifondové databázové katalogy listin, pečetí, map, fotografií atd. Bokem těchto databází stály aplikace pro evidenci matrik dle celostátního standardu a pro popis urbářů a pozemkových knih. Ty byly provozovány jako čistě webové intranetové aplikace.

V roce 2012 došlo k očekávanému přechodu na novou verzi pořádacích aplikací. Stále se jednalo o balík vícero desktopových aplikací, které ale již byly provozovány na síťových discích jednotlivých archivů. To znamenalo lepší možnosti centrální správy, aktualizace číselníků a organizace exportů dat do archivního úložiště (repository). Z hlediska metodiky zápisu byly implementovány účinné systémy kontroly vyplnění důležitých prvků popisu, unifikace zápisu díky centrálně spravovaným číselníkům a úzká vazba na evidenci NAD. Již tato verze pořádacích aplikací plně zapadala do dodnes platného uceleného systému archivních postupů při zpracování archiválií a jejich prezentaci v ZAO:

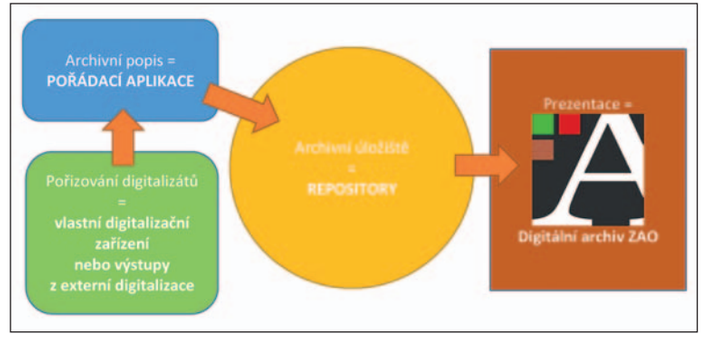

Spolu s nasazením nových pořádacích aplikací byla vydána druhá verze komplexní metodiky[4]. V průběhu následujících let pak byly ještě zavedeny aplikace pro popis třídních výkazů, evidence obyvatel a sčítacích operátů. Byla to reakce na potřebu získat metadata pro externí digitalizaci. Opět tedy „genealogická" poptávka ovlivnila nabídku portfolia pořádacích systémů.

Spolu s pořádací aplikací „Sčítací operáty" byla v květnu 2015 vypuštěna do provozu i aplikace „Lokality ZAO"[5]. Ta sloužila jako zdrojová databáze geografických (místopisných) objektů, primárně sídel (sídelních útvarů) pro databázi Sčítací operáty a výhledově pro všechny pořádací aplikace v rámci ZAO. Obě aplikace byly rovněž webové, provozované na intranetu.

1 Vzhledem k dynamičtějšímu vývoji v oblasti, kterou článek popisuje, je potřeba úvodem konstatovat, že následující text je aktuální k září 2019.

2 ŠÍL, Jiří: Od Archivního Vademeca k Digitálnímu archivu Zemského archivu v Opavě. In: *Sborník Zemského archivu v Opavě*. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2017, s. 10–23.

3 Jednalo se o „*Pokyn ředitele Zemského archivu v Opavě č. 4/2009, kterým se stanoví metodika pro tvorbu Digitálního archivu Zemského archivu v Opavě*".

4 *Pokyn ředitele ZAO č. 3/2012, kterým se stanoví metodika pro tvorbu Digitálního archivu Zemského archivu v Opavě.*

5 Do Lokality ZAO byla načerpána data z Územně identifikačního registru ČR a z CZ_RETRO – Retrospektivní geografický informační systém sídelních lokalit Čech, Moravy a Slezska. Společnost pro obnovu vesnice a malého města (SOVAMM).

Neustálý technologický pokrok a vývoj nových operačních systémů začínal snižovat udržitelnost stávajících desktopových aplikací. Firma BACH Systems s. r. o. na to reagovala konceptem moderních centrálně řešených webových aplikací. Společně jsme začali uvažovat nad další velkou změnou.

Technologické zastarání však nebylo jediným impulzem změny. O své místo se hlásila i nová základní pravidla[6] (dále jen Pravidla) poprvé vydaná v roce 2013. Sice nebyla zpočátku v archivní obci příliš reflektována, avšak Odbor archivní správy MV ČR stanovil v lednu 2017 závazný termín pro splnění harmonogramu implementace Pravidel na 1. leden 2020.

Archivní správa prostřednictvím Technologické agentury ČR iniciovala vývoj nového pořádacího systému ELZA. ELZA byla původně koncipována a deklarována jen a pouze jakožto pořádací aplikace. Některé fundamentální funkcionality, jako uživatelská práce s digitalizáty, řízení publikačních práv, nebyly v ELZE původně zamýšleny. Taktéž popis „neinventarizovaného" materiálu a jeho sdružováni v rámci typově shodných archiválií (tematické databáze = mezifondové katalogy) ELZA neřeší. Její případné napojení do našeho fungujícího systému se tedy jevilo jako krok časově a finančně rizikový, celkově značně nejistý. ZAO se rozhodl podílet s firmou BACH Systems s. r. o. na vývoji nové pořádací aplikace **ProArchiv**, která nabízela možnost plné integrace do již fungujícího systému, včetně importu všech dosavadních dat (více než 2 mil. metadat a bezmála 20 mil. digitalizátů). Právě záruka bezpečného převodu všech našich stávajících dat, která jsou pravou hodnotou již léta vytvářenou archiváři v rámci pořádaní archiválií, zásadně ovlivnila naše rozhodnutí. ZAO od počátku zavrhoval myšlenku udržovat stará data ve starých systémech a nová v nových. Musel vzniknout nový pořádací systém, který by původní data v plném rozsahu bez ztráty informací integroval.

Poprvé byly určité pasáže Pravidel implementovány již v Lokalitách ZAO. Samotný vývoj ProArchivu odstartoval v roce 2016. Základem ze strany ZAO byla důsledná analýza stávajících dat a návrh jejich restrukturalizace do datových struktur dle Pravidel. Na přelomu roku 2016/2017 byla v ZAO ustavena pracovní skupina pro implementaci Pravidel v ZAO, která jako kolektivní orgán pomáhala řešit řadu problémů, přijímala zásadní rozhodnutí apod. V první polovině roku 2018 byla skupina rozšířena o zástupce všech archivů v rámci ZAO a začalo první skutečné testování ProArchivu, v jehož průběhu vzniklo několik platných pomůcek.

V únoru 2019 byl v celém ZAO naplánován oficiální přechod ProArchivu do ostrého provozu. Došlo k čtrnáctidenní odstávce pořádacích prací, během níž byla veškerá data transformována do nové pořádací aplikace[7]. Tato složitá operace byla předtím mnohokrát otestována a doladěna. Na přelomu ledna a února se uskutečnilo i několik školení pro archiváře ZAO, na kterých byli s novou aplikací a Pravidly seznámeni.

V čem byla v pořadí již druhá větší změna pořádacích systémů odlišná od té z roku 2012?

Prostředí aplikace ProArchiv je zcela nové - komplexní. Oproti tomu změna v roce 2012 byla vizuálně spíše kosmetická.

Transformoval se mnohem větší objem dat a algoritmus převodu byl složitější než v roce 2012.

V důsledku implementace Pravidel došlo ke změně pořádacích postupů. Toto je asi z pohledu archivářů první nejzásadnější změna. S tím souvisí větší hierarchizace jednotek popisu na nejnižším stupni. Tam, kde se původně končilo inventárními záznamy v jednoúrovňovém seznamu, je nyní umožněno sdružování nebo naopak rozpad na vícero jednotek popisu. Velkou změnou je nová identifikace: původní inventární číslo bylo nahrazeno lidsky neuchopitelným referenčním označením.

Nový systém zápisu rejstříkových hesel (přístupových bodů) a popisu původců (1. kapitola úvodu pomůcky) taktéž vycházející z Pravidel je druhou nejzásadnější změnou.

Je tedy jasné, že přechod k ProArchivu je pro archiváře daleko větší změnou, než byla změna z roku 2012. Prostředí a hlavně pracovní postupy jsou zcela nové. Archivářská práce je ale již z principu konzervativní, proto bude potřeba více času, než na nový systém archiváři přivyknou.

Jasné výhody se mohou mísit zpočátku i s nevýhodami. Např. ProArchiv jako aplikace komplexní sjednocuje předchozí „dvojkolejný" systém pořádání. Nyní se archiválie popisuje pouze jednou, ne jako dříve dvakrát: jednou v pomůcce, podruhé v tematické databázi. Toto je mnohem efektivnější *(vnímáno jako výhoda)*, na druhou stranu v tabulkovém režimu zobrazení neposkytuje na první pohled tak detailně strukturované zobrazení dat, které si mohla dovolit tematická databáze *(vnímáno jako nevýhoda)*. Tato změna pohledu bude patrně ze začátku pro některé uživatele mírně diskomfortní, nicméně komplexnost dat by měla tento problém brzy vytlačit. Navíc se v budoucnu počítá s možností uživatelem definovaného zobrazení dat.

Práce v systému, kde se mísí staré s novým, je zkrátka zprvu náročnější a vyžaduje větší koncentraci a orientaci, než si principy fungování uživatelé osvojí do té míry, aby byly vnímány zcela samozřejmě.

Ne vše je v ProArchivu hotovo. Práce s přístupovými body je implementována jen do té míry, aby splňovala stávající znění Pravidel. Přičemž je všeobecně známo, že dané pasáže Pravidel se budou měnit. V roce 2018 zahájila práci celostátní skupina pro popis archivních entit (zjednodušeně přístupových bodů), které by se měly sdružovat v celostátním archivním úložišti s pracovním názvem/zkratkou CAM. Z pohledu Pravidel má nový CAM nahradit INTERPI. Teprve až bude z jednání této skupiny výstup v podobě oficiální metodiky, bude přikročeno k její implementaci do ProArchivu.

Dlužno dodat, že právě přístupové body vzniklé transformací původních rejstříkových hesel nemají příliš dobrou kvalitu. V tomto ohledu se v ZAO dříve

6 WANNER, Michal a kol. *Základní pravidla pro zpracování archiválií*. Druhé, doplněné a rozšířené vydání. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2015. 378 stran. ISBN 978-80-86466-78-1. Dostupné [on-line] z WWW <http://www.mvcr.cz/soubor/zakladni-pravidla-pro-zpracovani-archivalii-2015-cervene-vyznacenymi-zmenami.aspx>

7 V té době nedošlo ještě k importu evidence matrik. Ten byl řešen až následně, v červnu 2019 byly matriky nejprve naimportovány do testovací verze aplikace ProArchiv. Přechod do ostrého provozu je naplánován na listopad 2019. Sčítací operáty jsou tak jedinou databází, která nebyla do ProArchivu přenesena. Technicky je to sice možné, ale vzhledem k větší složitosti speciálně strukturovaných dat a hlavně jejich uzavřenosti by nebyl přechod příliš efektivní.

věnovala rejstříkových heslům menší metodická pozornost[8]. Centrální správu rejstříkových hesel ostatně ani decentralizovaný systém tehdejších pořádacích aplikací neumožňoval. Současný princip strukturovaného zápisu tak působí na mnohé archiváře jako zbytečně složitý a časově náročnější. Sdílení jedné společné množiny přístupových bodů v rámci ZAO je ale logický krok. Sdílení na vyšší, tj. celostátní, úrovni v CAMu je už daleko ambicióznější projekt, jehož vyřešení bude mnohonásobně implementačně i lidsky náročnější. Neznamená to ale, že bychom na to měli dopředu rezignovat. Teprve čas ukáže, zda dojde k praktickému naplnění a hlavně dlouhodobé udržitelnosti. Archiváře je potřeba motivovat a celou problematiku pořádně vysvětlit. Z hlediska vytěžování informací mají přístupové body nesporně kvalitnější informační hodnotu, než v případě, kdy se spoléháme jen na prosté fulltextově vyhledané informace.

ZAO v nasazení ProArchivu nezůstane osamocen. Měl by být používán i v dalších archivech: v Státním oblastním archivu v Litoměřicích, v Národním archivu, v Archivu hlavního města Prahy, Archivu města Ostravy aj.

Další vývoj ProArchivu není zdaleka ukončen. Je potřeba si však stanovovat jeho postupné priority. Ne vše lze zvládanou lusknutím prstů. Vývojáři i uživatelé musejí být trpěliví a v tomto ohledu je potřeba archiváře ZAO pochválit.

Závěrem je třeba konstatovat, že půlroční testovací období a hlavně půlroční období ostrého provozu v ZAO ukázalo, že ProArchiv je plně funkční a použitelný pořádací systém pracující svižně s více než dvěma miliony popisných dat a necelými 20 miliony připojených digitalizátů.

• *ProArchiv – náhled pracovního prostředí*

8 Výjimku tvoří část přístupových bodů třídy „geografický objekt“ (místopisný rejstřík). Zde se jako zdroj použily entity validované v aplikaci Lokality ZAO. Původní místopisná rejstříková hesla se na základě vydefinovaných algoritmů porovnávala s validními entitami a v případě shody se na ně napojila. Jde o cca 300 tisíc jednotek popisu, které díky tomu mají připojen validní geografický objekt.

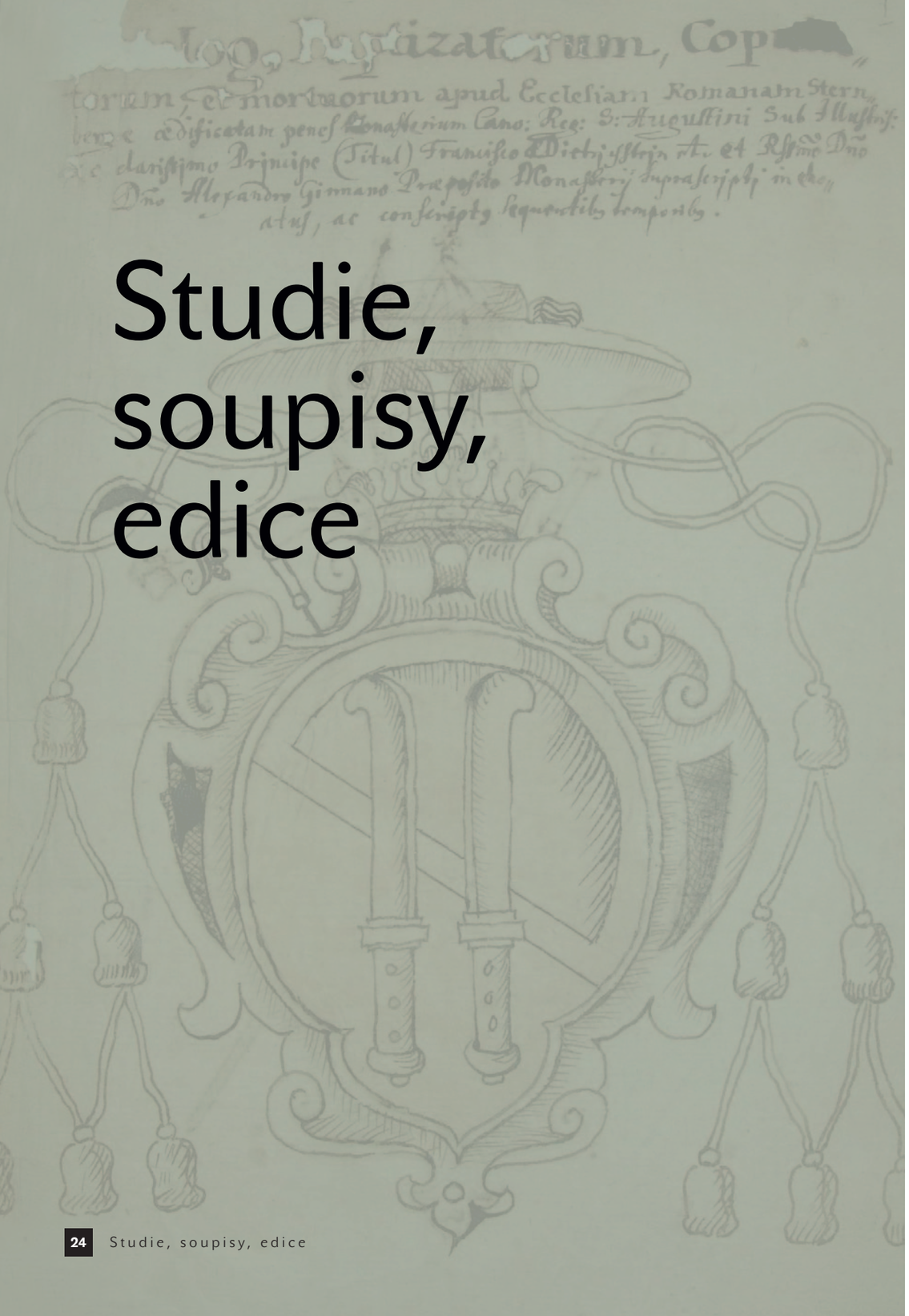

Studie, soupisy, edice

Návrh pravidel pro inventarizaci a katalogizaci odznaků a medailí

Květoslav Growka

I. Odznaky

Naukou o odznacích je signistika (odvozeno od lat. *signum*, znamení), již lze chápat jako součást emblematiky - nauky o symbolech, znacích a znameních, tj. novodobého pokračování klasické heraldiky.[1] Odznaky jsou symboly, jejichž existence nebo nošení není upraveno zákonem či usnesením vlády, na rozdíl od vyznamenání ve formě odznaků. Jde o společenské odznaky, které vznikají z vůle společenských institucí jakéhokoliv typu a významu (rezortní, podnikové organizace, města, sportovní kluby, politické strany a zájmové organizace atd.) i jednotlivce (př. fan-kluby). Odznak je určen k viditelnému nošení a označuje, že se nositel hlásí k nějakému společenskému celku, hnutí, či myšlence.

Nepřeberné množství odznaků vede k různým způsobům třídění. Nejčastěji se vychází ze sběratelské praxe rozlišující odznaky podle tématického hlediska (sportovní, letecké, podnikové...), motivů (heraldické, vexilologické, portrétní ...) a regionálního hlediska.

Tomuto třídění je však nadřazeno hledisko funkční, které zahrnuje účel odznaku i význam, který se mu přikládá. Uvedená klasifikace je pouze obecná, záleží na konkrétním materiálu, protože často může jeden odznak splňovat požadavky více kategorií. Z hlediska výroby můžeme od klasických odznaků

1 KROUMAN, Josef Pavel: *Sbíráme odznaky*. Mladá fronta, Praha 1969. 140 s.; HRDÝ, Josef: Odznaky a jejich třídění. In: *Signum 86*. Brno 1986. s. 1–8.

vytvářených ražebnami, medailéry, šperkaři apod. odlišit moderní produkty zvané placky či butony.[2]

Inventarizace

1. Inventární (pořadové) číslo
2. Název
3. Lokalita
4. Datace
5. Popis
    a) averz[3]
    b) materiál
    c) rozměry

Příklad

1.
Mužský pěvecký spolek Javorník, /1883/
av: lyra se stuhou s nápisem
bronz, 50 x 27 mm

Katalogizace

1. Pořadové (inventární) číslo
2. Název
    a) skupina
3. Lokalita
    a) vydavatel
    b) autor, výrobce
4. Datace
5. Popis
    a) averz, reverz
    b) materiál
    c) rozměry
    d) způsob upevnění
6. Poznámky

2 Butony jsou dostupnou a stylovou variantou klasických odznaků, jak uvádějí výrobci, např.: „Placky mohou velmi dobře propagovat různé výrobky, sportovní akce, festivaly, konference a rychle tak zviditelnit Vaši firmu na veletrhu nebo venkovní akci. Butony s potiskem dle Vašeho přání si budou lidé připínat na oděv i na školní batohy a zavazadla a nosit tak Vaše logo nebo jiný motiv všude s sebou! Předností je jejich rychlá výroba, poměrně nízká cena a hlavně cena není závislá na počtu použitých barev. Nabízíme placky o průměru 56 mm. Placky jsou v lehkém celohliníkovém provedení odolávající poškození a nepřízni počasí a opatřeny spínacím špendlíkem, tisková strana je krytá průhlednou lesklou fólií pro ochranu a efektnější vzhled motivu.“ Viz https://www.pohary.com/cs/160-butony/, vyhledáno 19. 8. 2019.

3 Odznaky jsou jednostranné opatřené mechanismem k upevnění na oděv *jehlicemi* (vodorovné, svislé, zapichovací, připínací, pérové, sklopné) či šroubovou maticí, často zde najdeme i signaturu výrobce.

• *Odznak Mužského pěveckého spolku Javorník*

Ad 2a.
Funkční dělení odznaků do skupin:

1. odznak základní - bez specifické funkce, zařazuje pouze nositele do nějaké skupiny (klub, firma, strana, spolek apod.)

2. odznak funkční - vymezuje postavení nositele, jeho pravomoce (pořadatelské odznaky, odznaky revizorů, delegátské odznaky apod.)

3. odznak hodnostní - určuje dosažení určité hodnosti, resp. výkonnosti (absolventské odznaky škol, sportovní odznaky, skautské odznaky)

4. odznak čestný - označuje udělení čestného titulu nebo ocenění rezortu, podniku, společenských organizací (odznaky Nejlepší pracovník, Vzorný pracovník atd.)

5. odznak jubilejní - připomíná určité společenské výročí (založení klubu, narození osobnosti apod.)

6. odznak příležitostný - připomíná událost, která se může opakovat, ale svým datem a místem konání je neopakovatelná (odznaky k sportovním akcím a závodům, hudebním slavnostem, společenským akcím typu I. máje apod.)

7. odznak propagační - jejich účelem je propagovat určité ideje (např. rudá hvězda, svastika ...), věci spotřebního charakteru (reklamní odznaky firem...) apod.

8. odznak pamětní - suvenýrové odznaky na upomínku, často s využitím heraldiky (města, jezera, horské boudy atd.), odznaky osobností

9. odznaky zdobivé - bez jiného účelu kromě estetického, přechod ke kategorii šperku (např. dětské odznaky znázorňující jejich populární hrdiny, či odznaky s více či méně vtipnými nápisy).

Příklad
1.
Mužský pěvecký spolek Javorník
základní odznak, /1883/
av: zlacená stylizovaná lyra v horní části se stuhou a 6cípou hvězdičkou na plné stuze tvoří tělo odznaku, na něm pomocí úchytek leží 2 stuhy stříbrné barvy s nápisy MÄNNER GESANG VEREIN a JAUERNIG
rv: hladký, plný, úchytky pro látkovou stuhu
ražený, zlacený a stříbřený, bronz, 50 x 27 mm
Sbírka: VMJ Jeseník, sb. býv. zámeckého muzea Jánský Vrch, inv. č. H 1216

II. Medaile

Nauka o medailích není doposud konstituována jako samostatný obor. Pozvolna se pro ni prosazuje název medalistika jako součást numizmatiky, historické vědy zabývající se studiem platebních prostředků.

Medaile jsou mincím podobné ražby nebo odlitky, které nemají platební hodnotu. Jsou raženy nebo lity jako upomínkové předměty k určitým příležitostem, proto převládá jejich dělení tématické (náboženské, intronizační, vojenské, osobností atd.).

Inventarizace

1. Inventární (pořadové) číslo
2. Název
3. Lokalita
4. Datace
5. Popis
    a) averz, reverz
    b) materiál
    c) rozměr

Příklad
2.
Medaile ve prospěch obnovy Karolina, Praha, 1948
av: Karel IV. předává sv. Václavu zakládací listinu univerzity
rv: univerzitní žezla se znaky ČSR a Prahy
bronz, průměr 55 mm

Katalogizace

1. Pořadové (inventární) číslo
2. Název
    a) skupina

• *Medaile ve prospěch obnovy Karolina, averz, reverz*

3. Lokalita
    a) vydavatel
    b) autor, výrobce
4. Datace
5. Popis
    a) averz, reverz
    b) materiál
    c) rozměry
6. Poznámky

Ad 2a.
Podle formy a rozměru se medailérské práce člení na:

MEDAILE – kruhový nebo z kruhu vycházející tvar (např. elipsa), průměr nebo alespoň jeden rozměr do 200 mm včetně

MEDAILON – forma stejná jako u medaile, rozměr nad 200 mm

PLAKETA – tvar čtverce, obdélníka nebo jinak převážně přímkou ohraničený, alespoň jeden rozměr do 200 mm včetně [4]

RELIEF – jako plaketa, ale všechny rozměry nad 200 mm

ŽETON – drobná ražba mincovního charakteru, ale bez platební funkce (k událostem jako např. svěcení praporu, k různým výročím osob, měst a spolků, suvenýrové ražby turistických míst – hradů, zámků, rozhleden, zoologických zahrad atd., novoroční PF ...)

4 S prudkým rozvojem medailérského umění a formálních výbojů medailérů ve 20. století přestalo platit původní kritérium, že plakety jsou převážně jednostranné a medaile oboustranné. V některých případech došlo i k překročení hranice medaile směrem k trojrozměrným artefaktům nazývaným medaile-objekt (ty jsou převážně lité v malých sériích a běžně nedostupné).

ZNÁMKA – účelová známka – drobná ražba, která v době platnosti měla konkrétní směnnou hodnotu a funkci (zálohové, na pivo, chmelové, na plyn, výtah, telefonní atd.)[5]

Příklad

4.

Medaile ve prospěch obnovy Karolina, Univerzita Karlova Praha, 1948
autor Miroslav Beutler, razila Státní mincovna Kremnica
av: vpravo hledící postava sv. Václava v přilbě a gotickém šatu opásaná mečem drží kopí s praporcem a v pravici lipovou ratolest. Před ní klečí Karel IV. s korunou na hlavě a slavnostním rouchu a předává světci zakládací listinu univerzity, vlevo budova Karolina. Vše stojí na oblacích. Opis nahoře KAROLINUM ZDROJ VĚDĚNÍ A PRAVDY, dole LEX CIVIVM DVX, sign. M. Beutler
rv: šest univerzitních žezel: rektorské, děkanů teologické, právnické, lékařské, filozofické a přírodovědecké fakulty, která jsou proložena lipovou a vavřínovou ratolestí, vpravo nahoře malý státní znak ČSR, vlevo dole velký znak Prahy, opis STAROSLAVNÁ UNIVERSITA KARLOVA ZALOŽENÁ roku 1348
bronz, průměr 55 mm
Lit.: Fiala-Hrdlička č. 230[6]

• *Názvosloví popisu medaile*

5 V případě jednoznačně vyjádřené nominální hodnoty spadají účelové známky do numizmatiky (např. účelové známky Dělnických konzumních spolků, známky na tramvaj znějící na krejcary, haléře a koruny, či zálohové známky na láhve prodejen Jednoty na Kčs).

6 FIALA, Michal – HRDLIČKA, Jakub: *Řády, medaile a vyznamenání ve sbírkách archivu hlavního města Prahy 1579–1998*. Documenta Pragensia Monographia. Sv. 7, Scriptorium, Praha 1999.

Literatura

Obecná

HAIMANN, Petr: *Slovník autorů a zhotovitelů mincí, medailí, plaket, vyznamenání a odznaků se vztahem k Čechám, Moravě, Slezsku a Slovensku (1505–2005)*. Libri, Praha 2006.

Vyobrazení plaket a medailí zhotovených československou státní mincovnou v Kremnici. Česká grafická unie, Praha 1924.

LUKAS, Jiří: *Česká medaile 19. století*. Muzeum hl. města Prahy – KANT, Praha 2009.

NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela: *Katalog výstavní sbírky medailí*. Národní muzeum, Praha 1963.

KESNER, Ladislav a kol.: *Česká medaile 1987/1996. Katalog výstavy*. Správa Pražského hradu – Asociace umělců–medailérů, Praha 1996.

BOUBLÍKOVÁ, Juliana: *I. salón medaile Brno 92*. Katalog výstavy. Asociace umělců–medailérů, Brno 1992.

PROCHÁZKA, Václav: *Medaile a plaketa. Soudobé české umění*. Odeon, Praha 1984.

Tématická

BURIAN, Václav: *Cyrilometodějská tematika v oblasti numismatiky, drobné plastiky, signistiky a faleristiky*. Olomouc 1998.

FOUKAL, Martin – MRŠTÍK, J.: *80 let České numismatické společnosti*. Praha 1999.

SASÍNEK, Radim: *Aukční žetony České numismatické společnosti, pobočky v Brně*. Brno 2016.

POLÍVKA, Eduard – ZÁVODSKÝ, Vladimír: *Naše písemnictví v numismatických památkách. Medaile – plakety – mince*. Praha 1960.

POSPÍŠIL, Rudolf – BURIAN, Václav: *Katalog střeleckých medailí, mincí, plaket a odznaků*. Olomouc 1979.

Biblické výjevy na medailích ze sbírky Arcibiskupského zámku v Kroměříži. Eds. Videman, Jan a kol., Kroměříž 2005.

Světci a jejich atríbuty. Z pokladnice Arcibiskupství olomouckého. Eds.

Klomanová, Martina a kol., Kroměříž 2007.

NOVÁK, Emil: *Všesokolské slety 19. a 20. století. Medaile, plakety a odznaky.* Poděbrady 2006.

NOVÁK, Emil: *Naši prezidenti na mincích, medailích a plaketách.* Štíty 2008.

CHURAVÝ, Václav: *Československá zdravotnická vyznamenání, čestná uznání a odznaky.* Ústí nad Orlicí 1996.

CHURAVÝ, Václav: *Resortní vyznamenání, medaile, čestná uznání ministerstva vnitra z let 1945-1989.* Ústí nad Orlicí 1993.

CHURAVÝ, Václav: *Odznaky Svazarmu a jiných branných organizací.* I. a 2. díl. Žamberk 2000.

KRUBL, Zdeněk: *Československé a české vojenské odznaky (1922–1997).* Praha 1999.

ŠILAR, Jaroslav: *Hasičské medaile*. Ústí nad Orlicí 1992.

PETERA, Josef - KLEMENT, Bohumil: *Vyznamenání, medaile a odznaky požární ochrany z let 1953-1990.* 1993.

Regionální

STŘÍŽ, Zdeněk – JAVORSKÝ, Vladimír: *Medaile, plakety a žetony okresu Opava.* Opava 2000.

TAUL, Antonín: *Olomoucké medaile, plakety, žetony a známky*. Olomouc 1969.

HURDÁLEK, Aleš – SUCHOMEL, Dan: *150 let kroměřížského medailérství aneb Historie města ražená do chladného kovu.* Kroměříž 2018.

BEDNAŘÍK, Vojtěch: *Medaile, plakety a odznaky okresu Přerov.* Přerov 2002.

LOKVENC, Theodor – ŠAFÁŘ, Oldřich: *Ražby okresu Náchod.* Náchod 1997.

Heraldická výzdoba církevních matrik Slezska a severní Moravy[1]

Karel Müller

Matriky, knihy zápisů narození, sňatků a úmrtí, slouží v souladu s jejich hlavním účelem většinou jako prameny pro genealogické nebo demografické studium. Vzhledem k častým pamětním záznamům, zvláště ve starších svazcích, pořízených do josefinských reforem ve 2. polovině 18. století, bývají někdy využívány i jako zvláštní forma kroniky, přinášející zajímavé informace např. o zařízení kostela a jeho příjmech, živelních pohromách, politické a hospodářské situaci ve farnosti, na panství i v celé zemi.[2] Poněkud stranou zájmu badatelů však zatím zůstává výtvarná složka matrik, které si se zvláštním zřetelem na heraldickou produkci chceme v následujících řádcích povšimnout na příkladu matrik z oblasti severní Moravy a Slezska.[3]

1 Již takřka před dvěma desetiletími jsme publikovali článek „Matriky jako heraldický pramen" ve *Sborníku příspěvků k 60. narozeninám Vladimíra Kalába* (Pardubice 2001, s. 35– 46). Poněvadž sborník zůstal širší historické i archivní obci téměř utajen a navíc bylo možno do něj zařadit jen několik málo černobílých obrázků erbů, rozhodli jsme se nově zveřejnit přepracovanou a také o další nalezené erby (Paskov) doplněnou verzi původního textu a spolu s ním i kompletní soubor reprodukcí. Současně tím pokračujeme v postupném zveřejňování různých typů heraldických pramenů uložených v Zemském archivu v Opavě v našem sborníku.

2 Viz např. ROUBIC, Antonín: Pamětní záznamy v matrikách okresu olomouckého. *Okresní archív v Olomouci 1990*. Olomouc 1991, úvod na s. 104–107 (pokračování edice ještě v dalších dvou ročnících).

3 Zemský archiv v Opavě, Sbírka matrik Severomoravského kraje. Matriky z oblasti Olomoucka, Přerovska, Šumperska a Rýmařovska jsou uloženy na pobočce archivu v Olomouci. Všechny matriky jsou dnes dálkově přístupné v Digitálním archivu ZA v Opavě (digi.archives.cz). Dále citujeme jen signaturu a inventární číslo, příp. folio.

Výtvarná výzdoba matrik je soustředěna většinou na první folia knihy a bývá spojena s úvodním, zpravidla kaligraficky provedeným zápisem o založení příslušné matriky, obsahujícím vedle datace též jméno duchovního správce, případně kantora, a často i světské a církevní vrchnosti. Sama slavnostní povaha úvodního zápisu přímo sváděla k uplatnění i jiných výtvarných prvků, než jsou pouhá ozdobná písmena. Vzor jeho autoři měli například v knihách členů barokních náboženských bratrstev.[4] Setkáváme se tak v matrikách například s vyobrazením biblických výjevů, které mají ilustrovat příslušné náboženské úkony – křest, sňatek, pohřeb.[5] Z ikonografického hlediska jsou velmi cenné zvláště veduty, většinou příslušného farního kostela a jeho okolí.[6] Ve více případech však v matrikách našel své uplatnění také erb či celé heraldické soubory.

Z hlediska rozvrstvení písemných pramenů heraldiky náležejí matriky mezi úřední knihy, u nichž erby netvoří integrální součást, nýbrž se objevují jen sporadicky a nahodile.[7] Přesto si však zaslouží naší pozornosti, neboť mohou obsahovat i erby méně známé nebo z různých důvodů zajímavé. Dokladem toho jsou i erby zjištěné v matrikách Slezska a severní Moravy, uložených v Zemském archivu v Opavě a v jeho pobočce v Olomouci.

Chronologicky nejstarší heraldické vyobrazení nalézáme v první dochované matrice pro ř. k. faru Šternberk (o. Olomouc), založené v roce 1636.[8] Titulní folio obsahuje perokresby znaků církevní vrchnosti, tj. olomouckého biskupa **Františka kardinála z Ditrichštejna** a probošta šternberského augustiniánského kláštera **Alexandra Ginnaniho z Pisauru**. Oba erby, Ditrichštejnův na aversní straně, Ginnaniho na straně reversní, jsou vkomponovány do barokní kartuše, kosmo podložené berlou. Ditrichštejn má na horním okraji kartuše listovou korunu, z níž vyniká latinský kříž a vše je převýšeno biskupským kloboukem. Ginnani má na kartuši mitru s vlajícími fimbriemi. Oba erby jsou pouze rodové, bez heraldických symbolů biskupství či kláštera. Méně známý erb Ginnaniho sestává z kosmého břevna se třemi hvězdami.[9]

Heraldickou symboliku světské vrchnosti představuje soubor erbů vymalovaných v nejstarší matrice ř. k. fary Tovačov (o. Přerov), založené v roce 1688.[10] Po prvním foliu s úvodním zápisem v bohatě zdobené kartuši následují na dalších listech postupně celostránkové erby **Ferdinanda Julia hraběte ze Salmu a Neuburka**, pána na Tovačově, Kojetíně a Kralicích, přísedícího zemského soudu markrabství moravského, jeho manželky **Anny Marie Sibyly vévodkyně šlesvicko-holštýnské** a **Jana Karla Görtze z Asteinu**, pána na Kostelci, apoštolského protonotáře a tovačovského faráře. Ve spodní části každého listu je namalována kartuše s latinským textem určujícím nositele erbů. Ztvárnění erbů prozrazuje ruku nepříliš zkušeného iluminátora, který si jen ztěží dokázal poradit s celou plejádou heraldických zvířat. Zatímco erb Salmů odpovídá běžně užívané a známé podobě, složitý znak vévodů šlesvicko-holštýnských se již liší v určitých detailech, především namísto figury zvané kopřivový list namaloval malíř jakýsi třílistý kvítek.[11] Nejzajímavější je zobrazení farářova erbu, jehož tinktury dosavadní literatura popisuje velmi nejednotně a také nezmiňuje štítonoše v podobě lvů, jimiž je erb, bez jakéhokoliv upozornění na církevní postavení nositele, přidržován z obou stran.[12]

Nejstarší matrika ř. k. fary Stará Bělá (Ostrava) ze samého konce 17. století nese na svém titulním foliu v lavírované perokresbě rovněž erb své světské vrchnosti, kterou však byla církevní instituce – **olomoucká kapitula**.[13] Tvůrce umístil úvodní zápis do masivního barokního portálu kostela s pásovou bosáží s naznačeným průhledem, v němž je patrné trojstupňové schodiště a prázdná nika s nádržkou na svěcenou vodu po pravé straně. Velký erb kapituly, v podobě jaké byl udělen císařem Ferdinandem II. v roce 1623, je situován v kartuši

4 MÜLLER, Karel: Matriky barokních náboženských bratrstev jako pozoruhodný heraldický pramen. In: Maňas, Vladimír a kol. (ed.): *Zbožných duší úl, Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. Olomouc 2010, s. 39–43. Na spojitost mezi nimi a matrikami ukazuje např. skutečnost, že knihy původně určené a vyzdobené pro bratrstvo Nejsvětější Trojice v Novém Jičíně byly o mnoho let později použity jako matriky, jak dokládá porovnání knihy členů bratrstva, vedené v letech 1684–1770 (SOkA Nový Jičín, Farní úřad Nový Jičín, inv. č. 63, sign V e) s novojičínskými matrikami, křestní a úmrtní, založenými v roce 1784 (NJ I 7, inv. č. 1977, NJ I 13, inv. č. 1983).

5 Například matriky ř. k. fary Nový Jičín založené v roce 1680 obsahují celostránková barevná vyobrazení křtu Krista Janem Křtitelem (NJ I 2, inv. č. 1972, křestní 1680 - 1745), ženicha s nevěstou při svatebním obřadu (NJ I 4, inv. č. 1974, oddací 1680–1784) a kladení Krista do hrobu (NJ I 5, inv. č. 1975, úmrtní 1680–1784).

6 Ve sledovaném regionu byl zvláště plodný v tomto směru Mikuláš František Kernerius, rektor a písař ve Hnojicích v 70.–80. letech 17. století, ve 2. pol. 80. let na Bouzově. Do matrik namaloval v roce 1681 pohled na kostel v Bouzově (Mh III 1, inv. č. 7037) a v Měrotíně (Ch VII 1, inv. č. 6402). Do matriky v Hnojicích (Št IV 2, inv. č. 7597) nakreslil v roce 1682 na titulní stranu „znak" – ve stylizovaném štítě jakoby obklopeném přikryvadly postava kněze až po kolena v sutaně z rozpřaženýma rukama – zřejmě Jan František Mertych, z řádu augustiniánů-kanovníků ve Šternberku, farář v Hnojicích. Nad štítem (bez helmu) mezi rozevřenými křídly srdce a zněj vyrůstající latinský kříž. K autorovi s reprodukcí kresby v hnojické matrice ROUBIC, Antonín: Ještě o Mikuláši Františkovi Kerneriovi. *Okresní archív v Olomouci 1987*. Olomouc 1988, s. 164–170. V matrikách severní Moravy a Slezska nalezneme ještě vedutu kostela v Moravičanech z roku 1678 od rektora Jiřího Všetečky Loštického (Mh V 8, inv. č. 7067) a vedutu obce Slavonín asi z roku 1775 s připojeným monogramem tamního faráře Františka Sarkandra Müllera (D XI 5, inv. č. 6098). Je zajímavé, že *Soupis vedut vzniklých do roku 1850. II/1 – Státní oblastní archivy*. Praha 1999, registruje z jiných oblastí veduty v matrikách pouze ze západních Čech.

7 KREJČÍK, Tomáš: Prameny heraldiky. 2. Část. *Genealogické a heraldické informace 1984*, č. 2, s. 128–129, matriky jako možný heraldický pramen nezmiňuje.

8 Št I 1, inv. č. 7538 (křestní 1636–1696, oddací 1633–1696, úmrtní 1657–1696), fol. I.

9 K Ditrichštejnovi a jeho erbu MÜLLER, Karel: Kardinál František z Dietrichsteina v zrcadle heraldických pramenů. In: Mlčák, Leoš (ed.): *Kardinál František z Dietrichsteina (1570–1636). Prelát a politik neklidného věku*. Olomouc 2008, s. 58–63, kde publikováno i vyobrazení erbu ve šternberské matrice. Ke Ginnanimu, který byl šternberským proboštem v letech 1632–1658, viz PILNÁČEK, Josef: *Neznámé rody a znaky staré Moravy*. Brno 1983, s. 234, kde citována starší literatura. Jediné nám známé barevné vyobrazení tohoto znaku obsahuje tablo erbů olomouckých kanovníků (ZA Opava, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 9877), na němž má kanovník Julius Ginnani, Alexandrův příbuzný, zemřelý v roce 1624, ve světlemodrém štítě tmavěmodré (sic!) kosmé břevno se třemi stříbrnými hvězdami.

10 D XII 1, inv. č. 6113 (křestní, oddací a úmrtní 1688–1729), fol. II–IV.

11 Erby manželského páru lze spatřit v plastické podobě na několika místech v Tovačově (průčelí zámku, kaple, hotel U Tří králů) a barevně též v tamní zámecké kapli.

12 Viz KADICH, Heinrich von – BLAŽEK, Conrad: *Der Mährische Adel*. Nürnberg 1899, s. 38, tab. 28; BLAŽEK, Konrad: *Der Adel von Österreichisch-Schlesien*. Nürnberg 1885, s. 21, tab. 12.

13 MO VI 1, inv. č. 1877 (křestní, oddací úmrtní 1699–1774), fol. 1. Kresbu publikoval STIBOR, Jiří: *Stará Bělá 1272–1918*. Ostrava – Stará Bělá 1997, s. 137.

nahoře uprostřed rozeklaného nástavce.[14]

Když v roce 1737 zakládal František Ignác Schmidt, administrátor ve Velkém Újezdě (o. Olomouc), matriku pro tuto obec, která byla právě vyfařena z ř. k. fary v Oseku, na titulním foliu oslavil událost chronogramem a obsáhlou dedikací majiteli Velkého Újezda, Karlovi Maxmiliánovi **hraběti Podstatskému z Prusinovic**, pánu na Veselíčku a Slavkově. [15] Uprostřed listu je vlepena malá mědirytina s erbem, ovšem nikoliv zmíněného pána, nýbrž zřejmě jeho bratra Jana Josefa hraběte Podstatského, případně synovce Leopolda hraběte Podstatského, kteří oba byli olomouckými kanovníky. Jednoznačně to prokazují mitra a berla provázející rodový erb po stranách. Takto pojaté, ale nikoliv do detailů shodné, erby obou kanovníků se objevují v tištěných kalendářích olomoucké kapituly, avšak až od roku 1760, kdy již oba dosáhli dignit spojených s právem nosit infuli. Nejdříve se tak stalo v případě Jana Josefa v roce 1752, takže rytina nemohla vzniknout dříve. Do matriky tedy musela být vlepena na původně vynechané místo až dodatečně.[16]

Úvodní folio druhého svazku smíšené rodné, oddací a úmrtní matriky ř. k. fary Paskov (o. Frýdek-Místek), založeného v roce 1746, vyzdobila neznámá ruka perem bohatě členěným barokním rámcem s dedikačním nápisem, uzavřeným dole soklem s aliančním erbem v typických oválných kartuších převýšených dekorativní listovou korunou.[17] Jde o erb tehdejší majitelky paskovského panství **Marie Pauly ovdovělé hraběnky von Fürstenbusch, rozené svobodné paní von Gallanegh**. Heraldicky vpravo je umístěn erb manželův, vlevo erb zděděný po otci, přičemž přes určitá zjednodušení odpovídá podoba prvního z nich údajům heraldické literatury.[18]

V rodné matrice ř. k. fary Hranice (o. Přerov), založené v roce 1755, je před úvodním zápisem s obsáhlým chronogramem barevně přes celou stranu vymalován erb **Karla knížete z Ditrichštejna**, tehdejšího majitele hranického panství.[19] Štít s původním jednoduchým rodovým znamením dvou vinařských

14 MÜLLER, Karel: Pečeť a znak olomoucké kapituly ze dvacátých let 17. století. *Olomoucký archivní sborník* 5, 2007, s. 186–187. V souvislosti s kompozicí celého úvodního listu je zajímavé, že na průčelí starobělského kostela, který však byl postaven až po roce 1776, lze dodnes spatřit kamenný erb olomoucké kapituly. Ten je ale nepochybně staršího data a pochází asi z 1. poloviny 18. století, kdy byly prováděny stavební úpravy původně dřevěného kostelíka.

15 L XVII 1, inv. č. 6956 (křestní 1737–1786, oddací a úmrtní 1737–1785), fol. I.

16 Viz konvolut tištěných kalendářů olomoucké kapituly z let 1716–1827, ZA Opava, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 2937, sign. S 9. Jan Josef Podstatský se v roce 1752 stal prelátem arcijáhnem a v kalendáři na rok 1753 se skutečně již vyskytuje jeho erb s mitrou a berlou, ale bez rodových klenotů. Kalendáře z let 1754–1759 se nedochovaly a rytina s erbem známá z kalendářů od roku 1760 (Leopold Podstatský se stal v roce 1759 prelátem scholastikem) se v detailech liší od rytiny v matrice. Domníváme se proto, že ta byla vyříznuta z některého z kalendářů z výše uvedeného cézurního období. K rodovým souvislostem Podstatských viz PILNÁČEK, Josef: *Genealogie Podstatských z Prusinovic*. Brno 1929, tab. IVa. Biogramy obou kanovníků přináší ZEMEK, Metoděj: *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. Olomouc b.d., rkp., č. II/113, 130.

17 M XI 2, inv. č. 1757 (rodná, oddací a úmrtní 1746–1787), fol. 2.

18 KADICH, H.v. – BLAŽEK, C.: *Der Mährische Adel*, s. 263, tab. 187. K erbu Galleneghů se nám nic zjistit nepodařilo. K osobě Marie Pauly SAHEB, Jan: *Dějiny Paskova*. Ostrava 2017, s. 196–201.

19 L VI 2, inv. č. 6790 (křestní 1755–1785), fol. IIIb.

nožů je převýšen knížecí čepicí a ovinut kolanou řádu Zlatého rouna, jehož byl Karel od roku 1749 rytířem.[20]

Přímo heraldickou galerii představují matriky pro ř. k. faru Slavonín (o. Olomouc). Obec patřila do majetku olomoucké kapituly a ve 2. polovině 18. století zde působil jako farář František Sarkander Müller, konzistorní rada a olomoucký děkan. Nepochybně on byl inspirátorem grafické výzdoby tří svazků matrik, rodné, oddací a úmrtní, do nichž se začalo zapisovat v roce 1783, resp. 1817. Jde o celé soubory erbů vážící se k panující dynastii, olomouckému biskupství a kapitule. Všechny tři knihy obsahují v úvodu i na různých místech uprostřed několik listů s bohatou perokresbovou výzdobou.[21] Figurální i vegetabilní ornamentika tvoří na každé stránce zrcadlo, jež však zůstalo prázdné, bez nápisu. Heraldické tinktury jsou vyznačeny obvyklým šrafováním, erby nejsou nijak slovně identifikovány. První svazek[22], používaný pro rodné zápisy až od roku 1817, obsahuje na jednotlivých stranách postupně erby **olomouckého biskupa Maxmiliána hraběte Hamiltona**, obtočený kolanou velkokříže řádu sv. Štěpána, **domu habsburského** (babenberské břevno) s císařskou korunou, **království uherského**, **markrabství moravského**, kapitulního děkana **Leopolda hraběte Podstatského z Prusinovic** s řádem sv. Štěpána a papeže **Pia VI.** Stejné erby v podobně koncipovaných rámcích se nacházejí rovněž v úmrtní matrice vedené od roku 1783.[23] Od téhož roku bylo zapisováno do matriky oddací, která má sice na osmi stranách obdobně provedenou výzdobu, heraldickým obsahem se však liší, neboť vedle **moravské orlice** na úvodní straně obsahuje jen erby členů olomoucké kapituly, tj. prelátů a sídelních kanovníků, kreslené vždy ve dvojicích, ať již jako alianční znaky v záhlaví rámu, nebo souběžně na jeho horním a spodním okraji. Erby dignitářů doprovázejí zobrazení infule a mitry, ostatní erby mají většinou hodnostní koruny, klenoty, nebo jen samotné helmy bez ozdob. Jména nositelů erbů uvádíme v pořadí podle jednotlivých listů, které jsou vevázány i uprostřed knihy – kapitulní děkan **Leopold hrabě Podstatský z Prusinovic** s řádem sv. Štěpána, kapitulní probošt **František Ludvík hrabě Serenyi**, kapitulní arcijáhen **Jan Václav Xaver svob. pán Freyenfels**, kapitulní scholastik **Michal Amand hrabě Althann**, **Jan Matyáš Butz z Rolsberka**, **Josef Ignác Butz z Rolsberka**, **Jan Ignác Ferdinand svob. pán Longueval**, **Jan Otto Antonín svob. pán Minkvic z Minkvicburku**, **Antonín Teodor hrabě Colloredo-Waldsee**, **František svob. pán Šubíř z Chobině**, **Václav Josef Filip hrabě Clary-Aldringen**, **Matyáš František hrabě Chorynský z Ledské**, **Jan Leopold svob. pán Post**, **Vilém František svob. pán Haugvic**. Vyobrazení všech erbů v podstatě odpovídá podobě známé z jiných pramenů a literatury.[24] Vzhledem k tomu, že výzdoba všech tří

20 *La Toison d´Or*. Bruges 1962, s. 55.

21 K Müllerově osobě a jeho účasti na malířské výzdobě slavonínské fary i níže popisovaných matrik podrobně DOLEJŠÍ, Kateřina – MLČÁK, Leoš: Slavonínský farář František Müller (1724–1783), „fautor artis" v Olomouci. *Časopis Slezského zemského muzea* B 53, 2004, s. 234–246, kde v příloze publikováno též několik listů z matrik.

22 D XI 5, inv. č. 6098 (křestní 1817–1847), fol. III, V, VII, IX, XIII, XV

23 D XI 13, inv. č. 6106 (úmrtní 1783–1822), fol. VII, 119, 163, 281, 359, 487.

24 Např. tabla erbů olomouckých kanovníků (viz pozn. 9), tištěné kapitulní kalendáře (viz pozn. 16) nebo malby v tzv. erbovním sále bývalého kapitulního děkanství v Olomouci – k nim MLČÁK, Leoš: Erbovní sál na olomouckém kapitulním děkanství. *Střední Morava*

knih byla vytvořena stejnou rukou, umožňuje nám srovnání biografických dat jednotlivých zjištěných osob poměrně přesnou dataci jejího vzniku.[25] Biskup Hamilton obdržel velkokříž řádu sv. Štěpána v roce 1775 a v únoru téhož roku byl papežem zvolen Pius VI., kapitulní děkan Podstatský zemřel 24. března 1776, takže výzdoba slavonínských knih, do nichž o pár let později začaly být prováděny matriční zápisy, musela být vytvořena v průběhu roku 1775, nejpozději na počátku roku následujícího.[26]

Zcela specifický způsob uplatnění erbu v matrice poskytuje poslední a současně časově nejmladší příklad.[27] Dne 7. října 1853 se v Rožnově pod Radhoštěm (o. Vsetín) narodil tamnímu měšťanovi Josefu Maniakovi a jeho manželce Antonii rozené Temničkové syn, o den později pokřtěný jako Fridrich Gustav. Jména nebyla zvolena náhodně, neboť křestitelem byl sám, teprve před měsícem vysvěcený, olomoucký arcibiskup **Fridrich landkrabě z Fürstenberka** a kmotrem olomoucký kanovník a pozdější světící biskup Gustav hrabě Belrupt-Tissac. Význam události podtrhuje úprava samotného záznamu v matrice. Na příslušném listu již nebylo se zápisy dále pokračováno, nýbrž celé dvě třetiny stránky ozdobila černou tuší provedená lavírovaná kresba znaku arcibiskupa Fürstenberka.[28] Na první pohled zručně namalovaný erb obsahující kompletní úřední erb s patriarším křížem, berlou, mitrou, knížecí čepicí a mečem, převýšený arcibiskupským kloboukem, vykazuje ale řadu heraldických pochybení, které lze připsat na vrub nepozornosti kreslíře, vycházejícího nepochybně z nějaké tištěné předlohy.[29]

10, 2004, č. 19, s. 4–26; 11, 2005, č. 20, s. 4–25. Z literatury především KADICH, H. v. – BLAŽEK, C.: *Der Mährische Adel*, jednotlivá hesla.

25 ZEMEK, *Posloupnost*, jednotlivá hesla.

26 Ke stejné dataci nezávisle došli a malby v matrikách hypoteticky přisoudili olomouckému malíři Janu Dominikovi Kleinovi ml. DOLEJŠÍ, K. – MLČÁK, L.: *Slavonínský farář*, s. 240, 243.

27 VM VIII 10, inv. č. 2307 (křestní 1851–1878), fol. 72.

28 Podobný způsob, tentokrát bez erbu, označení významných matričních záznamů nacházíme v matrikách ř. k. fary Nový Jičín. K zápisu křtu Gideona Jana Nep. Kreützburga dne 5.7.1790 vlepil farář mědirytinovou podobiznu vznešeného kmotra, generála Laudona (NJ I 7, inv. č.1977, křestní 1784–1799, fol. 88). Když v Novém Jičíně Laudon 14.7.1790 zemřel, byla stejná mědirytina, doplněná psaným chronostichem, přilepena k úmrtnímu zápisu (NJ I 17, inv.č. 1987, úmrtní 1784–1814, fol. 47).

29 V 1. a 4. poli znaku arcibiskupství jsou ve spodní řadě namalovány chybně čtyři kužely namísto dvou, ve 2. a 3. poli chybí na hrudi orlice hvězda. V rodovém erbu Fürstenberků je oblačný lem stylizován chybně do podoby zavíjené kartuše. Viz ZELENKA, Aleš: *Die Wappen der böhmischen und mährischen Bischöfe*. Regensburg 1979, s. 258–259.

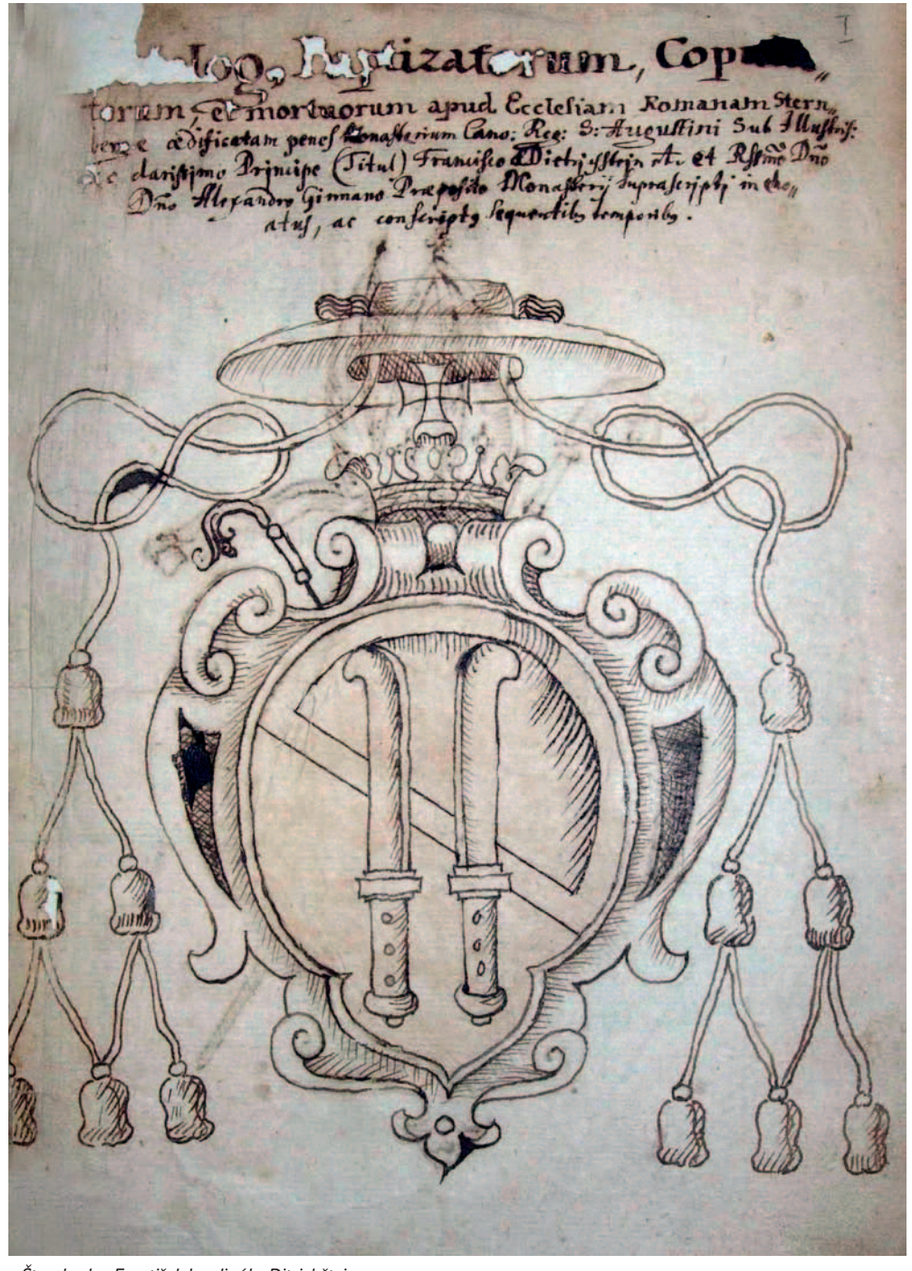

• *Šternberk – František kardinál z Ditrichštejna*

• Šternberk – Alexand Ginnani z Pisauru

• Tovačov – Ferdinand Julius hrabě Salm-Neuburk

• *Tovačov – Anna Marie Sibyla vévodkyně šlesvicko-holštýnská*

• *Tovačov – Jan Karel Görtz z Asteinu*

• *Stará Bělá – Olomoucká kapitula*

• *Velký Újezd – Podstatský z Prusinovic*

• *Paskov – Marie Paula hraběnka Fürstenbusch, rozená svob. paní Gallanegh*

• *Hranice – Karel kníže z Ditrichštejna*

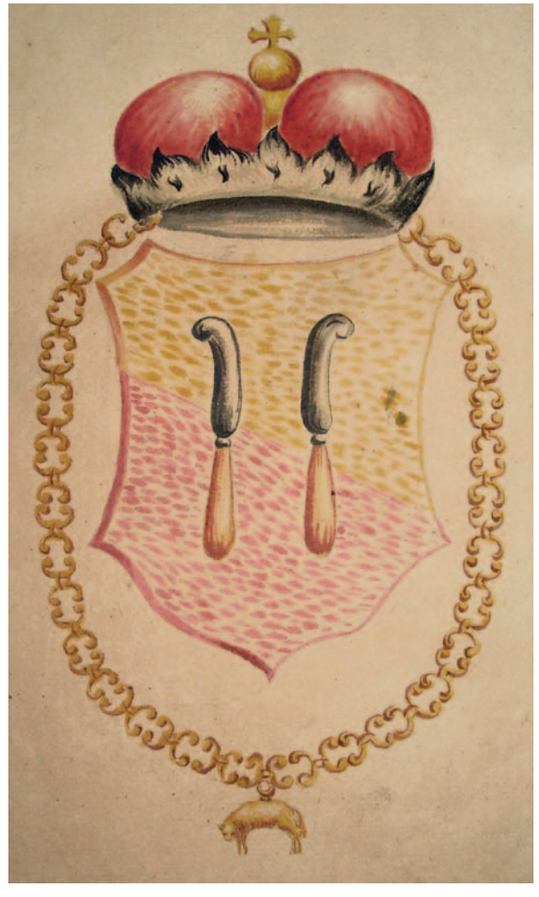

• *Slavonín - Maxmilán hrabě Hamilton*

• *Slavonín – Císařský habsburský dům*

• *Slavonín – Uherské království*

• *Slavonín – Moravské markrabství*

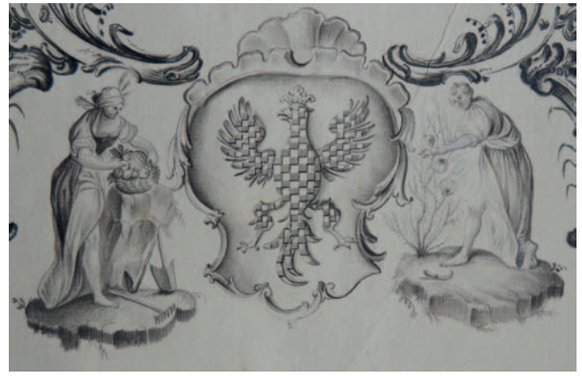

• *Slavonín – Leopold hrabě Podstatský z Prusinovic*

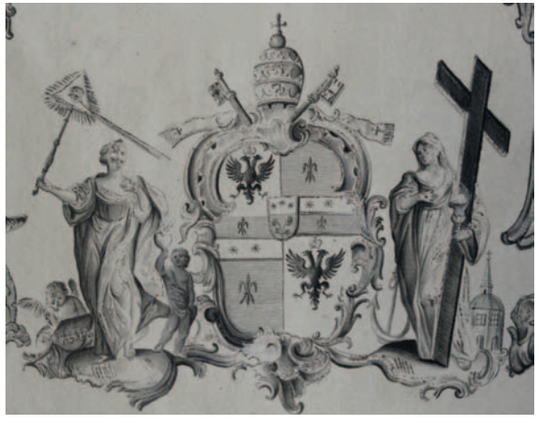

• *Slavonín – Pius VI.*

• *Slavonín – moravská orlice*

• *Slavonín – Leopold hrabě Podstatský z Prusinovic a František Ludvík hrabě Serenyi*

• *Slavonín – Jan Václav Xaver svob. pán Freyenfels a Michal Amand hrabě Althann*

• *Slavonín – Jan Matyáš a Josef Ignác Butzové z Rolsberka*

• *Slavonín – Jan Ignác Ferdinand svob. pán Longueval*

• *Slavonín – Jan Otto Antonín svob. pán Minkvic z Minkvicburku*

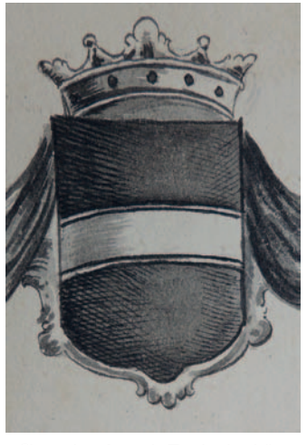

• *Slavonín – Antonín Teodor hrabě Colloredo-Waldsee*

• *Slavonín – František svob. pán Šubíř z Chobině*

• *Slavonín – Václav Josef Filip hrabě Clary-Aldringen*

• *Slavonín – Matyáš František hrabě Chorynský z Ledské*

• *Slavonín – Jan Leopold svob. pán Post*

• *Slavonín – Vilém František svob. pán Haugvic*

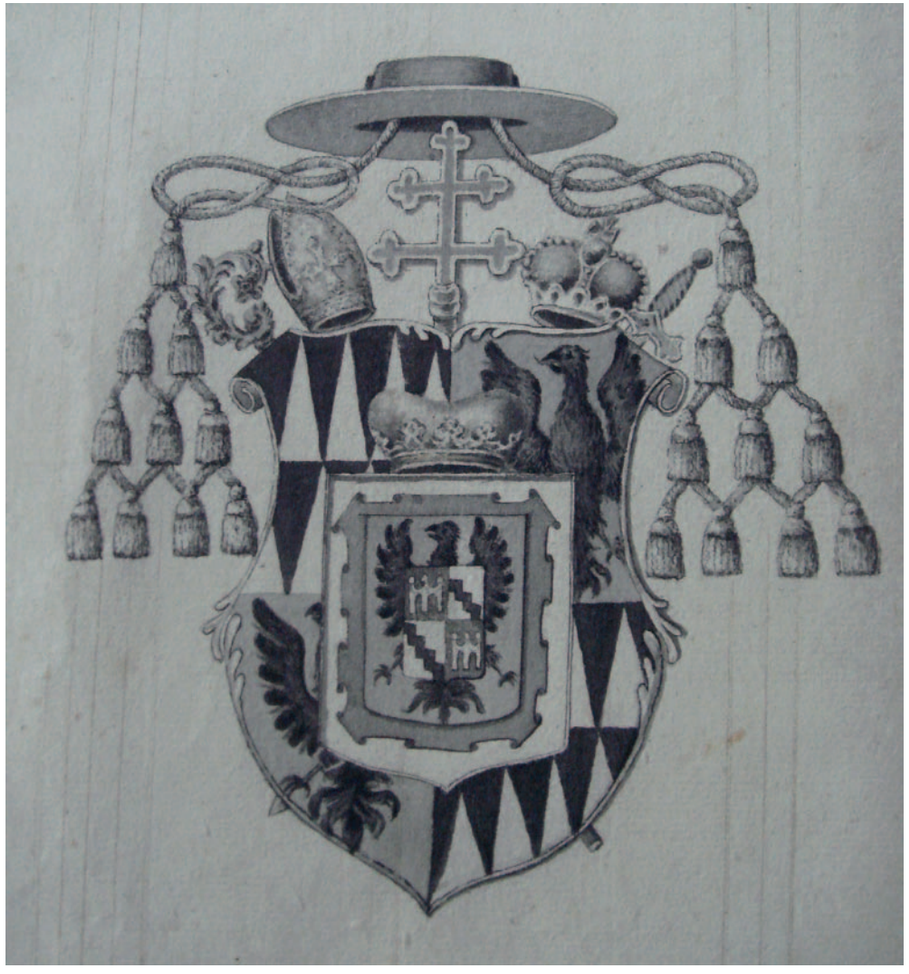

• *Rožnov pod Radhoštěm – Fridrich landkrabě z Fürstenberka*

Záznamy o neštěstích v nejstarších úmrtních matrikách děkanátu Hradec nad Moravicí

Zdeněk Kravar

Ačkoli jsou zápisy v historických matrikách většinou obsahově podobné, protože cílem zapisujícího bylo zdokumentovat proběhlý křest, uzavření sňatku či pohřbení, lze najít i v nejstarších dochovaných svazcích pozoruhodné záznamy. V minulosti byly formou drobných edic zpřístupněny pamětní záznamy v matrikách[1]. V případě úmrtních matrik se mimořádné zápisy týkají nějakého neobvyklého způsobu skonu, většinou násilného nebo následkem neštěstí. Následující příspěvek toto téma rozvíjí na části území Opavska, přesněji řečeno na území děkanátu Hradec nad Moravicí. Zdrojem informací jsou matriky ze Sbírky matrik uložené v Zemském archivu v Opavě[2]. Předložené zápisy z úmrtních knih byly přeloženy z latiny, případně převedeny z historické češtiny. S ohledem na časový rozsah dochovaných úmrtních matrik, které byly prozkoumány, byly záznamy sledovány do 2. desetiletí 18. století. Je zajímavé, že na mimořádné události je bohatá nejstarší úmrtní matrika hradecké farnosti, zatímco zbývající tři farní obvody vykazují v matrikách nepoměrně méně nezvyklých příčin úmrtí. Souviselo to zřejmě i s osobami zapisujících farářů,

1 ROUBIC, Antonín: Pamětní záznamy v matrikách okresu olomouckého 1–3. In: *Okresní archiv v Olomouci 1990*, s. 104–121; *Okresní archiv v Olomouci 1991*, s. 247–271; *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1* (20) 1992, s. 199–225.

2 Zemský archiv v Opavě, Sbírka matrik Severomoravského kraje, 1571–1951 (1980).

kdy ne všichni považovali na nutné v záznamu zdůraznit neobvyklou příčinu skonu.

Do historického děkanátu Hradec nad Moravicí patřilo sedm farností: Hradec, Březová, Hrabyně, Pustá Polom, Mokré Lazce a Skřipov. Posledně dvě jmenované farnosti vznikly vyfařením v roce 1786, resp. 1788.[3] V předcházející době toto území pokrývaly čtyři farnosti s poměrně značným teritoriálním rozsahem. Pro zvolené téma byly vybrány nejstarší úmrtní matriky farností Hradec, Březová, Hrabyně a Pustá Polom.

Farnost Hradec nad Moravicí, sign. Hr I 3, 1643–1784 (1807)

Nejstarší dochované matriky této fary začínají rokem 1643, avšak jedná se o opisy knih, které dnes až na jednu výjimku nejsou dochovány.[4] Farář Martin Sarkander Plachký, jenž působil na hradecké farnosti od roku 1761 do své smrti v roce 1797, pořídil opisy nejstarších svazků. Záznamy jsou zapisovány latinsky.[5] Svým obsahem mimořádné zápisy v první části matriky jsou na boku opatřeny poznámkou „NB". Originál úmrtní matriky se dochoval až pro roky 1683–1759, sign. Hr I 12.

fol. 4r, 13. 5. 1645, Chvalíkovice
Zuzana, dcera Jana Kunce, 13 let, utonula.

fol. 4v, 26. 2. 1646, Domoradovice
Adam, čeledín u lesníka Jakoba Demela, zabit lupiči, přibližně ve věku 30 let.

fol. 4v, 15. 11. 1646, Hradec
Pan Stanislav Rolny, rychtář, zabit lupiči, pohřben 17. téhož měsíce.

fol. 5r, 29. 10. 1647, Benkovice
Marianna, dcera Petránkova, se utopila, když chtěla přes můstek převést jinou [dceru?].[6]

fol. 7r, 11. 4. 1650, Chvalíkovice
Kateřina, dceruška Řehoře Magerly, utonula.

fol. 9r, 29. 10. 1654, Branka

3 Blíže WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. I. Abteilung. Olmützer Erzdiözese. IV. Band, Brünn 1862, s. 295–315, Dekanat Grätz.

4 Hradecké matriky začal vést farář František Alexej Světlík (1616–1695), jenž se stal zdejším farářem 7. dubna 1643, v úřadu byl až do své smrti. Blíže SOMMER, Artur (ed.): *Farní kronika farnosti Hradec nad Moravicí*, Hradec nad Moravicí 2002, s. 35.

5 Za laskavou pomoc při překládání latinských textů děkuji kolegovi z olomoucké pobočky ZAO Štěpánu Kohoutovi.

6 Marianna filia Petranek, submersa dum vellet alteram per ponticulum ducere.

Jakub, Dorota, Justýna, tři děti Jakuba Homoly, zemřely při požáru konopí.[7]

fol. 10r, 27. 10. 1655, Benkovice
Jiří Demel, mlynář, umučený Valachy, přibližně ve věku 80 let.

fol. 10v, 18. 11. 1655, Domoradovice
Panna Judita, služebná paní Anny z Rottenburgu[8], zabita ničemným Němcem Jakubem, čeledínem rychtáře, při obraně čistoty, a to na cestě, když se vracela domů z Melče z posvícení. Zabil ji ukrutně, též hrdlo jí podřezal a mnohé rány zasadil, dokud se bránila. Je to čeledín rychtáře domoradovického.[9]

fol. 11r, 23. 7. 1657, Chvalíkovice
Jan, syn Jana Jaška z Milostovic a čeledín u Řehoře Magerly, zadušen v jámě, 20 let.

fol. 11r, 9. 6. 1658, Šibenný mlýn[10]
Jakub, syn Jiřího Ješkeho, mlynáře, zemřel rozdrcen stromem.

fol. 11v, 25. 10. 1658, Šibenný mlýn
Pavel, synáček Jiřího Ješkeho, mlynáře, utonul.

fol. 13v, 25. 2. 1662, Branka
Stanislav, syn Matouše Fajkuse, zavražděn jedem.

fol. 13v, 23. 5. 1662, Štěpnice
Matěj Magerla, jinak zvaný Mazurak, tesař, zabit vojákem z Brandenburska.

fol. 14r, 23. 10. 1662, Chvalíkovice
Anna, dcera Jiřího Magerly, zadušena vzníceným konopím nad pecí.

fol. 14r, 25. 10. 1662, Chvalíkovice
Eva, sestra výše uvedené, při tomtéž požáru popálená a zemřela.

fol. 14v, 16. 3. 1663, Bohučovice
Ondřej Černohorský, věku asi 70 let, chtěje zhotovit na vysoké lípě včelín, spadl a vydechl [duši].

fol. 15r, 27. 6. 1663, Trněný mlýn[11]

7 Vznícení sušeného konopí nebo lnu v domácím prostředí bylo častou příčinou požáru.

8 Anna Rotmberková z Ketře, příbuzná Kašpara Rotmberka (+1666), zemského sudího, na Podvihově a Domoradovicích.

9 Virgo Juditha pedisequa dominae Annae de Rottenburg occisa in defensione castitatis a nequam Germano Jacobo, famulo judicis, et quidem in via, dum Melczio ex encaeniis domum rediret. Occidit illam crudeliter, etiam guttur praescidit, et multa vulnera inflixit, dum repugnaret, id est famulus judicis Damadrovicensis.

10 Mlýn na Podolí, blíže SOLNICKÝ, Pavel: *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku*. I. díl. Praha 2007, s. 170.

11 Mlýn v Brance, blíže SOLNICKÝ, P.: *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku*, s. 175.

Eva, manželka Izajáše Hampla, spadla s břemenem trávy z lávky do vody a utonula.

fol. 15v, 2. 5. 1664, Hradec
Havel Lavička, nadlesní, zabit v lese.[12]

fol. 16r, 4. 6. 1664, Chvalíkovice
Jiří Malý, zabit stromem v lese.

fol. 17r, 20. 7. 1665, Chvalíkovice
Při požáru domu uhořeli dívka Ester a chlapec Urban Bartoloměje Polácha, kosti pochovány.

fol. 17v, 23. 4. 1666, Březová
Nalezen mrtvý na horečku u Svaté studny na Hanuši Adam Schmid, hradní hlídač, na Velký Pátek.[13]

fol. 17v, 27. 7. 1666, Žimrovice
Marina, dcera Šimona Hörtla, zemřela při žních u dolní vesnice.

fol. 20r, 24. 9. 1668, Žimrovice
Jan, synáček Tomáše Machury, utonul.

fol. 22r, 19. 7. 1670, Domoradovický mlýn
Jakub, synáček Ondřeje Klugera, utonul.

fol. 22v, 3. 7. 1671, Domoradovice
Blažej, synáček Víta Šindeláře, utonul.

fol. 23r, 3. 12. 1671, Benkovice
Justýna Malcharka náhle zemřela po pádu z lavice.

fol. 24r, 5. 12. 1672
Jan Plachký v Opavě u chirurga kvůli pádu na pile.

fol. 25v, 1. 4. 1674, služka z Lipiny
Kateřina, dcera zemřelého Tomáše Hřiba z Jančí, se utopila v potoce Meleček.

fol. 26r, 4. 7. 1675, utonul u Trněného mlýna
Michael, synáček mlynáře Michaela Mathese, utonul.

fol. 28v, 1. 12. 1677, Chvalíkovice
Šimon Ländler, kameník, zasypaný hlínou.

12 Sylvae praefectus, occisus in sylva, nadlesní, doslova „představený lesa“, vyšší lesní úředník.

13 Velký pátek byl 13. 4. 1666, od smrti do pohřbu uplynulo deset dní; inventus mortuus in febri penes s. fontem in Hanuscha Adamus Schmid vigil arcensis die Parasceves.

fol. 29r, 24. 5. 1678, Žimrovice
Chlapec Jiří Lazar se utopil.

fol. 29r, 24. 5. 1678, Žimrovice
Vavřinec, syn Vavřince Siemanna, se utopil.

fol. 30r, 29. 6. 1679, Žimrovice
Tomáš, synáček Jana Černohorského, se utopil v prameni.

fol. 30r, 14. 7. 1679, Hradečná
Anežka, manželka Jiřího Polácha, zasažena bleskem.

fol. 30r, 13. 1. 1680, Branka
Ludvík Vítovský nalezený na sněhu.

fol. 30v, 16. 6. 1680, Hradečná
Blažej, syn zemřelého Pavla Naháňače, utonul.

fol. 31r, 8. 11. 1680, Bohučovice
Barbora, dcera zemřelého Valentýna Bortla, zabita stromem.

fol. 33v, 23. 1. 1683, Žimrovice
František Černín zemřel bičován sedláky.[14]

fol. 43r, 6. 1. 1693
Vavřinec Kotrš, podruh z Wiechowic, v jámě u Hvozdnice.[15]

fol. 46v, 25. 1. 1696, Kajlovec
Magdalena, dcera Kašpara Naháňače, zabita kmenem spadlým z hory.

fol. 50v, 1. 11. 1700, Branka
Ondřej Schwarz nalezen zmrzlý pod Tylovami.

fol. 52v, 20. 7. 1702, Podolí
Jakub Nešpor, švec, zasypán hlínou.

fol. 53r, 7. 8. 1703, Branka
Ondřej Schulha, sedlák, spadl z horního patra.

fol. 54r, 19. 11. 1704, Podolí
Šimon Petránek spadl z dolního mostu a utopil se.

14 Franciscus Czernýn verberatus a rusticis, v originálu matriky Hr I 12, fol. 1, je zřejmé, že zápis je dopsán později, v opisu matriky je zápis poněkud pozměněn: Franciscus Czernin á verberibus rusticorum mortuus.

15 V zápisu není výslovně uvedeno, že zemřel, ale jelikož byl dotyčný do matriky zanesen, jistě tomu tak bylo.

fol. 55v, 8. 7. 1706, Větřkovice
Václav, syn Matouše Güntera, se utopil u Branky.

fol. 55v, 18. 9. 1706, Domoradovice
Marina, dcera zemřelého Vavřince Bendura, uhořela při požáru.

fol. 55v, 23. 10. 1706, Bohučovice
Řehoř Bortl uhořel při požáru.

fol. 59v, 3. 3. 1710, Domoradovice
Tomáš Šenk z Březové rozdrcen mlýnským kolem.

fol. 61r, 5. 4. 1712, Benkovice
Jakub, syn sedláka Jana Plachkého, bratr mého rodiče[16], usmrcen stromem nad Melečkem v lese zvaném Štáblůvka.

fol. 63r, 12. 12. 1713, Podolí
Martin Raabl zadušen na kůru při rorátech.[17]

Farnost Březová, sign. Hr II 1, 1656–1699

Nejstarší svazek této matriky tvoří svázané listy různých rozměrů. Rodná a oddací část zahrnuje období let 1691–1703. Úmrtní část sahá hlouběji do minulosti a je tvořena později svázanými listy, které jsou pravděpodobně opisem originálu, jelikož jsou psány po celé období jedním rukopisem a záznamy následují plynule za sebou. Zápisy jsou psány česky.

fol. 151r, 7. 4. 1693
Zabilo dřevo v lese Marinu, manželku Jana Zurka z Březového, a tu při chrámu Páně březovským 13. pochována.

fol. 156r, 13. 9. 1695
Utopily se Marina, dcera Vavřince Víchy, a Markéta, dcera Filipa Schenka, obě z Šance, a při chrámu Páně březovským 16. pochovány
Item utopily se výše s psanými Dorota, dcera Martina Wolffa z Šance, a Ondřej, syn Urbana Víchy z Březového, a při chrámu Páně Březovském křesťanským způsobem 29. pochovány.

Farnost Hrabyně, sign. Hr III 1, 1645-1758

16 Strýc zapisujícího faráře M. S. Plachkého z otcovy strany.

17 Text „suffocatus in choro sub Rorate“ umožňuje několik výkladů, avšak význam „zadušen zástupem při rorátech“, případně „zadušen při sborovém zpěvu v čase rorátů“ je málo pravděpodobný, spíše se jednalo o zástavu dechu, např. vinou embolie.

Kniha zahrnuje období delší než jedno století a je opisem dnes nedochovaných originálů rodné, oddací a úmrtní matriky. Na konci svazku je jmenný index, který sahá až do roku 1808, což je zřejmě doba pořízení opisu. Zápisy jsou psány latinsky.

fol. 75r, 15. 9. 1646, Velká Polom
Matěj Jaskula zabit Valachy.

fol. 84r, 7. 11. 1712, Hrabyně
Ondřej, syn Řehoře Pravdy, násilnou smrtí, 13 let.

Farnost Pustá Polom, sign. Hr V 4, 1689–1796

Jedná se o originál úmrtní matriky, který začal psát farář Jiří Arnošt Borin[18] v češtině, zápisy jeho nástupců jsou již v latinském jazyce.

fol. 5v, 20. 3. 1691
Umřelo 4 dítek bližňátek Václavovi Kuncovi, šafářovi z Kyjovic.[19]

fol. 18v, 31. 7. 1701
Umřel jest muž skrz hrom poražený až do smrti jménem Michael Vanek v letech 42 jest pochován.

fol. 25v, 15. 6. 1704
Martinovi Masurovi z Jakubčovic spáleny jsou dvoje děvčat, jedný bylo Magdalena a ta byla v 4 letech a druhý bylo Marina ta byla v 6 letech, (tyto částečky, co zůstaly,)[20] jsou pochované při chrámu Páně sv. Martina.

fol. 44v, 31. 7. 1713
Vysoce důstojný pán farář Ondřej Jan Odperla byl zabit bleskem v lese Záleští, pochován v chrámu svatého Martina v Pusté Polomi.[21]

18 ZAO, Sbírka matrik, sign. Hr V 4, fol. 42v, zápis o jeho pohřbu 30. 4. 1711 je latinsky, následující opět v češtině, avšak pouze do listopadu téhož roku, potom již výlučně latinsky.

19 Ačkoli se zde nejedná o neobvyklý způsob smrti, do příspěvku byl tento zápis zařazen, neboť podle názoru autora je to nejstarší doložený případ čtyřčat na Opavsku.

20 Text v závorce je nadepsanou vsuvkou, psanou toutéž rukou.

21 31. July Admodum reverendus dominus parochus Andreas Joannes Odperla fulmine occisus prope ad silva Zalsczi, sepultus in templo ad sanctum Martinum Pustopolomae. Blíže k tomuto případu in ŠOPÁK, Pavel a kol.: *Znamení vertikál. Církevní a náboženský život českého Slezska od středověku po první světovou válku.* Opava 2013, s. 414.

Možnosti a úskalí genealogického bádání v Polsku

Ilona Matejko-Peterka – Jiří Peterka

Pro zájemce o genealogii většinou nebývá problém seznámit se se zdroji informací, které nabízí domácí české prostředí. Nejdůležitější genealogův pramen – matriční knihy – jsou u nás jednoduše uloženy buď na matričním úřadě, nebo ve státním archivu a zde současně v digitální podobě na internetu. Pokud nás ovšem rodinné kořeny zavedou do zahraničí, bývá složité se v nových podmínkách zorientovat. Prezentovaný příspěvek si klade za cíl přiblížit aktuální možnosti a úskalí genealogického bádání v Polsku, které je možno považovat ze sousedních zemí za nejsložitější.[1] Hned na začátku je třeba upozornit, že daná problematika podléhá velmi rychlému vývoji a je tedy nutno počítat s tím, že předložené informace mohou být s postupem času neaktuální. Pozornost bude věnována především matrikám, které jsou základním pramenem pro každého genealoga. Teritoriálně se budeme pohybovat na území dnešního Polska ve třech tematických kapitolách:

1) Státní civilní matriky, jejich vývoj, dostupnost a uložení
2) Církevní matriky, jejich vývoj, dostupnost a uložení
3) Databáze, digitalizace a indexování matrik na území Polska

1 Sledovanému tématu se v poslední době věnovali: BANACHOWSKI, Lech – STENCEL, Krzysztof: *Bazy danych. Projektowanie aplikacji na serwerze*. Warszawa 2001; EBERTOWSKI, Karol: Bazy genealogiczne jako pomoc w poszukiwaniu przodków. *Folia Bibliologica 40*, 2018, s. 187–207; TÝŽ: Praktyczne aspekty gromadzenia, opracowania i udostępniania informacji specjalistycznej. Casus informacji genealogicznej. *Toruńskie Studia Bibliologiczne 1 (18)*, 2017, s. 149–174; NOWACZYK, Małgorzata: *Poszukiwania przodków. Genealogia dla każdego*. Podkowa Leśna 2015; RZYMEŁKA, Jan: *Sztambuch rodzinny, czyli w poszukiwaniu własnych korzeni*. Katowice 2016.

1) Státní civilní matriky, jejich vývoj, dostupnost a uložení

Při popisu počátků **státních civilních** matrik na území dnešního Polska si musíme připomenout, že tento státní útvar byl obnoven až v roce 1918, takže starší matriční vývoj byl výrazně ovlivněn výsledky tzv. Trojího dělení Polska (1772–1795) mezi Prusko, Rakousko a Rusko.[2]

• *Území dnešního Polska rozdělené mezi sousední mocnosti po tzv. Trojím dělení Polska v roce 1795*

Na **pruském** území byly církevní matriky roku 1794 prohlášeny za veřejnoprávní, ale nadále zůstaly v rukou duchovních. Ti měli za úkol vytvářet duplikáty odesílané okresním soudům. Skutečné státní matriky pro obyvatelstvo bez rozdílu vyznání, vznikly až roku 1874. Tyto tzv. Standesamty, které dobře známe z území našeho Hlučínska, byly rodné, oddací a úmrtní knihy vedené v německém jazyce. Originál (Haupt-Register) zůstával na úřadě purkmistra nebo fojta, druhopis (Neben-Register) byl předáván do příslušného Úředního soudu – Amtsgerichtu.

2 KUKLO, Cezary: *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*. Warszawa 2009, s. 91–129; KURPAS, Józef: Początki ksiąg metrykalnych. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 2*, z. 1–2, 1961, s. 5–42; LITAK, Stanisław: *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*. Lublin 2004. Další podrobná literatura na téma matrik na území Polska je dostupná na stránkách Vrchního ředitelství státních archivů (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych): https://www.archiwa.gov.pl/pl/761-akta-metrykalne-literatura (cit. 1. 9. 2019).

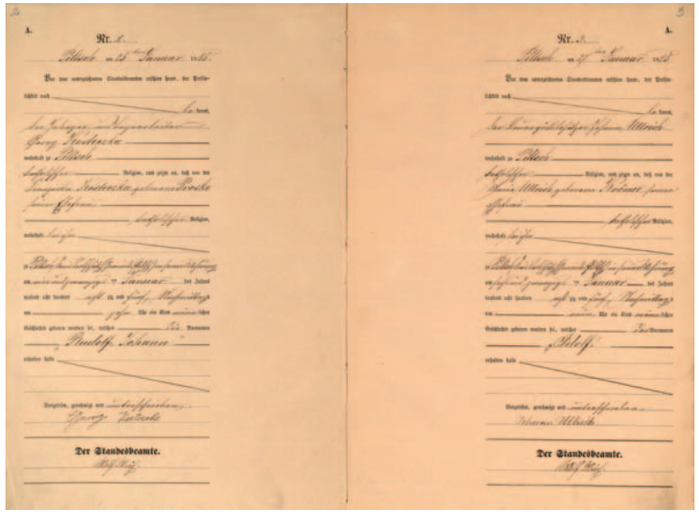

• *Státní civilní matrika na pruském území – tzv. Standesamt*

V **rakouském** záboru byly uplatněny totožné josefské reformy, jak je známe z českých zemí.[3] V platnost zde vešel známý unifikující matriční patent z roku 1784. O osm let později se katoličtí faráři stali státními úředníky. Matriky byly vedeny latinsky, nově pro každou obec zvlášť. Nařízení ministerstva vnitra z roku 1870 o vzniku skutečných civilních matrik bylo sice vydáno pro celou monarchii včetně Haliče. V silně religiózním prostředí se však tento druh knih v praxi v podstatě neujal, mimo jiné proto, že zápis do nich (na rozdíl od pruských Standesamtů) nebyl obligatorní.

V **ruském** záboru vznikly nejstarší státní matriky v roce 1808 v době Napoleonem krátce obnoveného, formálně nezávislého, Varšavského knížectví. Přestože se jednalo o státní agendu, v praxi byly matriky vedeny na farních úřadech. Vznikaly pro každý rok zvlášť ve dvou exemplářích, jeden zůstal na faře a druhý se posílal na příslušný tzv. smírčí soud. Po porážce Napoleona a likvidaci Varšavského knížectví bylo vedení samostatných státních matrik v ruském záboru ukončeno v roce 1825. Od následujícího roku byly církevní matriky prohlášeny za veřejnoprávní a farář se stal státním úředníkem. Tyto matriky byly vedeny vždy pro celou farnost – pro každé vyznání zvlášť – a sice ve dvou exemplářích. Jeden církevní – bez ohraničení let, a jeden státní – který každoročně putoval do archivu okresního soudu. Knihy byly vedeny nejprve polsky a od roku 1868 výhradně rusky.[4] Pouze záznamy pro nekřesťanská náboženství nevedli faráři, ale speciální úředníci.

3 Podrobněji zejména: SCHULC, Zofia: Przepisy prawne dotyczące prowadzenia ksiąg metrykalnych w Galicji. *Prace Historyczno-Archiwalne 3*, Reszów 1995, s. 30–46.

4 I po roce 1868 nebylo zakázáno vést paralelní polskou agendu, v praxi se však polsky vedené knihy objevují jen výjimečně. Během 1. světové války a zejména od roku 1917 se postupně do knih vrací polština.

• *Rozsah tzv. Varšavského knížectví (1807–1815)*

Datace	Teritorium	Druh matriky	jazyk	uložení
1795-1873	Prusko a pruský zábor	státní duplikát církevní matriky	německy	státní archivy
1874-1918		státní	německy	státní archivy
1808-1825	Varšavské knížectví (1807-1815)	státní	polsky	státní archivy
1826-1917	Ruský zábor	státní duplikát církevní matriky	polsky (od 1868) rusky	státní archivy
1870-1918	Rakouský zábor	státní	německy (?)	státní archivy
1918-2018	Polsko	státní	polsky	USC státní archivy

• *Civilní matriky – tabulka*

Po obnovení Polska v roce 1918 byly v meziválečném období ponechány v platnosti původní záborové systémy civilních matrik vedené nyní v polském jazyce, případné nejasnosti řešil nejvyšší soud. S účinností od 1. 1. 1946 došlo k definitivnímu sjednocení celé agendy a zřízení státních matričních úřadů platných dodnes, které se v jednotném čísle nazývají: Urząd Stanu Cywilnego (USC).[5]

Pokud to tedy shrneme, do skupiny civilních matrik patří:

1) pruské duplikáty církevních matrik od roku 1794 a standesamty vedené od roku 1874
2) státní matriky Varšavského knížectví z let 1808–1825
3) „ruské" záborové státní duplikáty církevních matrik od roku 1826
4) civilní rakouské matriky pro Halič vedené od roku 1870
5) polské civilní matriky vedené od roku 1917 a 1918, resp. 1946

Nyní se pokusíme odpovědět na otázku, kde jsou dnes civilní matriky uloženy. Kritériem je, zda se jedná o knihy zákonem přístupné, nebo nepřístupné – do kterých se někdy stále ještě zapisuje. Od roku 2014 platí pro polské civilní matriky ochranná lhůta 100 let u rodných matrik, a 80 let u oddacích a úmrtních matrik (v Česku 100/75/30).

Nepřístupné matriky nalezneme na matričních úřadech (USC), jejichž seznam je dostupný na stránkách ministerstva vnitra.[6] Pokud například chceme získat rodný zápis dědečka narozeného v roce 1930, je třeba se obrátit na matriční úřad v místě dědova původu. Žádost je možno podat na kterékoliv matrice, nebo elektronicky. Nárok mají pouze přímí předkové nebo potomci. Některé úřady dle diskuzí na internetu bez problému vydají doklady i ke strýci, tetě apod., záleží na vůli úředníka. Je možno požádat o zkrácený výpis za 22 PLN nebo úplný za 33 PLN.[7] Úplný výpis ovšem úřad není povinen vystavit.

Přístupné civilní matriky jsou v Polsku předávány do státních archivů. Rozdíl oproti ČR je v tom, že se tím nemyslí pouze jejich centrály, ale také všechny jejich pobočky, jakoby u nás byly matriky uloženy také v okresních archivech. Přehled 30 státních archivů, 39 poboček a tří expozitur zobrazuje mapa dostupná v příloze. Přístup k těmto matrikám je bezplatný, nelimitovaný a není třeba dokládat příbuznost. Matriky dostupné na mikrofilmu je možno si zapůjčit po dobu 1 měsíce do jiného státního archivu za cenu dopravy (obvykle kolem 20 PLN). Ty, které nejsou dostupné ve formě studijní kopie (mikrofilmu nebo skenu) je od roku 2011 možno si zdarma vyfotit v badatelnách státních archivů. Pozitivní zprávou je, že ohromné množství civilních matrik je postupně od roku 2009 zpřístupňováno online na celostátním archivním portále, o němž bude řeč později.[8]

5 Dostupné online: https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1945-48-273,16778830.html (cit. 1. 9. 2019).

6 https://dane.gov.pl/dataset/149,dane-teleadresowe-urzedow-stanu-cywilnego-w-polsce (cit. 1. 9. 2019).

7 http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001282 (cit. 1. 9. 2019).

8 Standesamty pro území tzv. Východního Pruska (Kaliningrad, ale také rozsáhlá území v dnešním severním Polsku), jsou uloženy v Zemském archivu v Berlíně (Landesarchiv

• *Administrativní členění státní archivní sítě v Polsku – mapa*

2) Církevní matriky, jejich vývoj dostupnost a uložení

Pod pojmem církevní matriky na území dnešního Polska si většinou představíme zejména římsko-katolické matriky. Nesmíme však zapomenout také na židovské komunity, řecko-katolické vyznání ve východní části země (v ruském záboru přeměněné na pravoslaví v roce 1875) a převážně protestantské území Pruska a pruského záboru (kromě převážně katolického Horního Slezska a Kladska). Vedení katolických matrik je také v Polsku považováno za závazné od nařízení Tridentského koncilu z listopadu 1563. Zejména ve Slezsku však byly vedeny protestantské i katolické matriky již před Tridentem. Mezi nejstarší matriky na území dnešního Polska patří kniha křtů pro obec Szybowice na Prudnicku z roku 1550, oddací kniha pro Nisu z roku 1561[9] a úmrtní gdaňská matrika z roku 1537.[10] K nejstarším, ale dnes nezvěstným, patří také rodná matrika města Lehnice z roku 1546 a oddací kniha města

Berlin) a jsou dostupné v indexované podobě na stránkách společnosti Ancestry.com (zpoplatněná služba).

9 Místem uložení obou knih je Archiwum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu.

10 Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta kościoła ewangelickiego Najświętszej Marii Panny w Gdańsku.

• *Víry a vyznání – mapa*

Vratislav z roku 1542, obě protestantské.[11] Jak již bylo řečeno, od konce 18. století měly církevní matriky na většině sledovaného území veřejnoprávní povahu a vyvíjely se dle pravidel stanovených kontrolovanou mocností.

Nyní se pokusíme odpovědět na otázku, kde jsou církevní matriky uloženy dnes? V převážně katolickém Polsku samozřejmě nedošlo, z pohledu genealoga bohužel, k postátnění matriční agendy jako v Československu. Jednodušší je situace u všech dochovaných židovských, řecko-katolických, pravoslavných a protestantských matrik. Jsou uloženy ve státních archivech a vztahují se na ně stejná pravidla jako na civilní matriky, včetně ochranné lhůty 100/80/80.

Složitější je to u dnes nejrozšířenějších římsko-katolických matrik. Mnohé jejich duplikáty jsou také uloženy ve státních archivech (v některých případech i originály, ale jedná se o výjimky). Naprostá většina originálů je uložena buď na farách, nebo v arcidiecézních a diecézních archivech. Abychom věděli, na který archiv se máme obrátit, je třeba krátce vysvětlit administrativní členění platné od roku 2004. Základní jednotkou je 14 tzv. Metropolií neboli Provincií, na mapě oddělených černou čarou. Každá provincie se skládá z jedné arcidiecéze (se kterou má společné sídlo a název) a vždy několika diecézí. Archiv s matrikami se nachází v každé arcidiecézi i v každé diecézi. Celkově se tedy jedná o 41 archivů, jejichž kontaktní informace jsou dostupné na internetu.[12] Situace je komplikovaná zejména v tom, že každá z těchto jednotek se řídí svými vlastními pravidly.

11 Knihy cituje ještě práce *Die Kirchenbücher Schlesiens beider Confessionen.* Breslau 1902; Podrobný popis nejstarších matrik na území dnešního Polska s vysvětlením omylů ve starší literatuře podává: ŁYSIK, Stefan: Polskie metryki z parafii Kopienica z lat 1607–1611. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 3*, 1970, s. 205–242.

12 https://szukajprzodka.pl/archkos.php (cit. 1. 9. 2019).

Vyznání	Judaismus Řeckokatolické Pravoslaví Protestantismus	Římskokatolické (duplikáty)	Římskokatolické (originály)
Uložení	státní archivy (100/80/80)	státní archivy (100/80/80)	farní úřady církevní archivy

• *Církevní matriky – tabulka*

Postup pro zájemce o studium tedy nelze jednoznačně popsat, můžeme pouze charakterizovat typicky převládající tendence. V případě zájmu o studium církevních matrik lze jako první krok doporučit nejprve oslovení příslušného arcidiecézního nebo diecézního archivu. Přeci jen se jedná o instituci zvyklou na dotazy tohoto typu. Většina archivů má zpracovány katalogy svých knih a badateli sdělí, zda je kniha dostupná u nich, nebo na farním úřadě. Pokud se nachází na faře, a archiv nemá kopie, nezbývá než se vydat za místním panem farářem. Na rozdíl od státních matrik zde závazně neplatí pravidlo 100/80/80 pro předávání uzavřených knih z více než 10 tisíc polských farností do církevních archivů. S přimhouřením oka se dá všeobecně konstatovat, že matriku, která je starší než 100 let máme větší šanci nalézt již v archivu. I v církevním prostředí jsou matriky starší než 100 let obvykle uznávány za veřejné.

Osobní návštěva v církevním archivu je možná ve stanovených úředních hodinách. Archiválie jsou dnes často dostupné ve formě mikrofilmů nebo digitálních kopií. Pořizování fotografií vlastním aparátem většinou není povoleno (je povoleno například v Drohiczyně). Za poplatek je možno namístě požádat o kopie. V některých případech může být studium limitováno počtem čteček mikrofilmů nebo počítačů (například v Čenstochové), takže je vhodné si domluvit návštěvu předem.

Pokud potřebujete zjistit či ověřit pouze 1–2 záznamy, je možno požádat o zaslání výpisu v cenovém rozmezí 20–40 PLN. Archivy však logicky nepřijímají žádosti o rozsáhlé genealogické rešerše. Zajímavé řešení funguje například v Arcidiecézním archivu v Hnězdně, kde má monopol na genealogická bádání jediná archivem pověřená soukromá firma s veřejně dostupným ceníkem. Badatelé si nicméně nestěžují, ceník není přemrštěný a rešerše jsou vyřizovány rychle a bez potřeby cestovat.[13]

13 http://www.archiwum.archidiecezja.pl/pl/udostepnianie.html (cit. 1. 9. 2019).

• *Administrativní členění římskokatolických arcidiecézí a diecézí v Polsku*

3) Databáze, digitalizace a indexování matrik na území Polska

Pojem „Genealogická databáze" můžeme ve stručnosti charakterizovat jako soubor informací o událostech života každé osoby, který je popsaný základními či vedlejšími genealogickými fakty určenými pro soukromé nebo veřejné zpřístupnění. Cílem tohoto článku není vyčerpávající metodologický popis a kategorizaci dané problematiky. Přesto můžeme sledovat dva základní typy databází (a neplatí to jen pro území Polska), rozlišených dle způsobu, jakým informace podávají:

Za prvé se jedná o základní databáze, které poskytují nezpracované informace v obrazové podobě (zejména skeny či fotografie), které si badatel prohlíží buď pasivně, nebo s možností stažení. A za druhé pokročilejší databáze poskytující již indexované textové informace, které byly z pramene ručně či strojově extrahovány. V ideálním případě je možná i kombinace obou systémů, kdy textová databáze obsahuje zpětné odkazy na obrazové předlohy umístěné na serveru stejného nebo jiného poskytovatele.

Dalším možným kritériem dělení databází, tentokrát již poplatným přímo polskému prostředí, je rozlišení dle původu obsažených informací. Původcem může být státní archiv, církevní archiv, jiná paměťová instituce, nebo kombinace výše uvedených.

Z českého pohledu se může zdát, že genealogické studium je v Polsku hůře dostupné a orientace ve zdrojích informací zpřístupněných online je složitá. Náš přehled databází rozdělíme na aktivity organizací s celoplošnou působností, jejichž snahou je pokrýt území celého Polska, a za druhé na projekty soukromých zájmových subjektů převážně regionálního charakteru.

FamilySearch

Mezi celoplošné patří zejména projekt FamilySearch se sídlem v americkém Utahu, provozovaný od roku 1999 Církví Ježíše Krista Svatých posledních dnů, tedy tzv. Mormony.[14] Jejich databáze obsahuje indexované záznamy k více než 4 miliardám osob. Oporou je více než 5 tisíc vlastních poboček (Center rodinné historie) ve 140 zemích světa.[15] Co se polského území týká, jsou zde pro badatele dostupné matriky především z těchto oblastí:

- Arcidiecézní archiv Čenstochová (1226–1950), 1,9 milionů skenů
- Archiv diecézní kurie Hlivice (1599–1976), 186 tisíc skenů
- Diecézní archiv Lublin (1784–1964), 396 tisíc skenů
- Diecézní archiv Radom (1587–1966), 1,3 milionů skenů
- Diecézní archiv Tarnov (1612–1900), 1 milion záznamů, aktuálně pouze indexy, bez skenů

Některé regionální genealogické společnosti rovnou rezignovaly na budování vlastních veřejných databází a spolupracují přímo s FamilySearch, jako například: Towarzystwo Genealogiczne Ziemi Częstochowskiej či Lubelskie Towarzystwo Genealogiczne.

Ancestry

Druhou genealogickou institucí celosvětového významu poskytující placené i neplacené informace je společnost Ancestry, která vznikla také v Utahu v roce 1983. Pro námi zkoumané území Polska je indexováno mimo jiné mnoho městských adresářů, vojenských seznamů a historických pramenů pro zájemce o židovskou genealogii.[16] V roce 2013 Ancestry uzavřelo partnerskou smlouvu s FamilySearch a k roku 2018 uvádí 10 miliard genealogických záznamů, 3 miliony předplatitelů a 14 milionů poskytnutých DNA testů.

---

14 https://www.familysearch.org/wiki/en/Poland_Online_Genealogy_Records (cit. 1. 9. 2019).

15 V ČR je to 1 misie, 12 sborů a odboček a 2 genealogická centra. V Polsku 1 misie, 14 sborů a 4 genealogická centra (ve Varšavě, Vratislavi, Bydhošti a Lodži), podrobněji například: http://genealodzy.wroclaw.pl/chr (cit. 1. 9. 2019).

16 Podrobný přehled genealogických materiálů společnosti Ancestry, které se týkají Polska je dostupný zde: https://www.ancestry.com/search/places/europe/poland (cit. 1. 9. 2019).

Szukaj w archiwach

Do celoplošné kategorie spadá také databáze zprovozněná a řízená od roku 2009 polským národním digitálním archivem s (pro českého badatele poněkud matoucím) názvem Szukaj w archiwach[17] (Hledej v archivech).

Její nespornou výhodou je – což můžeme v ČR zatím jen závidět – že se jedná o územně celopolský státem garantovaný projekt, do kterého každý měsíc přibývají nové a nové záznamy včetně digitalizátů ze 100 polských institucí. V současné době obsahuje více než 38 milionů skenů a záznamů. Genealoga potěší zejména 56 tisíc jednotek matričního charakteru nejen ze státních archivů, ale kromě toho také z církevních archivů v Lodži, Poznani, Štětíně, Vratislavi, Płocku, Drohiczyně, Varšavě-Praze a Włocławku. Církevní archivy zde většinou neposkytují skeny, ale pouze základní databázové záznamy o počtu archiválií. Naopak, civilní matriky a matriky nekatolických vyznání jsou postupně, tam kde to zákon povoluje, publikovány včetně digitálních kopií. Kromě samotných matrik jsou zde dostupné také sčítací operáty, mnoho přihlašovacích knih, hypotečních a notářských záznamů, apod. Veškeré skeny, pokud není uvedeno jinak, mohou být volně stahovány, kopírovány a rozmnožovány. Szukaj w archiwach nahradila starší dříve používané databáze ZOSiA (informační) a PRADZIAD[18] (matriční). Po grafické i funkční stránce nová varianta databáze spuštěná v roce 2019 odstranila nepříjemné omezení, které při filtrování neumožňovalo vybrat „pouze záznamy s digitalizáty" a zároveň „archiválie matričního typu".

Geneteka a Metryki

Ze soukromých zájmových subjektů je třeba jmenovat dvě celopolské databáze, které vznikly při Polském genealogickém spolku (Polskie Towarzystwo Genealogiczne)[19] a opírají se o práci dobrovolníků:

a) Databáze **Geneteka**[20] se rozvíjí od roku 2006 a umožňuje indexování záznamů bez konkrétní vazby na archivní fond nebo sken. Nároky na její plnění nejsou obtížné, a proto roste velmi rychle. Kromě Polska obsahuje i záznamy z Litvy, Běloruska a Ukrajiny.

b) Druhá databáze nazvaná prostě **Metryki**[21] vznikla z té předchozí, po uzavření smlouvy s polskou archivní správou. Jedná se o podobně indexované informace. Státní archivy si však vyžádaly přesnější způsob citování, vazbu na archivní fondy a připojování konkrétních skenů. Obsahem indexů jsou zejména matriky, které vznikly z činnosti státních úřadů.

Postupně jsou do těchto databází přidávány také informace z farních a diecézních archivů. Databáze Geneteka v době vzniku tohoto příspěvku obsahovala přes 29 milionů záznamů, databáze Metryki téměř 6 milionů citovaných záznamů se skeny. Dalších 5 milionů pořízených skenů čeká na indexování v tzv. čekárně.[22] Internetové stránky společnosti poskytují i další přínosné zdroje informací. Pro první rychlou orientaci při hledání konkrétního příjmení na území Polska může dobře posloužit vyhledávací stránka Geneszukacz.[23] Obdobě našich sčítacích operátů (Księgi ludności stałej) se věnuje stránka Meldunkowe.[24]

Kromě výše uvedených projektů, existuje mnoho lokálních zájmových skupin, které mají výborně zpracované své teritorium, včetně digitalizace a indexování. Následující databáze už nemají celopolský, ale spíše lokální charakter, tedy přibližně o velikosti České republiky.

Projekt **Genbaza**[25] obsahuje skeny matrik uložených ve státních archivech ve Varšavě, Gdaňsku, Kielcích, Koszalině a Lodži a v arcidiecézním archivu v Kielcích. Na tomto serveru je nutné se zdarma zaregistrovat (v závislosti na původci). Skeny Genbazy jsou k dispozici dobrovolníkům dříve zmiňované Geneteky, kteří provádějí indexování záznamů.

• *GenBaza – teritoriální rozsah databáze*

17 https://www.szukajwarchiwach.gov.pl (cit. 1. 9. 2019), v současnosti je stále funkční také původní (v některých způsobech filtrování omezená) vstupní strana databáze používaná před rokem 2019: https://szukajwarchiwach.pl (cit. 1. 9. 2019).

18 http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/pradziad.php (cit. 1. 9. 2019).

19 https://genealodzy.pl (cit. 1. 9. 2019).

20 http://geneteka.genealodzy.pl (cit. 1. 9. 2019).

21 http://metryki.genealodzy.pl (cit. 1. 9. 2019).

22 http://poczekalnia.genealodzy.pl (cit. 1. 9. 2019).

23 https://geneszukacz.genealodzy.pl (cit. 1. 9. 2019).

24 http://meldunkowe.genealodzy.pl (cit. 1. 9. 2019).

25 http://metryki.genbaza.com (cit. 1. 9. 2019).

• *Silius Radicum – teritoriální rozsah databáze*

Pro oblast Horního Slezska je nejdůležitější databází **Silius Radicum**,[26] jejímž administrátorem je Hornoslezský genealogický spolek. Stránky obsahují 38 tisíc skenů matrik z Horního Slezska. Jedná se zejména o duplikáty pruských církevních matrik z let 1800–1874, které byly předávány okresním soudům, a s jejichž digitalizací aktuálně Státní archiv v Katovicích nepočítá, protože se sám soustředí na mladší období státních Standesamtů. Pro českého badatele jsou zajímavé skeny opisů katolických matrik z polské části Těšínska. Na serveru nalezneme katolické, protestantské i židovské matriky, které jsou od roku 2017 také postupně indexovány.

Server **Lubgens**[27] – lublinské kořeny, obsahuje 7 milionů rejstříkových záznamů z 624 farností v okolí města Lublin. Jako zdroj zde posloužily Státní archivy v Lublinu, Zámostí a Sedlcích (v pol. Siedlce). Většina z nich také obsahuje odkazy na konkrétní digitální kopie.

Zejména pro oblast Velkopolska, čili v okolí Poznaně, je významná databáze **Basia**.[28] Najdeme v ní přes 4 miliony indexovaných matrik pro Velkopolsko, ale také výbornou interaktivní mapu pro hledání zdigitalizovaných matrik v databázi Szukaj w archiwach pro mnohem širší území. Na indexování svatebních matrik z let 1800–1899 pro stejnou oblast Velkopolska se od roku

26 http://siliusradicum.pl (cit. 1. 9. 2019).
27 http://regestry.lubgens.eu (cit. 1. 9. 2019).
28 http://www.basia.famula.pl (cit. 1. 9. 2019).

• *Lubgens – teritoriální rozsah databáze*

2000 zaměřují stránky **Poznań Projekt**.[29] Aktuálně jsou přepsány 3/4 všech v té době uzavřených manželství. Ve vyhledavači zprovozněném v roce 2006 je aktuálně dostupných 1,8 milionů záznamů. Duplikáty církevních matrik pro Braniborsko (dnes částečně v Polsku) a část Poznaňska z let 1794–1874, přechovávané v Braniborském státním archivu v Postupimi, jsou také dostupné na stránkách FamilySearch.[30]

Databáze Pomořanského genealogického spolku (Pomorskie Towarzystwo Genealogiczne) nazvaná **PomGenBaza**[31] funguje od roku 2006. Obsahuje rejstříky katolických matrik z pelplinské diecéze a chystá se gdaňská. Na žádost církevních archivů používá ochrannou lhůtu 100/100/50. Od roku 2012 také rejstříkuje standesamty Státního archivu v Gdaňsku (tedy od roku 1874). Celkově se jedná o 5 milionů záznamů. PomGenBaza nabízí také přehled kontaktů na jednotlivé státní matriční i farní úřady, včetně odkazů na jimi publikované matriky.

29 http://poznan-project.psnc.pl (cit. 1. 9. 2019).
30 https://www.familysearch.org/search/collection/1491272 (cit. 1. 9. 2019).
31 http://www.ptg.gda.pl (cit. 1. 9. 2019).

• *Basia a Poznań Projekt – teritoriální rozsah databáze*

• *PomGenBaza – teritoriální rozsah databáze*

• *Genealogia w archiwach – teritoriální rozsah databáze*

Databáze **Genealogia w archiwach**[32] vznikla díky podpoře ze zdrojů EU[33] a pokrývá vojvodství Kujavsko-Pomořské, Pomořské, Warmiňsko-Mazurské a Velkopolské. Obsahuje 3,5 milionu skenů, 40 tisíc naskenovaných knih, 500 archivních fondů a více než milion rejstříkových záznamů. Projekt je podporován polským Vrchním ředitelstvím státních archivů (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych) a spolupracuje zejména se Státními archivy v Bydhošti a v Toruni. Je možno využít základní nebo detailní způsob vyhledávání. Na částečně stejnou oblast, avšak s těžištěm na území bývalého Východního a Západního Pruska, se zaměřují také stránky genealogického spolku **Verein für Familienforschung in Ost- und Westpreussen**. Orientaci usnadňuje jejich interaktivní mapa obcí s odkazy na digitalizáty polských státních archivů v Bydhošti a Olštýně.[34]

Projekt **Podlasie**[35] operuje na území Podlesí a Mazovska. Indexuje církevní matriky, ale i staropolské zemské a hradské knihy. Obsahuje celkem 3,1 milionů indexovaných záznamů.

---

32 https://www.genealogiawarchiwach.pl (cit. 1. 9. 2019), návod na používání stránek je k dispozici ke stažení v pdf: https://www.genealogiawarchiwach.pl/APP/global/0/legacy/0/Podr%C4%99cznik.pdf (cit. 1. 9. 2019).

33 Jednalo se o projekt „*Źródła genealogiczne mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego*" v rámci „*Regionalnego Projektu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007–2013*".

34 http://allenstein.vffow.de/karte.php (cit. 1. 9. 2019).

35 https://indeksy.projektpodlasie.pl (cit. 1. 9. 2019).

• *Podlasie – teritoriální rozsah databáze*

Přestože se to již netýká námi sledovaného území současného Polska, stojí za zmínku fakt, že i matriky pro bývalá polská teritoria na území dnešní Ukrajiny je možno díky úsilí nejstaršího veřejného archivu v Polsku – Archiwum Główne Akt Dawnych – částečně studovat na internetu.[36] Pro českého badatele může být přínosná ještě „nematriční" databáze obětí 2. světové války provozovaná od roku 2006 polským Institutem národní paměti (Instytut Pamięci Narodowej).[37] Tolik alespoň ve stručnosti k databázím, digitalizaci a indexování polských matrik. Jejich seznam samozřejmě není úplný, snažili jsme se na krátkém prostoru představit alespoň ty nejvýznamnější.[38]

V závěrečném hodnocení můžeme konstatovat, že genealogické bádání v Polsku může českýma očima na první pohled působit komplikovaně. Velká část důležitých záznamů je dostupná díky serverům FamilySearch, Ancestry a Szukaj w archiwach. Poněkud opatrnější ve zveřejňování se zatím zdají být polské církevní kruhy. Zejména při hlubším pohledu až na lokální úroveň však vidíme mnoho přínosných aktivit regionálních spolků, jenom je třeba si je najít. K největšímu pokroku ve zpřístupňování archivních pramenů za posledních deset let došlo jednoznačně ze strany státních archivů. Databáze Szukaj w archiwach má své drobné nedostatky, ale je rozsáhlá a do budoucna velmi nadějná.

36 http://www.agad.gov.pl/inwentarze/testy.html (cit. 1. 9. 2019).

37 http://www.straty.pl (cit. 1. 9. 2019).

38 Rozsáhlý přehled internetových databází vhodných pro polskou genealogii podává: JAKMAN, Alan: 100+ stron genealogicznych niezbędnych w poszukiwaniach rodzinnych. *More Maiorum – Miesięcznik Genealogiczny 8 (55)*, Sierpień 2017, s. 24–31. Dostupné online: http://www.moremaiorum.pl/2017-2 (cit. 1. 9. 2019).

Kancelářské poznámky na originálech pozdně středověkých a raně novověkých papežských listin a listů uložených v Zemském archivu v Opavě

Díl I. Od počátku pontifikátu Martina V. do konce pontifikátu Pavla II.

Regestový katalog s rejstříkem kancelářských poznámek (1418–1470)

Pavel Hruboň

Středověké kancelářské poznámky na originálních papežských listinách, listech a mandátech patří k důležitým indikátorům kancelářské praxe v apoštolské kanceláři a zároveň přinášejí jmenné doklady o jejím personálu, nezřídka jedinečné. Identifikace, transliterace a reprodukce těchto kancelářských poznámek a jejich shrnutí do strukturovaných seznamů a rejstříků pro větší či menší soubory originálně dochovaných papežských listin plní několik funkcí. V první řadě mají význam aditivní a komparativně-analytický. Doplňují dnes již četné rejstříky těchto poznámek o další položky, které potvrzují již dříve zjištěné údaje, případně je rozšiřují či upozorňují na nové skutečnosti. Význam těchto rejstříků pro papežskou diplomatiku je nezastupitelný. Metodicky ustálené zpracování kancelářských poznámek v rámci katalogu papežských listin představuje také v řadě případů tematicky specifické doplnění, případně nahrazení starších edičních zpracování jednotlivých originálních papežských listin, v nichž buď kancelářské poznámky zcela chybí, nebo jsou zaznamenány pouze částečně, výběrově, nepřesně či s nejasnou lokací na listině. Správná reprodukce a interpretace kancelářských poznámek, jakož i jejich odlišení od provenienčně příjemecko-archivních poznámek, vyžaduje v mnoha případech rozsáhlé srovnávací studium s nemalou znalostí expedičních postupů v papežské kanceláři, ale pouze tento přístup je základním předpokladem pro to, aby specializované edice originálních papežských listin plnily svůj účel v plném diplomatickém rozsahu. Na okraj je potřeba zmínit funkci, jež přispívá k ochraně archiválie, byť jen marginálně. Digitalizace listin, stejně jako všech archiválií, představuje významný prvek jejich ochrany. Některé kancelářské poznámky mohou být na papežských listinách umístěny na takové pozici, že při digitalizaci je obtížné a často až nemožné vytvořit kvalitní digitální reprodukci poznámek; zejména podpisy, sigly a jiné textové poznámky a značky, které jsou umístěny pod plikou blíže k závěsům olověné buly, nelze prakticky digitálně zachytit v jednoznačně čitelném detailu. Proto spolehlivé popisné zpracování kancelářských poznámek supluje digitálně nezachytitelné detaily. Pokud takové zpracování existuje, není již nutné pro tyto účely originální listinu namáhat fyzickým předkládáním veřejnosti a zainteresovaného badatele odkázat na patřičný katalog a rejstřík, případně doplnit popisná pole jednotlivých digitálních reprodukcí o relevantní popis kancelářských poznámek.

Zmíněné základní funkce měl plnit především projekt generálního soupisu všech originálních papežských listin z let 1198–1417 s centrálním řízením ve Vatikánském archivu, tzv. Censimento, jehož návrh a způsoby řešení byly předneseny odborné veřejnosti v roce 1953. Po diskuzích na konci 50. let minulého století byl částečně revidován a centrální řízení bylo odmítnuto. Práce na jednotlivých soupisech se pak začala rozvíjet na bázi partikulárních či generálních zpracováních v rozsahu státních archivních sítí.[1] Metodické a formální uzance se však soupis od soupisu lišily. Z důvodu jejich sjednocení byla na počátku 70. let minulého století založena nová speciální ediční řada s názvem *Index Actorum Romanorum Pontificum* (dále IARP), která představuje jednotnou metodickou a formální platformou pro publikování významných a ucelených edičních podniků zaměřených na vydávání originálních papežských listin s důrazem na jejich kancelářské poznámky.[2] Projekt Censimento je tak spojen především s uvedenou ediční řadou. Vedle toho však vznikají další ediční práce se stejným materiálovým zaměřením, které se zpravidla profilují jako příspěvek k Censimentu, byť formálně neodpovídají struktuře jednotlivých záznamů v rámci ediční řady IARP.

Pro fondy uložené v Zemském archivu v Opavě (dále jen ZAO) byly dosud zpracovány dva katalogy mapující období 1198–1378, respektive 1378–1417, které zpřístupňují kancelářské poznámky umístěné na celkem 40 exemplářích papežských originálních listin.[3] Oba se profilovaly jako příspěvky k projektu Censimento, jehož základním cílem je specifická metodicky ustálená a co nejúplnější evidence originálů papežských listin v archivech prakticky celého světa s důrazem na co nejpřesnější reprodukci kancelářských poznámek. Dvěma zmíněnými katalogy bylo pro fondy ZAO zpřístupnění kancelářských poznámek v časových intencích „Censimenta" dokončeno.

Předkládaný katalog rozšiřuje vydanou řadu vrcholně středověkých originálních papežských listin ZAO o pozdně středověké a raně novověké papežské listiny v časovém rozsahu od počátku pontifikátu Martina V. (1417–1431) do konce pontifikátu Lva X. (1513–1521). V ZAO a jeho pobočkách je pro vymezené období uloženo v pěti fondech 42 originálních papežských listin a listů. Katalog byl pro svůj rozsah rozdělen do dvou dílů.[4] První zde publikovaná část zpřístupňuje 22 originálních papežských listin a listů vydaných od počátku pontifikátu Martina V. do konce pontifikátu Pavla II. (1464–1471). V názvu katalogu bylo již vynecháno označení „příspěvek k projektu Censimento", jelikož překračuje jeho původně vymezený chronologický limit, ale zaměřením a způsobem zpracování naplňuje základní cíle, které stanovil v roce 1953 italský historik Franco Bartoloni, duchovní otec Censimenta.[5]

1 Základní přehled HRUBOŇ, Pavel: Censimento – mezinárodní projekt soupisu originálů papežských listin 1198–1417. Přehled vývoje a poznámka k stavu zpracování pro české země. In: *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století. Směry, tendence, proměny*. Ed. P. Krafl, Praha 2016, s. 152–164, viz také SANTIFALLER, Leo: Der „Censimento" der spätmittelalterlichen Papsturkunden. *Mitteilungen Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 72*, 1964, s. 139-140; ERŠIL, Jaroslav: Mezinárodní projekt generálního soupisu papežských listin z let 1198–1417. *Archivní časopis 6*, 1956, s. 101–102.

2 Stanovy bez uvedení autora vydala *Commission internationale de diplomatique* pod názvem *Index Actorum Romanorum Pontificum ab Innocentio III usque ad Martinum V electum que praeter registra Romanae curiae adservantur*. Roma 1978, s. 1–12.

3 HRUBOŇ, Pavel – PSÍK, Richard: *Kancelářské poznámky na papežských listinách v období 1378–1417 na příkladu listin dochovaných v moravských archivech* (Spisy Ostravské univerzity v Ostravě č. 280). Ostrava 2013 (23 kusů); HRUBOŇ, Pavel: Kancelářské poznámky na originálech papežských listin Zemského archivu v Opavě od počátku pontifikátu Inocence III. do konce pontifikátu Řehoře XI. Drobný příspěvek k projektu „Censimento". In: *Ad fontes. Sborník k 60. narozeninám PhDr. Karla Müllera.* Ed. P. Tesař. Opava 2018, s. 27–51 (17 kusů).

4 Metropolitní kapitula Olomouc (6 ks), Arcibiskupství Olomouc (5 ks), Archiv města Olomouce (9 ks), Archiv města Litovle (1 ks), Sbírka listin Zemského archivu v Opavě (1 ks).

5 BARTOLONI, Franco: Per un censimento dei documenti pontifici da Innocenzo III. a Martino V. (ecluso). In: *Atti del convengo di studi delle fonti del medioevo europeo in occasione del 70º della fondazione dell'Instituto Storico Italiano (Roma, 14.–18. aprile 1953)*. Roma 1957. s. 3– 22. Bartoloniho výzva nebyla první svého druhu. Již v roce 1930 byly projednávány možnosti soupisu originálů papežských listin zvláštní komisí ustanovené v roce 1929 Mezinárodním komitétem historických věd (*Comité International des sciences*

Katalog navazuje strukturou jednotlivých záznamů, zkratkami a ostatními specifiky rejstříků kancelářských poznámek na katalog pro léta 1198–1378. Proto na tomto místě pouze odkazujeme na stanovená ediční pravidla, seznam zkratek uvádíme níže pro rychlou orientaci v katalogu.[6] Soubor předmětných originálů obsahuje řadu listin, mandátů, uzavřených listů papežské korespondence (*litterae clausae*)[7] a brevií, které buď nebyly doposud editovány *in extenso*, nebo jen prostřednictvím evidenčních soupisů archivní povahy, v nichž pochopitelně převažují orientační regesta s jen nedostatečným nebo žádným diplomatickým popisem kancelářských poznámek.[8] Proto oproti regestům listin předchozích dvou katalogů, u nichž je možné se opřít v řadě případů o textově úplné ediční zpracování či o kvalitní náhradní regesta, byl tento katalog vybaven obsahově vydatnějšími latinskými i českými regesty, které reflektují nejen dispozitivní část listin či mandátů, ale ve výraznějších konturách popisují také obsah narace. Většina latinských regestů je koncipována alespoň rámcově v souladu s kuriálním diplomatickým stylem listiny a nakolik to bylo možné s použitím dobové slovní výbavy papežských listin.[9] Ortografie však odpovídá uzancím klasické latiny. Širší rozsah regestů se týká především souboru listin ke sporu olomoucké kapituly s farářem kostela sv. Mořice v Olomouci a posléze i s městskou radou olomouckou o nižší školu u téhož kostela, který se s přestávkami táhl od 80. let 14. století do konce 60. let 15. století. Také v poznámkovém aparátu byly oproti předchozímu katalogu podrobněji zaznamenány - kromě obligátních identifikací významnějších osob s doložením důležitých dat - vazby a odkazy na související papežské i nepapežské listiny a bylo upozorněno na relevantní historické souvislosti.

Nedílnou součástí katalogu jsou rejstříky kancelářských poznámek. Jejich struktura v základu odpovídá katalogu papežských listin pro ZAO z let 1198–1378. Byly opět sestaveny čtyři rejstříky podle obvyklého umístění kancelářských poznámek na listině. Navíc jsou jednotlivé položky v rámci možností doplněny v poznámkovém aparátu o vysvětlení jejich významu a také o identifikaci kancelářských komptencí jednotlivých úředníků na konkrétní listině, pakliže to bylo srovnáním s relevantní literaturou a obdobnými rejstříky možné.

Seznam zkratek použitých v katalogu:

ang. - angulus, i; **ap.** - apostolicus, a, um; **auct.** - auctoritas, atis; **col.** - columna, ae; **dext**. - dexter, a, um; **dioc.** - dio(e)cesis; **ep.** - episkopát; **inf.** - inferior, ius; **inter.** - interior, ius; **invers.** - inverse; **litt.** - litterae; **marg.** - margo, inis; **med.** - medius, a, um; **membr.** - membrana, ae; **n.** - numerus; **p.** - pagina; **plumb.** - plumbea; **p. n. a.** - pontificatus nostri anno; **pont.** - pontifikát; **reg.** - regestum, i; **sb** - sbírka; **sup.** - superior, ius; **sin.** - sinister, a, um; **transv.** - transverse.

Seznam zkratek edicí, regestářů a fondů použitých v katalogu:

AM - archiv města; **AO** - Arcibiskupství Olomouc; **MCO** - Metropolitní kapitula Olomouc; **MVB** - Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia; **Palacký, Urk. Beiträge** - *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer in Zeitlalter Georg´s von Podiebrad (1450–1471)*. Ed. F. Palacký. Wien 1860; **RBMV** - Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.; **Regesty listin III** - *Regesty listin uložených v Horním Slezsku III (1451–1475)*. Ed. A. Barciak – K. Müller a kol. Katowice - Opava - Opole 2017; **SOkA** - Státní okresní archiv; **Spáčil, Sbírka listin** - SPÁČIL, Vladimír: S*bírka listin archivu města Olomouce 1261–1793*. Olomouc 1998; **ZAO** - Zemský archiv v Opavě; **ZAO, OL** - Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

historiques). Tato myšlenka však ve své době nenašla potřebný ohlas, viz *Zpráva o činnosti českého zemského archivu za léta 1930–1933*. Zprávy českého zemského archivu 8, 1939, s. 252-253.

6 HRUBOŇ, P.: Kancelářské poznámky na originálech, s. 31-32.

7 K diplomatické charakteristice uzavřených listin z moravských archivů viz HRUBOŇ, Pavel: Originální papežské litterae clausae v archivech na Moravě do roku 1526. In: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV*. Ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 506–513.

8 Týká se to především listin po roce 1431. Papežské originální listiny pro české příjemce z let 1305–1431 jsou částečně dostupné (zpravidla *in extenso*) v rámci ediční řady *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* (MVB), kde lze alepoň v posledních čtyřech svazcích (MVB VI/1-2, respektive *Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehusitici et hussitici illustrantia*, pars 1-2, a MVB VII/1-2) pravidelně nalézt i záznamy o kancelářských poznámkách, bohužel často jen neúplně. Pro listiny archivu města Olomouce je následující období dostupné především prostřednictvím výborného a svou povahou nezastupitelného Spáčilova inventáře, viz SPÁČIL, Vladimír: *Sbírka listin archivu města Olomouc 1261–1793*. Olomouc 1998. Vzhledem k jeho účelu lze pochopitelně kancelářské poznámky na evidovaných papežských listinách nebo listech nalézt jen výjimečně. Bohužel v některých případech převod datací listin papeže Pavla II. není přesný. Na tuto skutečnost upozorňujeme v katalogu. Originální papežské listiny z fondů Metropolitní kapitula Olomouc a Arcibiskupství Olomouc mají zpracované inventární seznamy. Také v těchto případech kancelářské poznámky evidovány nejsou, viz BYSTŘICKÝ, Jan a kol.: *Metropolitní kapitula Olomouc I/1. Listiny 1131–1620*. Olomouc 1967; KALISTOVÁ, Jitka a kol: *Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, I/2 Pergamenové listiny*. Olomouc 1970.

9 Za prohlédnutí latinských regestů a připomínky k nim patří velký dík Mgr. Richardovi Psíkovi, Ph.D.

KATALOG

1 1418 Febr. 14., Constanciae

Martinus (V.) «Dilectis filiis capitulo ecclesie Olomucensis»: eis significat se Iohannem, tunc episcopum Luthomislensem, a regnando praefatae dioecesis absolvisse et ad ecclesiam Olomucensem per obitum Venceslai, patriarchae Anthioceni, gubernatoris eiusdem ecclesiae, vacantem, – quarum provisionem dispositioni suae ea vice duxit specialiter reservandam – transtulisse ipsumque dictae ecclesiae Olomucensi in episcopum praefecisse; eis quoque mandat, quatenus eidem episcopo exhibentes oboedientiam et reverentiam debitam, eius salubria mandata adimplere curent. Dat. Constancie XVI kalendas Marcii, p.n.a. primo « Romani pontificis, quem pastor / condignam inviolabiliter observari»

Martin V. oznamuje kapitule olomouckého kostela, že po smrti Václava, patriarchy antiochijského, správce olomouckého biskupství,[10] zbavil Jana, tehdy biskupa litomyšlského, povinnosti řízení litomyšlského kostela, přenesl ho na uprázdněný olomoucký biskupský stolec a na základě zvláštní papežské rezervace ho ustanovil biskupem olomouckým.[11] Zároveň členům olomoucké kapituly nařizuje, aby biskupovi prokazovali patřičnou úctu i poslušnost a snažili se vykonávat jeho příkazy.

Recto: in ang. sup. dext.: I[12]

In plica: a dext.: A. Meyleti

Sub plica: in marg. sin.: Mar *prope a dext.:* - - XX *(in col.)* | M. de Novaria | Io. Bernardi

Verso: in med.: Rt *cum litt.* A *inscr.*; *in med. marg. inf. inv.:* Ia. de Cerretanis *prope a dext. inv.:* M. Man. *(?)*

Litt. cum filo canapis – 52×32-7 – bulla plumb.

ZAO, OL, MCO, sign. A III b 38

Ed.: MVB VII/1, p. 91–92, n. 208; Reg.: RBMV IV, p. 285, n. 681

2 1418 Febr. 14., Constanciae

Martinus (V.) «Dilectis filiis clero civitatis et diocesis Olomucensis»: eis significat se Iohannem, tunc episcopum Luthomislensem, a regnando praefatae ecclesiae absolvisse et ad ecclesiam Olomucensem per obitum Venceslai, patriarchae Anthioceni, gubernatoris eiusdem ecclesiae, vacantem, – quarum provisionem disposicioni suae ea vice duxit specialiter reservandam – transtulisse ipsumque dictae ecclesiae Olomucensi in episcopum praefecisse; eis quoque mandat, quatenus exhibentes eidem episcopo oboedientiam et reverentiam debitam eius salubria mandata adimplere curent. Dat. Constancie XVI kalendas Marcii, p.n.a. primo «Romani pontificis, quem pastor / condignam inviolabiliter observari»

Martin V. oznamuje klerikům města Olomouce a olomoucké diecéze, že po smrti Václava, patriarchy antijochijského, správce olomouckého biskupského stolce, zbavil Jana, tehdy biskupa litomyšlského, povinnosti řízení litomyšlského kostela, přenesl ho na uprázdněný olomoucký biskupský stolec a na základě zvláštní papežské rezervace ho ustanovil biskupem olomouckým. Zároveň řečeným klerikům nařizuje, aby biskupovi prokazovali patřičnou úctu i poslušnost a snažili se vykonávat jeho příkazy.

Recto: in ang. sup. dext.: I

In plica: a dext.: Rta gratis | A. de Dammiano

Sub plica: a sin.: - - XX *(in col.)*

Verso: in med.: Rt *cum litt.* A *inscr.*; *in med. marg. inf. inv.:* Adolphus; *in ang. inf. dext. inv.:* Adolphus | P. de Magio

Notae aliae in verso scriptae: in marg. inf. dext.: clero | olomucen.

Litt. cum filo canapis – 50×31-6,5 – bulla plumb.

ZAO, OL, MCO, sign. A III c 2

Ed.: MVB VII/1, p. 92–93, n. 209; Reg.: RBMV IV, p. 285, n. 682

---

10 Václav Králík z Buřenic, původně děkan vyšehradské kapituly u sv. Petra, patriarcha antiochijský 1397–1412; administrátor olomouckého biskupství 1413–1416, (†12. 9. 1416).

11 Jan IV. Železný, ep. litomyšlský 1389–1418; ep. olomoucký jako Jan XII. 1418–1430; administrátor pražský pod jednou 1421–1430; kardinál kněz titulu sv. Cyriaka 1426–1430, (†9. 10. 1430). Otázka data nástupu Jana Železného na litomyšlský biskupský stolec není zcela jednoznačná. Po smrti Jana Soběslava se v klasické Eubelově příručce objevují dva Janové, první označovaný jako Jan Václav nastoupil v roce 1389 a měl zemřít v roce 1391. Po něm měl nastoupit Jan zvaný Bucek, který byl přenesen na olomoucký biskupský stolec k roku 1418, viz EUBEL, Conradus: *Hierarchia catholica medii aevi sive Summorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta*. Monasterii 1913², s. 318, 376. Tuto posloupnost přijal i Gustav Friedrich s tím, že Jana Václava označil číslovkou IV a přídomkem Železný, viz FRIEDRICH, Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha 1934, s. 238. Protože existence dvou Janů není prameny jednoznačně potvrzena ani vyvrácena, přijímá se zpravidla pravděpodobnější řešení, tj. že uvádění litomyšlští biskupové Jan Václav a Jan Bucek jsou jedná a táž osoba s pozdějším přídomkem Železný, které byla v únoru roku 1418 adresována papežská konzistoriální provize na olomoucké biskupství. Krátce po smrti olomouckého administrátora Václava Králíka z Buřenic, viz poznámka výše, byl Jan Železný zvolen 21. 9. 1416 částí olomouckých kanovníků olomouckým biskupem a postulován kostnickému koncilu s žádosti o administrátorství diecéze do doby volby nového papeže. Koncil potvrdil v prosinci Janovi administrátorsví Olomouckého biskupství, o něž se však ucházel také Aleš z Březí, kandidát krále Václava IV. Ten se těšil přízni části olomoucké kapituly a záhy, v říjnu 1416, byl zvolen také olomouckým biskupem. Vznikl z toho spor, který se táhl až do roku 1418, kdy byl papežem ustanoven do úřadu olomouckého biskupa Jan Železný, fakticky však byl spor ukončen až v roce 1420. V období mezi lety 1416–1420 byla olomoucká diecéze fakticky bez pevné správy a tato perioda bývá proto označována jako období sedisvakance. K existenci, respektive neexistenci dvou litomyšlských Janů viz HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: Litomyšlský biskup Jan IV. a jeho vizitace. *Studie o rukopisech XXI*, 1982, s. 117. K osobě Jana Železného a ke sporu přehledově viz SCHULZ, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce 1*. Olomouc 2009, s. 217–225; ELBEL, Petr: Dvě neznámé listiny z roku 1416. Příspěvek k poznání sporu o olomoucké biskupství. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity C 50*, 2003, s. 101–117; MAUR, Eduard: Příspěvek k biografii Aleše z Březí. *Táborský archiv 8*, 1997/1998, s. 31–35, v těchto pracích je odkazováno na další relevantní literaturu.

12 Tato značka, která svým charakterem připomíná minuskulní písmeno -q- s protáhlým dříkem v dolní části směřujícím obloukovitě doleva, je písmenem -I-, a představuje ustálenou podobu iniciály, kterou signoval na této pozici listiny expedované *per cancellariam* papežský vicekancléř Jan z Brogny (*Iohannes de Bronhiaco*), viz rejstřík 4.1. Tato poznámka se vztahuje na všechny zde uváděné listiny Martina V., na nichž se na stejné pozici objevuje toto specifické signum.

3 1419 Nov. 20., Florenciae

Martinus (V.) «Dilectis filiis universis provincialibus ceterisque prioribus ac fratribus ordinis predicatorum»: eis ad petitionem pro parte Leonardi Stacii, prioris generalis, et diffinitorum capituli generalis ordinis fratrum Praedicatorum dudum in opido Friburgi, Basiliensis dioecesis celebrati mandat, quatenus omnes et singulos fratres dicti ordinis, qui, nisi lecturam et actus scholasticos in studio facultatis theologiae dicti ordinis compleverint, ad huiusmodi licentiae gradum ac magisterii honorem suscipientes in theologia reperti fuerint sufficientes, pro non licenciatis et non magistratis habeant et reputent; decernit, quod sine licentia speciali a sede apostolica concessa nullus cum huiusmodi sic licenciatis et magistratis dispensare praesumat. Dat. Florencie XII kalendas Decembris, p.n.a. secundo «In apostolice dignitatis specula / in aliqui suffragetur»

Martin V. nařizuje na žádost Leonarda Stacia, generálního převora,[13] a difinitorů generální kapituly dominikánského řádu konané ve městě Freiburg (im Breisgau) v basilejské diecézi, všem provinciálům, převorům a bratřím řečeného řádu, aby řádové bratry, kteří i přes nedokončená studia teologie dosáhli uznání v hodnostech mistrů a licenciátů teologie, nepovažovali a nepočítali za mistry a licenciáty v teologii; rozhoduje také, že jim nikdo v této věci nemá udělovat dispens bez zvláštního papežského svolení.

Recto: *in ang. sup. sin.:* I; *in marg. sup. dext.:* V n; *in ang. sup. dext.:* I

In plica: a dext.: Rta. gratis pro medietate de mandato domini nostri pape | in bulla et registro | Ia. Branchacius

Sub plica: a sin.: XXX *(in col.)* 9

Verso: in med.: Rt *cum litt.* F *inscr., prope a dext.:* Franciscus de Agello; *in med. marg. inf. inv.:* Io. Basire; *prope a dext.: litt.* n *in quadrangulum inscr.*; *in ang. inf. dext. inv.:* Io. Basire | G. Doern

Aliae notae in verso scriptae: a sin. inf. transv.: De magistris et bachallariis impediendis | vel admittendis Martini quinti pape

Litt. cum filo canapis – 52×33,5-6,5 – bulla plumb.

ZAO, OL, AO, sign. A I a 14a

Ed.: MVB VII/1, p. 227–228, n. 515 – Bullarium ordinis ff. Praedicatorum, t. II., ed. T. Ripoll, Romae 1730, p. 569, n. LXII

4 1426 Jun. 2., Romae apud Sanctos Apostolos

Martinus (V.) «Dilecto filio Iohanni assumpto in presbyterum sanctae Romane ecclesie cardinalem» ei significat, quod quamvis eum pro viriliter laborando contra Bohemos hereticos in presbyterum sanctae Romanae ecclesiae cardinalem assumptum apud curiam videre appetat, tamen vult, ut ille, donec aliter per sedem apostolicam ordinabitur, remaneat in partibus, in quibus precipue propter Bohemorum heresim extirpandam defensioni catholicae fidei multum prodesse poterit. Dat. Rome apud Sanctos Apostolos IIII nonas Iunii, p.n.a. nono «Levantes in curcuitu oculos nostros / necessaria videantur»

Martin V. sděluje Janovi, nově přijatému kardinálovi knězi,[14] že ačkoliv by si přál, aby byl řečený Jan přítomen u papežské kurie, chce, aby do doby, než papež nenařídí jinak, setrval tam, kde především díky své snaze vykořenit husitskou herezi bude moci obraně katolické víry prospět mnohem více.

Recto:[15]

Verso: in med.: Dilecto filio Iohanni assumpto | in presbyterum sancte Romane ecclesie cardinalem

Litt. clausae, margines litt. abscissae sunt – 39×18 – bulla plumb. deperdita

ZAO, OL, AO, sign. A I a 15a

Ed.: MVB VII/2, p. 627, n. 1594

5 1450 Nov. 21., Romae apud Sanctum Petrum

NICOLAUS (V.) «Dilectis filiis preceptori et fratribus hospitalis nostri sancti Spiritus in Saxia de Urbe, ordinis sancti Augustini»: omnes libertates et immunitates a praedecessoribus suis, Romanis pontificibus, eis et hospitali eorum sive per privilegias vel alias indulgentias concessas nec non libertates et exemptiones secularium exactionum a regibus et principibus aut aliis christifidelibus indultas confirmat. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimo, undecimo kalendas Decembris, p.n.a. quarto «Cum a nobis petitur / presentis scripti patrocinio communimus» – «confirmationis et communitionis»

Mikuláš V. potvrzuje preceptoru a bratrům špitálu svatého Ducha ze Sasie v Římě, augustiniánského řádu,[16] všechny svobody a imunity udělené jim jeho apoštolskými předchůdci a také všechny svobody a osvobození od světských poplatků udělené panovníky, knížaty a jinými křesťany.

---

13 Leonardus Datus, označován také jako Leonardus Stacius z Florencie, 25. generální převor řádu dominikánů 1415–1425, († 16. 3. 1425), stručné prosopografické údaje viz STEILL, Fridericus: *Ephimerides dominicano-sacrae*, I, Cölln und Hildesheim 1727, s. 458–459; přesné datum umrtí srov. HYPPOLITUS Marracius Lucensus: *Bibliothecae Marianae alphabetico ordine digestae et in duas partes divisae etc.*, pars II. Romae 1648, s. 36–37.

14 K osobě litomyšlského biskupa, následně olomouckého biskupa a pražského administrátora Jana Železného, viz poznámka č. 11; za kardinála kněze titulu sv. Cyriaka byl přijat 24. května 1426, viz *MVB VII/2.* Ed. J. Eršil, Pragae 1998, s. 623, č. 1580.

15 Na pergamenu se na lícní straně v pravém dolním rohu nachází poznámka psaná rukou 15. století, jejíž text byl rozdělen oříznutím pergamenu; s velkou pravděpodobností nepatří mezi poznámky vzniklé v úřadech papežské kurie při expedici listu. Na obou stranách pergamenu jsou také drobné kresby a novověké poznámky, které nijak nesouvisí s textem listu samotného ani s kancelářskými poznámkami. Jsou psány topornou německou novogotickou kurzivou a představují na lícní straně dvakrát podpis Johan Mayer.

16 Přehlednou základní informaci o špitálním Řádu sv. Ducha viz BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích.* Řády rytířské a křížovníci, díl I. Praha 2002, s. 97–102; REHBERG, Andreas: Die Römer und ihre Hospitäler. Beobachtungen zu den Trägergruppen Spitalsgründungen in Rom (13.–15. Jahrhundert). *Pariser Historischen Studien 75*, 2007, s. 230–233; FOLTÝN, Dušan a kolektiv: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha 2005, s. 112; o litovelském domu Řádu sv. Ducha, v jehož archivu se listina s největší pravděpodobností původně nacházela, tamtéž, s. 416-417; stručně také BEZDĚČKA, Josef: Působení řádu svatého Ducha v Litovli. In: *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci 4* (23). Státní okresní archiv Olomouc 1995 (1996), s. 105–108.

In plica: a dext.: Io. de Vulterris

Sub plica: in marg. sin.: No., *prope a dext.:* - - - *(in col.)* | B. de Urbino | A. de Nepe

Verso: in ang. sup. sin.: L prothon.; *in med. marg. sup.:* Godefridus; *in ang. sup. dext.:* B. Malazen

Litt. cum serico – 43×25,5-6,5 – bulla plumb.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Litovle, sign. A-II-8

6 1452 Apr. 1., Romae apud Sanctum Petrum

Nicolaus (V.) «Dilectis filiis Gradicensis et Zabrdowicensis Olomucensis diocesis monasteriorum abbatibus»: significat eis petitionem dilectorum filiorum capituli ecclesiae Olomucensis continuisse, quod apud dictam ecclesiam approbata et pacifice observata consuetudo existit, dumtaxat dictum capitulum a longo tempore est in possessione iuris habendi scholas, in quas scholares civitatis Olomucensis et advenae per rectorem et magistrum a capitulo et episcopo Olomucense deputatum in gramatica et in cantu instruuntur, apud dictam ecclesiam et non in alio loco dictae civitatis; tempore Urbani papae VI. pro canonicis dicti capituli et contra Crucem, tunc rectorem parrochialis ecclesiae sanci Mauritii, pretendentem, quod scholae ipsae apud dictam parrochialem ecclesiam sancti Mauritii teneri deberent, in curia Romana per certum auditorem causarum palatii apostolici latam sententiam difinitivam, quae in rem iudicatam transiit et quam Bonifatius papa IX. confirmavit, tamen dicti canonici dubitant super huiusmodi consuetudine in futurum posse molestari; quare dictis abbatibus mandat, quatenus, si ita est, consuetudinem ipsam auct. ap. confirment. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimosecundo, kalendis Aprilis, p.n.a. sexto «Honestis supplicum votis / contrariis quibuscunque»

Mikuláš V. sděluje opatům premonstrátských klášterů Hradiště u Olomouce[17] a v Zábrdovicích,[18] že dle petice kanovníků kapituly olomouckého kostela existuje dodnes při jejich kostele stvrzené a dodržované ustanovení, podle kterého mají právo výuky žáků z Olomouce i cizinců ve městě Olomouci pouze školy při olomouckém kostele, jejichž rektora a mistra, který vyučuje gramatiku a zpěv, dosazuje olomoucký biskup a místní kapitula. O tomto ustanovení vznikl za papeže Urbana VI. u papežské kurie spor s Křížem, rektorem farního kostela sv. Mořice v Olomouci, který tvrdil, že takovéto školy mají být u řečeného farního kostela.[19] Proti takovému tvrzení a ve prospěch kapituly vynesl konečné rozhodnutí jistý auditor papežského soudního dvora a tento výnos potvrdil také papež Bonifác IX.[20] I přes výše řečené se kapitula olomouckého kostela obává, že takové ustanovení může být do budoucna napadáno. Proto nařizuje oběma opatům, pakliže oba nebo jeden z nich zjistí, že je výše řečené v souladu s právem, aby toto ustanovení papežskou autoritou potvrdili.

Recto: a sin.: L; *a dext.:* F[21]

In plica: a dext.: Rta gratis | Coronatus +, *prope dext.:* ┐

Sub plica: in marg. sin.: Apr., *prope dext.:* - V X *(in col.)* 9

Verso: in ang. sup. sin.: Pt. He. O.; *in medio inf.:* Rt *cum litt.* A. *et verb.* de Feletis *inscr.*; *in med. marg. inf. inv.:* A. de Cortesiis, *in ang. inf. dext. inv.:* A. de Cortesiis | S. de Spada

Notae aliae in verso scriptae: in med. inf. transv.: pro capitulo Olomucensi

Litt. cum filo canapis – 51×27-8 – bulla plumb.

ZAO, OL, MCO, sign. A IV a 21

17 Mikuláš II. Rys (Rús, Rus) 1446–1461, viz ČERMÁK, Dominik Karel: *Premonstráti v Čechách a na Moravě. Stručné vypsání osudů jednotlivých buď ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů dle roků jich založení*. Praha 1877, s. 268–269.

18 Jarolím 1450–1483, viz tamtéž, s. 446–447.

19 V notářském instrumentu Tiburcia Ambrožova z Brna vydaném 29. 5. 1466, k němuž přivěsil jako vydavatel pečeť Jiří, opat kláštera Hradiště u Olomouce, byly na žádost Jana Rotta z Krnova, kanovníka olomoucké kapituly, inzerovány listiny týkající se průběhu uvedeného sporu o nižší školu v Olomouci, viz Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 499, sign. A IV b 20. Mimo jiné zde byl vložen text buly *ad futuram rei memoriam* papeže Urbana VI. vydané v Janově 9. 3. 1386. Bula nebyla doposud edičně vydána. Dle její narace dal papež Urban VI. Křížovi, rektorovi kostela sv. Mořice v Olomouci, již dříve svolení (*facultatem*) založit a vystavět na hřbitově (*in cimiterio*) poblíž kostela sv. Mořice dům pro účely školy. Samotné Urbanovo svolení je deperditum. Inzerovaná bula byla vydána na žádost biskupa a olomoucké kapituly, kteří si stěžovali, že tímto dřívějším papežským povolením je kapitulní škola poškozována. Urban VI. touto bulou proto vyhlásil, že nezamýšlel a ani nezamýšlí takovýmto svolením v dané věci poškozovat biskupský kostel ani jiné kostely.

20 Řešením sporu a vynesením konečného rozsudku byl pověřen papežský kaplan a auditor papežského soudního dvora Thomas Walkington, který 19. června 1388 rozhodl ve prospěch kapituly; konečný rozsudek spolu s vyměřením soudních výloh publikoval prostřednictvím notářského instrumentu, vydaného 12. ledna 1390 veřejným notářem Andreasem Jakobovým de Scoerle, klerikem utrechtské diecéze, viz ZAO, OL, MCO, inv. č. 260, sign. A II c 29. Následně se prostřednictvím svých zástupců rektor Kříž Albertův z Černína odvolal. Apelace byla svěřena auditorovi apoštolského paláce Janovi de Chambris, který 10. listopadu 1389 odvolání z důvodu nedodržení termínu stanoveného pro apelační řízení zamítl; rozhodnutí společně s vyměřením nákladů na apelační řízení publikoval prostřednictvím notářského instrumentu, vydaného 17. prosince 1390 veřejným notářem Heinrichem de Stralen, klerikem utrechtské diecéze. Tento notářský instrument se dochoval pouze jako inzert v notářském instrumentu Tiburcia Ambrožova z Brna vydaném 29. 5. 1466, viz předchozí poznámka. Bonifác IX. po vynesení obou rozsudků pověřil mandátem z 9. ledna 1390 biskupa v Tuy, probošta augustiniánů kanovníků u sv. Marie ve Šternberku a litomyšlského oficiála, aby se postarali o slavnostní publikování apoštolským stolcem potvrzeného rozsudku ve sporu kapituly olomouckého kostela s uvedeným rektorem Křížem. V rozsáhlé naraci – jak je to obvyklé v papežských delegačních mandátech u významných sporů řešených u apoštolského soudního dvora – je popsán podrobně průběh sporu, viz *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae 11*. Ed. V. Brandl, Brünn 1885, s. 507–509, č. 585; mandát Bonifáce IX. se dochoval v originále: ZAO, OL, MCO, inv. č. 259, sign. A II d 6. K otázce nižší církevní školy v Olomouci viz také níže papežské listiny č. 11, 13, 19. Z relevantní literatury, která by se podrobněji zabývala sporem o výlučnost kapitulní školy, respektive o uznání školy u Sv. Mořice, lze zmínit především: PRASEK, Vincenc: *K dějinám škol olomuckých sv.-Václavské a sv.-Mořické*. Otisk z programu c.k. českého gymnásia na rok 1901. Olomouc 1901; v základním přehledu SCHULZ, Jindřich (Ed.): *Dějiny města Olomouce 1*., s. 215–216; jen okrajově HOLINKOVÁ, Jiřina: *Čtyři kapitoly z dějin městské školy u sv. Mořice v Olomouci*. Strojopis habilitační práce. Olomouc 1970, s. 11–12.

21 Tato značka představuje ustálenou specifickou podobu písmena F s protáhlým dříkem, kterým signoval na této pozici listiny expedované *per cancellariam* papežský vicekancléř *Franciscus Condulmarus*, viz rejstřík 4.1.

7 1455 Sept. 16., Romae apud Sanctum Petrum

Calixtus (III.) «Carissimo in Christo filio Ladislao, Hungarie ac Bohemie regi illustri» eum hortatur commemorans ei Sigismundum, imperatorem Romanorum, avum eius maternum, oppidum Cremesier, quod est iuris ecclesiae Olomucensis, absque ipsius ecclesiae capituli consensu in pignus personis schismaticis et hereticis dedisse, ut pro fructuum ac reddituum dictae ecclesiae reintegratione oppidum Cremesier male alienatum Olomucensi ecclesiae faciat restitui. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto, sextodecimo kalendas Octobris, p.n.a. primo «Proximis temporibus scripsit / plurimum complacebis»

Kalixt III. vyzývá Ladislava (Pohrobka), krále českého a uherského, aby se z důvodu konsolidace majetků a důchodů olomouckého kostela zasadil o návrat od olomouckého biskupství nesprávně odloučeného města Kroměříže, které zastavil bez svolení kapituly téhož kostela schismatikům a heretikům jeho děd z matčiny strany, Zikmund, císař římský.[22]

Recto: sub textu dext.: P. de Legendorff

Verso: in medio: Carissimo in Christo filio Ladislao | Hungarie ac Bohemie regi illustri; *in marg. inf. dext.:* Blondus

Litt. clausae (cum filo canapis) – 45,5×33,5 – bulla plumb.

ZAO, OL, AO, sign. F I b 2

8 1457 Nov. 21., Romae apud Sanctum Petrum

Calixtus (III.) «Dilectis filiis capitulo ecclesie Olomucensis»: eis significat se ecclesiae Olomucensi, tunc per obitum Bohusii, episcopi Olomucensis, extra Romanam curiam defuncti, destitutae de persona Prothasii, electi Olomucensis, tunc praepositi ecclesiae Brunnensis, de consilio fratrum suorum providisse et ipsum dictae ecclesiae Olomucensi in episcopum praefecisse; eis quoque mandat, quatenus exhibentes dicto electo oboedientiam et reverentiam, debitam eius salubria mandata adimplere curent. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo, undecimo kalendas Decembris, p.n.a. tertio «Hodie ecclesie / condignam inviolabiliter observari»

Kalixt III. oznamuje kapitule olomouckého kostela, že po smrti olomouckého biskupa Bohuše (ze Zvole),[23] který nezemřel u kurie, udělil provizi se souhlasem svých bratří v konzistoři elektovi olomouckému Protáziovi, dříve proboštu brněnského kostela,[24] a ustanovil ho biskupem olomouckého kostela. Zároveň členům olomoucké kapituly nařizuje, aby řečenému Protáziovi prokazovali patřičnou úctu i poslušnost a snažili se respektovat a vykonávat jeho příkazy.

Recto: a dext.: R[25]

In plica: a dext.: L. de Narnia

Sub plica: in marg. sin.: Ia, *prope dext.:* XX *(in col.)* | Io de Vulterris | Ia. Bouron

Verso: in med. inf.: Rt *cum litt.* P *et verb.* de Varris *inscr.*; *in med. marg. inf. inv.:* P. Martini

Litt. cum filo canapis – 46×25-8,5 – bulla plumb.

ZAO, OL, MCO, sign. A IV b 3

9 1457 Nov. 21., Romae apud Sanctum Petrum

Calixtus (III.) «Dilectis filiis populo civitatis et diocesis Olomucensis»: eis significat se ecclesiae Olomucensi, tunc per obitum Bohusii, episcopi Olomucensis, extra Romanam curiam defuncti, destitutae de persona Prothasii, electi Olomucensis, tunc praepositi ecclesiae Brunnensis, de consilio fratrum suorum providisse et ipsum dictae ecclesiae Olomucensi in episcopum praefecisse; eos quoque hortatur et rogat, quatenus dictum electum debita honorificentia prosequentes eius mandatis salubris intendant. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo, undecimo kalendas Decembris, p.n.a. tertio «Hodie ecclesie / benivolum gaudeatis»

Kalixt III. oznamuje obyvatelům města Olomouce a olomoucké diecéze, že po smrti olomouckého biskupa Bohuslava (ze Zvole), který nezemřel u kurie, udělil provizi se souhlasem svých bratří v konzistoři elektovi olomouckému Protáziovi, dříve proboštu brněnského kostela, a ustanovil ho biskupem olomouckého kostela. Zároveň všechny řečené obyvatele vyzývá a žádá, aby řečenému Protáziovi prokazovali patřičnou úctu a poslouchali jeho příkazy.

Recto: a dext.: R

In plica: a dext.: L. de Narnia

Sub plica: in marg. sin.: Ia., *prope dext.:* XX *(in col.)* | Io. de Vulterris | Ia. Bouron

Verso: in med. inf.: Rt *cum litt.* P *et verb.* de Varris *inscr.*; *in med. marg. inf. inv.:*Baudetus

Litt. cum filo canapis – 47×23,5-8 – bulla plumb.

22 Zikmund Lucemburský zastavil biskupskou Kroměříž bratřím Smilovi, Zbyňkovi, Mikulášovi, Janovi staršímu a Janovi mladšímu z Moravan za 3500 kop grošů listinou, vydanou pravděpodobně 1. října 1436. Zástavní listina patří mezi deperdita a její obsah se dochoval v reversu bratří z Moravan z 18. listopadu 1436, který se později dostal do olomouckého biskupského archivu, ZAO, OL, Arcibiskupství olomoucké, sign. F I a19; obsah Zikmundovy zástavní listiny viz *Regesta Imperii XI. Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437), Neuarbeitung, Bd. 1. Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens.* Ed. P. Elbel, Wien - Köln - Weimar 2012, s. 216-217, č. 163a; téhož data je další listina císaře Zikmunda, kterou se zavazuje tyto úmluvy dodržovat, viz tamtéž, s. 218, č. 164; k tomu také v základním přehledu BÁRTA, Stanislav: *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*. Brno 2016, s. 197, č. 216K.

23 Bohuslav ze Zvole, ep. olomoucký 1454–1457 (†31. 7. 1457).

24 Protázius (Tas) z Černé Hory, ep. olomoucký 1459–1482 (†24. nebo 25. 8. 1482).

25 Tato značka představuje ustálenou a specifickou podobu písmena R, kterým signoval na této pozici listiny expedované *per cancellariam* papežský vicekancléř *Rodericus Borgia* (pozdější papež Alexander VI., pont. 1492–1503), viz rejstřík 4.1. Tato poznámka se vztahuje na všechny zde evidované listiny, na nichž se na stejné pozici objevuje toto specifické osobní signum.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 221
Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 120, n. 282

10 1462 Dec. 3., Tuderti

Pius II. «Dilecti filii» magistro civium, consulibus et universitati civitatis Olomucensis significat se de eorum perseveratione in fide catholica atque oboedientia sedis apostolicae relatione fidedigna intelexisse, quod sibi periucundum fuit; interim tamen eos hortatur, ut in laudabili proposito eorum fortiter perseverent et in omnipotentis dei auxilio ac apostolicae sedis confidant. Dat. Tuderti sub annulo piscatoris die III Decembris MCCCCLXII, p.n.a. quinto «Inteleximus continue hactenus / quibuscunque poterimus»

Pius II. sděluje purkmistrovi, radním a všem ve městě Olomouci, že se ke své radosti dozvěděl z důvěryhodných zpráv o jejich vytrvalosti v katolické víře a o poslušnosti apoštolskému stolci; nyní je však vyzývá, aby pevně vytrvali ve svém chvályhodném přesvědčení a doufali v pomoc všemohoucího boha i apoštolského stolce.

Recto: sub textu dext.: G. de Piccolominibus

Verso: in med.: Dilectis filiis . . magistro civium | consulibus et universitati civitatis Olomucensis

Breve – 44×8,5 – annulus piscatoris deest
ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 237
Reg.: Spačil, Sbírka listin, p. 123, n. 298

11 1466 Febr. 28., Romae apud Sanctum Marcum

PAULUS (II.) «Dilectis filiis consulibus et proconsulibus civitatis Olomucensis» ad petitionem eorum, quae continebat, quod licet extra civitatem Olomucensem scholae pro adultis et iuvenibus in gramatica et logica instruendis existant de presenti, tamen, pro eo quod scholae ipsae a parrochiali ecclesia sancti Mauritii Olomucensis per miliare Italicum distant et eorum vel aliorum ipsius ecclesiae parrochianorum nati et infantes, presertim hyemali tempore, scholas ipsas accedere nequeant, desiderant in dicta ecclesia seu infra ipsius parrochiae limites scholas in aliquo loco parvas et particulares pro dictis natis et infantibus in fidei symbolo necnon primitivis erudiendis erigere, concedit licentiam scholas huiusmodi erigendi et magistrum pro illis regendis natisque et infantibus praedictis in fidei symbolo et aliis primitivis introducendis deputandi, ut ipsi demum in cantu et aliis ecclesiasticis ceremoniis eruditi in dicta ecclesia sancti Mauritii in divinorum celebratione rectori et ipsius ecclesiae capellanis assistere possint. Dat. Rome apud Sanctum Marcum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto, pridie kalendas Martii, p.n.a. secundo «Pia et honesta desideria / licentiam concedimus et etiam indulgemus» – «concessionis et indulti»

Pavel II. na žádost radních města Olomouce uděluje svolení zřídit nižší školy u farního kostela sv. Mořice či v jeho farním obvodu a ustanovit v nich mistra pro vzdělávání dětí jeho farníků ve věrouce a v základních předmětech, aby pak mohli jako znalí zpěvu a církevních ceremonií vypomáhat rektorovi a kaplanům řečeného kostela při církevních obřadech. Svoji žádost olomoučtí radní zdůvodňovali tím, že sice existují jinde ve městě Olomouci školy k výuce dětí v gramatice a logice, ale tyto školy jsou od kostela sv. Mořice vzdáleny okolo jedné italské míle[26] a zejména v zimě je mohou žáci navštěvovat jen s velkými obtížemi.[27]

Recto: a sin.: L; *a dext.:* R

In plica: a sin.: I I; *a dext.:* pro A de Capranica*, prope* pro off. f.*(?)* | C. de Narnia, *prope a dext.:* ┐┐

Sub plica: in marg. sin.: Mar.*, prope a dext.:* XXX *(in col.)* | Io. de Bumibellis | P. de Chiarri | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis, *inf. in inter. parte plicae* G

Verso: in ang. sup. sin.: Rt . L . ff; *in ang. inf. sin. inv.:* G. Wielant; *in medio inf.* Rt *cum litt.* N. *et verb.* de Bonaparte *inscr.*; *in med. marg. inf. inv.:* M. Amici

Litt. cum serico – 48,5×29-7 – bulla plumb.
ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 247
Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 125, n. 308 (falso sub data 1465 Febr. 28.)

12 1466 Mai. 26., Romae apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Dilectis filiis consulibus ac populo civitatis Olomucensis» eis significat se nonnulorum fidedignis relationibus accepisse, quod Georgius Pogiebrat, occupator regni Bohemiae, fidelem ac Romanae ecclesiae devotam plebem oppidi et dictrictus Pilznensis sua ferocitate supprimere variisque afflictionibus persequi audet; hortatur eos et districte monet, ne dicto heretico contra fideles, praesertim contra Pilznenses, assistant seu consilium, auxilium aut favorem verbo vel opere, quibuscunque etiam iuramenti, fidelitatis seu homagii per eos illi forte praestitis non obstantibus. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, septimo kalendas Iunii, p.n.a. secundo «Accepimus iam pridem / ad gratiam semper promptiores»

Pavel II. sděluje radním města Olomouce a jeho obyvatelům, že se z důvěryhodných zpráv dozvěděl o tom, jak Jiří Poděbradský, uzurpátor království Českého, pronásleduje a utlačuje římské církvi věrné a oddané obyvatelé města Plzně a jeho okolí. Vyzývá tedy Olomoučany a důrazně je napomíná, aby nepodporovali toho heretika proti věrným Plzeňským ani radou, pomocí či náklonností, ať už činem nebo slovem, a to bez ohledu na to, zda mu jsou zavázáni přísahou, věrností či poddanstvím.

Recto: sub textu dext.: Io. de Tartarinis

Verso: in med. inv.: Dilectis filiis consulibus | ac populo civitatis Olomucensis, *in marg. sup. sin. inv.:* L. Dathus

Litt. clausae (cum filo canapis) – 51×32,5 – bulla plumb.

---

26 Míle římská o délce 1479 metrů, viz HOFMANN, Gustav: *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Státní oblastní archiv v Plzni – Muzeum Šumavy v Sušici 1984, s. 75.

27 Jako důvod nebezpečí na cestě do vzdálených škol se uvádí povodně (*proter aquarum discursus*) a silné mrazy (*proptpter intensa frigora*). K otázce sporu o nižší školu u kostela sv. Mořice v Olomouci viz také č. 6, 13 a 19.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouc, n. 258
Ed.: Palacký, Urk. Beiträge, p. 403-404, n. 356
Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 126, n. 319

13 1466 Aug. 14., Romae apud Sanctum Marcum

Paulus (II.) «Venerabili fratri Rudolfo, episcopo Laventino in civitate Wratislaviensi residenti» significat ei petitionem dilectorum filiorum capituli ecclesiae Olomucensis continuisse, quod a longo tempore in civitate Olomucensis solum apud eandem ecclesiam scholae ad instruendum scholarum dicte civitatis in gramaticalibus ac primitivis scientiis ac cantu esse consueverunt et canonici dicti capituli contra consuetudinem eandem per quondam Crucem Alberti de Czerunyn, rectorem parrochialis ecclesiae sancti Mauritii Olomucensis, multipliciter molestati in causa per eos contra dictum rectorem mota et in Romana curia coram quondam Thoma de Walkington, capellano et causarum Urbani VI. papae palatii auditore ventilata unam pro dictis canonicis et contra rectorem predictum difinitivam sententiam reportaverint; idem rector Crux a huiusmodi sententia ad sedem apostolicam appellasset, appelationem tamen non fuit infra tempus debitum prosecutus et quondam Johannes Cambris, etiam cappelanus dicti Urbani papae et auditor eiusdem palatii per aliam suam sententiam appellationem fuisse et esse desertam declaravit; deinde Johannes, episcopus Portuensis, tunc in partibus illis apostolicae sedis legatus, proconsulibus et consulibus civitatis praedictae sub certis expressis sententiis mandaverit, ne in civitate eorum vel suburbiis novas scholas erigere praesument; tamen nuper proconsules et consules praedicti praetextu quarundam suarum litterarum apostolicarum, per quas, tacito per eos de sententiis et mandato praedictis et sibi per eos suggesto de distantia dictarum scholarum ab eadem parrochiali ecclesia, eis licentiam in dicta parrochiali ecclesia novas scholas erigere concessit, novas scholas in dicta parrochiali ecclesia erexerunt; quare non habens certam notitiam de praemissis dicto episcopo mandat, quatenus, si de praemissis omnibus ei legitime constiterit, litteras praedictas tamquam veritate tacita exortas nullius roboris vel momenti fuisse et esse declaret et quaecumque earum praetextu gesta et attemptata revocet. Dat. Rome apud Sanctum Marcum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, decimo nono kalendas Septembris, p.n.a. secundo «Humilibus supplicum votis / de indulto huiusmodi mentionem»

Pavel II. seznamuje Rudolfa, biskupa lavantského, který sídlí ve Vratislavi,[28] s obsahem petice kapituly olomouckého kostela, podle které již odedávna mají být školy ve městě Olomouci pouze u olomouckého kostela. Toto ustanovení se stalo předmětem sporu mezi řečenou kapitulou a Křížem Albertovým z Černína, rektorem farního kostela sv. Mořice v Olomouci, který byl rozhodnut konečným rozsudkem ve prospěch kapituly Thomasem Walkingtonem, auditorem apoštolského paláce v době a obedienci papeže Urbana VI. Z tohoto rozsudku se řečený rektor odvolal, ale pro nedodržení termínu apelace bylo jeho odvolání Janem de Chambris, auditorem papežského paláce v době téhož papeže Urbana vyhlášeno za neplatné.[29] A nakonec Jan, biskup portský, působící potom v těchto oblastech jako papežský legát,[30] nařídil na základě zmíněných rozsudků olomoucké městské radě, aby v jejich městě nebo na předměstích nebyly zřizovány nové školy.[31] Přesto dle petice olomoucká městská rada vystavěla při řečeném farním kostele nové školy a to na základě nedávno vydané papežské listiny, kterou udělil řečené radě svolení k zřízení nových škol u farního kostela či v jeho farním obvodě.[32] Olomoucká městská rada však (dle řečené kapituly) zamlčela zmíněné rozsudky i mandáty a příliš zdůraznila velkou vzdálenost škol od farního kostela sv. Mořice. Protože papežský stolec nemá o výše řečeném jistých zpráv, nařizuje zmíněnému biskupu Rudolfovi, aby věc prošetřil; pakliže shledá výše uvedené pravdivým, má vyhlásit zmíněnou papežskou listinu z důvodu zamlčení pravdy za neplatnou, zrušit vše, co na jejím základě bylo vykonáno, a tuto věc kapituly navrátit do stavu před jejím vydáním.

Recto: a sin.: L; *in med. marg. sup.:* Affigatur valvis *(*q. V...*?)* Affixa Io. Nil.; *a dext.:* R

In plica: a dext.: A. de Urbino, *prope a dext:* ┐┐

Sub plica: in marg. sin.: Aug., *prope a dext.:* XX *(in col.)* | Io. Baptista | N. Tungen | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis; *inf. in inter. parte plicae:* G

Verso: in ang. sup. sin.: Rt hen. P.; *in med. marg. sup.:* P. Santii; *in ang. sup. dext.:* visa Io. Nil; *in med.:* Rt *cum litt.* Hugl. *inscr.* | prothonot. Bisuntin.*; in ang. inf. sin. inv.:* Albertus; *in med. marg. inf. inv.:* A. de Piscia

Litt. cum filo canapis – 43,5×23,5-5 – bulla plumb.

ZAO, OL, MCO, sign. A IV b 22

28 Rudolf z Rüdesheimu, ep. lavantský 1463–1468; ep. vratislavský 1468–1482; mezi léty 1461–1482 působil jako papežský nuncius a mluvčí (*orator*) v Německu (*in Germania*) a v létech 1465–1482 jako nuncius *cum potestate legati de latere* v Německu, Čechách, Polsku a v Prusku; základní přehled k jeho politické činnosti viz KALOUS, Antonín: *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*. Brno 2010, s. 209–214, č. 19.

29 Srov. poznámku u listiny č. 6.

30 Juan Carvajal, kardinál diákon titulu *s. Angeli in foro Piscium* 1446–1461; kardinál biskup *Porto-Santa Rufina* 1461–1469; v létech 1447–1449 působil jako papežský legát *de latere* v Německu, Uhrách a Čechách, mezi léty 1455–1461 pak na stejné pozici v Německu, Uhrách a Polsku, († 6. 12. 1469), k jeho osobě viz KALOUS, A.: *Plenitudo potestatis*, s. 179–182, stručně o jeho působení v Čechách viz Týž: Papežství a české země mezi reformou a reformací (1417–1526). In: *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Ed. T. Černušák. Praha 2017. s. 161–162.

31 Juan Carvajal, viz předchozí poznámka, vydal tuto originálně dochovanou listinu v Budíně 6. května 1457 ještě jako kardinál diákon titulu *s. Angeli* a papežským stolcem ustanovený legát *de latere* pro Německo, Uhry a země podřízené Turkům, viz ZAO, OL, MCO, inv. č. 471, sign. AVI a 28. Krátce nato vydal 9. května 1457 také v Budíně obdobnou listinu uherský a český král Ladislav Pohrobek, ve které na žádost olomouckého biskupa Bohuše ze Zvole potvrdil starou uzanci jedné kapitulní školy v Olomouci a nařídil hejtmanovi a podkomořímu markrabství Moravského a také purkmistrovi a konšelům města Olomouce pod trestem 40 hřiven stříbra toto dodržovat, viz ZAO, OL, MCO, inv. č. 472, sign. A IV c 29.

32 Viz listina č. 11; k otázce nižší školy u kostela sv. Mořice v Olomouci viz také listiny č. 6 a 19.

14 1466 Aug. 19., Romae apud Sanctum Marcum

Paulus (II.) «Venerabili fratri . . episcopo Wratislaviensi et dilectis filiis . .Gradicensis extra muros Olomucensis ac . . Scotorum Wiennensis, Pataviensis diocesis monasteriorum abbatibus»: eos deputat conservatores et iudices pro decano et capitulo ecclesiae Olomucensis usque ad decennium. Dat. Rome apud Sanctum Marcum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, quartodecimo kalendas Septembris, p. n.a secundo «Militanti ecclesie licet / post decenium minime valituris»

Pavel II. na žádost děkana a kapituly olomouckého kostela ustanovuje na deset let za jejich konzervátory biskupa vratislavského[33] a opaty klášterů hradišťského za hradbami Olomouce[34] a Skotů ve Vídni.[35]

Recto: a sin.: L*; a dext.:* R

In plica: a dext.: pro Marcello Rt IIII residuum pro scriptore | A. de Urbino, *prope a dext.:* VI

Sub plica: in marg. sin.: Aug., *prope a dext.:* LX, *inf. in inter. parte plicae:* G

Verso: in ang. sin.: Rt. h. h.; *in med.:* Rt *cum litt.* Hugl. *inscr.* | prothonot. Bisuntin.; *in med. inf. inv.:* A. de Piscia*; in ang. inf. dext. inv.:* A. de Piscia | F. de Maffeis pro Luca

Litt. cum filo canapis – 51,5×38-5,5 – bulla plumb.

ZAO, OL, MCO, sign. A IV b 23

15 1467 Jan. 3., Romae apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Dilectis filiis communitati civitatis Olomucensis» eis significat, se Georgio alias Jersico Pogiebrat, occupatore regni Bohemiae, cuius conversionem ad fidem catholicam tanto iam tempore expectavit, in sua damnata haeresi perseverante, coactus fuisse superioribus annis processum ceptum continuare contra eum; tandem die vicesima tertia mensis decembris proxime elapsi unanimi assensu in consistorio suo pronunciavit a publicavit ipsum Georgium, fautorem hereticorum, iam haeresum defensorem, privatum etiam regia et quavis alia dignitate ac bonis et iuribus omnibus ab ipsis amovendum, quoque poenas et censuras contra lapsos in haeresim latas incurisse posterosque suos ad successionem inhabiles, absolvendo omnes barones, civitatenses, vasalos et subditos in dicto regno ab omni subiectione, homagii et fidelitatis iuramento, dissolvendo etiam ligas, pacta, foedera per quoscunque cum eo habita, prout in litteris apostolicis desuper confectis die Nativitatis Christi in Basilica principis apostolorum de Urbe factis in sua praesentia publicatis plenius continetur; eos hortatur, ut sicut hactenus tamquam boni et catholici oboedientes filii perseverare, sententiam supradictam suscipere, auxilium praestare et haereticis resistere studeant atque illum hereticum pro rege vel domino non habeant. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, tertio nonas Ianuarii, p.n.a. tertio «Georgio alias Jersico Pogiebrat / habebimus semper»

Pavel II. sděluje obci města Olomouce, že papežský stolec trpělivě očekával konverzi Jiřího jinak Jiříka Poděbradského, uzurpátora království Českého, na katolickou víru. Jelikož však řečený Jiřík houževnatě vytrvává v odsouzené herezi, byl nucen obnovit proti němu proces z předchozích let. V tomto procesu vyhlásil a zveřejnil 23. prosince za všeobecného souhlasu v papežské konzistoři,[36] že řečený Jiří, straník heretiků, je považován již za obránce heretiků, za soukromou osobu zbavenou království, poct, dominií a všech majetků a práv, že upadl do všech trestů vynesených proti heretikům a jejich podporovatelům a že jeho potomci nejsou způsobilí k nástupnictví; šlechta, měšťané, vazalové a poddaní řečeného království se zbavují poddanství, přísah člověčenství a věrnosti a jsou rozvázány všechny pakty, smlouvy a spojenectví s ním, jak o tom přesněji vysvědčuje papežská listina vydaná a publikovaná v bazilice sv. Petra na svátek narození Páně. Z toho důvodu vyzývá olomoucké měšťany, aby jako dosud setrvali v katolické víře, respektovali výše řečený rozsudek, podpořili ho, stavěli se na odpor heretikům a nepovažovali Jiřího za svého krále či pána.

Recto: sub textu dext.: A. de Mucciarellis

Verso: in med. inv.: Dilectis filiis communitati civitatis | Olomucensis; *in marg. sup. sin. inv.:* L. Dathus

Litt. clausae (cum filo canapis) – 53×37 – bulla plumb.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 252

Reg.: Spáčil, Sbírka listin, s. 125, n. 313 (falso sub data 1466 Jan. 3.)

16 1467 Mart. 17., Romae apud Sanctum Marcum

Paulus (II.) «Dilectis filiis consulibus ac populo civitatis Olomucensis» eis significat monasterium Gradicense, ordinis Praemonstratensis, eorum civitatis locum vicinum, permutatum esse et bellicis rebus provisum et Georgium de Pogiebradt, regni Bohemiae et marchionatu Moraviae occupatorem, declaratum hereticum, arces et loca, quibus christifideles comprimere possit, versutiis sibi subiacere cogitare; rogat eos, ut litteras de ea re abbati et conventui dicti monasterii a sede apostolica scriptas, prout ex copia praesentibus

33 V době vydání listiny Jošt z Rožmberka, ep. vratislavský 1456–1467 († 5. prosinec 1467).

34 V době vydání listiny Jiří II. Jursa 1461/2–1478 († 1487), viz ČERMÁK, D.: *Premonstráti*, s. 269–270. Zprávu o jeho osudech zanechal klášterní kronikář Tetzelius, viz TEIGE, Josef: Zpráva o pramenech dějin kláštera Hradišťského u Olomouce (až do roku 1300). *Věstní Královské české společnosti nauk, třída filozoficko-historicko-filologická, roč. 1893*, 1894, s. 69–71.

35 V době vydání listiny Hieronymus 1461–1466 († 1472), případně jeho nástupce Johann von Lambach 1466–1467 , viz HAUSWIRTH, Ernest: *Abriss einer Geschichte der Benedictiner-Abtei U.L.F. zu den Schotten in Wien*. Wien 1858, s. 41–43.

36 Tato papežská bula v tomto listu není inzerována. Znění buly bylo inzerováno v listině papežského legáta Rudolfa z Rüdesheimu, biskupa lavantského, vydané ve Vratislavi 24. dubna 1467 a adresované církevním osobám olomoucké diecéze (výslovně opatu premonstrátského kláštera Hradiště u Olomouce a kapitule olomoucké) a měšťanům olomouckým. Listina legáta Rudolfa se dochovala v originále, viz Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, inv. č. 263. Edičně zpracované znění papežské buly z 23. prosince 1466, viz *Politische Correspondenz Bresslaus 1463–1469 im Zeitlater Georgs von Podiebrad. Scriptores rerum Silesiacarum, Bd. IX.* Ed. H. Markgraf. Breslau 1874, s. 210–213, č. 343.

introclusa cernere poterant, dictis regularibus praesentare et iuxta earundem continentiam ad suos fideles manus monasterium ipsum, absque tamen dicti monasterii aut abbatibus seu conventus praeiudicio, sed ut ad tutandum ab insultibus dicti heretici dictum populum et suam civitatem recipere auct. ap. et mandato curent. Dat. Rome apud Sanctum Marcum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, sextodecimo kalendas Aprilis, p.n.a. tertio «Intelleximus iam pridem / dictam custodiam manuteneant»

Pavel II. sděluje konšelům a obci města Olomouce, že premonstrátský klášter Hradisko v jejich sousedství byl v souvislosti s válečnými událostmi opevněn a že Jiří z Poděbrad, uzurpátor království Českého a markrabství Moravského, vyhlášený za heretika, zamýšlí podmanit si lstí místa a pevnosti, jimiž může utlačovat věrné křesťany. Žádá tedy řečené olomoucké měšťany, aby předložili opatu a konventu řečeného kláštera papežský list související s výše řečeným, se kterým se mohli seznámit prostřednictvím kopie přiložené k tomuto listu.[37] Podle jeho obsahu mají Olomoučané na základě papežského nařízení převzít do svých rukou řečený klášter, ne však k jeho újmě, opata či konventu, ale aby chránili sebe a své město před napadáním zmíněného heretika.

Recto: sub textu dext.: S. de Spada

Verso: in med.: Dilectis filiis consulibus ac | populo civitatis Olomucensis; *in med. marg. inf.:* L. Dathus

Notae aliae in verso scriptae: in med. supra inscriptionem: BBB

Litt. clausae (cum filo canapis) – 46×32,5 – bulla plumb.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 256

Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 126, n. 317 (falso sub data 1466 Mart. 17)

17 1467 Apr. 11., Romae apud Sanctum Marcum

PAULUS (II.) «Dilectis in Christo filiabus . . abbatisse et conventui monasterii in Pustimir ordinis sancti Benedicti, Olomucensis diocesis»: eas et locum, in quo divino sunt obsequio mancipatae, sub beati Petri protectionem et suam suscipit et omnes libertates et immunitates a praedecesoribus suis, Romanis pontificibus, eis et monasterio earum sive per privilegias vel alias indulgentias concessas nec non libertates et exemptiones secularium exactionum a regibus et principibus aut aliis christifidelibus indultas specialiter autem omnia bona, iura et iurisdictiones ad monasterium earundem spectantia confirmat. Dat. Rome apud Sanctum Marcum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo, tertio idus Aprilis, p.n.a. tertio «Cum a nobis petitur / moderatione concilii generalis» – «confirmationis et communitionis»

Pavel II. bere do ochrany své a svatého Petra abatyši a konvent benediktinského kláštera v Pustiměři,[38] potvrzuje všechny svobody a imunity udělené jim jeho apoštolskými předchůdci a také všechny svobody a osvobození od světských poplatků udělené panovníky, knížaty i jinými křesťany a zvláště jim potvrzuje všechny po právu nabyté statky, práva a jurisdikci.

In plica: a dext.: Io. de Buccabellis

Sub plica: in marg. sin.: Ap., *prope a dext.:* V | N. Tungen | Ia. de Buccapadulibus

Verso: in ang. sup. sin.: S. prothonot. de Cesarin; *in med marg. sup.:* P. Santii; *in ang. sup dext.:* Matheus; *in med. marg. inf. inv.:* Albertus

Litt. cum serico – 34,5×21-7 – bulla plumb.

ZAO, OL, AO, sign. G II b 12

18 1469 Mart. 13., Romae apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Venerabili fratri . . episcopo Wratislaviensi» ei significat petitionem pro parte civium, incolarum et habitatorum civitatis Olomucensis continuisse, quod licet iuxta canonicas sanctiones nova vectigalia inferior a principe inconsulto Romani pontifice imponere nequit, tamen in oppido Wyschaw, Olomucensis dioecesis, ad mensam episcopalem pertinente, novae et inaudite gabellae sunt, nescitur, quo auctore introductae. Dicti Olomucenses ad hoc conquesti sunt, quod victualibus, quae antea ad dictam civitatem pro eorum necessitatibus adducere consueverant, frustratis, et quae propterea alibi deferuntur, praesertim in hoc tempore, quo haereticorum secta in partibus illis admodum pullulat, eisdem victualibus inediam permaxime patiuntur. Non habens certam notitiam de praemissis mandat dicto episcopo Wratislaviensi, quatenus, si ei de assertis legitime constiterit, pro tempore existenti episcopo Olomucensi, in cuius dioecesis dictum opidum constitit, et quibusvis ab eo forsan causam habentibus cuiuscumque etiam conditionibus fuerit sub excommunicationibus et aliis formidabilibus poenis auct. ap. dictrictius inhibeat, ut soluto vectigali superioribus annis consueto et illo contenti quoslibet mercatores, carrnatorios ac personas alias victualia huiusmodi ad civitatem Olomucensem deferre et evehere ac per dictum opidum transire volentes permittant, ut illa ad eandem civitatem ducere et evehere libere valeant. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimi octavo, tercio idus Marcii, p.n.a. quinto «Humilibus supplicum votis / de indulto huiusmodi mentionem»

Pavel II. seznamuje biskupa vratislavského[39] s obsahem stížné petice měšťanů a obyvatel města Olomouce v záležitosti nového celního poplatku u městečka Vyškova, které náleží k mensálním statkům olomouckého biskupství. Olomoučané v ní sdělili, že ačkoliv bylo kanonickými nařízeními zakázáno, aby

37 Je pravděpodobné, že se jedná o papežský list datovaný 14. března 1467, ve kterém je opatovi a konventu kláštera Hradisko důrazně připomínáno, že nemají pod pohrůžkou odebrání klášterních příjmů udržovat styky s kacíři. List se dochoval pouze v pozdně středověkém opisu, viz SPÁČIL, V.: *Sbírka listin*, s. 126, č. 316 (uvádí chybně rok vydání 1466); k tomu srov. listiny Rudolfa z Rüdesheimu, tamtéž, s. 128, č. 327, č. 330, č. 332. Legát Rudolf na konci dubna nejprve vyzval městskou radu olomouckou, aby v souladu s papežským nařízením vzala pod ochranu klášter Hradisko, v červenci již vyzýval k zmocnění se kláštera a zajetí opata Jiřího II. Jursy a nakonec v srpnu téhož roku sdělil městské radě mimo jiné, že ji papež zasílá zvláštní list v záležitosti kláštera Hradisko. K tomu také viz papežský list č. 20.

38 Základní přehlednou informaci o klášteru viz FOLTÝN, D.: *Encyklopedie*, s. 627–631.

39 Rudolf z Rüdesheimu, viz poznámka č. 28.

kdokoliv níže knížecího stavu ukládal nová cla bez posouzení papežským stolcem, přesto u zmíněného biskupského města Vyškova jsou nové, neslýchané a neznámo kým zavedené vývozní a dovozní poplatky. Tím byli Olomoučané připraveni o obvyklý dovoz potravin. Ty musí být proto přiváženy odjinud, což zejména v době, kdy ve zdejších oblastech vzrůstá sekta heretiků, způsobuje, že obyvatelé Olomouce musí snášet hladovění. Protože však nemá o této záležitosti bližších zpráv, nařizuje zmíněnému vratislavskému biskupovi, aby, shledá-li dle svědectví výše uvedenou stížnost za legitimní, velmi přísně nařídil pod trestem exkomunikace a jiných odstrašujících sankcí biskupovi olomouckému, případně osobám jakéhokoliv stavu pověřeným v této věci olomouckým ordinářem, aby se spokojili s placením v dřívějších letech obvyklého cla a aby po jeho zaplacení kterýmkoliv kupcem, vozkou a jiným člověkem, majícím úmysl přivážet a vyvážet potraviny do města Olomouce a projíždět přes zmíněné městečko Vyškov, jim nebránili svobodně dopravovat potraviny do města Olomouce.

In plica: a sin.: d. V.; *a dext.:* pro N. Albizis*(?)* | Io Iacobi

Sub plica: in marg. sin.: Ap., *prope a dext.:* - - XX *(in col.)* | T. de Castello pro re[scribendario] | P. Bernardi | A. de Piscia*; in med.:* Io. Nil. | Baudetus; *a dext.:* L. Dathus

Verso: in med. marg. sup.: Committitur episcopo Wratislaviensi, ut constito sibi de assertis inhibiat sub excommunicationis et aliis | formidabilibus penis episcopo Olomucensi et aliis ab eo causam habentibus, ut soluto vectigali | superioribus annis consueto victualia libere adduci permittant; *in med.:* Rta *cum litt.* G *et inf. nom.:* Blondus *inscr.*, *prope a dext.:* in camera postolica

Litt. cum filo canapis – 48,5×26-7 – bulla plumb.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 271

- *(popiska k obrázku na str. 100)*
  Kancelářské poznámky na lícní straně (recto): mandát papeže Pavla II. z 13. května 1469, poř. č. 18. Na plice vlevo (in plica a sin.) je zapsána poznámka ve tvaru minuskulního písmena d a římské číslice V. Jedná se o poznámku ve významu dimissis quinque, kterou abreviátor parcus maior na listině potvrdil, že byla vybrána záloha 5 tourských grošů na vyhotovení konceptu mandátu. Na pravé straně pliky (in plica a dext.) se nachází podpis písaře, Io. Iacobi (Iohannes Iacobi), který sepsal čistopis mandátu. Nad ním je zaznamenáno pro N. Albizis. Tato poznámka vyjadřuje, že N. Albizis, který měl čistopis listiny vyhotovit, se nechal zastoupit níže podepsaným písařem.

- *(popiska k obrázku na str. 101)*
  Kancelářské poznámky na rubní straně (verso) mandátu papeže Pavla II. z 13. května 1469, poř. č. 18. Na horním okraji (in med. marg. sup.) byl v případě expedice písemnosti per cameram zapsán stručný sumář obsahu listiny. Uprostřed (in med.) dorsální strany byla v případech tohoto typu expedice poznámka Registrata in camera apostolica, která byla zapsána zkráceně, bez mezer a ve specifickém písmu označovaném littera elongata. V oblouku majuskulního písmena R je vepsáno písmeno G a níže Blondus. Písmeno G je iniciálou křestního jména Gaspar. Takto zapsané jméno G[aspar] Blondus patřilo magistri registri camerae, který tímto stvrzoval zapsání mandátu do komorních register.

- *Kancelářské poznámky pod plikou (sub plica): mandát papeže Pavla II. z 13. května 1469, poř. č. 18. Na levém okraji (in marg. sin.) se objevuje zkráceně měsíc taxace listiny Ap[rilis], napravo (prope a dext.) od měsíce taxace se nachází hodnota taxy vyjádřená ve sloupci (in col.) římskými číslicemi, zde ve výši 22 Tourských grošů. Pod hodnotou taxy je pod sebou řada tří jmen taxátorů: T. de Castello pro re[scribendario], P. Bernardi, A. de Piscia.*

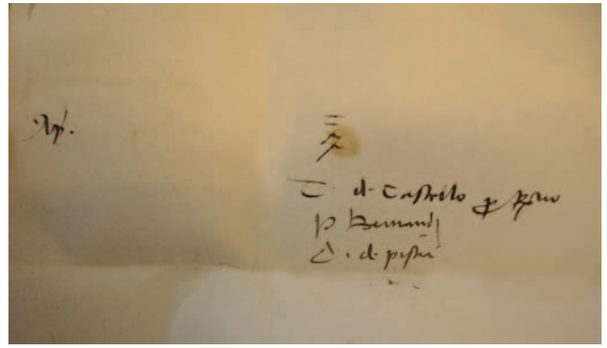

- *Kancelářské poznámky uprostřed (in med.) pod plikou (sub plica): mandát papeže Pavla II. z 13. května 1469, poř. č. 18. Uprostřed pod plikou v místě úvazů papežské buly jsou uvedená dvě jména abreviátorů, Io[hannes] Nil a Baudetus, kteří kvitovali výběr taxy za vyhotovení konceptu písemnosti.*

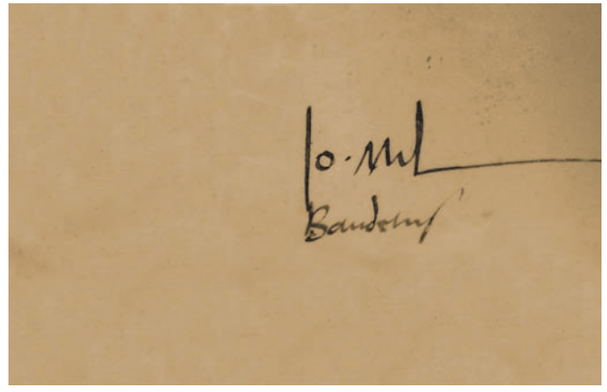

- *Kancelářské poznámky vpravo pod plikou (sub plica a dext.): mandát papeže Pavla II. z 13. května 1469, poř. č. 18. Na listinách a mandátech expedovaných per cameram se vpravo pod plikou nacházel zpravidla podpis papežského sekretáře, zde L. Dathus (Leonardus Dathus de Florentia).*

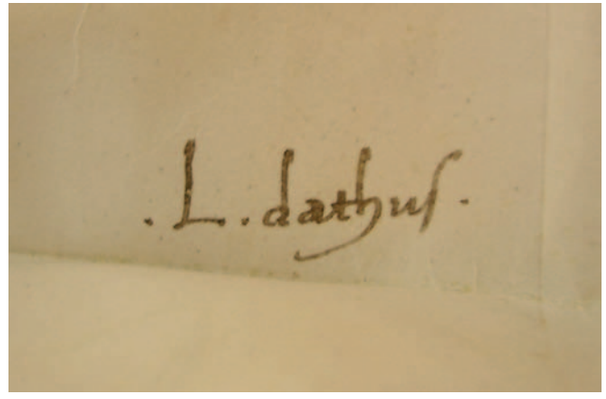

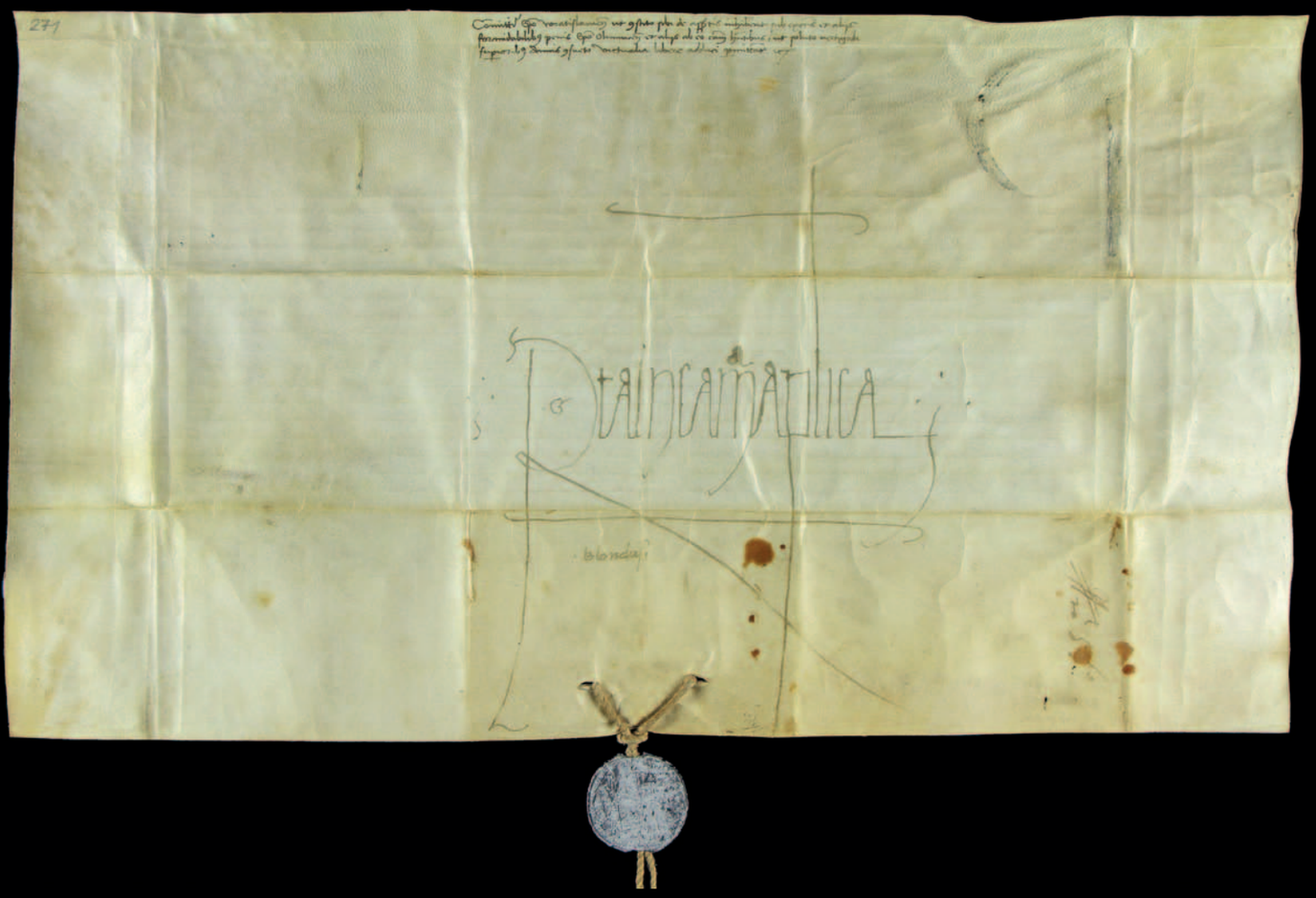

Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 129, n. 334 (falso sub data 1468 Mart. 13)

19 1469 Apr. 17., Romae apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Venerabili fratri Rudolpho, episcopi Wratislaviensi, in superioribus Alamanie partibus nostro et apostolice sedis nuntio» ei significat petitionem magistri civium, consulum et communitatis civitatis Olomucensis continuisse, quod pro sedandis nonnulis controversiis inter dictos Olomucenses et Prothasium, episcopum Olomucensem, decanum et capitulum Olomucensem occasione scholarium particularium inibi erectarum superioribus annis exortis ei, tunc episcopo Lavantino, per suas litteras in forma brevis mandavit, ut differentias huiusmodi componeret et partes ipsas ad concordiam reduceret; procedens ad executionem litterarum praedictarum partes ipsas per litteras eius ad concordiam reduxit et dissensiones ipsas sedavit. Ad petitionem ipsorum Olomucensium, ut concordiae huiusmodi robur apostolicae confirmationis addiceretur, mandat dicto episcopo Rudolpho non habens certam notitiam de praemissis, quatinus, si ita est, dictam concordiam auct. ap. approbet et confirmet. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo nono, quinto decimo kalendas Maii, p.n.a. quinto «Ad ea que tam ecclesiasticarum / ceterisque contrariis quibuscunque»

Pavel II. seznamuje Rudolfa, biskupa vratislavského,[40] který je zároveň apoštolským legátem v horním Německu, s peticí předloženou papežskému stolci purkmistrem, konšely a celou obcí města Olomouce, podle které vznikly v předešlých letech mezi nimi na straně jedné a Protázem, biskupem olomouckým, a děkanem a kapitulou olomouckého kostela na straně druhé rozpory a sváry, týkající se olomoucké partikulární školy. Řešením těchto sporů byl papežským breve (Pavla II.) pověřen zmíněný Rudolf, tehdy ještě biskup lavantský,[41] který urovnal tyto spory a dosáhl mezi oběma stranami dohody, jejíž obsah a podmínky nechal sepsat do své listiny.[42] Olomoučané žádali, aby obsah této dohody byl potvrzen papežským stolcem. Protože však nemá o tom jistých zpráv, nařizuje řečenému vratislavskému biskupovi, aby, pakliže je vše řečené pravdivé, výše zmíněnou dohodu papežskou autoritou schválil a potvrdil.

In plica: a sin.: d.V.*; a dext.:* B. de Reate

Sub plica: in marg. sin.: Maii, *prope a dext.:* XXX *(in col.)* | M. de Sole | P. Bernardi | A. de Piscia; *in medio:* Io. Nil. | Baudetus; *a dext.:* L. Dathus

Verso: in medio marg.: Episcopus Wratislaviensis tunc Lavantinus ex commissione vestre Sanctitati sibi per breve facta | concordavit certam differentiam inter episcopum et capitulum ac communitatem Olomucensem, nunc ad supplicationem | ipsius communitatis committitur ei, si est ita, confirmatio ipsius concordie cum suppletione defectuum etc., *prope a dext.: +; in ang. sup dext.:* Visa Io. Urbinas, *in med.:* Rta *cum litt.* G *et inf. nom.:* Blondus *inscr.*, *prope a dext.:* in camera postolica; *in ang. inf. sin. inv.: (?)* de Meliorivalle; *in marg. inf. dext.:* III

Litt. cum filo canapis – 48,5×27,5-7 – bulla plumb.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 276

Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 130, n. 339

20 1469 Mai. 25., Romae apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Venerabiles fratres» Laurentio Ferrariensi et Rudolpho Wratislaviensi episcopis, nuntiis et oratoribus suis significat se ex litteris dicti Rudolphi ac aliorum nonnulorum intelexisse, quam periculosum communitati Olomucensi sit monasterium Redish, ordinis Praemonstratensis, extra muros Olomucenses, cui adiacet; praefatum monasterium a haereticis occupatum, qui maxima damna dicti civitati non sine maximo periculo intulerint, iam per Mathiam, regem Hungariae, ex manibus haereticorum evictum et habitum est. Ad supplicationem dicti communitatis Olomucensis, ne deinceps tanto periculo agitetur, mandat dictis episcopis, ut, si ita est, fortalicia ac muros eiusdem monasterii demoliri faciant ac solo aequari, relicta sola ecclesia eisudem monsterii, sancti Stephani nuncupata, adeo, quod hostis praesedio amplius esse minime possit, ac fructus, redditus et emolumenta eiusdem monasterii per virum ecclesiasticum ad hoc idoneum colligi faciatis et ecclesiae cathedrali ac communitati Olomucensi aequaliter distribuant et auct. ap. approprient; super quibus tenore praesentium eis plenam facultatem concedit. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo nono, octavo kalendas Iunii, p.n.a. quinto «Tam ex tuis, episcope Wratislaviensi / non repugnaturum fore»

Pavel II. sděluje Vavřinci, biskupu ferrarskému,[43] a Rudolfovi, biskupu vratislavskému,[44] papežským nunciům, že z listů biskupa Rudolfa i z listů jiných osob se dozvěděl o tom, jakým nebezpečím je pro město Olomouc sousední premonstrátský klášter Hradisko.[45] Klášter obsadili heretici a škodili řečenému městu, nedávno však byl zmíněný klášter dobyt na hereticích a obsazen uherským králem Matyášem Korvínem.[46] Obec města Olomouce proto žádala

40 Rudolf z Rüdesheimu, viz poznámka č. 28.

41 Viz následující poznámka.

42 V této originálně dochované listině vratislavského biskupa Rudolfa z Rüdesheimu vydané 26. září. 1468 ve Vratislavi je inzerováno zmiňované breve papeže Pavla II. datované v Římě 9. září. 1466; toto breve se nedochovalo v originále. Dohodou byla zachována městem zřízená nižší škola u kostela sv. Mořice s tím, že bude podřízena kapitulní škole, viz SPÁČIL, V.: *Sbírka listin,* s. 127, č. 321 (breve), s. 129, č. 338 (listina Rudolfova). S odkazem na papežovo svolení potvrdil olomouckým měšťanům druhou školu také uherský a český král Matyáš Korvín (originálně dochovanou) listinou vydanou v Brně 4. června 1473, viz tamtéž, s. 131, č. 349.

43 Lorenzo Roverella, biskup ferrarský 1460–1474; 1467 papežský nuncius v Německu, 1468–1472 nuncius s pravomoci legáta *de latere* v Německu, království Uherském a Českém; k jeho osobě a působení viz KALOUS, A: *Plenitutdo potestatis*, s. 217–227, č. 22.

44 Rudolf z Rüdesheimu, viz poznámka č. 28.

45 Jeden z těchto listů odeslala 24. ledna 1469 vratislavská městská rada, která zdůraznila obtížné sousedství města Olomouce a kláštera Hradisko, zejména když se opat Jiří II. Jursa postavil na stranu Jiřího z Poděbrad (*abbas auxiliosus heretico*), připomněla jeho dobytí uherským králem a přimlouvala se za to, aby část ze zabavených klášterních majetků připadla olomoucké městské radě, viz *Politische Correspondenz*, s. 302–303, č. 432.

46 Posádka v premonstrátském klášteře Hradisko se pod tlakem uherských vojsk měla vzdát někdy mezi říjnem a listopadem roku 1468. Stalo se tak nedlouho poté, co byla u Zábřehu

u apoštolského stolce opatření, aby do budoucna nebyli olomoučtí vystavení takovému nebezpečí. Z toho důvodu oběma uvedeným biskupům nařizuje, aby, pakli je výše řečené pravdivé, nechali hradby a zdivo kláštera rozbořit a srovnat se zemí, přičemž zbylý kostel ke cti sv. Štěpána tak, aby nemohl být více oporou nepřátel; zároveň nařizuje, aby majetky a příjmy kláštera nechali sepsat vhodnou církevní osobou a následně je rovným dílem předali a udělili olomouckému katedrálnímu kostelu a obci města Olomouce. K vykonání všeho výše řečeného jim dává tímto listem plnou pravomoc.

Recto: sub textu sin.: Iunii, *prope ad dext.:* V X *(in col.)* | M. de Sole | P. Bernardi; *sub textu dext.:* pro A. de Moncia | M. de Mannuciis

Verso: in med. inv.: Venerabilibus fratribus Laurentio Ferrariensi et Rudolpho Wratislaviensi episcopis, nuntiis et oratoribus nostris; *in marg. sup. sin. inv.:* L. Dathus

Notae aliae in verso scriptae: in med. sup. inv.: Aperte et lecte fuerunt per (*?*)| (*?*) legatum et + idcirco manu | propria scripsimus apud Olomucensem | civitatem penultimo aprilis MCCCCLXXIII, *prope inf.:* BBB; *in medio sup. transv.:* litt. *(?)*olomucen. XV; *in med. marg. sup. inv.:* 1468

Litt. clausae (cum filo canapis) – 50×36 – bulla plumb.

ZAO, SOkA Olomouc, AM Olomouce, n. 277

Reg.: Spáčil, Sbírka listin, p. 130, n. 340

21 1469 Dec. 9., Rome apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Dilectis filiis . . abbati Scotorum et . . preposito sancte Dorothee per prepositum soliti gubernari Wiennensi Pataviensis diocesis monasteriorum»: eis mandat, ut ea, quae de bonis abbatissae et conventus monasterii Ad infantiam Salvatoris in Pustmir, sancti Benedicti ordinis, alienata invenerint illicite vel distracta, ad ius et proprietatem eiusdem monasterii legitime revocare curent. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo sexagesimo nono, quinto idus Decembris, p.n.a. sexto «Ad audientiam nostram pervenit / ea nichilominus exequatur»

Pavel II. nařizuje opatu Skotů ve Vídni[47] a proboštu kláštera svaté Doroty tamtéž v pasovské diecézi, aby se postarali o navrácení zcizených a protiprávně zadržovaných statků abatyše a konventu benediktinského kláštera v Pustiměři.[48]

Recto: in ang. sup. dext. q *(longa linea duabus lineolis signata)*

In plica: a sin.: II, *a dext.:* Petrusiohannes

Sub plica: in marg. sin.: De., *prope a dext.:* - - *(in col.)* | A. Trapesun. | P. Chiarri

Verso: in ang. sup. sin.: B. prothonot. de Cesarini*(?)*.; *in med. marg.:* Io. Walterini*; in ang. sup dext.:* G. de Callu*(?)*[49]*; in med. marg. inf. inv.:* Albertus

Aliae notae in verso scriptae: in med. inf. transv.: Ea que de bonis domine abbatisse in Pusmir | *alia manu:* Foli 7 | litt. confirmacionis| Pauli pape secundi | ut Sixti papae

Litt. cum filo canapis – 28,5×19-4,5 – bulla plumb.

ZAO, OL, AO, sign. G II b 13

22 1470 Jun. 4., Romae apud Sanctum Petrum

Paulus (II.) «Venerabili fratri Laurentio, episcopo Ferrariensi, nostro et apostolice sedis in Germanie partibus cum potestate legati de latere nuntio et oratori» ei significat, quod Andreas Pankircher, qui cum nonnulis complicibus suis arma sumens adversus Fridericum, Romanorum imperatorem, dum ille a suis dominiis absens, terras et dominia dicti imperatoris invasisset et pacem nationis Germanicae per omnes ipsius nationis principes Norimbergae conclusam ac auct. ap. firmatam temere violavit. Cum dictus Andreas in male suscepto proposito perstiterit, eundem litteris suis hortatus fuit et monuit, ut ab armis cessaret et pacem ipsam teneret; tandem a sede apostolica hoc expectatum est, presertim dum imperator praedictus et Mathias, rex Hungariae, in opido Viennensi convenissent, dictum Andream salutaribus monitis pariturum esse, verum ipse et complices eius rursus ad arma parabant et gentes armorum undique congregabant, ut dominia ipsius imperatoris iterum invadant in manifestam memoratae pacis Germanicae violationem et grave periculum partium illarum christifidelium, qui Turchis vicini ab illis opprimi quotidie verentur. Quare dicto episcopo Ferrariensi mandat, quatinus Andream et complices eius necnon fautores moneat et sub censuris ecclesiasticis eisdem auct. ap. mandet, ut ab armis desistant et pacem dictam observent; quoque eidem mandat, ut contra quoscunque contemptores mandati huiusmodi ad declarationem censurarum contra violatorem dictae pacis institutarum et ad aggravationem earundem etiamque ad invocationem brachii saecularis auct. ap. procedat. Dat. Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo septuagesimo, pridie nonas Iunii, p.n.a. sexto «Regis pacifici / de indulto huiusmodi mentionem»

---

na Moravě uherským vojskem s pomocí olomoucké městské hotovosti poražena vojenská výprava, která byla vyslána počátkem září pod vedením Zdeňka Kostky z Postupic klášteru na pomoc, viz KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král*. České Budějovice 2009, s. 131; ŠANDERA, Martin: Zdeněk Kostka z Postupic – přítel krále, nepřítel církve. In: *Evropa a Čechy na konci středověku, Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, ed. E. Doležalová – R. Novotný – P. Soukup. Praha 2004, s. 334–335; SCHULZ, Jindřich (Ed.): *Dějiny města Olomouce 1*, s. 195; NEŠPOR, Václav: *Dějiny města Olomouce*. Olomouc 1998[2], s. 85–86; PALACKÝ, František: *Dějiny národu Českého v Čechách a na Moravě* IV/2. Praha 1878, s. 475–476; *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant et adversa von Mag. Peter Eschenloer*. In. SRS VII. Ed. H. Markgraf. Breslau 1872, s. 193.Vedle výše uvedeného podzimu roku 1468 je jako doba dobytí kláštera uváděn také rok 1471, kdy se po dvou letech obléhání měla vzdát posádka pod vedením hejtmana Jiřího Šatného, viz SCHWOY, Franz: *Topographie vom Margrafthum Mähren*. Erster Band, Ollmützer Kreis. Wien 1793, s. 277; HOSÁK, Ladislav: *Historicky místopis Země Moravskoslezské* I, Brno 1938, s. 492. Základní historický přehled o klášteru viz FOLTÝN, D.: *Encyklopedie*, s. 513–522.

47 Mathias Fink 1467–1475, viz HAUSWIRTH, E.: *Abriss*, s. 43–45.

48 V kontextu hospodářského vývoje kláštera po husitských válkách zmiňuje tuto papežskou listinu MLATEČEK, Karel: Majetková situace pustiměřského kláštera v období po husitské revoluci. *Paginae Historiae, Sborník Národního archivu (In memoriam PhDr. et Mgr. Václava Babičky) 22/2,* 2014, s. 371–378.

49 Iniciálu křestního jména kuriálního úředníka, kterou zde určujeme jako -G- lze číst také jako písmeno -B-.

Pavel II. sděluje Vavřinci, biskupovi ferrarskému, apoštolskému legátu de latere v Německu, že Andreas Baumkircher s některými svými přívrženci ozbrojenou mocí napadl a poplenil země a panství tehdy v Německu nepřítomného císaře Friedricha III. a tím landfrýd uzavřený všemi německými knížaty v Norimberku a potvrzený apoštolským stolcem. Jelikož zmíněný Andreas setrvával ve svém špatném jednání, byl vyzván a napomenut apoštolskou listinou (Pavla II.), aby odložil zbraně a dodržoval řečený mír. Papežský stolec poté doufal, zejména když se sešli ve Vídni k jednání císař Friedrich III. s uherským králem Matyášem Korvínem, že řečený Andreas bude respektovat papežská napomenutí. Namísto toho se však opět chopil zbraní a shromáždil z různých míst armádu, aby vyplenil císařská panství, čímž zjevně napadl zmíněný mír v Německu a způsobil velké nebezpečí pro ty křesťanské oblasti, které sousedí s Turky, a jejichž obyvatelé žijí v každodenních obavách, že budou jimi podrobeni.[50] Proto nařizuje řečenému biskupu ferrarskému, aby Andrease Baumkirchera a jeho přívržence a podporovatele napomenul a pod hrozbou církevních trestů jim nařídil, aby odložili zbraně a dodržovali zmíněný německý landfrýd.[51] Proti těm, kteří by se stavěli na odpor jeho nařízení, má jménem apoštolského stolce přistoupit k vyhlášení trestů ustanovených proti narušitelům řečeného landrýdu, k zpřísnění těchto trestů i k dovolaní se pomoci ze strany světského ramena.

In plica: a sin.: linea erecta cum tribus punctis; a dext.: N. Pandulphinus

Sub plica: a dext.: L. Dathus

Verso: in med. marg. sup.: episcopo Ferrariensi conceditur facultas monendi sub censuris Andreas Paumkircher et adherentes | sibi contra imperatorem ac contra inobedientes procedendi, *prope ad dext.:* sine supplicatione*; in med.:* Rta *cum litt.* G *et inf. nom.:* Blondus *inscr.*, *prope a dext.:* in camera postolica

Litt. cum filo canapis – 54×32-7 – bulla plumb.

ZAO, Sb. listin, n. 9

Reg.: Regesty listin III, p. 89–90, n. 206

50 Základní prosopografický přehled kraňského šlechtice Andrease Baumkirchera viz WAGNER, Hans: Andreas Baumkircher. In: *Neue deutsche Biographie*, Bd. I. Berlin 1953, s. 668; v kontextu napjatých vztahů mezi Matyášem Korvínem a římsko-německým císařem Friedrichem III. se stručně Baumkircherovu povstání věnuje také KALOUS, A.: *Matyáš Korvín*, s. 266–267.

51 V tomto případě se jedná o říšský landfrýd, který byl uzavřen 20. srpna 1467 poté, co byl projednán na říšském sněmu v Norimberku (14. 7.–11. 8. 1467). Vyhlášení říšského landfrýdu mělo úzký vztah k přípravám na válku s Turky. Bylo zakázáno po dobu pěti let vést soukromé války mezi říšskými knížaty a nedodržení tohoto zákona představovalo zločin a urážku majestátu. Relace z jednání tohoto říšského sněmu viz MÜLLER, Johann Joachim: *Des Heil. Römischen Reichs, Teutscher nation, Reichs-Tags-Theatrum: des Reichs-Tags-Theatri zweiter und dritter Theil.* Jena 1713, s. 273–297; stručně k landfrýdu viz také RAPP, Francis: *Svatá říše římská národa německoho: od Oty Velikého po Karla V.* Praha, Litomyšl 2007, s. 261.

REJSTŘÍKY KANCELÁŘSKÝCH POZNÁMEK

Následující čtyři soubory rejstříků jmenných kancelářských poznámek a sigel jsou sestaveny podle jejich lokace na listině. Stereotypní umístění jmenných poznámek a dalších graficky specifických značek zpravidla vyjadřuje potvrzení návazných úkonů v rámci několika procesně odlišných typů expedičních procedur uplatňovaných v apoštolské kanceláři a tím také referuje o úředních kompetencích jednotlivých osob, jejichž jméno, ať už celé, zkrácené nebo naznačené siglou, tvoří velmi často kancelářskou poznámku.[52] Tyto rejstříky mají plnit především komparativně-analytickou funkci. Proto byla jednotlivá jména doplněna, pokud to bylo možné, o odkazy na jejich výskyt v jednotlivých svazcích, hlásících se k projektu Censimento; v případě většiny našich listin, které překračují chronologický horizont Censimenta, také o odkazy na další relevantní edice a specializované diplomatické studie či rejstříky, pomocí nichž bylo možné tato jména identifikovat. Z hlediska určení identity osob lze vybraný soubor komparativního materiálu, bez nároku na úplnost, považovat za dostatečný. Výhradně pro využití v rejstřících byly citace prací a edicí specificky zkráceny; jejich seznam uvádíme níže.

Pro nevelký rozsah originálních papežských listin byly zvoleny následující varianty abecedního seznamu jmenných poznámek a sigel podle umístění na listině: 1. na plice - vlevo nebo vpravo; 2. pod plikou - vlevo, uprostřed, vpravo; 3. na dorsu uprostřed nahoře; 4. ostatní - na lícní straně listiny a na rubní straně listiny. V posledním rejstříkovém seznamu se ke každé položce uvádí také umístění poznámky na listině. Všechna rejstříková hesla obsahují jméno či siglu v tučném písmu a odkaz na číslo listiny s uvedením roku vydání v kulatých závorkách; dále identifikaci osoby s odkazem na níže uvedené edice či studie; v rejstříku č. 3 jsou vedle zmíněného roku vydání uváděni navíc příjemci listiny, jelikož naznačují rozsah činnosti kuriálních prokurátorů, jejichž jména jsou na tomto umístění uváděna; pokud byly dvě jmenné poznámky zapsány ve vzájemné vazbě a umístěné nad sebou (což je zpravidla v rámci diplomatického popisu indikováno vertikální čárkou), je na tuto skutečnost v rámci rejstříkového hesla upozorněno, stejně jako na případný doprovodný komentář. Jestliže se stejná jmenná poznámka nachází na více listinách, je vždy na

52 Po schválení a datování supliky se v 15. století uplatňovaly v úřadech kurie čtyři expediční „cesty“: kanceláří (*per cancellariam*), s odpovědností papežských sekretářů (*per cameram*); zjednodušená s odpovědností korektora apoštolských listin (*per viam correctoris*) a expedice brevií v rámci zodpovědnosti papežských sekretářů (*per breve*). K základním charakteristikám expedičních procedur v pozdně středověké papežské kanceláři a v dalších úřadech kurie pověřených expedicí listin pod intitulaci papeže viz FRENZ, Thomas: *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527* (Bibliothek des Deutschen historischen Instituts in Rom, Bd. 63). Tübingen 1986, s. 104–180; týž: *Papsturkunden des Mittelalters und der Neuzeit*. Tübingen 2000, s. 66–78; V základním moderním přehledu pro středověkou papežskou kancelář viz MEYER, Andreas: Die päpstliche Kanzlei im Mittelater - ein Versuch. *Archiv für Diplomatik 61*, 2001, 1, s. 306–316; HRUBOŇ, Pavel – PSÍK, Richard: *Kancelářské poznámky na papežských listinách v období 1378–1417 na příkladu listin dochovaných v moravských archivech* (Spisy Ostravské univerzity, č. 280). Ostrava 2013, s. 24–38.

případnou vazbu upozorněno k číslu konkrétní listiny. U většiny jmen byla na základě srovnání s dostupnou literaturou identifikována také úřední funkce osob v rámci expedice konkrétních listin; uvádíme ji v poznámkách pod čarou. Do rejstříku nebyly zahrnuty poznámky vyjadřující číselně hodnotu tax, měsíce taxace a položky *notarum aliarum*, u nichž není zřejmé, zda vznikly v papežské kanceláři. Transliteraci jednotlivých poznámek považujeme za velmi pravděpodobnou i díky srovnání s níže uvedenými studiemi a edicemi.

Seznam edicí a studií použitých v rejstříku:

Barbiche III – Les actes pontificaux originaux des Archives Nationales de Paris, t. III (1305–1415), IARP III. Ed. B. Barbiche, Città del Vaticano 1982.

Baumgarten, Aus Kanzlei I – BAUMGARTEN, Paul Maria: *Aus Kanzlei und Kammer. Erörterungen zur Kurialen Hof- und Verwaltungsgeschichte im XIII., XIV. und XV. Jahrhundert. Bullatores, taxatores, domorum cursores.* Freiburg im Breisgau 1907.

Baumgarten, Aus Kanzlei II – BAUMGARTEN, Paul Maria: *Von der apostolischen Kanzlei. Untersuchungen über die päpstlichen Tabellionen und die Vizekanzler der Heiligen Römischen Kirche im XIII. XIV. u. XV. Jahrhundert. Köln 1908.*

BOfP III – Bullarium ordinis fratrum praedicatorum, t. III. Ed. T. Ripoll. Romae 1731.

Bressalu, Handbuch – BRESSALU, Harry: *Handbuch der Urkundelehre für Deutschland und Italien*, Bd. 1. Leipzig 1912.

Frenz, Das Eindringen I – FRENZ, Thomas: Das Eindringen humanistischer Schriftformen in Urkunden und Akten der päpstlichen Kurie im 15. Jahrhundert, erster Teil. *Archiv für Diplomatik 19, 1973*, s. 287–406.

Frenz, Das Eindringen II – FRENZ, Thomas: Das Eindringen humanistischer Schriftformen in Urkunden und Akten der päpstlichen Kurie im 15. Jahrhundert, zweiter Teil. *Archiv für Diplomatik 20, 1974*, s. 384–506.

Frenz, Die Kanzlei – FRENZ, Thomas: *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527* (Bibliothek des Deutschen historischen Instituts in Rom, Bd. 63). Tübingen 1986.

Frenz, Conspectus (A-Z) – FRENZ, Thomas: Conspectus generalis personarum alphabeticus secundum ordinem praenominum (A-Z) XIV.–XVI. saec., in: *Repertorium Officiorum Romane Curie* [on-line]. poslení změna 4. 3. 2016. [Cit. 29. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.phil.uni-passau.de/lehrstuehle-und-professuren/emeriti/histhw/forschung/rorc/conspectus-generalis-personarum-alphabeticus/

Hofmann I/II – HOFMANN, Walther: *Forschungen zur Geschichte der kurialen Behörden von Schisma bis zur Reformation*, Bd I: Darstellung, Bd. II: Quellen, Liste, Exkurse (Bibliothek des Kgl. Preuss. historischen Instituts in Rom, Bde. XII-XIII). Rom 1914

Hruboň – Psík – HRUBOŇ, Pavel – PSÍK, Richard: *Kancelářské poznámky na papežských listinách v období 1378–1417 na příkladu listin dochovaných v moravských archivech* (Spisy Ostravské univerzity, č. 280). Ostrava 2013.

Largiadèr I – Die Papsturkunden des Staatsarchivs Zürich von Innocenz III. bis Martin V.: Ein Beitrag zum Censimentum Helveticum. Ed. A. Largiadèr, Zürich 1963.

Largiadèr II/2 – Die Papsturkunden der Schweiz von Innozenz III. bis Martin V. ohne Zürich. Ein Beitrag zum Censimentum Helveticum, Bd. 2 (1305–1418). Ed. A. Largiadèr, Zürich 1970.

SB IV – Schedario Baumgarten. Discrezione diplomatica di bolle e brevi originali da Innocenzo III a Pio IX., tom. IV (Eugenio IV - Pio IX. An. 1431–1862). Ed. G. Battelli, Città del Vaticano 1986.

Schmidt I/2 – Die Originale der Papsturkunden in Baden-Württemberg 1198–1417, IARP VI/2, Bd. II (1342–1417). Ed. T. Schmidt, Città del Vaticano 1993.

Schmidt II – Die Originale der Papsturkunden in Norddeutschland (Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern, Schleswig-Holstein) 1199–1415, IARP VII. Ed. T. Schmidt, Città del Vaticano 2003.

Schwarz – Die Originale von Papsturkunden in Niedersachsen 1199–1417, IARP IV. Ed. B. Schwarz, Città del Vaticano 1988.

Zutshi – Original papal letters in England 1305–1415, IARP V. Ed. P. Zutshi, Città del Vaticano 1990.

***

1. Na plice (*in plica*)

1.1. vpravo, případně vpravo pod textem (*a dext., sub textu a dext.*)

Na této pozici signovali kuriální písaři (*scriptores apostolici*), jejichž úkolem bylo vyhotovit čistopis listiny. Ve sledovaném období se podepisovali obvykle zkratkou křestního jména a celým příjmením či přídomkem. V řadě případů se nad jménem písaře objevují různé poznámky a komentáře, které se velmi často týkají zastupování jiným písařem. V těchto případech jsou pak na listině uvedena jména obou písařů, přičemž jméno zastupovaného skriptora je uvozeno předložkou *pro* a vždy umístěno při horním okraji pliky nad jménem toho, kdo listinu skutečně vyhotovil. Na tom samém místě se mohou objevit také některé upřesňující komentáře, týkající se platby záloh tax za vyhotovení čistopisu či osvobození od taxy z různých důvodů. K písařské poznámce bývá nezřídka připojena ligatura *Rt* ve významu *rescripta*, někdy doplněna slovem *gratis*. Samotná ligatura *Rt* bývá zapsána nad jménem písaře a upozorňuje na to, že listina musela být pro chybu petenta vyhotovena opětovně, což pro žadatele o listinu znamenalo zaplatit taxu za čistopis znovu. Naopak přidáním slova *gratis* písaři vyjadřovali, že došlo k chybě na staně kuriálního úředníka a čistopis musel být sepsán znovu, petent ovšem již za přepis další taxu neplatil. V případě uzavřených listin a brevií, které pliku nemají, jsou podpisy písařů s případnými souvisejícími komentáři vpravo pod textem.[53]

53 K písařským poznámkám uvádíme pouze základní přehledy, viz FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 109–110; týž: *Papsturkunden des Mittelalters und der Neuzeit*. Tübingen 2000, s. 68–69; HRUBOŇ, P. – PSÍK, R.: *Kancelářské poznámky*, s. 41–45.

A. de Capranica 11 (1466)

Agapitus Bartholomei de Crapanica, srov. Frenz, Conspectus (A); Týž, Die Kanzlei, s. 271, č. 39; Hofmann II, s. 257
pro A. de Capranica | C. de Narnia

A. de Dammiano 2 (1418)

Angelus Damianus, srov. Frenz, Conspectus (A); Hruboň – Psík, s. 152; Largiadèr II/2, s. 404; Zutshi, s. 272; Schmidt I/2, s. 612; SB IV, s. 501; Baumgarten, Aus Kanzlei I, s. 101

A. Meyleti 1 (1418)

Srov. Frenz, Conspectus (A); Schmidt I/2, s. 613; SB IV, p. 507

A. de Moncia 20 (1469)

Antonius de Montia, srov. Frenz, Conspectus (A); SB IV, s. 507; Frenz, Die Kanzlei, s. 287, č. 217, s. 435, č. 1976

A. de Mucciarellis 15 (1467)

Antonius de Mucciarellis, srov. Frenz, Conspetus (A); SB IV, s. 507; Frenz, Die Kanzlei, s. 287, č. 218, s. 356, č. 1063 Týž, Das Eindringen I, s. 414-415

A. de Urbino 13, 14 (1466)

Augustinus de Stacholis de Urbino, srov. Frenz, Cosnpectus (A); Týž, Das Eindringen I, s. 414-415; Týž, Die Kanzlei, s. 292, č. 273; SB IV, s. 513
14: pro Marcello Rt IIII residuum pro scriptore | A. de Urbino

B. Reate 19 (1469)

Baptista de Morronibus de Reate, srov. Frenz, Conspectus (B); Týž, Die Kanzlei, s. 296, č. 332

C. de Narnia[54] 11 (1466)

Carolus de Briccardinis de Narnia, srov. Frenz, Conspectus (C);Týž, Das Eindringen I, s. 414; Hofmann II, s. 181-182
pro A. de Capranica | C. de Narnia

Coronatus + 6 (1452)

Coronatus de Planca, srov. Frenz, Conspectus (C); Týž, Die Kanzlei, s. 311, č. 520; Týž, Das Eindringen I, s. 412.

G. de Piccolominibus 10 (1462)

Goro (Gregorius) Lollius de Piccolominibus, srov. Frenz, Conspectus (G); Týž, Das Eindringen I, s. 414; Týž, Das Eindringen II, s. 464; Hofmann II, s. 115; SB IV, s. 555

Ia. Branchacius 3 (1418)

Iacobus Branchatius, srov. Frenz, Conspectus (I); SB IV, p. 565

Io. Buccabellis 17 (1467)

Iohannes Iordani Boccabellus (de Buccabellis) senior, srov. Frenz, Conspectus (I); Týž, Die Kanzlei, s. 365, č. 1164; Týž, Das Eindringen I, s. 414; SB IV, s. 576

Io. Iacobi 18 (1469)

Iohannes Iacobi, srov. Frenz, Conspectus (I)
pro N. Albizis | Io. Iacobi

Io. de Tartarinis 12 (1466)

Iohannes de Tartarinis, srov. Frenz, Conspectus (I); Týž, Die Kanzlei, s. 387, č. 1389; SB IV, s. 588

Io. de Vulterris 5 (1450)

Iohannes de Vulterris, srov. Frenz, Conspectus (I); Týž, Die Kanzlei, s. 360, č. 1098; SB IV, s. 589
Viz také níže 2.1

L. de Narnia 8, 9 (1457)

Ludovicus Bernardi de Narnia, srov. SB IV, s. 596; Hofmann II, s. 79, 113

M. de Mannuciis 20 (1469)

Srov. Frenz, Conspectus (M); BOfP III, s. 456, č. 23

Marcellus 14 (1466)

Marcellus de Rusticis de Urbe, srov. Frenz, Conspectus (M); SB IV, s. 600; Frenz, Die Kanzlei, s. 403, č. 1576; Týž, Eindringen II, s. 459; Hofmann II, s. 112
pro Marcello Rt IIII residuum pro scriptore | A. de Urbino

N. Albizis(?) 18 (1469)

N. Albizis (Albazis), srov. Frenz, Conspectus (N); Týž, Die Kanzlei, s. 409, č. 1673
pro N. Albizis | Io. Iacobi

54 K létům blízkým datu vydání listiny jsou mezi písaři působícími u kurie známá dvě jména, která by mohla odpovídat tomuto podpisu: *Carolus de Herulis de Narnia*, který působil v této funkci mezi léty 1480–1497, srov. FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 309, č. 490, a *Carolus Briccardinis de Narnia*, který je zmiňován jako písař k roku 1471, srov. HOFMANN, Walther: *Forschungen zur Geschichte der kurialen Behörden von Schisma bis zur Reformation*, Bd. II: Quellen, Liste, Exkurse (Bibliothek des Kgl. Preuss. historischen Instituts in Rom, Bd. XIII). Rom, s. 181–182. Ačkoliv je teoreticky možné, že by mohl listinu z roku 1466 signovat také prvně jmenovaný písař, jeví se vzhledem k časovým souvislostem jako pravděpodobnější jméno Karla Briccardiniho de Narnia.

N. Pandulphinus 22 (1470)

Nicolaus Pandolfinus, srov. Frenz, Conspectus (N);

P. de Legendorff 7 (1455)

Paulus Stang(h)e Legendor(f)f, srov. Frenz, Conspectus (P); SB IV, s. 628

Petrusiohannes 21 (1469)

S. de Spada 16 (1467)

Sinibaldus de Spada (Espada), srov. Frenz, Conspectus (S); Týž, Die Kanzlei, s. 445, č. 2104; SB IV, s. 646

Viz také níže 4.2

1.2. vlevo (*a sin.*)

Na levé straně pliky se v našem materiálu objevuje jediná níže uvedená poznámka, jejíž význam je vysvětlen níže v poznámce po čarou. Zpravidla se tyto poznámky týkají některých kancelářských činností kuriálních abreviátorů v rámci jednotlivých typů expedicí papežských listin.[55]

d.V. 18, 19 (1469)[56]

2 Pod plikou (*sub plica*)

2.1. vlevo, případně vlevo pod textem nebo na vnitřní straně pliky (*a sin., sub textu a sin., a sin. in inter. parte plicae*)

Zpravidla se na tomto místě vyskytují poznámky, související s taxací listiny. Skládají se ve sledovaném období z následujících části: zcela vlevo na okraji listiny pod plikou je zkráceně uveden měsíc taxace, vedle napravo je římskými číslicemi vyjádřena hodnota taxy, obvykle ve sloupci, pod ní jsou uváděna jména osob, které byly pověřeny taxací. Lze zde nálezt jména tří nebo čtyř osob dle typu expedice listiny, téměř vždy jsou podpisy pod sebou ve sloupci. Tato skutečnost je v rejtříku i katalogu naznačena vodorovnou vertikální čárkou a u každé rejstříkové položky je na tuto skutečnost upozorněno. Původně byla uváděna jména dvě (reskribendář a komputátor), ovšem od pontifikátu Pavla II. se začíná vyskytovat ještě abbreviátor s dalšími kontrolními úkoly; čtvrté jméno je spojeno s komorní expedicí, v rámci níž se podílel na kontrole taxy také *magister plumbi*. Napravo od jmen, která jsou obvykle pod sebou, se nachází tirónská značka pro *con* ve významu různých tvarů slovesa *computare*, jejímž zanesením komputátor stvrzoval správnost vyměřené taxy. Obecně jsou osoby spojené s taxačními poznámkami obecně označovány jako *taxatores*, případně *computatores*.[57] Na vnitřní straně pliky se v rámci kancelářské i komorní expedice objevují další značky, jejich význam je však nejasný.

A. de Nepe 5 (1450)

Antonius de Nepe, srov. Frenz, Conspectus (A); SB IV, s. 508
B. de Urbino | A. de Nepe

A. de Piscia 18, 19 (1469)

Antonius de Piscia, srov. Frenz, Conspectus (A)[58]
18: T. de Castello pro re[scribendario] | P. Bernardi | A. de Piscia
19: M. de Sole | P. Bernardi | A. de Piscia

A. Trapesun. 21 (1469)

Andreas Trapezuntius, srov. Frenz, Conspectus (A); Týž, Die Kanzlei, s. 280, č. 151, s. 389, č. 1417, s. 413, č. 1718; SB IV, s. 513; Hofmann II, s. 114, 126, 158

A. Trapesun. | P. Chiarri

B. de Urbino 5 (1450)

Baptista de Urbino, srov. Frenz, Conspectus (B); SB IV, s. 528
B. Urbino | A. de Nepe

F. de Gualbis 11, 13 (1466)

Ferrarius Nicolai de Gualbis (Gualtis), srov. Frenz, Conspectus (F); Týž, Die Kanzlei, s. 334, č. 667, s. 400-401, č.1547; SB IV, s. 543; Hofmann II, s. 104
11: Io. de Bumibellis | P. de Chiarri | Ia. de Rizonibus| F. de Gualbis
13: Io. Baptista | N. Tungen | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis

Ia. Bouron 8, 9 (1457)

Iacobus Bouron, srov. Frenz, Conspectus (I); SB IV, s. 564
8, 9: Io. de Vulterris | Ia. Bouron

Ia. Buccapadulibus 17 (1467)

Iacobus de Buccapadulibus, srov. Frenz, Conspectus (I); SB IV, s. 565
N. Tungen | Ia. de Buccapadulibus

Ia. de Rizonibus 11, 13 (1466)

Iacobus de Rizonibus, srov. Frenz, Conspectus (I); SB IV, s. 569; Týž, Die Kanzlei, s. 358, č. 1081
11: Io. de Bumibellis | P. de Chiarri | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis

55 Přehledně HRUBOŇ, P. – PSÍK, R.: *Kancelářské poznámky*, s. 69–71.

56 Poznámka *dimissis quinque*, kterou abbreviátor stvrzoval, že z celkové taxy za vyhotovení konceptu vybral zálohu 5 tourských grošů, k tomu srov. FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 118.

57 Podrobněji k taxačním poznámkám Týž: *Die Kanzlei*, s. 110–115.

58 Uvádí se zde tři osoby kuriálních úředníků stejného jména označené v pořadí I–III. Vzhledem k časovému zařazení Antonia de Piscia s římskou II (1455–1469) se jeví jako pravděpodobné, že se jedná právě o tuto osobu.

13: Io. Baptista | N. Tungen | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis

Io. Baptista 13 (1466)

Iohannes Baptista de Archidiaconis de Cremona, srov. Frenz, Conspectus (I); SB IV, s. 575
Io. Baptista | N. Tungen | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis

Io. Bernardi 1 (1418)

Iohannes Bernardi, srov. Frenz, Conspectus (I); SB IV, s. 575
M. de Novaria | Io. Bernardi

Io. de Bumibellis 11 (1466)

Io(hannes) de Bumbellis (de Brimbelis), srov. SB IV, s. 576
Io. de Bumibellis | P. de Chiarri | Ia. de Rizonibus| F. de Gualbis

Io. de Vulterris 8, 9 (1457)

Iohannes de Vultteris, viz výše 1.1
8, 9: Io. Vulterris | Ia. Bouron

M. de Novaria 1 (1418)

Michelin(us) de Zafferis de Novaria, srov. Frenz, Conspectus (M); Hruboň – Psík, s. 160; Schwarz, s. 222; Zutshi, s. 280; Schmidt I/2, s .647; Schmidt II, s. 225; SB IV, s. 605; Largiadèr I, s. 195, 211, 212; Largiadèr II/2, s. 417, 422–424
M. de Novaria | Io. Bernardi

M. de Sole 19, 20 (1469)

Marcus de Sole, srov. Frenz, Conspectus (M); SB IV, s. 607; Týž, Die Kanzlei, s. 404, č. 1593
19: M. de Sole | P. Bernardi | A. de Piscia
20: M. de Sole | P. Bernardi

N. Tungen 13 (1466), 17 (1467)

Nicolaus Tungen (Tongues, Tonghen) de Wormenditt (Wormedick), srov. Frenz, Conspectus (N); Týž, Die Kanzlei, s. 415; SB IV, s. 614
13: Io. Baptista | N. Tungen | Ia. de Rizonibus | F. de Gualbis
17: N. Tungen | Ia. de Buccapadulibus

P. Bernardi 18, 19, 20 (1469)

Srov. Frenz, Conspectus (P)
18: T. de Castello pro re[scribendario] | P. Bernardi | A. de Piscia
19: M. de Sole | P. Bernardi | A. de Piscia
20: M. de Sole | P. Bernardi

P. de Chiarri 11 (1466), 21 (1469)

Petrus de Chyarry, srov. Frenz, Conspectus (P); Týž, Die Kanzlei, s. 426, č. 1872; SB IV, s. 622
11: Io. de Bumibellis | P. de Chiarri | Ia. de Rizonibus| F. de Gualbis
21: A. Trapesun. | P. Chiarri

T. de Castello 18 (1469)

Thomas de Castello, srov. Frenz, Conspectus (T); Týž, Die Kanzlei, s. 449, č. 2150; SB IV, s. 650
T. de Castello pro re[scribendario] | P. Bernardi | A. de Piscia

2.2. uprostřed (*in med.*)

Na této pozici, uprostřed pod plikou v místě závěsu olověné buly, signovali dva abreviátoři. Podpisy jsou pod sebou (výše *abbreviator parcus maior*, níže *parcus minor*) a kvitovali jimi výběr taxy za vyhotovení konceptu.[59]

Baudetus 18, 19 (1469)[60]

Baudetus Coleti, srov. Frenz, Conspectus (B); Týž, Die Kanzlei, s. 301, č. 383
18, 19: Io. Nil. | Baudetus

Io. Nil. 18, 19 (1469)

Iohannes Nilis (Nillis), srov. Frenz, Conspectus (I); Týž, Die Kanzlei, s. 382, č. 1328
18, 19: Io. Nil. | Baudetus

2.3 vpravo (*a dext.*)

Podpisy umístěné pod plikou vpravo patřily papežským sekretářům. Na ně byla od první čtvrtiny 14. století přesunuta odpovědnost za expedici kuriálních listů tj. těch, které papež vydával v politických záležitostech, posléze se proces expedice papežských listin v zodpovědnosti papežského sekretáře označoval jako *per cameram*. Vedle milostivých listin vydaných z vlastní apoštolské iniciativy s typickou doložkou gratis de mandato domini nostri pape se do jeho kompetence dostaly na konci 14. století i taxované vyznamnější milostivé listiny a mandáty. Papežští sekretáři byli zodpovědni v rámci svého úřadu především za papežskou politickou a vnitřně správní korespondenci prostřednictvím litterae clausae a brevií. Na obou typech naposledy zmíněných listů se však podepisovali na dorsu listů, viz také rejstřík 4. 2.[61]

59 FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 118.

60 Funkce: *abbreviator*.

61 K expedici sekretářů, respektive k expedici *per cameram* FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 133–140; přehledově k poznámkám vpravo pod plikou HRUBOŇ, P – PSÍK, R.: *Kancelářské poznámky*, s. 55–60.

L. Dathus 18, 19 (1469), 22 (1470)

Leonardus Dathus (Dachi) (de Florentia), srov. Frenz, Conspectus (L);- Týž, Die Kanzlei, s. 397, č. 1500; Týž, Eindringen II, s. 466-468; SB IV, s. 594; Hofmann II, s. 113, 115, 123, 152, 177

viz také níže 4.2.

3. Kancelářské poznámky na rubní straně (*verso*) uprostřed nahoře (*in med. marg. sup.*)

Na této pozici lze najít podpisy prokurátorů *audientiae litterarum contradictarum*. Jejich úkolem bylo žadateli zajistit vydání listiny či mandátu v rámci *expedice per viam correctoris*. V této době již byli plnohodnotnými kuriálními úředníky.[62]

Godefridus 5 (1450) (Řád špitálníků svatého ducha ze Sassie)

(Gaidefridus), srov. Frenz, Conspectus (G)

Io. Walterini 21 (1469) (abatyše a konvent kláštera benediktinek v Pustiměři)

Iohannes Walterini (Walterinus, de Walterinis) sen., srov. Frenz, Conspectus (I); Týž, Die Kanzlei, s. 389, č. 1412

P. Santii 13 (1466) (kapitula olomouckého kostela)

17 (1467) (abatyše a konvent kláštera benediktinek v Pustiměři)

4. Ostatní jmenné kancelářské poznámky a sigly

V následujícím rejstříku evidujeme jednotlivé položky ve výraznějším rozptylu umístění jednotlivých poznámek. Proto úřední charakteristiky jednotlivých osob, jejichž jména se mohou vyskytovat v různých lokacích na lícní a rubní straně, uvádíme pro rychlejší a efektivnější orientaci v poznámkách pod čarou. Určení úředních postů v papežské kanceláři považujeme za velmi pravděpodobné, neboť bylo možné se opřít o často zde citované práce Thomase Frenze, které se zabývají především papežskou kanceláří pozdního středověku, viz výše „Seznam edicí a studií použitých v rejstříku".

4. 1 na lícní straně (*recto*)

F 6 (1452) a dext. marg.[63]

62 FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 142–143.

63 Funkce: *vicecancellarius*; představení papežské kanceláře signovali na této pozici zpravidla prvním písmenem svého křestního jména, které mělo charakter osobního signa; většinou je sigla v pravém horním rohu, případně na pravém okraji listiny. Pokud se jednalo o standardní kancelářskou expedici doprovází tuto značku písmeno L v levém horním roku, případně na levé straně, které zkracovalo slovo *lecta*, což znamenalo, že listina byla před vicekancléřem čtena, respektive byla propuštěna do *bullarie* ke zpečetění, viz FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 124.

Franciscus Condulmarus (Condulmaro), srov. Frenz, Conspectus (F); Baumgarten, Aus Kanzlei II, s. 140-141; Hofmann II, s. 13, 16, 69, 72, 87, 111, 115; Bresslau, Handbuch, s. 265

I 1, 2, 3 (1418) in ang. sup. dext.[64]

Iohannes de Bronhiaco, srov. Frenz, Conspectus (I); Hruboň – Psík, s. 63; Baumgarten, Aus Kanzlei II, s. 119–123; Hofmann II, s. 69; Bresslau, Handbuch, s. 263

Io. Nil. 13 (1466) in med. marg. sup.

Iohannes Nilis (Nillis), viz výše 2.2

Affixa Io. Nil., srov. níže 4.2

R 8, 9 (1457), 11, 13 (1466) a dext. marg.[65]

Rodericus Borgia, srov. Frenz, Conspectus (R); Týž, Die Kanzlei, s. 435, č. 2035; Hofmann II, s. 31, 38, 41, 63, 69, 71, 73, 123, 182, 255; Bresslau, Handbuch, s. 266

4. 2 na rubní straně (*verso*)

A 1 (1418) in med. (in Rt inscr.)[66]

Antonius de Ponto, srov. Hruboň – Psík, s. 85; Baumgarten, Aus Kanzlei II, s. 123

A. de Cortesiis 6 (1452) in med. marg. inf. inv.;[67] 6 (1452) in ang. inf. dext. inv.[68]

64 Funkce: *vicecancellarius*; viz pozn. č. 63.

65 Funkce: *vicecancellarius*; viz pozn. č. 63.

66 Funkce: *magister registri cancellariae*; podepisoval se dovnitř specifického osobního signa v podobě výrazné ligatury Rt, která v různých grafických variantách představovala zkratku *registrata* a její zapsání znamenalo, že obsah listiny byl zanesen do papežských registraturních knih, viz Tamtéž, s. 131.

67 Funkce: *abbreviator (parcus maior)*; signoval na tomto místě za judikaturu v rámci expedice *per cancellariam*. Pojem judikatura (*cancellariam tenere*) označoval kontrolu v rámci procesu kancelářské expedice listiny, jejímž cílem bylo před komisí abbreviátorů a kancelářských notářů za předsednictví vicekancléře porovnat obsah signované supliky s čistopisem listiny, viz Tamtéž, s. 121.

68 V případě, že listina neprošla expedičními kontrolami pro pochybení kancelářských úředníků (vpravo na plice je zapsáno R_{ta} *gratis*, tj. *rescripta gratis*) či pro chybu petenta (vpravo na plice je pak zpravidla R_{ta}, tj. *rescripta*), objevují se na této pozici pod sebou signa abbreviátora a auscultátora, kterými potvrzovali, že došlo k porovnání textu přepsané listiny (*litterae rescriptae*) s textem původně zamítnuté listiny (*litterae rescribendae*). Poprvé se úzus dvou podpisů úředníků, podílejících se na auskultaci vyskytuje na této pozici v listinách Kostnického koncilu, přičemž jméno téhož abreviátora se zároveň objevuje uprostřed dole mezi úvazy pečetě jako potvrzení o provedené kancelářské kontrole zvané judikatura, viz předchozí poznámka; oba podpisy, respektive všechna kancelářská signa při spodním okraji dorsální strany jsou orientována obráceně ve vztahu k textu listiny. V tomto případě A. Cortesiis potvrzoval srovnání ve funkci

Antonius de Cortesiis, srov. Frenz, Conspectus (A); Týž, Die Kanzlei, s. 285, č. 198; SB IV, s. 501; Hofmann I, s. 43, 64
6 (in ang. inf. dext. inv.): A. de Cortesiis | S. de Spada

A. de Feletis 6 (1452) in med. inf. (in Rt inscr.)[69]

Antonius de Feletis (Felletis), srov. Frenz, Conspectus (A); Hofmann II, s. 82

A. de Piscia 13, 14 (1466) in med. marg. inf. inv.;[70]14 (1466) in ang. inf. dext. inv.

Antonius de Piscia, viz také výše 2.1
14 (in ang. inf. dext. inv.): A de Piscia | F. de Maffeis pro Luca

Adolphus 2 (1418) in med. marg. inf. inv.;[71] 2 (1418) in ang. inf. dext. inv.[72]

Adolphus Wolteri de Bomel, srov. Frenz, Conspectus (A); Hruboň – Psík, s. 153; Zutshi, s. 273; Schwarz, s. 209-210; Schmidt I/2, s. 615; Schmidt II, s. 211; SB IV, s. 502; Barbiche III, s. 432; Largiadèr I, s. 71; Largiadèr II, s. 404
2 (in ang. inf. dext. inv.): Adolphus | P. de Magio

Albertus 13 (1466) in ang. inf. sin. inv.;[73] 17 (1467) in med. marg. inf. inv.;[74] 21 (1469) in eodem loco[74]

Albertus Cock (Coch, Kock, Roc, Roh, Rod), srov. Frenz, Conspectus(A); Týž, Die Kanzlei, s. 272, č. 48; SB IV, s. 504

B. Malazen 5 (1450) in ang. sup. dext.[75]

B. Malazerii (Malaserii, Malaseni, Malazarii, Malazon, Malazan, Malazem), srov. Frenz, Conspectus (B)

Baudetus 9 (1457) in med. marg. inf. inv.[76]

abbreviátora a zároveň signoval za judikaturu, viz Tamtéž, s. 157.

69 Funkce: *magister registri cancellariae*; viz pozn. č. 66.

70 Funkce: *abbreviator*; zde signoval za judikaturu, viz pozn. č. 67.

71 Funkce: *abbreviator*; zde signoval za judikaturu, viz pozn. č. 67.

72 Funkce: *abbreviator*; na této pozici podpisem stvrzoval společně s podpisem askultátora kontrolu srovnáním textu *litterarum rescriptarum* s *litteris rescribendis*, viz pozn. č. 68.

73 Funkce: *abbreviator*; zde signoval přijetí poplatku jednoho tourského groše za kontrolu souladu čistopisu s konceptem, tzv. *prima visio*. Tamtéž, s. 117.

74 Funkce: *corrector*; zde byla signem potvrzena kontrola listů expedovaných *per viam correctoris*, zpravidla šlo o soudní delegační mandáty ustáleného formuláře, tzv. delegační reskripty, případně o jednoduché formulářově ustálené milostivé listy, zpravidla o všeobecné papežské konfirmace a protekce, označované také jako milostivé reskripty (*rescripta gratiae*), viz Tamtéž 148.

75 V těchto případech není jasné, jakou funkci zde se podepisující úředník měl, ani účel této poznámky. Lze jen konstatovat, že se objevuje na reskriptech expedovaných *per viam correctoris*.

76 Funkce: *corrector*; vzhledem k tomu, že se jedná o doprovodnou listinu ke konzistoriální provizi, jde pravděpodobně o signum korektora, byť v literatuře v této funkci uváděn není.

Baudetus Coleti(?), srov. Frenz, Conspectus (B); Týž, Die Kanzlei, s. 301, č. 383

Blondus 7 (1455) in marg. inf. dext.[77]

Flavius Antonii Blondus de Forlivio, srov. Frenz, Conspectus (B);Týž, Das Eindringen II, s. 441–442; SB IV, s. 522; Hofmann II, s. 111

F. de Maffeis 14 (1466) in ang. inf. dext. inv.[78]

Franciscus de Maffeis, srov. Frenz, Conspectus (F); Týž, Die Kanzlei, s. 331, č. 744; SB IV, s. 544
A de Piscia | F. de Maffeis pro Luca

Franciscus de Agello 3 (1418) in med. (in Rt inscr.)[79]

Srov. Frenz, Conspectus (F); Hruboň – Psík, s. 85; Hofmann II, s. 85

G. Blondus 18, 19 (1469), 22 (1470) in med. (in Rt inscr.)[80]

Gaspar Blondus, srov. Frenz, Conspectus (G); Týž, Die Kanzlei, s. 338, č. 833; SB IV, s. 550; Hofmann II, s. 30, 49, 93, 115, 185

G. de Callu(?) 21 (1469) in ang. sup. dext.[81]

G. Doern 3 (1418) in ang. inf. dext. inv.[82]

Srov. Frenz, Conspectus (G)
Io. Basire | G. Doern

G. Wielant 11 (1466) in ang. inf. sin. inv.[83]

Gaspar Wielant, srov. Frenz, Conspectus (G)

77 Funkce: *secretarius apostolicus*; jejich podpisy se objevují na listinách expedovaných papežskou komorou (*per cameram*). V případě otevřených listin (litterae patentes) s plikou se podepisovali vpravo pod pliku, na listinách uzavřených (*litterae clausae*) a breviích zpravidla na dorsu v dolní části listu, viz výše pozn. č. 61. Rodina Biondů (Blondi) patřila v několika generacích k významným úředníkům sloužícím u papežské kurie. Samotný Flavius Blondus byl významným a literárně činným humanistou, srov. *Lexikon des Mittelalters*, II, s. 212; FRENZ, Thomas: Das Eindringen humanistischer Schriftformen in Urkunden und Akten der päpstlichen Kurie im 15. Jahrhundert, zweiter Teil. *Archiv für Diplomatik 20,* 1974, s. 441–442.

78 Funkce: *auscultator*; *A. de Piscia | F. de Maffeis pro Luca*; Franciscus Maffeis v tomto případě zastupoval ve funkci auskultátora úředníka jménem či přídomkem Luca, viz pozn. 68.

79 Funkce: *magister registri cancellariae*; původně používal pouze stylizovanou iniciálu *F*, kterou pravděpodobně od pontifikátu Martina V. doplňoval o celé jméno, viz pozn. č. 66.

80 Funkce: *magister registri camerae*; Gaspar Blondus byl synem Antonia Flavia Biondi, srov. v rejstříku *Blondus.* V případě komorní expedice je na dorsu uvedeno v prodlouženém písmu (*littera elongata*) „*Rt. in camera apostolica*“, viz FRENZ, T.: *Die Kanzlei*, s. 138.

81 V těchto případech není jasné, jakou funkci zde se podepisující úředník měl, ani účel této poznámky. Lze jen konstatovat, že se objevuje nejčastěji na reskriptech expedovaných *per viam correctoris*.

82 Funkce: *auscultator*; viz pozn. č. 68.

83 Funkce: *abbreviator*; viz pozn. č. 73.

Hugl. 13, 14 (1466) in med. (in Rt inscr.)[84]

Hugolinus Foulani (Folani), decanus et archidiaconus Bisuntinus; srov. Frenz, Conspectus (A); Týž, Die Kanzlei, s. 352, č. 1006; Hofmann II, s. 82
13, 14: Hugl. | prothonot. Bisuntin[us]

Ia. de Cerretanis 1 (1418) in med. marg. inf. inv.[85]

Iacobus de Cerretanis, srov. Frenz, Conspectus (I); Hruboň – Psík, s. 156; Schmidt I/2, s. 635

Io. Basire 3 (1418) in med. marg. inf. inv.;[86] 3 (1418) in ang. inf. dext. inv.[87]

Iohannes Basire, srov. Frenz, Conspectus (I); Hruboň – Psík, s. 157; Schwarz, s. 538; Schmidt I/2, s. 621, Schmidt II, s. 214; SB IV, s. 575; Barbiche III, s. 446
3 (in ang. inf. dext. inv): Io. Basire |G. Doern

Io. Nil. 13 (1466) in ang. sup. dext.

Viz výše 2. 2 a 4. 1
Visa Io. Nil.[88]

Io. Urbinas 19 (1469) in ang. sup. dext.

Io. Urbano, Urbino, srov. SB IV, s. 589
Visa Io. Urbinas[89]

84 Funkce: *magister registri cancellariae*; od roku 1466 byl jmenován apoštolským notářem. Od té doby vpisoval své signum do ligatury písmen *Rt* ve formě *Hugl.* a níže „*prothonot. Bisuntin.*“, viz pozn. č. 66.

85 Funkce: *abbreviator*; na této pozici samostatně podpisem stvrzoval provedení judikatury, viz pozn. č. 67.

86 Funkce: *abbreviator*; na této pozici samostatně podpisem stvrzoval provedení judikatury, viz pozn. č. 67.

87 Funkce: *abbreviator*; na této pozici podpisem stvrzoval společně s podpisem auskultátora kontrolu srovnáním textu *litterarum rescriptarum* s *litteris rescribendis*, viz pozn. č. 68.

88 Na této pozici se objevují zpravidla podpisy u listin a listů expedovaných *per viam correctoris*. Tato poznámka na listině expedované *per cancellariam* má pravděpodobně souvislost s tím, že Janovi de Nillis, tehdy již jako notáři roty, bylo uloženo listinu zveřejnit (*affigatur valvis*), k tomu viz tamtéž, s. 153.

89 Viz předchozí poznámka. Jakou pozici *Io. Urbinas* zastával nelze jednoznačně stanovit. *Io. Urbinas* se dle *Schedario Baumgarten. Discrezione diplomatica di bolle e brevi originali da Innocenzo III a Pio IX.*, tom. IV (Eugenio IV. – Pio IX. An. 1431–1862). Ed. G. Battelli, Città del Vaticano 1986, *s. 97, č. 7578 (recto)* objevuje na horním okraji uprostřed dorsa listiny Sixta IV. z 28. 4. 1472 v poznámce, respektive výzvě k vyvěšení listiny (*affigatur valvis*), která navíc specifikovala, že tak učinil za *Io. Urbino Antonius de Cortesiis* (*affixa pro d. Io. Urbino A de Cortesiis*). Takováto poznámka se sice na naší listině, v tomto případě expedované *per cameram*, nevyskytuje, ale jde o významově stejnou poznámku, jako v případě Jana de Nillis, jehož jméno se pak objevuje také na pozici v pravém horním rohu listiny č. 13 ve spojení *visa Io. Nil.* Lze tedy předpokládat, že *Io. Urbinas* (*Urbano* nebo také *Urbino*) měl v tomto případě stejný úkol jako na výše uvedené listině *Io. Nil.*

L. Dathus 12 (1466) in marg. sup. sin. inv.; 15 (1467) in eodem loco; 16 (1467) in med. marg. inf.; 20 (1469) in eodem loco[90]

Leonardus Dathus
viz výše 2. 3.

Luca 14 (1466) in ang. inf. dext. inv.

L. de Luca(?), srov. Frenz, Conspectus (L)
Viz výše A de Piscia | F. de Maffeis pro Luca[91]

M. Amici 11 (1466) in med. marg. inf. inv.[92]

Michael Amici, srov. Frenz, Conspectus (M); SB IV, s. 599

(?) de **Meliorivalle** 19 (1469) in ang sin. inf inv.[93]

M. Man.(?) 1 (1418) in marg. inf. dext. inv.[94]

M. Mancourt, srov. Frenz, Conspectus (M)

N. de Bonaparte 11 (1466) in med. (in Rt inscr.)[95]

Nicolaus de Bonaparte de Sancto Miniato, srov. Frenz, Conspectus (N); Týž, Die Kanzlei, s. 411, č. 1698; SB IV, s. 609; Hofmann II, s. 82

P. de Magio 2 (1418) in ang. inf. dext. inv.[96]

Petrus de Magio (de Mayo, Magro, Magis), srov. Frenz, Conspectus (P);Hruboň-Psík, s. 161; Zutshi, s. 282; Schwarz, s. 226; Schmidt I/2, s. 656; SB IV, s. 628;Barbiche III, s. 458; Largiadèr I, s. 71
Adolphus | P. de Magio

P. Martini 8 (1457) in med. marg. inf. inv.[97]

Petrus Martini, srov. Frenz, Conspectus (P); SB IV, s. 628

90 Funkce: *secretarius apostolicus*; na breviích a uzavřených listech (*litterae clausae*) se podepisovali především při spodním nebo horním okraji dorsa papežských listů, viz pozn. č. 77.

91 Funkce: *auscultator*; společně s abbreviátorem na této pozici podpisy stvrzovali kontrolu srovnání textu *litterarum rescriptarum* s *litteris rescribendis*, viz pozn. č. 68.

92 Funkce: *abbreviator*; na této pozici samostatně podpisem stvrzoval provedení judikatury, viz pozn. č. 67.

93 Funkce: *abbreviator*, zde signoval přijetí poplatku jednoho tourského groše za kontrolu souladu čistopisu s konceptem, tzv. *prima visio*, viz pozn. č. 73; iniciálu křestního jména tohoto kuriálního úředníka lze číst více způsoby, jelikož však nemáme jistotu a oporu v jiných pramenech a seznamech kuriálních úředníků, ponecháváme ho v rejstříku pouze pod jeho přídomkem.

94 Jeho činnost není zcela zřejmá, pravděpodobně zastával funkci abbreviátora.

95 Funkce: *magister registri cancellariae*; viz pozn. č. 66.

96 Funkce: *auscultator*; společně s abbreviátorem na této pozici podpisy stvrzovali kontrolu srovnání textu *litterarum rescriptarum* s *litteris rescribendis*, viz pozn. č. 68.

97 Funkce: *abbreviator*; na této pozici samostatně podpisem stvrzoval provedení judikatury, viz pozn. č. 67.

P. de Varris 8, 9 (1457) in medio inf. (in Rt inscr.)[98]

Petrus de Varris, srov. Frenz, Conspectus (P); Týž, Die Kanzlei, s. 433, č. 1952, SB IV, s. 634; Hofmann II, s. 82

S. de Cesarin.? 17 (1467) in ang. sup. sin.[99]

S. prothonot. de Cesarin.

S. de Spada 6 (1452) in ang. inf. dext. inv.[100]

Sinibaldus de Spada, viz výše 1.1
A. de Cortesiis | S. de Spada

98 Funkce: *magister registri cancellariae*; viz pozn. č. 66.

99 Funkce: *prothonotarius*; protonotáři signovali na této pozici při expedici *per viam correctoris*; zpravidla iniciálou křestního jména, za ním pak následovalo zkráceně slovo *prothonotarius* a poté přídomek či příjmení, někdy vypsané doslovně, častěji však zkráceně, viz Tamtéž, s. 146.

100 Funkce: *auscultator*; společně s abbreviátorem na této pozici podpisy stvrzovali kontrolu srovnání textu *litterarum rescriptarum* s *litteris rescribendis*, viz pozn. č. 68.

Schlaraffské „hrady“ na pohlednicích z alba opavských schlaraffiánů

Marta Linzmajerová

Dodnes fungující humoristický spolek Schlaraffia se zrodil na podzim roku 1859 v Praze. Nové odnože (říše) vznikly postupně v Berlíně, Lipsku a dalších evropských městech. Časem však byly založeny další říše i na jiných kontinentech, a to v Severní a Jižní Americe a v Asii.

Název „Schlaraffia“ je odvozen od pohádkové země „Schlaraffenland“ vyskytující se ve středověké německé literatuře. Šlo o čistě mužskou „stolní“ společnost, jež se řídila heslem „In arte voluptas“ (V umění je rozkoš). Obsahem jednotlivých zasedání spolku (Sippung) tak byly příspěvky z oblasti umění, recesistické a humoristické scénky či písně. Schlaraffiáni se scházeli jednou týdně ve spolkové místnosti zvané „hrad“ (Burg), nejčastěji v pronajatém sále hostince. Spolek se vymezoval jako apolitický, přijímající své členy bez ohledu na jejich náboženskou či národnostní příslušnost. Jazykem spolku byla ovšem výhradně němčina. Naprostou zvláštností tohoto spolku bylo užívání vlastního jazyka (schlaraffská latina) a datace. Schlaraffiáni se během schůzí stylizovali do rolí středověkých rytířů, a proto se také oslovovali svými šlechtickými jmény, často odvozenými od profese nebo záliby, které se ten který rytíř věnoval ve svém profánním životě. Tomu odpovídal také oděv schlaraffiánů. Převlékali se totiž do rytířské zbroje, kterou představoval oblek nebo frak a helma (většinou trojcípá čepice v barvách dané schlaraffské říše). Ve stejných barvách byla vyhotovena i šerpa. Na svrchních částech oděvu byly adjustovány získané řády a vyznamenání, kterých byla rytířům během jejich činnosti ve spolku udělována či propůjčována celá řada. Zasedání byla řízena podle poměrně komplikovaných stanov a ceremoniálu. Členové se obvykle rekrutovali z vyšších

a bohatších společenských vrstev. Asi nejvýznamnějším symbolem Schlaraffie se stal výr velký (Uhu).

Inventarizovaný archivní fond Schlaraffia Opava uložený ve Státním okresním archivu Opava je nejrozsáhlejším archivním souborem vzniklým z činnosti tohoto spolku na území České republiky. Obsahuje takřka kompletní písemnosti opavské pobočky Schlaraffie z celého období jejího trvání, tedy z let 1885–1938. Největší část fondu tvoří registraturní pomůcky a korespondence, velmi dobře zachovány jsou však i jeho další části. Jde například o soubor tištěných seznamů jednotlivých odboček Schlaraffie a jejich členů (Stammrolle) či zpěvníky schlaraffských písní. Důležitým pramenem k mapování členské základny opavské Schlaraffie jsou knihy evidující rytíře vyznamenané různými spolkovými řády a také dvě členské kartotéky. K poznání dějin opavské říše poslouží nepochybně rovněž dochované zápisy ze zasedání spolku a ze zasedání spolkové rady a tzv. maršálská hlášení a hlášení kancléře o průběhu jednotlivých spolkových let. Opomenout nelze ani spolkový tisk, který je zde reprezentován neúplnou řadou schlaraffských novin „Der Schlaraffia Zeyttungen" a časopisu „Uhuhall". Ve fondu nalezneme rovněž knihy týkající se celoschlaraffské historie a opavské i všeobecné stanovy s ceremoniály.

K tomu vůbec nejcennějšímu, co fond opavské Schlaraffie badatelům nabízí, však bezpochyby patří album došlých pohlednic, založené roku 1905, které ovšem obsahuje také starší pohlednice. Celkem je jich zde dochováno 293. (Veškeré pohlednice jsou již digitalizovány a zpřístupněny v Digitálním archivu Zemského archivu v Opavě.) Vzhledem k neuspokojivému fyzickému stavu této archiválie byl v roce 2018 proveden konzervátory Zemského archivu v Opavě restaurátorský zásah, který se týkal zejména velmi poškozené vazby alba.

Album je opatřeno celoplátěnou vazbou, jejíž přední deska je ozdobena plastickým rostlinným motivem. Dále je do ní vsazen mosazný reliéf výra velkého, jakožto symbolu Schlaraffie. Nad tímto reliéfem je umístěn nápis „Album". Předsádka knihy je skládaná s viditelným textilním proužkem.

Ve fotoalbu jsou obsaženy různé typy pohlednic (zachycující architektonické památky, celkové pohledy na města, skupinové fotografie, karikatury, portrétní aj.). Předkládaný katalog představuje výběr pohlednic zobrazujících schlaraffské spolkové místnosti, tedy „hrady" (Burgy) říší nejen z měst v dnešní České republice, ale i z jiných evropských lokalit.

Na závěr ještě stručně popišme, jak takový schlaraffský „hrad" vypadal. Hlavní část „hradu", tzv. rytířský sál, měl totiž ve všech pobočkách Schlaraffie stejné uspořádání. V čele se nacházel „trůn" se třemi křesly pro předsedající, na nižším stupínku seděl u svého stolku kancléř a jednotliví členové byli rozsazeni u dvou dlouhých stolů postavených kolmo k „trůnu" po stranách místnosti. Místnost byla vyzdobena rozličnými artefakty ozdobenými schlaraffskými symboly, znaky místní Schlaraffie a jejích členů, portréty schlaraffiánů, brněním, zbraněmi apod. Chybět samozřejmě nesměla plastika či dermoplastický preparát výra velkého, kterému se musel poklonit každý příchozí rytíř. Jména „hradů" byla zpravidla odvozena od některého z místních jmen, později byly často pojmenovány po některém významném rytíři.

• *Hrad opavské říše (Schellenburg)*

Použité prameny a literatura:

Státní okresní archiv Opava, fond Schlaraffia Opava.

HLAVNIČOVÁ, Kateřina: *Když se psalo, Anno Uhui. Spolek Schlaraffia v českých zemích v letech 1859–1939*. České Budějovice 2012 (diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).

KRSEK, Martin: Smutný konec krále šašků aneb Oberschlaraffa Devast. Ústecký sborník historický 6, 2015, č. 1–2, s. 57–67.

LINZMAJEROVÁ, Marta: *Schlaraffia Opava 1885–1938*. Inventář. Opava 2018 (úvod k archivní pomůcce).

MATEJKO-PETERKA, Ilona – HANIČÁK, Ondřej – JANÁK, Martin: *Spolkový život ve Slezsku. Spolky ve světle dochovaných památek*. Opava 2016.

ŘEZNÍČKOVÁ, Denisa: *In arte voluptas: Historie uměleckého spolku Schlaraffia Oppavia v letech 1885–1938*. Opava 2009 (diplomová práce, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd).

KATALOG

Katalog pohlednic zachycujících vyobrazení schlaraffských „hradů“ z alba uloženého v archivním fondu Schlaraffia Opava (inv. č. 194) ve Státním okresním archivu Opava.

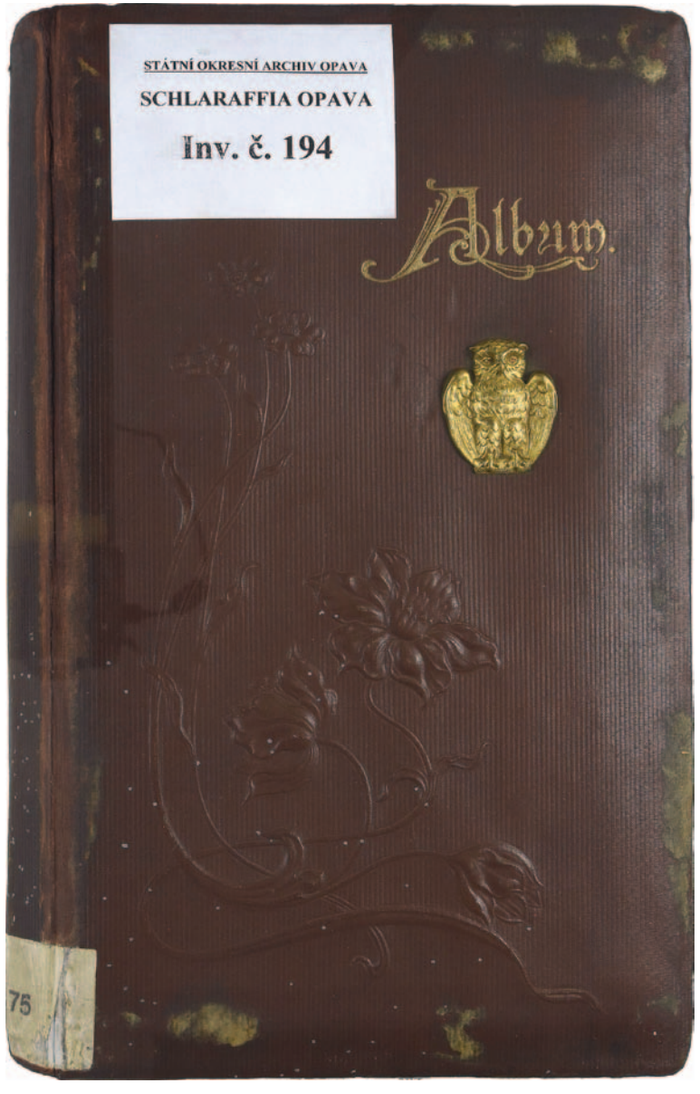

• *Album došlých pohlednic opavské říše*

Na území dnešní České republiky

• *České Budějovice (říše Budovicia), hrad Teutoburg*

• *Český Krumlov (říše Krummavia), hrad Herzogl. Dohlenburg*

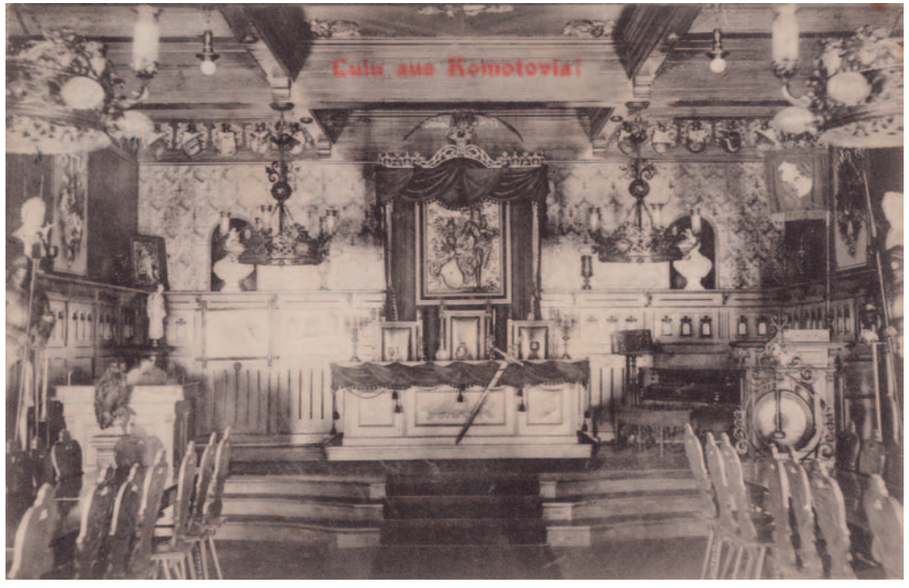

• *Chomutov (říše Komotovia), hrad Assigburg*

• *Krnov (říše Carnovia), hrad Jägerburg*

• *Litoměřice (říše Castellum Albiense), hrad Schwanenburg*

• *Olomouc (říše Olomucia), hrad Quargelburg*

• *Praha (říše Praga), hrad Allmutterburg*

• *Praha (říše Praga), hrad Allmutterburg*

• *Praha (říše Praga), hrad Allmutterburg*

• *Prostějov (říše Prostana), hrad Deutsche Burg*

• *Prostějov (říše Prostana), hrad Deutsche Burg*

• *Teplice (říše Teplitia), hrad Rapsburg*

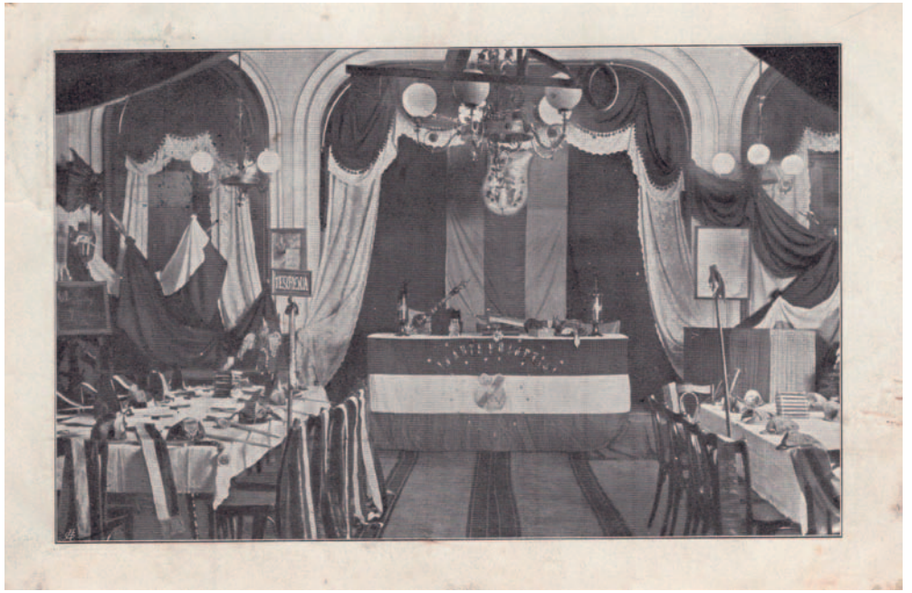

• *Těšín (říše Teschenia), hrad Olsaburg*

• *Varnsdorf (říše Mandovia), hrad Wernardivilla-Burg*

Mimo území dnešní České republiky

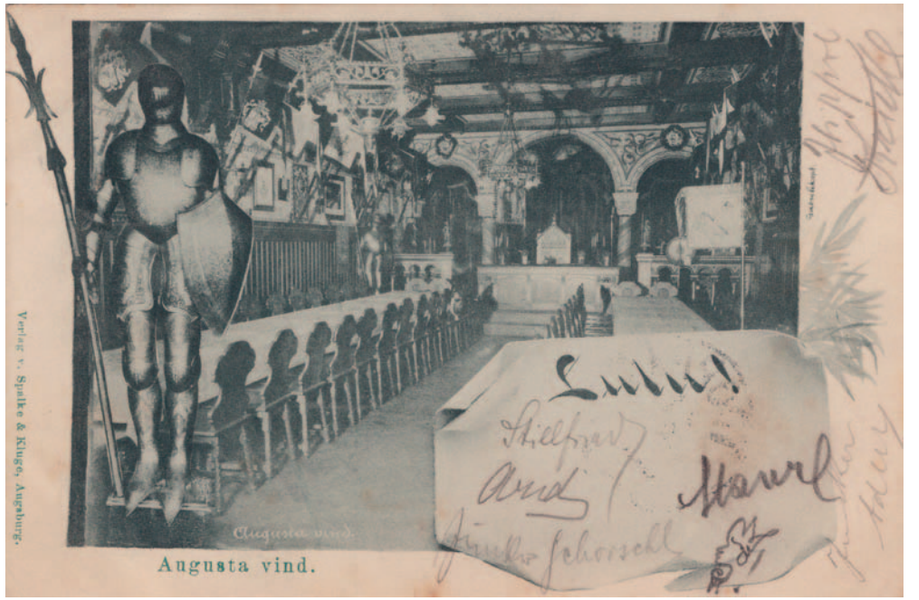

• *Augsburg, Německo (říše Augusta Vindelicorum), hrad Cisaburg*

• *Berlín, Německo (říše Berolina), hrad Arminburg*

• *Berlín, Německo (říše Berolina), hrad Arminburg*

• *Bílsko, Polsko (říše Bilitia), hrad Adlerburg*

• *Bolzano, Itálie (říše Pons Drusi), hrad Waltharsburg*

• Břeh, Polsko (říše Alta Ripa – Brega), hrad Kronenburg

• Budapešť, Maďarsko (říše Budapestia), hrad Donauburg

• Curych, Švýcarsko (říše Turicensis), hrad Dianaburg

• Desava, Německo (říše Dessavia), hrad St. Georgsburg

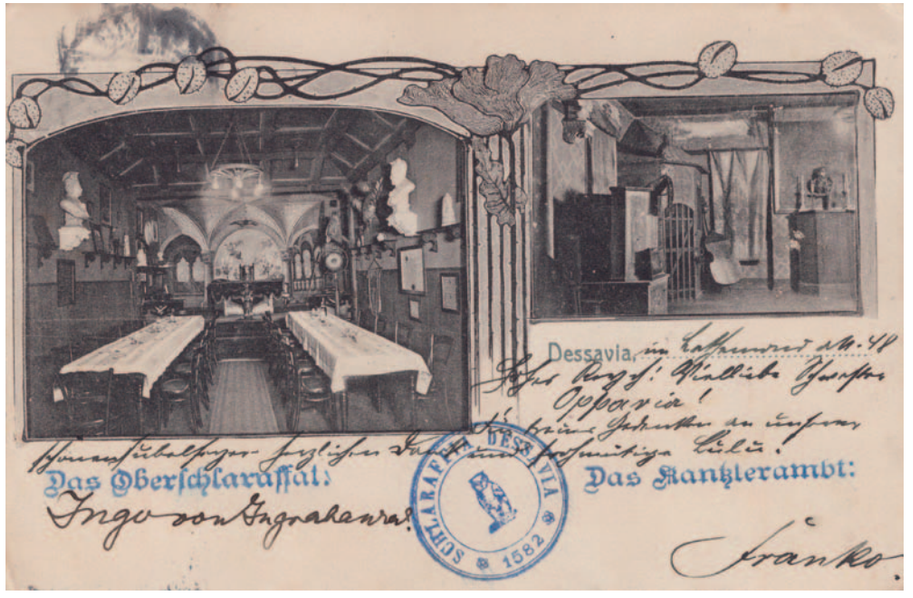

• *Desava, Německo (říše Dessavia), hrad St. Georgsburg*

• *Erfurt, Německo (říše Erforda), hrad Mosihiburg*

• *Feldkirch, Rakousko (říše Veltcuria), hrad Ardetzenburg*

• *Frankfurt nad Mohanem, Německo (říše Francofurta), hrad Faustburg*

• *Hamburk, Německo (říše Hammonia), hrad Hammonia*

• *Hannover, Německo (říše Hannovera), hrad Leineburg*

• *Karlsruhe, Německo (říše Carolsuhu), hrad Concordienburg*

• *Klagenfurt, Rakousko (říše Claudium Forum), hrad Lintwurmburg*

• *Linec, Rakousko (říše Linzia), hrad Mercuriaburg*

• *Lublaň, Slovinsko (říše Aemona), hrad Moorburg*

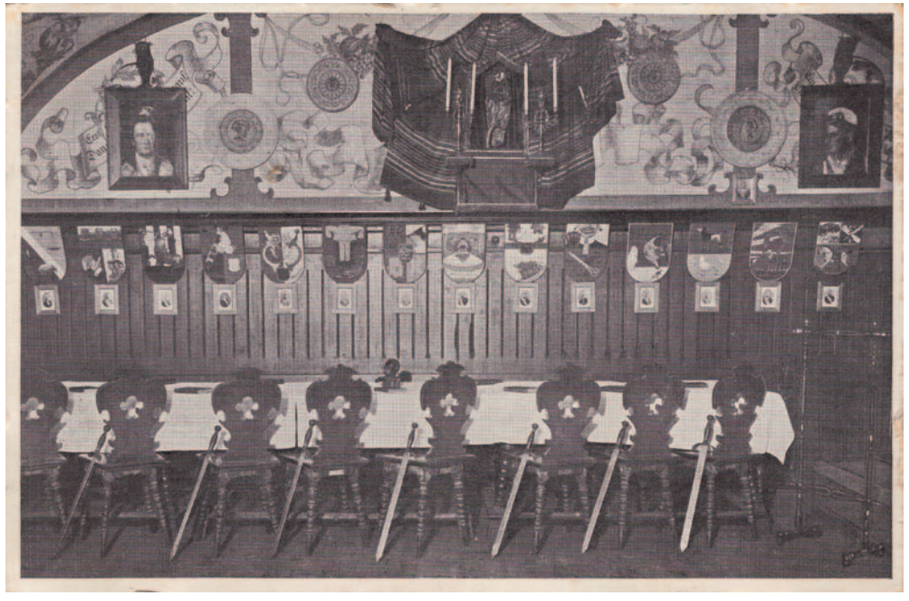

• *Lublaň, Slovinsko (říše Aemona), hrad Moorburg*

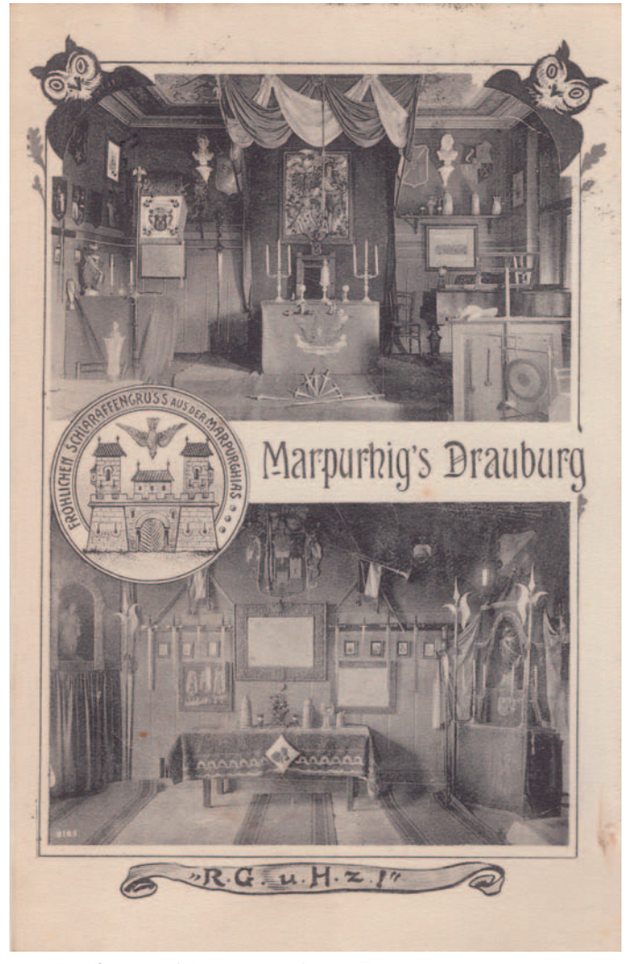

• *Maribor, Slovinsko (říše Marpurghia), hrad Drauburg*

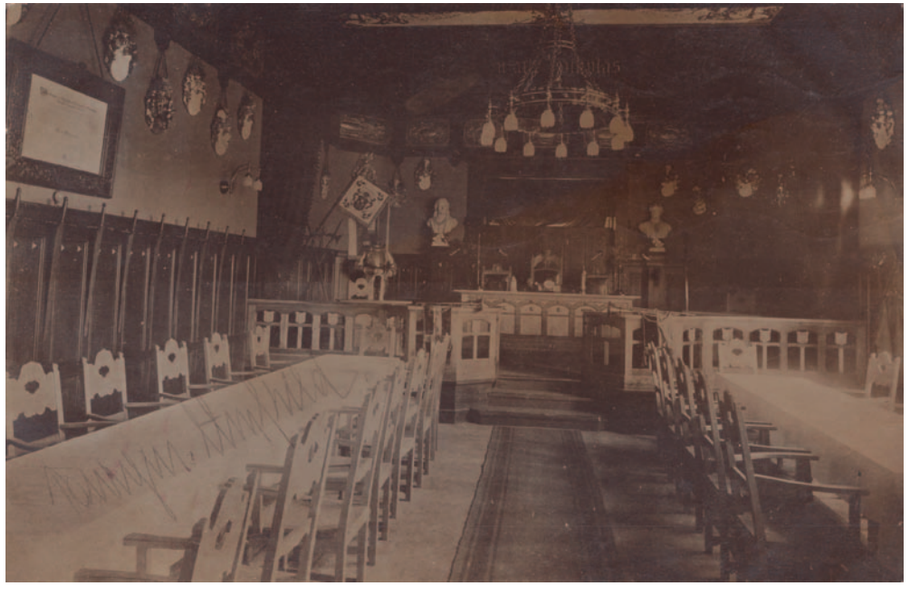

• *Maribor, Slovinsko (říše Marpurghia), hrad Drauburg*

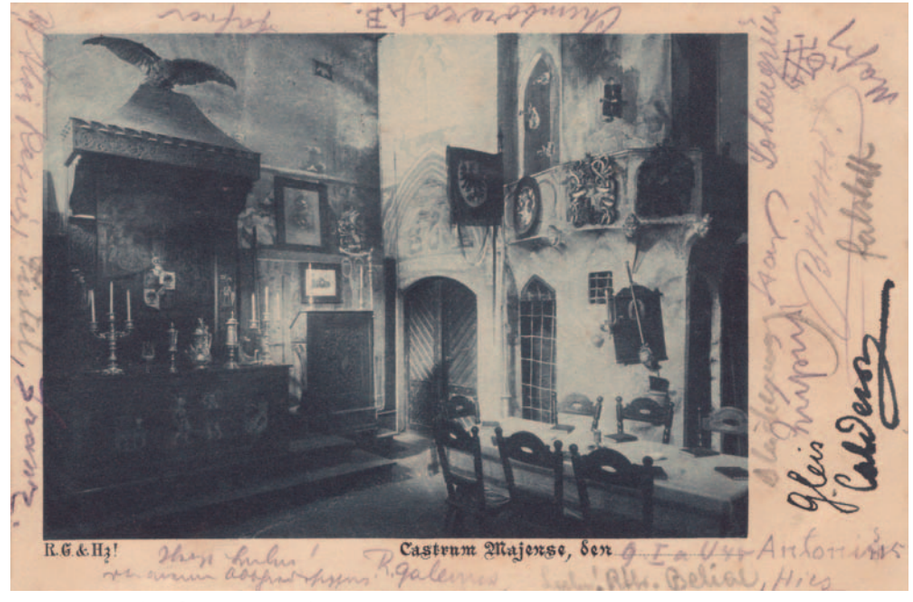

• *Merano, Itálie (říše Castrum Majense), hrad Majaburg*

• *Pula, Chorvatsko (říše Pietas Julia), hrad Neptunburg*

• *Schwerin, Německo (říše Suerina), hrad Niklot-Veste*

• *St. Pölten, Rakousko (říše Hippolitana), hrad Treisenburg*

• *Steyr, Rakousko (říše Styria), hrad Styraburg*

• *Štýrský Hradec, Rakousko (říše Grazia), hrad Kapaunburg*

• *Terst, Itálie (říše Tergeste), hrad Miramarburg*

• *Wels, Rakousko (říše Ovilabis), hrad Greifenhorst*

• *Würzburg, Německo (říše Herbipolis), hrad Bocksbeutelburg*

Písemnosti ekonoma a politika Karla Engliše v Zemském archivu v Opavě

Jaromíra Knapíková

Skutečnost, že se v Zemském archivu v Opavě nalézají mnohé autografy významného českého ekonoma Karla Engliše (1880–1961),[1] jenž po tragickém skonu Aloise Rašína v únoru 1923 určoval jako dlouholetý ministr financí a guvernér Národní banky československé finanční politiku státu, byla neodmyslitelně spojena s jeho původem – pocházel ze Slezska.

Karel Engliš se narodil i zemřel v Hrabyni, městysi rozloženém kolem silnice mezi Opavou a Ostravou. Nacházelo se zde několik panských domů, hostinec, vyhlášený poutní kostel s farou, škola, zámek se zahradami a alejí, panský dvorec. Byla sídlem velkostatku. V prvním roce života Karla Engliše (1880) zde žilo ve 156 domech 949 obyvatel, z toho 878 české národnosti.[2] Do Hrabyně se Engliš po odchodu ze Slezska stále navracel. Připomeňme jeho vysokoškolská studia práv v Čechách, práci ve statistickém úřadu v Praze a na ministerstvu obchodu ve Vídni, post říšského poslance ve Vídni, působení jako profesora a prvního rektora Masarykovy univerzity v Brně a již zmíněnou práci na ministerstvu financí a v Národní bance v Praze. Po perzekuci v poúnorovém období, kdy byl vykázán z Prahy, se v roce 1952 rozhodl dožít v Hrabyni v nemovitosti postavené na parcele č. p. 77. Tam totiž až do jara 1945 stál jeho rodný dům[3] zničený průchodem fronty. Tehdy v období 50. let byl Engliš vděčný za jakýkoli společenský kontakt (například návštěvu historika umění Jaroslava Svobody na podzim 1954),[4] neboť trpce vnímal, že se ho veřejnost straní.[5]

V období nacistické okupace se Engliš uchýlil k synovi do Velké Tresné na Vysočinu, kde Karel Engliš mladší těžil grafit a vlastnil pilu. Zde sepsal paměti obrácené do (pro něj šťastného období) dětství a mládí ve Slezsku.[6] Tehdy nedoufal, že se do Slezska bude moci vrátit. V té době (1939) opět obnovil členství ve výboru Slezského kulturního ústavu v Praze, spolku, který zastupoval a podporoval Slezany nejen v Praze, ale i Čechách.[7] Englišovy vzpomínky uchovává spolu s jinými rukopisy autora Archiv Národního muzea v Praze. Jeho osobní fond čítá 77 kartonů a je přístupný (zpracován) ze dvou třetin. Autorskými právy disponuje Společnost prof. Dr. K. Engliše. S badateli spolupracují také potomci Karla Engliše – vnuk Ing. Karel Engliš žijící v současnosti ve Velké Tresné, pravnoučata MUDr. František Plhoň v Děčíně a Barbora Horáková, která se svou rodinou obývá někdejší pradědečkovu vilu na Buďánkách v Praze.[8]

V Zemském archivu v Opavě je deponován rukopis dvoustránkové reminiscence na středoškolská studia v Opavě „Můj obraz ředitele Fürsta", sestavený Englišem v Brně v polovině května 1933 za účelem publikování ve výročním sborníku českého gymnázia.[9] Dále zde můžeme nalézt korespondenci s nestorem učitelského sboru českého gymnázia, profesorem Václavem Hauerem, jemuž Engliš radil a intervenoval ve finančních problémech[10] a do-

1 Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), Sbírka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. Hr III 14, s. 6;, GRACOVÁ, Blažena: Engliš, Karel. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Sešit 1, Opava-Ostrava 1993, s. 31–33.

2 MEDKOVÁ, Marta: Archiv obce Hrabyně /1787/–1945. Inventáře a katalogy Státního okresního archivu v Opavě. Opava 1997. Viz též brožura *Karel Engliš. Připomenutí 130. výročí narození prof. K. Engliše v obci Hrabyně 17. 8. 2010.* Opava 2010.

3 Vlastnické právo k rodnému domu Karel Engliš nabyl 1. února 1936. Více k historii nemovitosti s tzv. vodní služebností (na pozemku se nacházela studna s pitnou vodou, jež měla být k dispozici správci hrabyňského statku), zahradou, loukou a polem, kterou Englišovi drželi již od listopadu 1843, excerpta archiváře Josefa Gebauera – ZAO, Gebauer Josef, inv. 221, kart. 14.

4 ZAO), Svoboda Jaroslav, koncept dopisu žádajícího K. Engliše o návštěvu a informace o malíři Lolkovi. Archiv dr. J. Svobody je v současnosti pořádán.

5 HLAVÁČ, Martin: *Karel Engliš mezi prvorepublikovou elitou*. Disertační práce obhájená na Ústavu českých dějin FF UK v Praze v roce 2015.

6 ENGLIŠ, Karel: *Hrabyň* mého mládí. Opava 1999 (vzpomínky nebyly publikovány v úplnosti).

7 Uvedený spolek pod názvem Slezan Karel Engliš spoluzaložil a v letech 1907–1908 zastával funkci jeho starosty. Více KNAPÍK, Jiří – KNAPÍKOVÁ, Jaromíra: *„Slezský konzulát" v Praze. Od Slezanu ke Slezskému kulturnímu ústavu 1906–1945*. Opava 2010.

8 Popis osobního fondu Karla Engliše viz http://badatelna.eu/fond/162880/zakladni-informace/ . Jmenovací dekrety K. Engliše a korespondence K. Engliše s prezidentem T. G. Masarykem se nachází taktéž v osobním fondu jeho žáka Františka Vencovského, neboť u něj si doklady a jiné pro Engliše významné písemnosti uschoval před Státní bezpečností.

9 Karel Engliš studoval na českém gymnáziu v Opavě v letech 1891–1899. Rukopis jeho vzpomínky viz ZAO, Stypa Josef, inv. č. 190, kart. 2. Otištěna ve sborníku *Padesát let českého gymnasia v Opavě 1883–1933*. Opava 1933, s. 80–81.

10 ZAO, Hauer Václav, inv. č. 34, kart. 1 (složka se 7 Englišovými dopisy a 1 korespondenčním lístkem z let 1908 až 1927, přiloženy koncepty dvou dopisů Václava Hauera určených Karlu Englišovi). Karel Engliš nejprve zprostředkovával prodej Hauerovy Slezské čítanky zájemcům o slezskou tématiku v Praze a obnos z prodeje poskytl Matici opavské v Opavě. Dále v prosinci 1917 Hauera jako činovníka Matice opavské informoval o zvolení místopředsedou Moravsko-slezského svazu osvětového. Václav Hauer se na K. Engliše také obrátil v souvislosti s průtahy projednávání dědictví po svém tchánovi

• *Skupinová fotografie dětí z hrabyňské dvojtřídky s farářem Böhmem a učitelem Janem Vaškem. Desetiletý Karel Engliš stál v druhé řadě jako druhý zprava (ZAO, Vašek Adolf Emil, inv. č. 599).*

klady o celoživotním přátelství s mladším přítelem z dětství Adolfem Emilem Vaškem, jehož otec Karla Engliše učil na dvojtřídní obecné škole v Hrabyni. S Vaškem také sdílel lavice matičního gymnázia v Opavě. Na památku Vaškovi zůstaly opisy Englišových epigramů z roku 1897. V nich vtipně charakterizoval spolužáky, z jejichž zálib se dalo odtušit životní uplatnění. Je zřejmé i sebehodnocení (!) sedmnáctiletého Engliše jako hocha nepevného zdraví, který měl jako nejmladší z deseti dětí řezníka Antonína Engliše hluboko do peněženky.[11]

Z uvedených písemností se Karel Engliš – jenž vystoupil na vrchol české exekutivy z nejednoduchých sociálních poměrů (otec mu během studia gymnázia zemřel a dostudovat mohl jen s podporou svého kmotra a dáváním kondic méně nadaným studentům) nadáním, pílí a sebezapřením – jeví jako srdečný, neokázalý kamarád i obětavě nápomocný žák. Svého kamaráda z dětství a mládí i někdejší pedagogy v časech dovolené vždy rád uvítal na

František Scheinostovi, majiteli sirkárny v Sušici, a K. Engliš o prověření této kauzy požádal přímo ministra spravedlnosti Prokopa Drtinu.
Konečně na jaře 1927 se Václav Hauer ministra Engliše dotazoval na možnost snížení diskontních poplatků poskytnutých spořitelnou k pokrytí nákladů na stavbu Hauerovy vily na Kylešovském kopci v Opavě.

11 ZAO, Vašek Adolf Emil, inv. č. 294 v kart. 11 (složka se 14 dopisy a 2 korespondenčními lístky z let 1912–1940). Adolf E. Vašek nastoupil na gymnázium do Opavy o dva roky později než Karel Engliš. Protože v Opavě na studiích bydleli jako rodáci z Hrabyně, byli si blízcí. Engliš později intervenoval za Vaškovu studentku u ředitele pošt a telegrafů v Brně, aby ji přijali do pracovního poměru. Na podzim 1914 jako člen moravské zemské školní rady Engliš vykonal na gymnáziu v Příboře inspekci, když zde A. E. Vašek působil. Později, když Vašek na konci roku 1926 usiloval o reaktivaci profesorského místa na českých středoškolských ústavech subvencovaných státem, mu poskytl dobrozdání určené sekčnímu šéfovi ministerstva školství a národní osvěty. Englišovy epigramy viz zde inv. č. 570, kart. 74.

letním sídle v Hrabyni, případně o vánocích ve své vile v Praze na Buďánkách. A naopak, když byl pracovně na Moravě, navštěvoval je v jejich soukromí. Takto Engliš na konci března 1912 spojil přednášku v Hranicích s návštěvou Štramberka, kam ho pozval etnograf MUDr. Hrstka, a stavil se u spolužáka A. E. Vaška, jenž tehdy bydlel a učil na gymnáziu v Příboře.

Jako koncipista Zemské statistické kanceláře království Českého (prvního svého pracovního působiště, které mu po vystudování Karlovy univerzity zprostředkoval jeho pedagog, univerzitní profesor Albín Bráf) se Karel Engliš v roce 1906 rozhodl ovlivňovat veřejné dění politickými komentáři odesílanými z Prahy do Opavy, do redakce Slezského věstníku.[12] Jako zapálený začínající politik nám Engliš vyvstává z listopadového kontaktu roku 1912 s předsedou agrární strany ve Slezsku a ředitelem Jednoty hospodářských družstev ve Slezsku (později poslancem Revolučního národního shromáždění za Republikánskou stranu československého venkova) Františkem Zíkou.[13] Z něj je patrná Englišova nervozita před ziskem pětiletého mandátu za pokrokovou stranu Adolfa Stránského v Brně na moravském zemském sněmu v letech 1913–1918 a znepokojení ze směřování české politické scény ve Slezsku. Tento dopis je z autorových písemností v zemském archivu obsahem nejzávažnější, proto ho otiskujeme v plném znění:

Velevážený pane řediteli!

Pod dojmem volebních výsledků nemohu si upříti několik gloss, jež právě Vám adresuji, poněvadž rozhodnutí leží ve Vašich rukou.

Ukázalo se, jak značná je moc klerikalů na Slezsku; zvolením jich poslance by se jejich postavení hodně utužilo, s jídlem přichází chuť. Znamenalo by to katastrofu pro strany pokrokové, zvláště Vaši stranu, o níž se domnívám, že je vývoje schopná už vzhledem ke složení obyvatelstva, ale času potřebuje. Vaše přípravy byly příliš krátké. Volbou Klimeše by bylo mnohé zastaveno a pokrokovému hnutí zasazena těžká rána. A za jakou cenu? Psal jsem už svého času národní radě, *když se mne tázala o dobré zdání, že očekáváno sice že Vy, pane řediteli, se dostanete do užší volby, ale kdyby mimo očekávání se do ní dostal Klimeš, že nejsem při užší volbě pro žádanou svornost. Nemáme co ztratit. Důležitost mandátu Opavského nespočívá v tom, abychom měli o klubovní hlas více. My potřebujeme svého poslance především ve Slezsku, aby svou vahou a rozhledem dovedl držeti německé úřady slezské v šachu atd. A to má býti Klimeš? Bude „mezníkem". A za takovou cenu má se klerikálům vyklidit pole? Nikdy. Chtěl jsem Vás varovati, pane řediteli, abyste Vy, který jste tolik Slezsku prospěl, v této velmi vážné chvíli neučinil kroku osudného. To by znamenalo, že by se postavení Hansovo zase posílilo, zase by byl intelektuální klikou pana Klimeše, jako jí byl u bar./ona/ Rolsberga a odtud jeho moc a působnost. To byste sám dopustil nebo způsobil.? Jako rodilý Slezan a pokrokový člověk Vás tedy varuji! Vím ovšem, že máte těžkou situaci vzhledem ke* rovnostářské *proklamaci. Vaší povinností ale jest aspoň –*

12 Viz akurátní Englišovy dopisy v osobním fondu redaktora věstníku Rudolfa Gudricha. ZAO, Gudrich Rudolf, inv. č. 27, kart. 1 (2 dopisy z roku 1906).

13 ZAO, Zíka František, inv. č. 45, kart. 1 (složka s 1 dopisem, blahopřejným telegramem Fr. Zíky a přiloženou vizitkou moravského zemského poslance Karla Engliše).

po mém názoru – dáti voličům volnost a přenechati věc jich soudnosti. Když šlo na Moravě o Žáčkův mandát, byla věc zcela jiná, tam šlo o ztrátu osoby, jež měla velikou cenu, ale zde je jinak a odpůrce znáte sám nejlépe.

Pro vývoj politického života ve Slezsku jest tento moment historický, ve Vašich jedině rukou to spočívá, abyste dal budoucímu vývoji věcí ve Slezsku směr. Sta inteligentních Slezanů mimo Slezsko žijících upíná na Vás svůj zrak. Jednejte, ne jako *Gudrich, nýbrž důsledně a charakterně.*

Nehněvejte se, pane řediteli, že si dovoluji Vám tyto věci psáti, ale miluji svou zemi a to mi dává právo psáti tak. Nemyslete, že píšu z přátelskosti k D/okto/ru Wittovi. Není pochybnosti, že odvažuji *jeho osobnost proti Klimešovi a následkem příznivé pro něj bilance vystupuji klidně proti klerikalismu našemu největšímu nepříteli. Ukažte se prozíravým politikem a nedejte se strhnouti strachem před bezmocným vytím farského orgánu.*

Jsem Vám, velevážený pane řediteli, jehož podnikům přeji mnoho zdaru,
srdečně oddaný

Brno, 10/XI.12.

Prof. Dr. Karel Engliš

Do Venkova brzo něco pošlu. Zatím ale mám s churavěním ženy velikou starost.

Karel Engliš doufal, že by roli vůdce České národní strany ve Slezsku po úmrtí JUDr. Františka Stratila mohl převzít spoluzakladatel spolku Politická jednota slezská a agrárník František Zíka (1869-1931). Podle jeho předpokladu však ve volbách do říšské rady ve Vídni za venkovské obce opavského a bíloveckého okresu uspěl kandidát české sociální demokracie, kterým byl ostravský advokát a blízký Englišův přítel ze studií v Praze Zikmund Witt. Neoficiálním tiskovým orgánem českých Čechů se stalo po přejmenování Slezského věstníku na věstník Opavský někdejší periodikum Zemské hasičské jednoty slezské vedené zemským poslancem Rudolfem Gudrichem, neboť v roce 1913 zanikl Opavský týdeník redigovaný kontroverzním Václavem Hansem. Politická jednota Čechů ve Slezsku se s rozšířením politické scény o křesťansko-sociální a jiné strany stala utopií. Pro úplnost dodejme, že Slezský venkov jako zpravodaj české agrární strany ve Slezsku, do kterého Karel Engliš přispíval svými postřehy, vycházel od července 1912 do prosince 1919.

PŘÍLOHA

Epigramy.
(„**Napsal Engliš Karel, stud. gym. VI.**) [14]

Bolousek[15]

Když slavné slyším jméno jeho/ hned dýmku vidím sáhodlouhou/ též tabák pivo vedle něho/ však v každé kapse prázdnost pouhou. (Bolousek zahalen v dým, že ho nevidět, kouří z dlouhé fajfky, před ním půllitr a tabatěrka.) [16]

Čech. [17]

Co ty as nejvíc miluješ/ to nevím, milý brachu/ však tuším, že bys nejradši měl/ tak pytel plný prachů. (Z pytlíku plného peněz vychází zář na vše strany.)

Englisch.[18]

Podivno, že já jsa živ/ co jiného by jistě leklo/ jen slabý z nebe cítím vliv/ však očistec i samé peklo. (papír ověnčený ratolestmi vavřínu)

Herber.[19]

Tichá voda u vás/ kol mlýna jde stále! / Víš, že tiché vody/ břehy... a tak dále! (Ornament)

---

14 Karel Engliš navštěvoval české gymnázium v Opavě v letech 1891–1899. Ze 71 zde zapsaných studentů jich s Englišem na jaře 1899 na českém gymnáziu v Opavě maturovalo 18. Třídním profesorem byl nadšený vlastivědný pracovník, profesor latiny a řečtiny Antonín Karásek. Sešitek epigramů tedy pochází z roku 1897, kdy bylo autorovi veršů sedmnáct let.

15 Vladimír Bolousek pocházel z Opavy z rodiny slezského spolkového činovníka, národního aktivisty, bíloveckého advokáta JUDr. Jana Bolouska. Za studií na Karlově univerzitě v Praze bydlel s Karlem Englišem. Uplatnil se jako advokátní koncipient.

16 V závorce popis kreseb v sešitku epigramů, který Englišovi zabavil přísný a jím neoblíbený učitel náboženství na českém gymnáziu v Opavě P. Viktorin Karas (1851–1912). Od něj později sešit získal Dr. Pharm. Vladimír Pokorný. Sešit měl podobu knihy s červenou vazbou a zlatou ořízkou. Vladimír Pokorný epigramy vrátil autorovi. Soudě z poznámky v pozůstalosti A. E. Vaška ale Engliš sešit pravděpodobně ztratil a požadoval od Vaška jeho opis, viz obrazová příloha článku (ZAO, Vašek Adolf Emil, inv. č. 294, kart.11).

17 Jan Čech pocházel z Mikolajic, uplatnil se jako lékárník v Opavě.

18 Verš se vztahuje přímo k autorovi sbírky. Upozorňuje na skutečnost, že ještě za studií na gymnáziu byl Karel Engliš bledým hochem nepevného zdraví a tělesné konstituce.

19 Rudolf Herber z Palhance pocházel z rodu provozovatelů dodnes funkčního mlýna na mouku. Podle informace, kterou poskytl do sborníku Padesát let českého gymnázia v Opavě (odtud jsme čerpali informaci o spolužácích K. Engliše povšechně), byl majitelem hlavní trafiky v Prostějově.

Hill.[20]

Tys jako skříplé varhany/ kam člověk prstem tlačí/ tam slyšet zvuk jen přervaný/ a to že tobě stačí? (Klaviatura starých varhan, nad tím kalamář, papír a husí brk k psaní)

Hrubý.[21]

Vždy zobrazuješ názorně/ mi nehybnost kladu/ však ještě více brejle tvé/ ti dodávají chladu. (Hrubý v horní polovici obnažený s boží lilií!)

Hýbner.[22]

Nějak velmi malou hlavu máš/ a není v ní už místa/ z věd tam kalymatiáš/ i mnohá snacha čistá.

Jadeníček.

Tvé duše citů ve tváři/ je obraz ryzí čistý/ neb ani August z cirkusu/ nesvedl také gsichty.

(Karikatura Vil. Orlíka: August hraje na koštěti.)

Jedlička. [23]

Po půvabnosti, krasocitu/ jsi vždycky míval tipec/ a důkazem, že je to pravda/ je ten tvůj nový skřipec. (Cvikr ozářený)

Jiříček[24]

Mi nelze se ti rovnati/ ty šťastným zrodil jsi se/ já plahočím se po chlebě/ ty sedáš k plné míse. (Plná mísa, k ní letí pták)

Jureček. [25]

O, Jurečko, ty živá modo/ ty Paříž představuješ nám. / O, těš se z jeho šatu, modo./ Kdy v sukni objevíš se nám. (Karikatura pražského Pepíka v dlouhých střevících, červených punčochách, širokých kalhotách, smokingu, vysokém límci, opírajícího se o velmi tlustou hůl. Orlík)

Kainar.

Sic jedno odepřel Ti Pán / však dal ti dary jiné! / Nechť jazyk trochu zavázán / posuněk rychle plyne.

Komárek. [26]

Cvičil jsi se kdys při mlíku? / Zda modliti se otče náš/ anebo znáti politiku/ či v čtvero hráti mariáš? (Na skřínce láhev dětská s nápisem Piky trumf)

20 Adolf Hill ze Slavkova byl přednostou okresního soudu v Klimkovicích.
21 Bohumil Hrubý z Podivína dosáhl funkce vrchního soudního rady v Opavě.
22 JUDr. Alois Hýbner vlastnil advokátní kancelář ve Slezské Ostravě.
23 Vilém Jedlička z Mikolajic byl účetním radou v Bratislavě.
24 Josef Jiříček z Kopřivnice byl vrchním radou politické správy v Brně
25 Gustav Jureček z Moravské Ostravy učil na reálce v Král. Vinohradech.
26 František Komárek z Jamnice byl finančním radou v Uherském Hradišti.

Kořený. [27]

Co slovo Kořený mi říká! / to nedovedu vyslovit/ fre, pivo, tabák, kremy, klika/ a zcela čistý v hlavě svit. (Pikolík nese tři půllitry piva, čtvrtý spadl na zem)

Král. [28]

O králi sobě myslím stále/ až k soudnému dni zazvoní zvon/ a anděl vzkřikne nenadále/ že jisté pořadí přijde on. (Zvon rozkýván, za vlakem pádí Král)

Lhotský. [29]

Těch cifer řady letí ti/ jak mělká sic vody pěna. / Kéž dovedeš si vypočíst/ jak slout bude tvá žena! (Regál s knihami)

Maneth. [30]

Za kmotra Ti stál hercův král/ a pivem tebe křtili/ však nohy k Tvému neštěstí/ ti tehda nepovili. (Kostel. Vedle křtitelnice sud s pivem. Kněz křtí děťátko, jemuž přečnívají holé nožičky. Dítě drží král s odznaky esa kartového)

Matějek.

Jen s chuti dál hrej ten svůj šach/ jenž rozum v duši lije/ vždyť vnáší v sporu lidí prach/ i lidské komedie. (šachovnice)

Matějek Ferd.

Kdyby tak zazněl vedle hrom/ ty bys se neulekl/ však k možné rány hledání/ bys kabát ihned svlekl.

Orlík. [31]

O šťastná ruko Orlíková/ jež vládneš štětcem umělců/ kéž také jednou příští dobu/ máš chlubiti se dílem svým.

Pískovský. [32]

O jakou divnou velkou moc/ vy zlaté brejle máte! / Vždyť tam, kde často čirá noc/ hned den si uděláte. (Pouzdro s vyčnívajícími brejlemi)

Rameš. [33]

Tys literárních lejster byl/ vždy přítelem as nemalým. / Však alabastrů všemožných/ jsi ctitelem až **přeznalým.**

27 Jaroslav Kořený z Jakubčovic se jako kapitán v záloze našel v hostinské živnosti v Opavě.
28 Rudof Král z Holasovic byl soudním radou v Klimkovicích.
29 Otakar Lhotský z Litultovic pracoval jako úředník poštovního železničního úřadu v Praze.
30 Arnošt Maneth z Příbora učil v Čeladné.
31 Nadaný kreslíř Vilibald Orlík ze Skřipova sbírku epigramů Englišovi ilustroval. Žil jako úředník v Bratislavě.
32 Ing. Vladimír Pískovský z Moravské Ostravy.
33 Emerich Rameš z Orlové byl lékárníkem ve Frýdku.

Stypa. [34]

Ach Odyssea vidím v Tobě/ jak po světě kdys putoval/ neb tak vždy domů sobě kráčíš / jak on do Řecka střečkoval.

Šobr. [35]

Tvé pod Parnasem slyšeti/ kdys bylo dětské vřesky/ a proto v písni vydáváš/ teď slasti své i stesky.

Vaněk[36]

O nádobo ty ješitnosti/ tys Laura z okna spanilá. / Ó promluv jen, by v závistnosti/ se mysl všech hned zlomila. (hřeben, pomáda)

Vaněk.

Jak chroust sic lezeš po žebříku/ než směle kráčej dál a dál. / Jen ubírej se k svému cíli/ to lepší jest, než kdybys stál. (chroust leze po žebříku)

Žitný[37]

O světová ty gramatiko/ tys samý suchý paragraf. / Nuž příteli, ty světa mluvko/ buď s rozeklaným jazykem zdráv. (Magyar, Deutsch, schvédisch, hotentot, český jazyk)

34 Maxmilián Stypa ze Slavova byl v Brně ředitelem městské pokladny.

35 Adolf Šobr z Mikolajic působil v Lazcích jako řídící učitel.

36 Teodor Vaněk z Podvihova pracoval jako řídící učitel.

37 Felix Žitný z Krnova pracoval jako úředník železáren ve Vítkovicích.

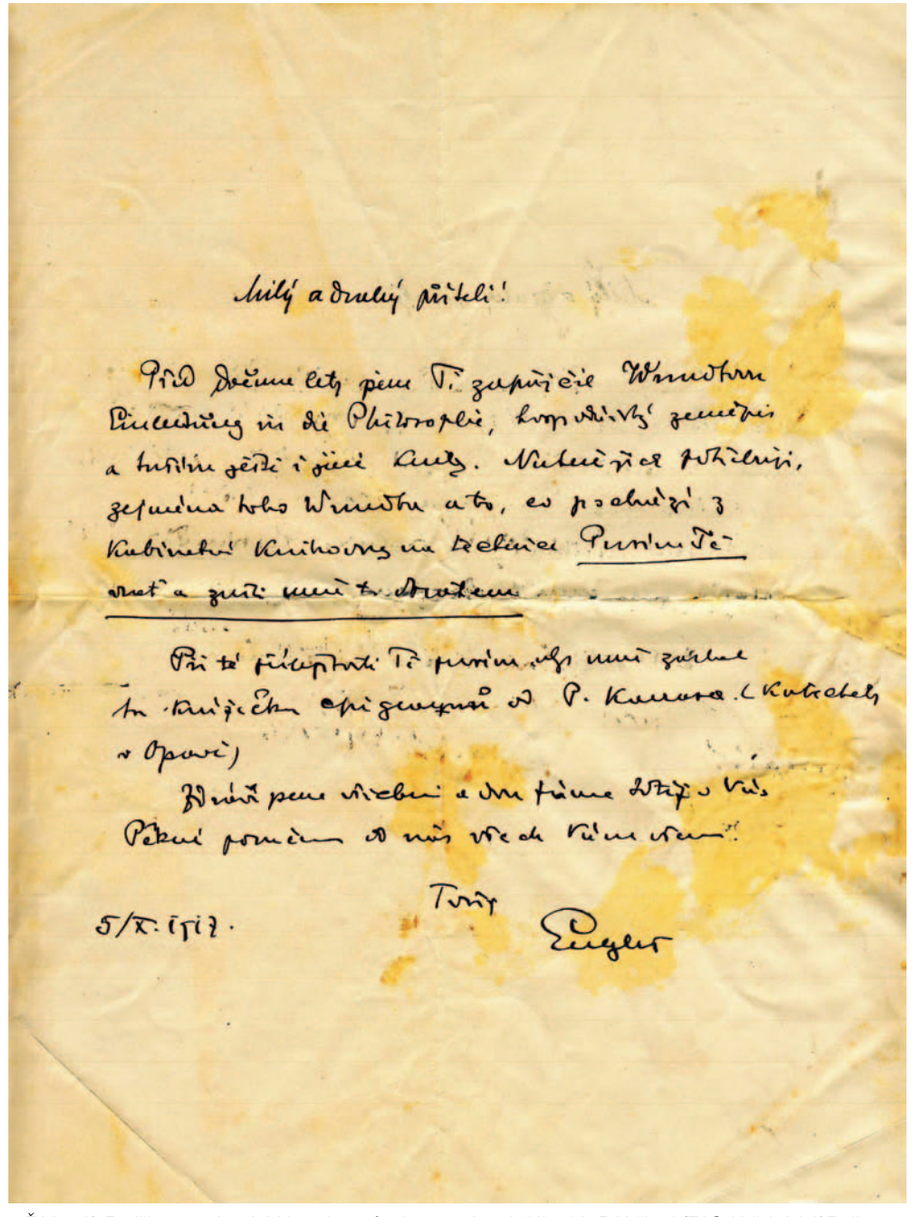

Milý a drahý příteli!

Před dvěma lety jsem Ti zapůjčil Winterův Encyklopedie, kupovitý zemědělci a hutním ještě i jiné knihy. Nyní mi pak přichází, zejména toho Winterův atlas, ev. pochází z Kabinetní Knihovny na technice. Prosím Tě, vrať a zašli mně to drahou.

Při té příležitosti Ti posílám výpis mých zvláště tu knížečku epigramů od P. Kamara (Kutscheh v Opavě)

Zdraví jsem všechen a vše známe dobře v Vás. Pěkné pozdravy od nás všech Vám všem!

Tvůj Engliš

5/X. 1917.

• *Žádost K. Engliše o navrácení sbírky epigramů adresovaná spolužákovi A. E. Vaškovi (ZAO, Vašek Adolf Emil, inv. č. 294, kart.11).*

Drobnosti

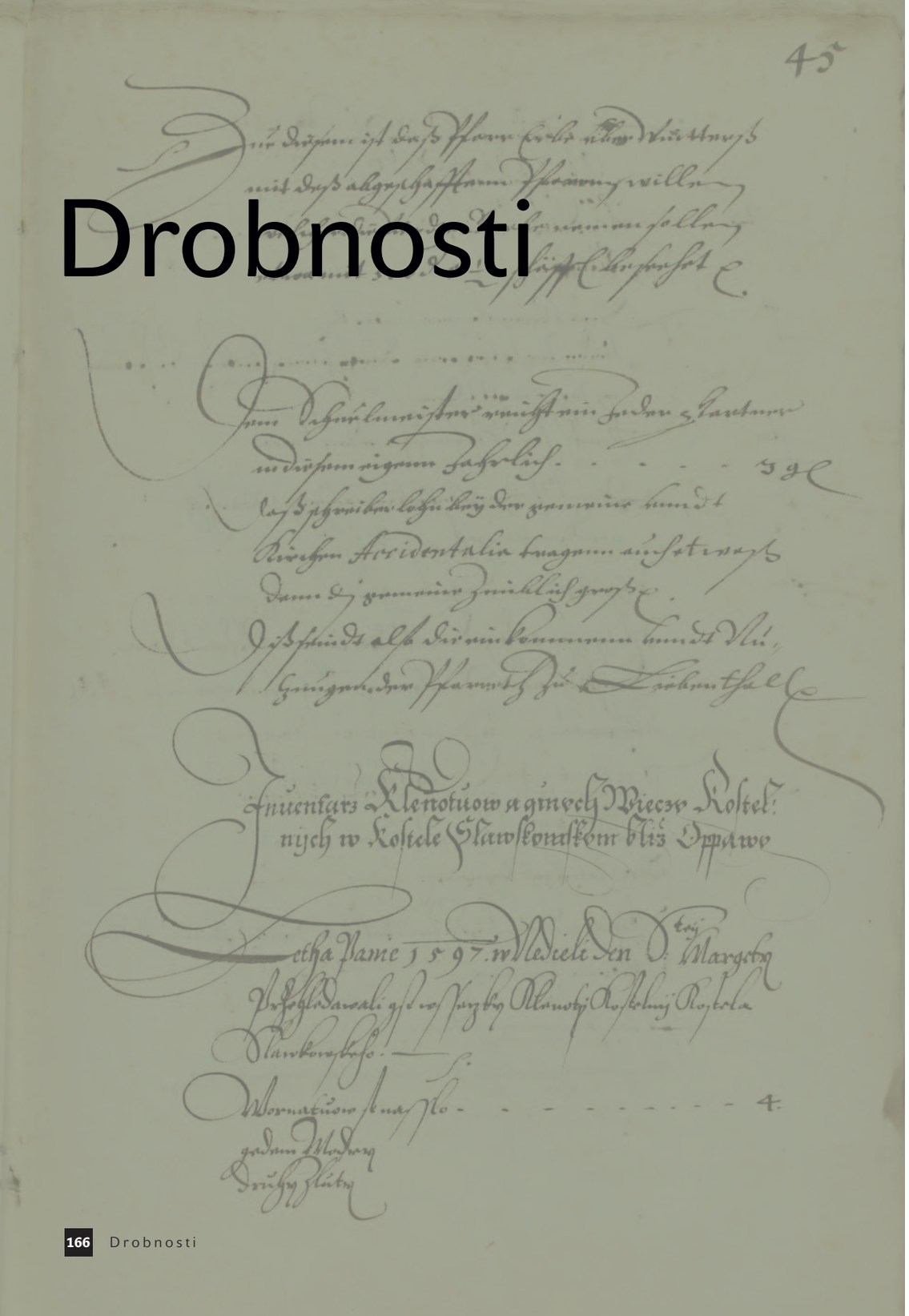

K osudům písemností Borků z Roztropic po roce 1702

Jan Hruboš

Rytířský a později panský rod Borků z Roztropic znaku stříbrné střely v červeném poli, jejíž násada je z obou stran opatřena černými pery, se psal podle vsi Roztropic nedaleko Skočova v těšínském knížectví. Původ Borků z Roztropic lze podle historika Jiřího Stibora odvozovat nejspíše od vladyckého rodu z Bítkova, jejichž předek Vlastibor získal od těšínského knížete Kazimíra roku 1321 ves Vilamovice poblíž Skočova. Okolo roku 1460 je na Těšínsku doložen Michal Borek z Bítkova. K jeho potomkům možno zařadit Jiřího Borka z Roztropic, který se v řadách místní šlechty připomíná počátkem osmdesátých let 15. století.[1] Významnějšího postavení v rámci stavovské společnosti těšínského knížectví později dosáhl Kašpar Borek z Roztropic, zasedající pravidelně v zemském soudu. Již v roce 1560 mu těšínský kníže Václav III. Adam vystavil kvitanci o předešlých věrných službách v úřadech knížecího komorníka a hejtmana knížecí komory a zároveň za něj převzal pohledávku v celkové výši 1000 tolarů slezských.[2] Roku 1568 Kašpar Borek z Roztropic získal Vendryni, která se následně stala hlavním rodovým sídlem.[3] Z Kašparova početného potomstva nutno zmínit alespoň nejstaršího syna Jiřího, jenž zastával úřad hejtmana knížecího zámku v Těšíně a podobně jako jeho otec byl jedním ze zemských sudích.[4]

Mezi příslušníky další generace rodu pak vynikli Vilém, Jan a Kašpar Bor-

1 STIBOR, Jiří: Z dějin obcí na území města Třince. Vendryně. *Těšínsko 40*, 1997, č. 2, s. 2.

2 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), Rodinný archiv Borků z Roztropic (dále jen RA Borků z Roztropic), inv. č. 1, sign. 28, karton 1; inv. č. 2, sign. 29, karton 1; regesty viz PRASEK, Vincenc: *Archiv Matice opavské*. Věstník Matice opavské 10, 1902, s. 50, č. 28, 29; NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska*. Český Těšín 1972, s. 28–29, č. 560, 561.

3 Vidimus kupní smlouvy pořízený purkmistrem a radou města Těšína z roku 1656 viz ZAO, RA Borků z Roztropic, inv. č. 17, sign. B I, karton 1.

4 STIBOR, Jiří: Z dějin obcí, s. 3.

kové z Roztropic. První z nich rozvinul svoji kariéru ve vojenských službách Habsburkům a až do své smrti v roce 1641 zastával úřad vratislavského zemského hejtmana,[5] Jan a Kašpar působili převážně na Těšínsku. Janovi se sice podařilo postupně scelit rozdrobený rodový majetek, avšak jeho příslušnost k nekatolickému táboru mu v závěru života bránila výrazněji se prosadit ve stavovských strukturách těšínského knížectví. Když roku 1654 zemřel, byl pochován *„...při vendryňském kostele přede dveřmi, protože v luterskej víře umřel...“*.[6] Poručníkem Janova nezletilého syna Adama byl ustanoven jeho strýc Kašpar Borek z Roztropic. Ten na rozdíl od svého bratra včas rozpoznal měnící se poměry a s ohledem na své kariérní ambice (později se stal hejtmanem těšínského knížectví) konvertoval a katolickou výchovu zajistil rovněž svému synovci Adamovi.[7] Rodové državy v roce 1651 rozšířil o statek Hradiště a později získal sňatkem také Ropici.[8]

Úspěšnou kariéru ve stavovských strukturách těšínského knížectví rozvinul rovněž poslední příslušník rodu, již zmíněný Adam Borek z Roztropic (od roku 1673 zastával úřad zemského maršálka). Po smrti svého strýce Kašpara v roce 1667 zdědil statek Hradiště.[9] Dne 17. 3. 1694 sepsal bezdětný Adam Borek svůj testament, v němž odkázal statky Vendryni a Hradiště řádu Milosrdných bratří, kteří měli jejich prodejem získat prostředky na zřízení kláštera a špitálu v Těšíně. Adam Borek z Roztropic zemřel dne 30. 3. 1694, ovšem následný soudní spor mezi těšínskou komorou a provinciálem řádu Milosrdných bratří, Konstantinem Scholzem, dovolil realizovat poslední vůli Adama Borka teprve v roce 1702. Hradiště tehdy získal za 12 000 zlatých Mikuláš Gurecký z Kornic a Vendryni koupila za 30 000 zlatých císařská komora.[10]

***

V rámci pozůstalosti po Adamu Borkovi z Roztropic figurovaly mezi movitým majetkem rovněž četné písemnosti rodinného archivu, ale i písemnosti související s hospodářským chodem rodových statků. Lze se domnívat, že původně byly dotyčné písemnosti uchovávány dle prostorových možností v některé z místností panského sídla ve Vendryni. O jejich členění však nevíme nic bližšího, neboť se nedochovala jakákoliv registraturní pomůcka. Situace se změnila po roce 1694 v souvislosti s převzetím správy Vendryně a Hradiště řádem Milosrdných bratří. S ohledem na zachování kontinuity hospodářské správy totiž musely být přinejmenším písemnosti týkající se této sféry převzaty řádovou správou. Zároveň je vysoce pravděpodobné, že došlo zároveň k převzetí písemností původního rodinného archivu Borků z Roztropic. Vyvstalý soudní spor mezi těšínskou komorou a provinciálem řádu Milosrdných bratří o legitimitu odkazu Adama Borka, a s tím související přechodné uvalení komorní správy nad statky Vendryně a Hradiště, nás opravňuje se domnívat, že písemnosti hospodářské povahy neopustily místo svého původního uložení v některé z místností panského sídla ve Vendryni. Teprve poté, co došlo v roce 1702 k definitivnímu vyřešení sporu ve smyslu uznání nároků řádu Milosrdných bratří (s podmínkou, že ve stanovené lhůtě budou oba statky prodány), mohly být písemnosti Borků z Roztropic konečně (de iure) rozděleny. Lze totiž předpokládat, že fakticky došlo k vydělení písemností rodinného archivu v užším slova smyslu a jejich převzetí řádem již krátce po smrti Adama Borka z Roztropic.

Písemnosti nezbytné pro zajištění správy obou statků (gruntovní knihy, urbáře, aktový materiál) tedy byly po roce 1702 společně s jejich prodejem postoupeny novým držitelům, tj. správě těšínské knížecí komory, respektive Mikuláši Gureckému z Kornic, zatímco rodinný archiv si, s pietním ohledem na osobnost svého mecenáše, ponechal řád Milosrdných bratří. Nejpozději v roce 1702 byly tedy tyto písemnosti uloženy v Těšíně. Pouze malá část z těchto dokumentů ovšem byla včleněna do řádového archivu, o čemž svědčí dochované spisové značky na příslušných archiváliích.[11] Naopak většina dokumentů původního rodinného archivu Borků z Roztropic (např. svatební smlouvy, kvitance, či písemnosti dokumentující veřejné působení členů rodu) byla patrně zařazena do rozsáhlé řádové knihovny. Snad ještě v průběhu 18. století ovšem došlo k opětovnému spojení písemností původního rodinného archivu Borků z Roztropic v jeden celek (jednotliviny zařazené původně do řádového archivu z něj byly opět vyňaty) a definitivně se všechny staly součástí řádové knihovny. Nelze přitom vyloučit, že tehdy došlo k vyskartování podstatné části těchto dokumentů, nemajících z hlediska řádu Milosrdných bratří prakticky žádnou důležitost.

V prostorách řádové knihovny těšínské rezidence Milosrdných bratří zůstalo torzo původního rodinného archivu Borků z Roztropic prakticky nepovšimnuto až do počátku 90. let 19. století. Teprve tehdy na ně upozornil tehdejší vlastenecky smýšlející převor konventu Milosrdných bratří, Emilián Pancíř. V obavách, aby nebyly v budoucnu tyto převážně jazykově české písemnosti zničeny, nabídl je prvnímu řediteli českého gymnázia v Opavě a jednomu ze zakladatelů Matice opavské, Vincenci Praskovi: *„...našel jsem v bibliotece několik českých spisů z 16. století, které pro řád žádnou cenu nemají,*

5 ZAO, RA Borků z Roztropic, inv. č. 9, karton 1; STIBOR, Jiří: Z dějin obcí, s. 4.

6 *„...Léta Páně 1654 dne 31. augusti o páté hodině z poledne umřel jest pan Jan Borek na cestě, kdy jeho z Křepic vezli v Jastřembí, který v těžké a zarmúcené vojenské časy živý byl 43 léta, 4 měsíce, 17 dní. Jest při vendryňském kostele přede dveřmi pochovaný, protože v luterskej víře umřel. Pán Bůh všemohúcí ráčiž jemu milostiv býti, jeho tělo v den veliký súdný k životu věčnému vzkřísiti...“*. Viz ZAO, Ústřední správa statků Knížecí komory těšínské, Těšín, inv. č. 18.

7 PINDUR, David: „Item truhlička malá zelená, od kterej jsme klíča najíti nemohli“. Dva šlechtické pozůstalostní inventáře z Těšínska ze druhé poloviny 17. století. In: *Cieszyńskie Studia Muzealne/Těšínský muzejní sborník 6*, 2018, s. 163–164.

8 ZAO, RA Borků z Roztropic, inv. č. 16, sign. E I, karton 1; GROBELNÝ, Andělín – ŠMERDA, Milan: Pohled do hospodářských a sociálních poměrů drobného statku na Těšínsku v 17. století (Vendryně). *Časopis Slezského muzea – řada B*, 15, 1966, s. 15.

9 PINDUR, David: Soupis pozůstalosti po zesnulém Kašparu Borkovi z Roztropic a Tvorkova, zemském hejtmanovi těšínského knížectví. In: *Země a její pán. Struktury vlády a její projevy na území Rakouského Slezska do konce první světové války*. Opava 2014, s. 404–405.

10 PRASEK, Vincenc: Slavní někteří mužové z Těšínska. In: *Kalendář slezský 6*, 1902, s. 50–52; STIBOR, Jiří: Z dějin obcí, s. 6.

11 Mezi písemnostmi přejatými těšínským archivem řádu Milosrdných bratří figurovaly prokazatelně dva vidimované konvoluty listin týkající se držby statků Vendryně a Hradiště a některé další jednotliviny. Viz ZAO, RA Borků z Roztropic, inv. č. 16, sign. E I, karton 1, inv. č. 17, sign. B I, karton 1.

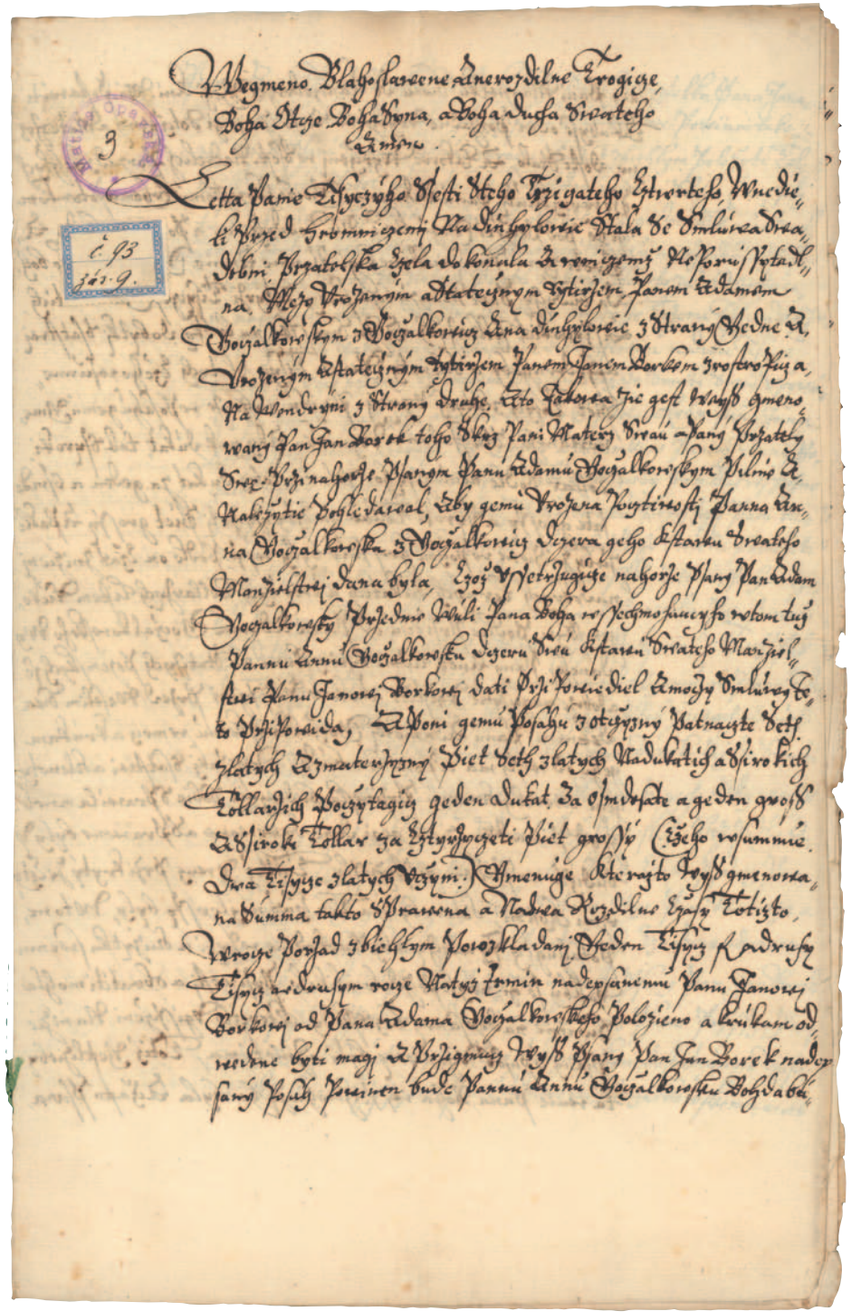

• *První strana svatební smlouvy Jana Borka z Roztropic s Annou Gočálkovskou z roku 1634 s razítkem a evidenčním štítkem Archivu Matice Opavské (ZAO, RA Borků, inv.č. 7).*

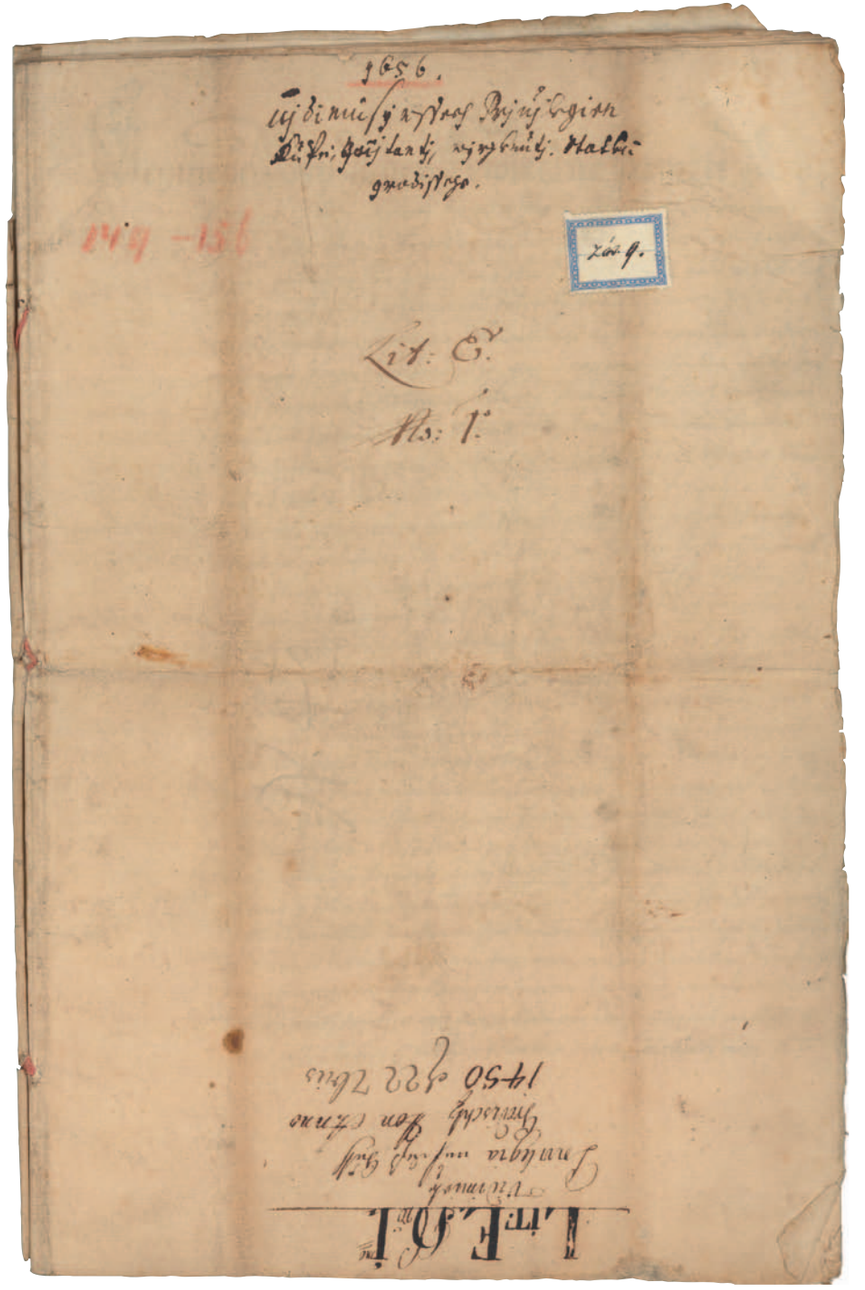

• *Obal opisů listin týkajících se statku Hradiště, vidimovaných městem Těšínem v roce 1656, s vyznačenými signaturami archivu těšínského kláštera Milosrdných bratří a archivu Matice Opavské (ZAO, RA Borků, inv. č. 16).*

doufám, že nejlépe se pro museum [Matice opavské] *hodí…“*. Dne 31. března 1890 pak převor zaslal do Opavy poštou další část těchto listů s tím, že *„…čas kdy Těšín opustím se blíží. Může po mně nějaký odpůrce národnosti naší do Těšína za převora přijít a ten by se o to jiným způsobem obstaral…“*.[12]

Vincenc Prasek tedy získal torzo rodinného archivu Borků z Roztropic pro archiv muzejního odboru Matice opavské, jehož účelem bylo *„…sbírati starožitnosti a jiné památky historické i literární, uschovávati je, dále působiti k tomu, aby obecenstvo dbalo starožitností a památek dotčených, je sbíralo a chránilo před zkázou…“*. Praskovi se navíc v rámci sbírkotvorné činnosti podařilo získat některé další písemnosti související s veřejným působením jednotlivých členů rodu Borků z Roztropic. Ačkoliv archiválie byly uloženy na nevhodném a provizorním místě (ve skladišti na dvoře Matičního domu v Opavě), byl veškerý listinný materiál archivu Matice opavské nově zinventarizován a opatřen signaturami.[13] Formou krátkých regestů pak Prasek obsah celé sbírky publikoval na stránkách Věstníku Matice opavské.[14] Velké množství jednotlivin z původního rodinného archivu Borků z Roztropic Matice opavská v roce 1895 zapůjčila do Prahy pro Národopisnou výstavu československou, na což odkazují druhotně nalepené papírové evidenční štítky na příslušných archiváliích.

Po druhé světové válce byl archiv Matice opavské předán do péče Slezského zemského muzea v Opavě, od něhož dotyčné písemnosti převzal v březnu 1948 tehdejší Zemský archiv v Opavě. Zde byly tyto archiválie uloženy jako fond s názvem Sbírka listin a rukopisů Matice Opavské. V roce 1995 byl fond zrušen, částečně delimitován a částečně přeřazen do jiných sbírkových fondů. Písemnosti Borků z Roztropic byly tehdy přeřazeny do fondu Sbírka papírových listin, listů a aktového materiálu. V roce 2018 byl z dotyčných písemností vyčleněn a nově uspořádán samostatný fond Rodinný archiv Borků z Roztropic.

12 ZAO, Prasek Vincenc, inv. č. 380, karton 4.

13 Přehledně viz KNAPÍKOVÁ, Jaromíra: Matice opavská a počátky archivnictví ve Slezsku. In: *100 let Zemského archivu v Opavě.* Opava 2002, s. 6–20.

14 PRASEK, Vincenc: Archiv Matice opavské. *Věstník Matice opavské 10*, 1902, s. 48–70.

„Inventář klenotův a jiných věcí kostelních v kostele Slavkovským blíž Opavy“ z roku 1597

Petr Tesař

Soupisy inventáře a majetku kostelů patří mezi zajímavé a vítané prameny nejen pro autory brožurek i monografií sakrálních objektů. Obvykle čím mladší období je zkoumáno, tím větší naděje, že nějaký takový pramen bude objeven. Pohlédneme-li dále do minulosti, od druhé poloviny 17. století, nacházíme pro diecéze českých zemí plošně realizované soupisy kostelních inventářů a příjmů. Připomeňme alespoň dva typy těchto soupisů – předně státem iniciované Inventáře far podle děkanství z let 1802-1808,[1] dále biskupem vyhlášený popis stavu diecéze (pro pražskou arcidiecézi tzv. farářské relace od roku 1677[2], pro olomouckou diecézi tzv. děkanské matriky od roku 1672[3]). Naproti

1 Inventáře dochovány v politických úřadech jednotlivých korunních zemí. Např. pro děkanát Opava viz Zemský archiv v Opavě, Zemská vláda slezská Opava, inv. č. 54.

2 Podle nařízení arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna. V novodobé historii upozornil na tento typ pramene Václav Ryneš (RYNEŠ, Václav: Málo využitý pramen vlastivědného poznání. In: *Acta regionalia. Sborník vlastivědného poznání.* Praha 1965, s. 106.), nejnověji se mu v kontextu volyňského vikariátu věnoval Libor Staněk (STANĚK, Libor: *Farnosti Volyňského vikariátu a jejich fungování v období druhé poloviny19. a v první polovině 20. století.* Disertační práce. České Budějovice 2018, s. 38, 48–50).

3 Podle nařízení biskupa Karla (II.) z Lichtenštejna-Kastelkornu. Na děkanské matriky olomoucké diecéze upozornil František Spurný (SPURNÝ, František: Význam děkanských matrik pro dějiny jižní Moravy. *Jižní Morava*, 1974, II, s. 85–91), naposledy k této problematice Petr Tesař a Josef Vícha (TESAŘ, Petr – VÍCHA, Josef: Opavská

tomu starší soupisy inventářů a příjmů kostelů bývají spojeny se zjištěním stavu při individuální příležitosti jako vizitace či předání/převzetí fary apod.

S personální změnou, a to nejen na pozici faráře, ale současně rovněž v držbě léna, je spojen soupis inventáře a příjmů slavkovského kostela, kterému budou věnovány následující řádky. Dochoval se do dnešních dnů jako součást fragmentu rukopisu z doby olomouckého biskupa Stanislava (II.) Pavlovského z Pavlovic, uloženého ve fondu Arcibiskupská konzistoř Olomouc pod číslem knihy 146a.[4]

Slavkov, připomínaný poprvé v listině krále Přemysla Otakara I. v roce 1224, se dostal ve čtvrtém deceniu 13. století do rukou olomouckých biskupů a Bruno ze Schauenburka jej přeměnil na léno. V letech 1523–1597 jej držel rod Vlků z Konecchlumí, jehož členové patřili k úzké skupině úředníků olomouckých biskupů, především hofrychtéřů (1546–1552 Hynek, Petr 1571–1572, Jiří 1572–1587, 1591).[5] Poslední mužský potomek tohoto rodu a současně držitel slavkovského léna – Jiřík Vlk z Konecchlumí – neměl se svou manželkou Annou Oderskou z Lidéřova žádné potomky a získal na léno od biskupa Tomáše Albína z Helfenburka mocný list. Před svou smrtí odkázal lenní držbu Slavkova zeťovi svého bratra Petra Vlka, a to Salomonovi Mošovi z Bitendorfu,[6] který měl za manželku jeho neteř Annu.[7] Otázka nástupnictví rozvířila dění okolo Slavkova i ve Slavkově.

Jiřík Vlk z Konecchlumí zemřel okolo páté neděle postní (23. března) roku 1597. Záhy poté, dne 27. března, se o jeho smrti dozvěděl také olomoucký biskup Stanislav Pavlovský z Pavlovic.[8] Protože Jiřík Vlk zemřel bez potomků a biskup nevěděl o žádném mocném listu na léno, pověřil hofrychtéře Jana staršího Sedlnického z Choltic, aby se podle manského práva odebral se dvěma many na slavkovské léno a po pohřbu Jiříka Vlka je převzal až do příštího manského soudu. Tam pak bylo možné předložit soudu případné nároky na léno. Dne 15. května se konal manský soud. Zde předložil Salomon Moš svůj nárok na léno, který však nebyl přijat. Soud záležitost projednal a výsledkem byl posudek s instrukcí potvrzující původní biskupův příkaz. Jan

děkanská matrika z roku 1691. In: *Vůkol Slezska: Circum Silesiae*. Ed. P. Tesař. Opava 2018, s. 78–101.

4 Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), Arcibiskupská konzistoř Olomouc, kniha č. 146a, 45r–46v.

5 ŠTĚPÁN, Jan: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*. Olomouc 2008, s. 170.

6 Salomon Moš z Bitendorfu († před 1627), 1579–1590 uváděn jako úředník na Benešově, 1597 získal léno Slavkov, 1602 uváděn na Zlatníkách. Oženil se s Annou Vlkovou z Konecchlumí, dcerou Petra Vlka z Konecchlumí. Z manželství jsou doložené děti: Petr, Jiří, Jan, Jindřich, Kateřina a Alena. V letech 1608–1610 místodržící úřadu zemského hejtmana knížectví Opavského. Viz PILNÁČEK, Josef: *Rody starého Slezska 3.* Brno 1991, s. 800–801.

7 Nejnověji a přehledně k tématu viz KOHOUT, Štěpán: *Lenní dvůr Kroměříž. Díl V: Spisy lén olomouckých biskupů a arcibiskupů. Svazek 44: Lenní statek Slavkov u Opavy a Uhlířov 1546-1875.* Inventář. Olomouc 2019, s. 3–4.

8 Dění po smrti Jiříka Vlka z Konecchlumí od 27. března do 11. srpna 1597 na následujících řádcích je rekonstruováno na základě kopiáře biskupa Pavlovského, vyexcerpovaného P. Petrem Tesařem pro dějiny Moravských enkláv ve Slezsku, viz ZAO, Tesař Petr, inv. č. 41. Stručně k tomuto tématu již dříve TESAŘ, Petr: *Kostel Nejsvětějšího Spasitele v Dolních Životicích*. Opava 2008. s. 13.

Sedlnický léno evidentně navštívil až po jednání manského soudu a snad je i převzal, ale dostal se při jeho správě do sporu s vdovou po Jiříkovi Vlkovi, která si na něj fakticky obratem stěžovala biskupovi Pavlovskému. Ten se však nepostavil na žádnou stranu a v listu z 1. června ujistil Annu Oderskou, že její požadavky zašle hofrychtéři, kterého současně ujistil, ať dělá, co je potřeba. Mezitím však Salomonu Mošovi zřejmě došla trpělivost. Léno převzal, místní obyvatelstvo přinutil k poddanskému slibu a Jiřímu Sedlnickému zabránil v držbě léna a jeho správě. Biskup si proto stěžoval před manským soudem a ten pochopitelně potvrdil biskupovu přímou držbu, než bude záležitost soudem vyřešena. V této situaci, kdy Salomon Moš nečekal na uznání mocného listu a bez předchozího biskupova souhlasu zabral léno, čímž fakticky porušil manskou smlouvu, by na něj jen málokdo vsadil.

Na to se Salomon Moš z Bitendorfu vydal se svými dvěma strýci Janem a Petrem Moši a dalšími přáteli za biskupem a zde se kál ze svého jednání. Oba strýcové a rovněž přátelé se za Salomona u biskupa přimlouvali. A biskup Pavlovský učinil překvapivou věc – uzavřel se Salomonem Mošem dohodu, podle které mu bylo léno svěřeno. Své rozhodnutí biskup opřel o mocný list Jiříka Vlka, shovívavě přehlížeje nedostatky listu i způsobu učinění nároku (*„… že mu statek ne z povinnosti, ani podle toho poručenství, než z milosti dávati …“*). Dále připomněl nejen opravdovou lítost a kajícný postoj Salomona Moše, ale vyzdvihl také své přátelské vztahy s jeho strýcem Janem Mošem z Bitendorfu (*„… k pánům Mošům zvláštní láskou nakloněn a zvláště ku panu Janovi …“*) a také zásluhy pánů Vlků z Konecchlumí, především Jiříka, který opakovaně zastával úřad hofrychtéře a statek zeťovi svého bratra v souladu s mocným listem odkázal. Na první pohled překvapivé rozuzlení – jedná se o ojedinělý případ, kdy někomu poměrně hladce a rychle prošlo násilné převzetí léna – mělo své racionální důvody. Svou roli jistě sehrál fakt, že Salomon Moš posílil řady biskupových katolických manů oproti protestantské většině. Za potvrzení této teze můžeme považovat poznámku, že Salomon uznává, že v případě řešení na manském soudu by léno zřejmě neuhájil (*„…kdyby k soudu byla přišla, že by takové poručenství v mocnost své nebylo zůstalo, a on, že by poručenství dojíti a obdržeti nemohl …“*). Je třeba vzít v úvahu, že sousední léna v tzv. jaktařském újezdu se postupně ocitla v rukou manů nekatolické konfese, a ani biskup si nemohl být jist, kdo by na léno nakonec usedl. Připomeňme si bezmocnost biskupa Viléma Prusinovského v případě bohušovského léna.[9] Bylo proto v biskupově zájmu obsadit léno svým člověkem. Současně man katolického vyznání (které biskup jednoznačně preferoval)[10] mohl být rovněž oporou pro ka-

9 Evangelík Václav Sedlnický z Choltic koupil bohušovské léno, aniž v kupní smlouvě byla zmínka o tom, že se jedná o léno a nesložil ani manskou přísahu. Biskup věc předložil manskému soudu, který díky evangelické skupině řešení neustále odkládal, aniž by tomu mohl biskup zabránit. Nakonec biskup půhon stáhl a dalšímu řešení zabránila smrt obou aktérů. Blíže viz KOHOUT, Štěpán: *Lenní dvůr Kroměříž. Díl V: Spisy lén olomouckých biskupů a arcibiskupů. Svazek 42: Lenní statek Slezské Rudoltice, Bohušov, Dolní Povelice 1539–1890.* Inventář. Olomouc 2018, s. 7.

10 Srov. ŠTĚPÁN, Jan: Konfesní prostředí biskupského dvora na příkladu roku 1584 na dvoře biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic. *Střední Morava*, 26, 2008, s. 111.

tolickou menšinu v Opavském knížectví[11] a koneckonců i ve městě Opavě, kde biskup neúspěšně prosazoval právo prezentace katolického faráře. Na základě biskupova psaní Salomonu Mošovi z 15. července 1597 lze dokonce spekulovat, že součástí dohody obou stran bylo zajištění katolicity slavkovské fary a jejích příjmů a finanční kompenzace biskupovi.

Dne 6. července 1597 byla smlouva mezi oběma stranami dvojmo vyhotovena a zpečetěna. Obratem (8. července) tuto skutečnost biskup napsal hofrychtéři a přikázal, aby jakmile jej jeho list zastihne, slavkovské léno vydal Salomonu Mošovi a vydal se za biskupem na Hukvaldy. Salomon Moš ihned po svém návratu do Slavkova začal dělat „pořádek". Evidentně v souladu s biskupovým zadáním vyhnal tamního kněze,[12] nechal sepsat inventář kostela a příjmů fary, který biskupovi společně s dvěma sty zlatými zaslal. Jeho knížе-biskupská milost tyto skutky s radostí kvitovala. Duchovní správou ve Slavkově dočasně pověřila jaktařského faráře Jana[13] a do slavnosti sv. Václava přislíbila zajistit pro Slavkov vlastního kněze. Dále biskup přikázal zajistit bezpečné a suché místo k uložení kostelních věcí.[14] Již 11. srpna biskup svému leníkovi napsal, že mu posílá novokněze, magistra teologie Mikuláše Kassoviadese[15], aby byl ve Slavkově již na Slavnost Nanebevzetí Panny Marie a slavkovští *„…knězem pořádným katolickým opatřeni…"* byli. Biskup zmínil rovněž fakt, že kněz Mikuláš ještě nesloužil primiční mši a chtěl-li by, může mu ji Salomon Moš vystrojit. Rovněž mu kněze Mikuláše svěřil do ochrany a péče, aby měl na faře vše potřebné a případně také zajistil nutné opravy farní budovy. Podle Wolného přislíbil patron opravu *„…nuzné…"* fary do sv. Václava, ale ještě o pět let později při ustanovení nového faráře Vojtěcha (Adalberta) Skorkovia to nebylo uskutečněno.[16]

---

11 Angažmá na katolické straně stavů Opavského knížectví vynesla Salomona Moše až na pozici místodržícího zemského hejtmanství po Šťastném (Felixi) Mošovském z Moravčína v září 1608, a to na příkaz samotného císaře Rudolfa II. O bezmála dva roky později se zemským hejtmanem stal radikálnější a přísnější Pertold Tvorkovský z Kravař. Viz VÝTISK, Stanislav: Obsazování zemských úřadů na Opavsku v posledních letech vlády Rudolfa II. *Studia historica brunensia,* 59, 2012, 1-2, s. 71nn.

12 Zřejmě se jednalo o odpadlíka od katolictví, jak o tom hovoří pamětní kniha farnosti. Viz Státní Okresní archiv Opava, Farní úřad Slavkov, Pamětní kniha farnosti (nezpracováno).

13 Podle Wolného se jednalo o kněze Jana Rektora, který měl faru ve Slavkově administrovat několik měsíců. Viz WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren.* Olmützer Erzdiöcese, Band IV., Brünn 1862, s. 221.

14 List z 16. července 1597. ZAO, Tesař Petr, inv. č. 41.

15 Mikuláš Kassoviados/Kassoviades (†1616/1617), pocházel z Lanškrouna, studoval na Papežské koleji Germanicum v Římě (Pontificium Collegium Germanicum et Hungaricum), kde zřejmě přijal rovněž nižší svěcení a snad zde získal i titul magistra teologie. Podle Krakoviče i Šiguta studoval rovněž v Olomouci a zde promoval 10. července 1597 na mistra svobodných umění. Na konci května 1597 v kostele sv. Mořice v Kroměříži obdržel z rukou biskupa Pavlovského podjáhenské svěcení, dne 25. července byl v kapli na Hukvaldech vysvěcen na jáhna a následující den na kněze. V letech 1597–1602 farářem ve Slavkově, 1602–1609 dómským vikářem v Olomouci, 1609–1610 farářem v Jaktaři, 1610–1616/17 farářem v Uničově Viz ZAO, Arcibiskupská konzistoř Olomouc, č. kn. 109a, pag. 228–230; dále ZAO, Tesař Petr, inv. č. 41; srov. ZAO, Šigut František, inv. č 170, kart. 14; ZAO, Krakovič Josef, inv. č. 84, kart. 8.

16 WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren.* Olmützer Erzdiöcese, Band IV., Brünn 1862, s. 235. Skorkovius působil ve Slavkově od středy velikonočního oktávu 1602. V dopise z 10. dubna 1602 biskup oznámil Salomonu Mošovi ustanovení Vojtěcha Skorkovia a výslovně jej žádal, aby dohlédl na opravu fary a nový farář mohl užít většího

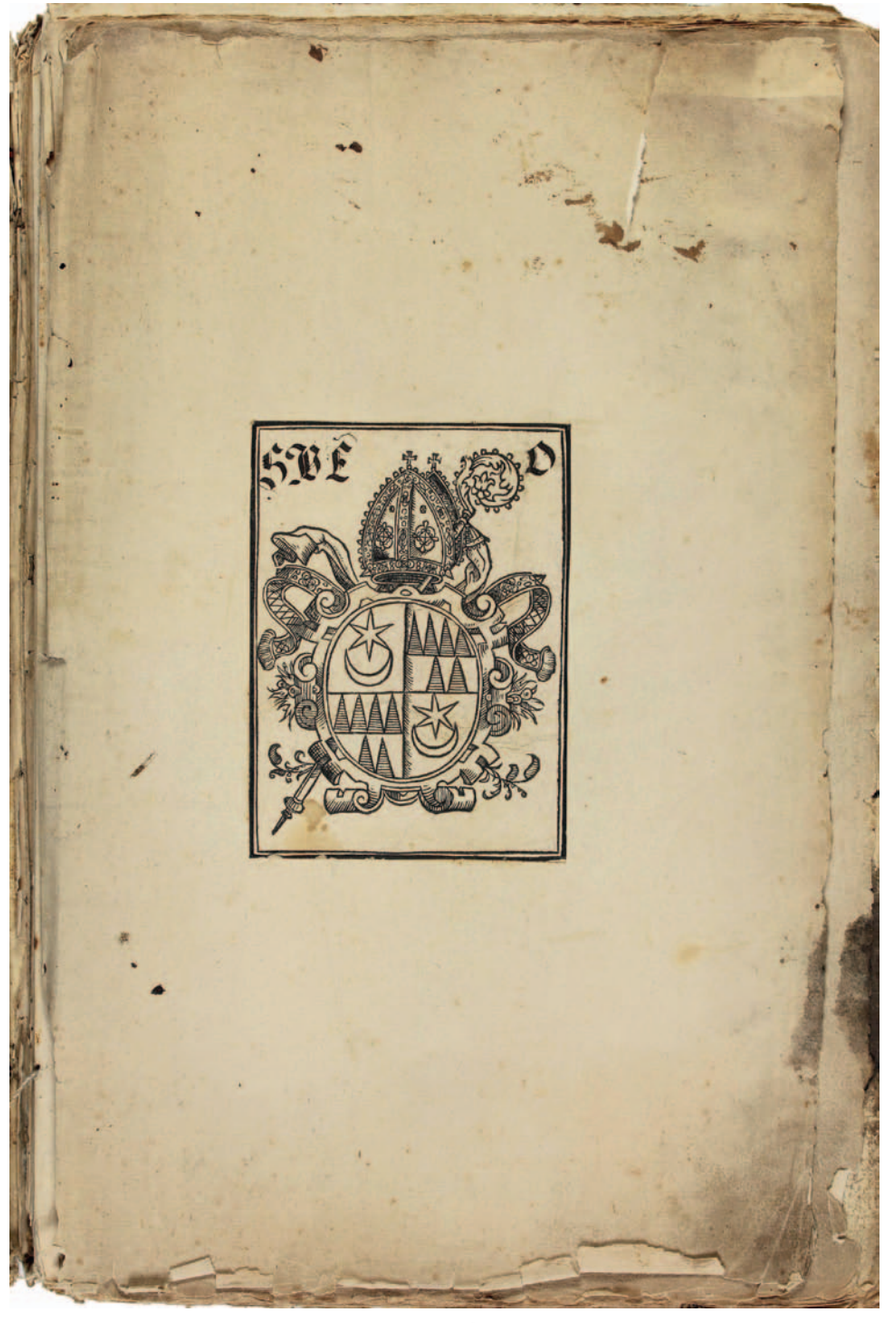

• *Titulní strana soupisu s dřevořezem biskupského znaku Stanislava Pavlovského v jeho starší variantě před rokem 1588 s dodatečně vepsanými iniciálami (ZAO, ACO, č. kn. 146a).*

Výše pojednaný soupis inventáře slavkovského kostela nechal biskup Pavlovský vtělit do knihy soupisů příjmů katolických far olomoucké diecéze z posledních dvou decénií 16. století. Do dnešních dnů se nám dochoval pouze „fragment" rukopisu, sestávající z několika sešitých archů odlišných formátů bez desek, donedávna uložených v kartonu. Na úvodní straně se nachází tištěný erb biskupa Pavlovského. V průběhu 90. let 20. století byl konvolut z kartonu vyňat a dořazen mezi knihy pod číslem 146a. Text rukopisu je psán různými písaři, průběžnou foliaci části rukopisu (22–49) provedla jedna ruka. Zřejmě tak chybí folia 1–21. Ostatní folianty jsou bez označení.

Ediční poznámka

Předkládaná edice je zpracována podle zásad zpřístupňování historických pramenů 16. století, formulovaných kolektivem kolem Ivana Šťovíčka.[17] Text je editován in extenso. V souladu s uvedenými zásadami byla zvolena transkripce jako kritický přepis textu do současného pravopisu při zachování fonetických a morfologických zvláštností regionální humanistické češtiny. Text je doplněn kritickými poznámkami, zpravidla vysvětlujícími zkomolené nebo dnes neužívané pojmy. Jelikož se jedná o soupis s výčtem položek, bylo při zpracování v maximální míře respektováno původní grafické členění textu na řádky a strany, včetně volných řádků. Dělení slov bylo ponecháno pouze u přelévání textu na novou stranu, naopak mezi řádky nebylo z praktických důvodů respektováno. Dále bylo záměrně opominuto užívání kurzívy a polokurzívy, která nemá vliv na srozumitelnost textu. Současně s ohledem na přehlednost byl tučně vysázen název soupisu a dílčí nadpisy. Oproti současným pravopisným zvyklostem je v rukopisu časté užívání majuskul na počátku slov, uprostřed věty, ale i uprostřed slov např. *wyrZeZany*, spojování předložky s podstatným jménem např. *WeZwoniczy,* zdvojení hlásek např. *ss* apod. Tyto jevy byly upraveny podle současného pravopisu: velká písmena zachována pouze u vlastních jmen a geografických názvů, předložky odděleny od podstatných jmen, odstraněn vliv cizí grafiky (*letha – léta*), upraveny digrafy (*ss – š, ff – f, rz – ř, cz – c* nebo *č*), úprav doznaly i grafémy (*g, j, i, y, u* – podle aktuálního pravopisu) a změkčené (*ie – ě*). Hláska *w* je v případě konsonantu přepisována jako *v* (*wyhledal – vyhledal*). Psaní protetického *v* je ponecháno (*woboyky – vobojky*). Zjevné chyby, které nepatří k dialektickým zvláštnostem, jsou opravovány (*dwa Misky – dvě misky*), naproti tomu dobově odlišně užívaná slova (např. *kaditedlnice, hedbavem*) zůstala zachována. Do hranatých závorek byly rozepisovány nejrůznější abreviatury, přičemž závorka nahrazuje tečku v originále. Ponechány jsou pouze obecně užívané zkratky.

pohodlí než jeho předchůdce. Kněz Skorkovius si evidentně od počátku nepadl do noty se Salomonem Mošem, protože na přelomu dubna a května máme na Skorkovia doloženou stížnost biskupovi. Viz ZAO, Tesař Petr, inv. č. 41.

17 ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie, Praha 2002, s. 53–57.

Edice

fol. 45r

Inventář klenotův a jiných věcí kostelních v kostele Slavkovským blíž Opavy

Léta Páně 1597 v neděli den S[va]tej Markéty[18]
přehledávali j[e]st všecky klenoty kostelní kostela
Slavkovského

Vornátův se našlo..... 4
jeden modrý
druhý zlatý

fol. 45v

třetí hřebíčkové barvy šarlatový,
čtvrtý zeleného aksamitu.
Item Alb dlůhých šest, dvě tenké a štyři prostředního
plátna.
Item Dva vomeraly[19] aneb vobojky
jeden prostý červený, druhý zelený pěkný stříbrem
všecek vykládaný.
Item Komží pět strhaných a jedna nová,
Item obrusí[20] pěkných tenkých na všech oltářích
i v kruchtě jest..... 13
Item Ručník jeden a druhý se vyhledal.
Štůly[21] jsou tři, jedna modrá ta jest nepříliš dobrá,
druhá červená šamlatová,[22] třetí nová červe[né]ho
aksamitu.

Item Kalichy jsů tři, dva stříbrní pozlacení,
dvě misky stříbrné pozlacené.
Třetí kalich jest cínový.
Škatule jedna jest, co se z ní velebná svátost podává,[23] pěkná
stříbrná pozlacená,

18 Neděle 13. července 1597.

19 Humerály. Humerál = součást liturgického oděvu duchovního v katolické církvi, v podobě pruhu látky/šátku, který zakrývá ramena a krk /resp. civilní oděv na nich/ a je doplňkem alby.

20 Ubrusů.

21 Štóly. Štóla = součást liturgického oděvu duchovního v katolické církvi v podobě pruhu látky/šerpy, která je znamením kněžského svěcení.

22 Šamlat = tkanina z velbloudí nebo kozí srsti. Viz NEJEDLÝ, Petr, et al. Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2010 [31. 10. 2019]. Dostupné z WWW: <https://madla.ujc.cas.cz>

23 Ciborium. Ciborium = liturgická nádoba používaná k uchovávání konsekrovaných hostií.

Flaška cínová jedna.
Monstranci veliká olověná pozlacená,

fol. 46r

druhá malá měděná postříbřená.
Šátka hedbávem[24] a zlatem vyšívaná
a druhá samým hedbávem široká.
Prostíradlo jest veliké jedno.
Komže také ještě jedna.
Kostel jest založen Všech svatých
v něm [j]sau oltářové tři.
Svícny [j]sau štyři.
Krucifiksy dva.
Pytlík jeden.
Postavníky [j]sau 4
Korouhve dvě.
Šátek na kazaltenici[25] červeným hedbávem
široce vyšívaný.
Dva zvonky maličké.
patery knihy, štvery jsau psané a pátý jest
misal drukovaný[26].
Ve zvonici jsau veliké dva zvony
a třetí v kostele malý.
Kaditedlnice[27] jest jedna.

fol. 46v

Lampa železná k svícení jedna.
Jsů také tři koberce při každém oltáři,
jeden vlnú vytlačované.
Křtitelnice kamenná ubrusou přikryta.
Také jest v stěně vyřezaný obraz Panny Marie.

Užitkové farní

Z Slavkova ospů[28] vychází do roku 16 štvrten[29] rži[30]
1 v[ě]rtel[31], ovsa také tak mnoho.
Z Uhlířova[32] vychází 9 štvrten rži.

24 Hedvábný.
25 Kazatelně.
26 Tištěný.
27 Kadidelnice.
28 Osep/ospy = obilní dávka.
29 Štrvrteň/čtvrteň = dutá míra, čtvrteň opavské míry obsahovala 153,72 litrů Viz INDRA, Bohumír: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce, *SlSb,* 60, 1962, s. 325–327, 477.
30 Žito, obilí.
31 Věrtel = dutá míra, věrtel opavské míry obsahoval 38,43 litrů. Viz INDRA, B.: Míry a váhy ve Slezsku, s. 325–327, 477.
32 Uhlířov, okres Opava.

Ovsa také 9 štvrten.
Z Životic[33] a z Hertic[34] vychází ospů do roku
rži .....15 štvrten a 3 v[ě]rt[e]l[y].
Ovsa také tak mnoho.
K faře Slavkovskej jest tři štvrti roli
něco k tomu lesů březového a luk, na nich se nabírá
několik vozů sena.
Krav kostelních jest v Slavkově .....10.
V Životicích a v Herčicích[35] jest krav .....5.
a troje včely. Z každej krávy se dává po 4 grošů sliskych[36].
a z včel tolikéž po 4 groších.

33 Dolní Životice, okres Opava.
34 Hertice, m.č. Dolní Životice, okres Opava.
35 Hertice, m.č. Dolní Životice, okres Opava.
36 Grošů slezských.

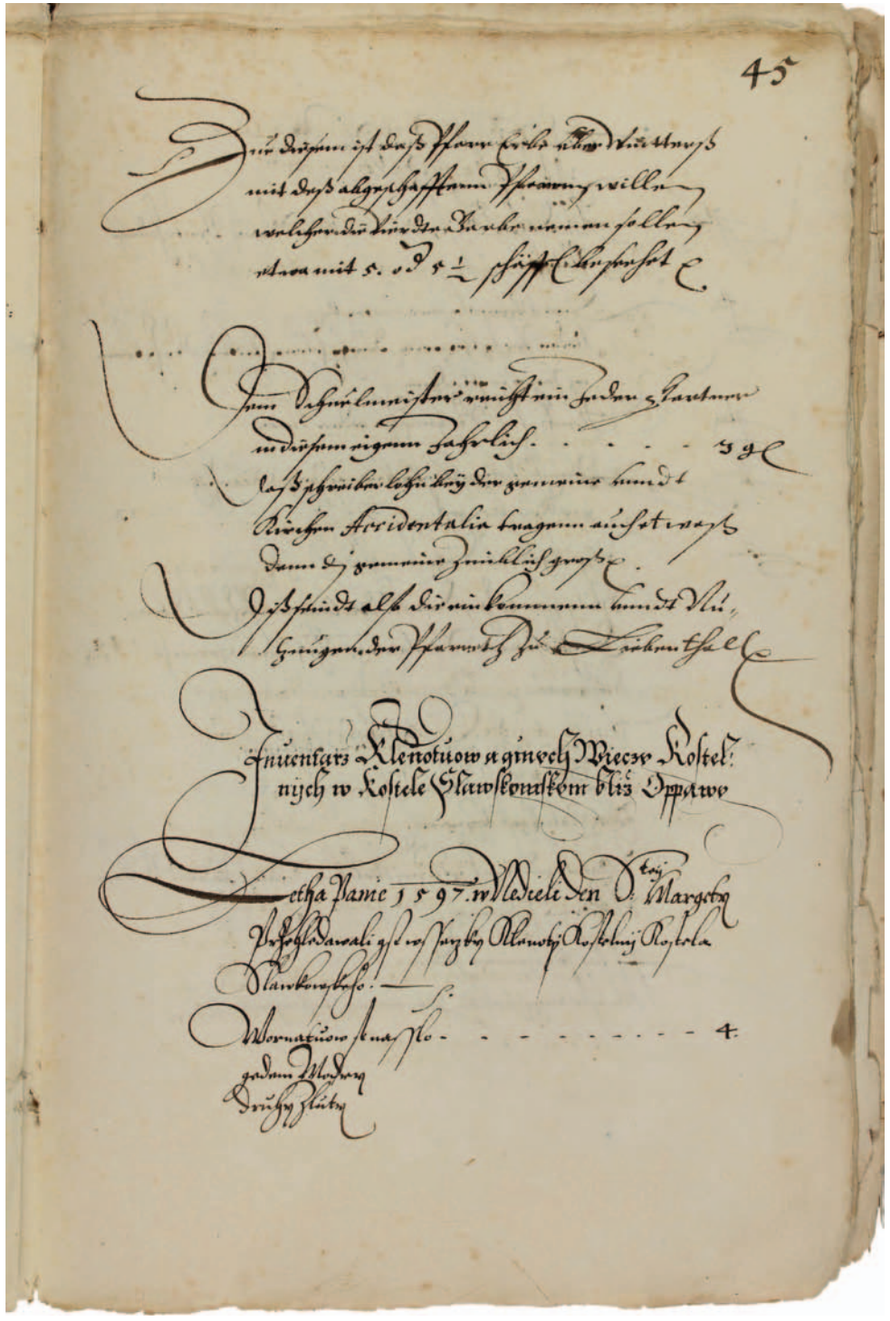

• Úvodní pasáže Inventáře kostela a příjmů fary v Slavkově (ZAO, ACO, č. kn. 146a, fol. 45v).

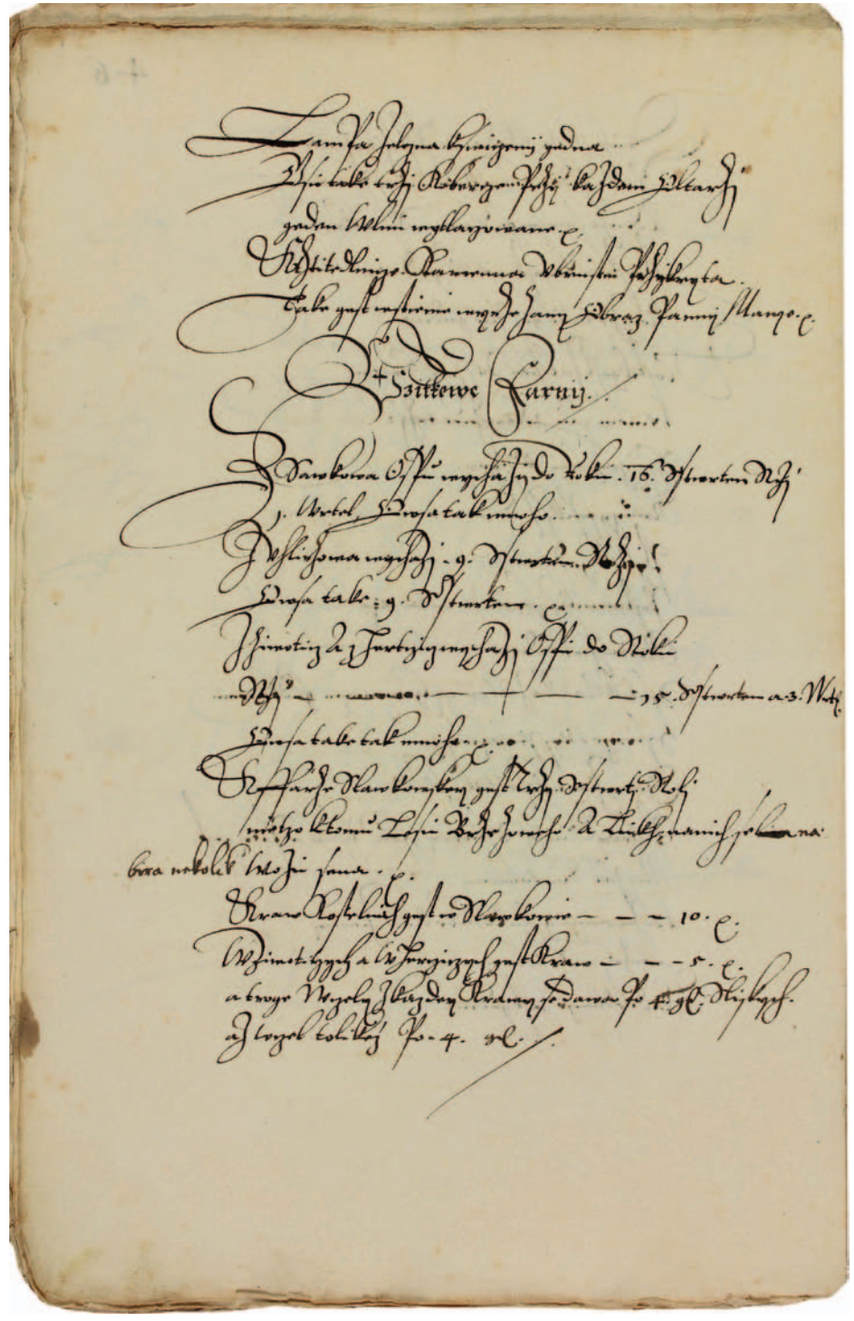

• Poslední folio Inventáře kostela a příjmů fary v Slavkově (ZAO, ACO, č. kn. 146a, fol. 46r).

Publikace Zemského archivu v Opavě za léta 2017–2019

Zemský archiv v Opavě

Sborník Zemského archivu v Opavě 2017. Opava, ZA 2017, 233 s. ISBN 978-80-87632-45-1

KNAPÍKOVÁ , Jaromíra (ed.) – KRAVAR, Zdeněk : *Opavský uličník. Historie a současnost ulic a náměstí*. Opava, Statutární město Opava ve spolupráci se ZA 2017, 283 s. ISBN 978-80-7572-000-9

DORKO, Branislav: *Otice. Z* historie obce. Druhé, opravené a doplněné vydání. Otice, Obec Otice ve spolupráci se ZA 2018, 168 s. ISBN 978-80-87632-52-9

Ad fontes. Sborník k 60. narozeninám PhDr. Karla Müllera. Ed. Petr Tesař. Opava, ZA – Fakulta veřejných politik SU 2018, 331 s. ISBN 978-80-7510-276-8

HRUBOŇ, Pavel – KOZÁK, Petr – MÜLLER, Karel: *Vůle stvrzená pečetí. Středověké státoprávní listiny z archivu opavských knížat*. Opava, ZA 2018, 69 s. ISBN 978-80-87632-56-7

Vůkol Slezska / Circum Silesiae. Ed. Petr Tesař. Opava, Fakulta veřejných politik SU - ZA 2019, 205 s. ISBN 978-80-87632-60-4

DORKO, Branislav – ZAHNAŠ, Petr: *Osobnosti Vítkovska*. Vítkov, Město Vítkov ve spolupráci se ZA 2019, 81 s. ISBN 978-80-87632-65-9

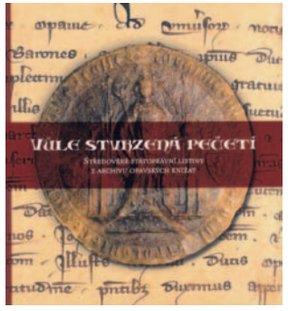

Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Sborník Státního okresního archivu Frýdek Místek. ISSN 1241-6951
Č.15. Frýdek-Místek, SOkA 2018, 158 s. ISBN 978-80-87632-54-3

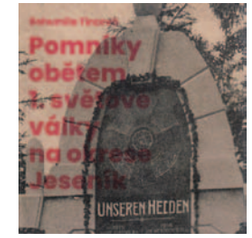

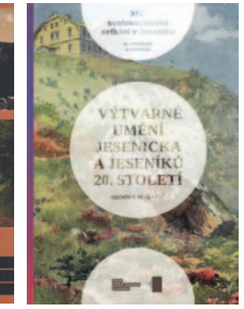

Státní okresní archiv Jeseník

TINZOVÁ, Bohumila: *Pomníky obětem 1 .světové války na okrese Jeseník*.
Jeseník, SOkA 2018, 73 s. ISBN 978-80-87632-55-0

XVIII. svatováclavské setkání v Jeseníku. Jeseníky a ochrana přírody. Sborník referátů.
Jeseník, Vlastivědné muzeum Jesenicka – SOkA 2018, 72 s. ISBN 978-80-87632-16-9

XIX. svatováclavské setkání v Jeseníku. Výtvarné umění Jesenicka a Jeseníků 20. století. Sborník referátů.
Jeseník, Vlastivědné muzeum Jesenicka – SOkA 2019, 71 s. ISBN 978-80-87632-63-5

Jesenicko. Vlastivědný sborník. ISSN 2018-2019
Sv. 19. Jeseník, Vlastivědné muzeum Jesenicka – SOkA 2018, 76 s. ISBN 978-80-87632-49-9

Jesenicko. Vlastivědný sborník. ISSN 2018-2019
Sv. 20. Jeseník, Vlastivědné muzeum Jesenicka – SOkA 2019, 97 s. ISBN 978-80-87632-61-1

Státní okresní archiv Nový Jičín

Vlastivědný sborník Novojičínska. ISSN 1214-8032
Sv. 68. Nový Jičín, Muzeum Novojičínska – SOkA 2018, 200 s. ISBN978-80-87632-57-4

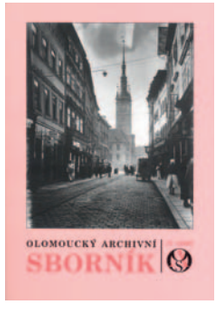

Státní okresní archiv Olomouc

Olomoucký archivní sborník. ISSN 1241-4711.
Č. 16. Olomouc, SOkA 2018. 279 s. ISBN 978-80-87632-51-2

Olomoucký archivní sborník. ISSN 1241-4711.
Č. 17. Olomouc, SOkA 2019. 206 s. ISBN 978-80-87632-62-8

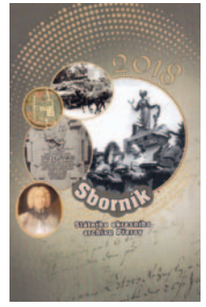

Státní okresní archiv Přerov

Sborník Státního okresního archivu Přerov 2018. ISSN 1214- 4762
Přerov, SOkA 2018. 211 s. ISBN 978-80-87632-53-6

Sborník Státního okresního archivu Přerov 27/2019. ISSN 1214- 4762
Přerov, SOkA 2019. 251 s. ISBN 978-80-87632-64-2

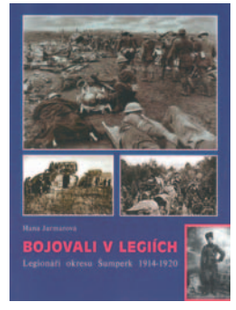

Státní okresní archiv Šumperk

JARMAROVÁ, Hana: *Bojovali v legiích. Legionáři okresu Šumperk 1914-1920*.
Šumperk, SOkA 2018, 136 s. ISBN 978-80-87632-58-1

Sborník Státního okresního archivu Šumperk. ISSN 1802-8810
Č. 10. Šumperk, SOkA 2018, 100 s. ISBN 978-80-87632-59-8

Zusammenfassungen

Aus der Tätigkeit des Archivs

Eva Hájková – Ivana Gebauerová – Lucie Harazimová:

Im Jahr 2010 wurden auf der Webseite des Landesarchivs / Zemský archiv in Opava die digitalisierten Matrikeln zugänglich gemacht. Die Anzahl der Benutzer im Lesesaal sank dann ziemlich schnell. Zur Illustration: im Jahr 2009 wurden im Lesesaal 6617 Matrikelbände vorgelegt, nach zehn Jahren, im Jahr 2009, nur fünf Bände. Der Weg zur massenhaften Digitalisierung und Veröffentlichung benötigte viele Jahre der Vorbereitung – Registrierung, Bildung der Metadaten, Digitalisierung in der Zusammenarbeit mit den Mormonen, die Entwicklung des Datenbestandes und der Form der Präsentierung, die Kontrolle der angehängten Scans usw. Zehn Jahre nach der Ermöglichung des Fernzugangs zu den Matrikeln des Landesarchivs in Opava bietet auch die Gelegenheit, einen Rückblick über die Schicksale der Matrikelsammlung des Landesarchivs in Opava und die Formen ihrer Zugänglichmachung zu werfen.

ProArchiv – die neue Erschließungsapplikation im Landesarchiv in Opava

Radomír Michna

Im Februar 2019 wurde im Landesarchiv in Opava (LAO) die neue Erschließungsapplikation ProArchiv in Betrieb gesetzt, die vollkommen den neuen Grundregeln für die Bearbeitung der Archivalien entspricht. Sie wurde aber gleichzeitig so entworfen, damit bei der Erschließung der Archivalien der eingeführte Workflow respektiert und den Einblick auch von Seiten der thematischen Datenbestände ermöglicht wird. Mit der Weiterentwicklung und Verbesserung der Applikation wird gerechnet, die unternommene Testierung und der Betrieb im LAO zeigte jedoch, dass ProArchiv vollkommen funktionell und anwendbar als Erschließungssystem ist, das effektiv mit mehr als zwei Millionen Daten und fast 20 Millionen Digitalisaten arbeitet.

Studien, Verzeichnisse, Editionen

Vorschlag der Regeln für die Inventarisierung und Katalogisierung der Abzeichen und Medaillen

Květoslav Growka

Abzeichenkunde / Signistik (abgeleitet vom lateinischen Wort Signum) ist die Lehre über die Abzeichen im Sammlermilieu. Abzeichen sind Symbole, deren Existenz oder Tragen gesetzlich nicht geregelt wird, im Unterschied zu Auszeichnungen. Sie entstehen aus Anlass der gesellschaftlichen Institutionen (Ressorts, Betriebe, Städte, Sportklubs, politische Parteien und Interessenorganisationen) und der Einzelpersonen (z. B. Fanklubs der Sänger).
Die Lehre über Medaillen wurde bisher als selbständiges Fachgebiet nicht konstituiert, sie gehört in die Numismatik. Medaillen, Plaketten und Spielmarken sind der Münzen ähnlich Prägungen oder Abgüsse, die aber keinen Zahlungswert haben. Sie werden als Erinnerungsgegenstände anlässlich verschiedener Gelegenheiten herausgegeben.
Der Beitrag zeigt die Möglichkeit ihrer Klassifizierung und Beschreibung.

Heraldische Verzierung der kirchlichen Matrikeln aus Schlesien und Nordmähren

Karel Müller

Kirchliche Matrikeln werden vor allem als Quelle für die Genealogie und Demographie ausgenutzt. Sie beinhalten aber oft auch wertvolle ikonographische und heraldische Informationen. Die Titelseiten der Matrikelbände vor allem im 17. und 18. Jahrhundert wurden oft mit Wappen der weltlichen oder kirchlichen Herrschaft ausgeschmückt. Es kommen auch Personalwappen der Pfarrer vor. Es wurden insgesamt acht Pfarrsprengel entdeckt, in deren Matrikeln aus den Jahren 1636–1853 die heraldische Verzierung vorkommt. Es handelt sich überwiegend um die Wappen der Geistlichen. Besonders interessant ist die Gesamtheit der Wappen in drei Matrikelbänden der Pfarre zu Slavonín / Schnobolin, die neben der dynastischen Symbolik auch die Wappen aller Residenzdomherren des Kapitels zu Olomouc / Olmütz aus dem Jahr 1775 beinhaltet.

Einträge der Unglücke in den ältesten Sterbematrikeln des Dekanats Gräz / Hradec nad Moravicí

Zdeněk Kravar

Die Matrikeleinträge sind meistens ziemlich einheitlich, aber bei besonderen Umständen, zum Beispiel bei einem Unglück, hielt es der eintragende Pfarrer für notwendig, schon in der Form des Eintrags auf diese Umstände hinzuweisen. Im Beitrag wurden die merkwürdigen Matrikeleinträge aus den ältesten Bänden von vier Pfarrsprengeln des Dekanat Gräz in der tschechischen Überstzung vorgestellt, und zwar bis zum Anfang des 18. Jahrhunderts.

Die Möglichkeiten und Schwierigkeiten der genealogischen Forschung in Polen

Ilona Matejko-Peterka – Jiří Peterka

Das Ziel dieses Beitrags ist, dem tschechischer Benutzer die aktuellen Möglichkeiten und eventuelle Schwierigkeiten bei der genealogischen Forschung in Polen zu zeigen, wo die Situation von den Nachbarländern am Schwierigsten ist. Die Aufmerksamkeit wird vor allem den Matrikeln gewidmet, der Grundquelle jedes Genealogen. Dem heutigen polnischen Gebiet widmen sich die Autoren in drei thematischen Kapiteln. Im ersten wird die Entwicklung, die Zugänglichkeit und die Aufbewahrung der staatlichen Matrikeln erfasst, im zweiten das selbe bei den kirchlichen Matrikeln, und im dritten

Kapitel werden die Datenbestände, die Digitalisierung und die Indexierung der Matrikeln auf dem polnischen Gebiet charakterisiert.

Die Kanzleivermerke auf den Originalen der spätmittelalterlichen und frühneuzeitigen päpstlichen Urkunden und Briefe aus dem Landesarchiv / Zemský archiv in Opava.

Pavel Hruboň

Der Katalog der Regesten ist vor allem an die genaue Reproduktion der Kanzleivermerke orientiert und erweitert die Zahl der bisher bearbeiteten päpstlichen Originalurkunden im Landesarchiv in Opava (LAO) aus den Jahren 1198–1417 um einige spätmittelalterliche und frühneuzeitige Papsturkunden vom Beginn des Pontifikat Martin V. (1417–1431) bis zum Ende des Pontifikats Leo X. (1513–1521). Im LAO und seinen Zweigstellen befinden sich aus dem beschränkten Zeitabschnitt in fünf Beständen insgesamt 42 Originale der päpstlichen Urkunden und Briefe. Der Katalog wurde in zwei Teile gegliedert. Der erste, hier veröffentlichte Teil, macht 22 Originale der päpstlichen Urkunden und Briefe zugänglich, die seit dem Beginn des Pontifikats Martin V. bis zum Ende des Pontifikats Paul II. (1464–1471) herausgegeben wurden. Im Titel des Katalogs wurde der Nachtrag „ein Beitrag zum Projekt Censimento" ausgelassen, weil er den ursprünglich begrenzten zeitlichen Rahmen überschreitet, jedoch seine Orientierung und die Bearbeitungsweise erfüllt die Grundziele, die im Jahr 1953 der italienische Historiker Franco Bartoloni, der geistliche Vater des Censimento, bestimmt hat.

Die „Schlaraffia-Burgen" auf den Ansichtskarten aus dem Fotoalbum der Schlaraffianer aus Opava / Troppau

Marta Linzmajerová

Der Verein Schlaraffia bildet eine sehr spezifische gesellschaftliche Gruppe, deren Inhalt vor allem Kunst und Humor bilden. Der erschlossene Bestand „Schlaraffia Opava" ist der umfangreichste Archivbestand aus der Tätigkeit dieses Vereins in der Tschechischen Republik. Sie kann nicht nur für das Studium der Troppauer Gruppe, sondern auch für die Erforschung der Organisation des Vereins Schlaraffia an sich benutzt werden. Unter diese „überregionalen" Archivalien gehört u. a. das Fotoalbum der eingegangenen Ansichtskarten, in dem wir mehr als 50 Schlaraffia-Burgen aus anderen Schlaraffiareichen finden, und zwar nicht nur aus dem Gebiet der heutigen Tschechischen Republik, sondern auch aus vielen europäischen Städten. Den Kern dieses Beitrags bildet der Katalog dieser Ansichtskarten.

Die Schriftstücke des Ökonomen und Politikers Karel Engliš im Landesachiv / Zemský archiv in Opava

Jaromíra Knapíková

Der Text fasst die Schriftstücke des bedeutenden tschechoslowakischen Ökonomen und Politikers Karl Engliš (1880–1961) im Landesarchiv in Opava zusammen. Als hiesiger Landsmann interessierte sich Engliš um das Geschehen in Schlesien und pflegte Kontakte mit seinen Freunden aus der Jugend. Als Beilage des Artikels wurden deswegen die Edition des Briefes von Karl Engliš an den Leiter der tschechischen Agrarpartei in Schlesien František Zíka und die Abschrift des Heftes mit Epigrammen von Engliš über seine Mitschüler aus dem tschechischen Gymnasium in Opava eingereiht.

Kleinere Beiträge

Zu den Schicksalen der Schriftstücken der Familie Borka von Roztropice nach 1702

Jan Hruboš

Der Beitrag fasst die Schicksale des Familienarchivs Borka von Roztropice nach dem Aussterben dieses Adelsgeschlechtes im Jahr 1694 zusammen. Am Anfang des 18. Jahrhunderts wurden die Schriftstücke vom Orden der Barmherzigen Brüder in Teschen übernommen und in seine Ordensbibliothek eingereiht. Am Anfang der 1890er Jahre wurden sie in das Archiv des Vereines Matice opavská übergeben, woher sie durch das Schlesische Landesmuseum in Opava im Jahr 1948 in die Pflege des damaligen Schlesischen Landesarchivs in Opava gerieten. Heute bilden sie den neu erschlossenen Bestand unter dem Titel Das Familienarchiv Borka von Roztropice.

„Das Inventar der Kleinodien und anderer Kirchensachen in der Kirche in Schlackau bei Troppau" aus dem Jahr 1597

Petr Tesař

Im Jahr 1597 starb ohne Erben der Besitzer des Lehens Schlackau / Slavkov bei Troppau Georg Vlk von Konechchlumí. Nach zahlreichen Verhandlungen mit dem Bischof Stanislaus Pavlovský von Pavlov wurde der neue Lehensbesitzer Salomon Moš von Bitendorf, der Ehemann der Nichte von Georg, der die wenig zahlreiche Reihen der katholischen Lehensträger des Bischofs vermehrte. Nach der Lehensübernahme jagte er den zweifelhaften Pfarrer hinaus, ließ ein neues Kircheninventar und die Zusammenstellung der Pfarreinnahmen ausfertigen und ersuchte den Bischof um einen neuen rechtgläubigen Priester. Im Anhang des Beitrags ist das Verzeichnis nach den heutigen wissenschaftlichen Regeln editiert.

Die Veröffentlichungen des Landesarchivs in Opava in den Jahren 2017–2019

Autoři

Ivana Gebauerová, Zemský archiv v Opavě
i.gebauerova@zao.archives.cz

Mgr. Květoslav Growka, Státní okresní archiv Jeseník
k.growka@je.archives.cz

Bc. Eva Hájková, Zemský archiv v Opavě
e.hajkova@zao.archives.cz

Mgr. Lucie Harazimová, Zemský archiv v Opavě
l.harazimova@zao.archives.cz

Mgr. Pavel Hruboň, PhD., Státní okresní archiv Karviná
j.hrubon@ka.archives.cz

PhDr. Jan Hruboš, PhD., Zemský archiv v Opavě
j.hrubos@zao.archives.cz

PhDr. Jaromíra Knapíková, Zemský archiv v Opavě
j.knapikova@zao.archives.cz

Mgr. Zdeněk Kravar, Ph.D., Zemský archiv v Opavě
z.kravar@zao.archives.cz

Bc. Marta Linzmajerová, Státní okresní archiv Opava
m.linzmajerova@op.archives.cz

Mgr. Ilona Matejko-Peterka, Ph.D., Slezská univerzita v Opavě
ilona.matejko-peterka@fpf.slu.cz

Mgr. Radomír Michna, Státní okresní archiv Frýdek-Místek
r.michna@fm.archives.cz

PhDr. Karel Müller, Zemský archiv v Opavě
k.muller@zao.archives.cz

Mgr. Jiří Peterka, Zemský archiv v Opavě
j.peterka@zao.archives.cz

Mgr. Petr Tesař, Zemský archiv v Opavě
p.tesar@zao.archives.cz

Sborník
Zemského archivu v Opavě
2019

Vydal: Zemský archiv v Opavě
Sněmovní 1, 746 22 Opava

Odpovědný redaktor: Karel Müller

Výkonný redaktor: Petr Tesař

Překlad německého resumé: Zdeněk Kravar

Grafické zpracování: Martin Feikus

Tisk: Tiskárna GRAFICO, s.r.o.

Náklad: 300 ks

Opava 2019

ISBN: 978-80-87632-67-3